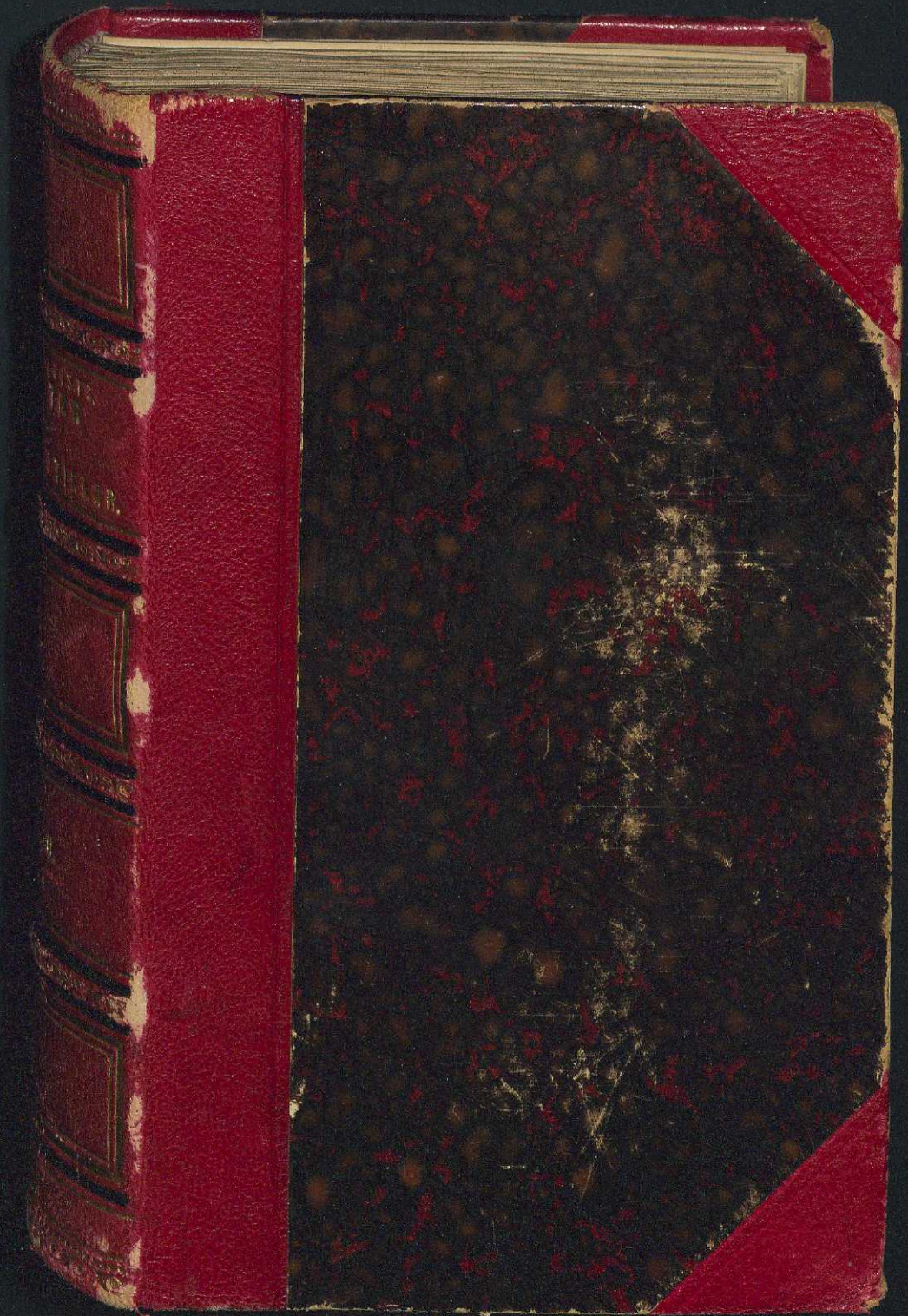

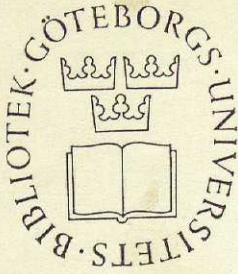

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Polygr.
Sv.

Utländas ej

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs, but the characters are too light and blurry to be transcribed accurately.

Om Slesvig-Holsteinske Präjar.

— Uti Aftonbladet för Tisdagen den 23 i denna månad, förelom, såsom läsaren torde erinra sig, ett *bref ifrån Holstein*, öfver hvars tillkomst Red. tillika lemnade en inledande förklaring. Detta bref synes hafva drifvit blodet något för starkt åt hufvudet på en författare i Bore för i Söndags, som gifvit sitt stora missnöje dermed tillkänna. Att denne författare icke kan vara någon af Bores egna redaktörer eller vanliga medarbetare tycka vi oss hafva full anledning sluta deraf, att han i sin ultraskandinaviska ifver icke dragit i betänkande att referera Aftonbladets tillgörande, i afseende på det ifrågavarande brefvet, i en falsk dager; men detta oaktadt anse vi oss icke skyldige att låta ett sådant oärligt refererande passera opåmint. Det kan aldrig skada att låta publiken se huru lätt fanatismen kan leda till orättvisa och förvridna föreställningar.

Vår mening är härmed ingalunda att kunna omvända det föreställningssätt, som visar sig hos Bore-skribenten, att hela Tyskland för 10 år sedan icke ens »hade någon idé om ett Slesvig-Holstein», och att hvad den tyska pressen på sednare tider härom haft att anföra endast utgjort ett småningom uppväckt echo af »de från »Augustenborg dikterade fraser, hvarmed man »sträfvade att i de danska hertigdömena upp»väcka en rörelse, som är mera onaturlig och »konstgjord än någon af den sednare tidens »rörelser». I afseende på det förra af dessa påståenden vilje vi blott erinra, att namnet »Schleswig-Holstein» för vida mer än 10 år sedan funnits till och med i den svenska konungatiteln, hvilket ger anledning till den säkra slutsatsen, att detta namn icke heller kunnat vara okänt i Tyskland, äfvensom det är bekant att detta namn sedan många år lästs på allt det så kallade kurant-skiljemyntet, som ännu till stor mängd är gängse öfverallt i hertigdömena, och jemväl i stor mängd finnes i Hamburg. Detta betyder visst ingenting i afseende på tvistefrågan om Slesvig, men anföres blott för att visa huru pass Bore-skribenten har reda på sin sak. Beträffande åter det sednare, så instämman vi gerna uti den meningen,

4

att en stor del af hvad den tyska pressen haft att förmåla i detta ämne, bestått af storskrifteri, blandadt med orättvisa, öfvermodiga anspråk samt en god portion advokatur. Men deraf följer likväl icke att alltsammans, som förekommit i den tyska pressen, varit precisat bara fraser från Augustenborg. Så långt hafve vi icke ens sett Köpenhamnarne gå i påståenden. Eller om det verkligen förhölle sig på det sättet, huru skulle det då låta förklara sig, att en stor del af skriftställarne i Köpenhamn på den sednare tiden kommit till den insigten, att det Skandinaviska sällskapet och den s. k. Casino-ministären gingo för långt i sin första fordran att obetingadt inkorporera hela Slesvig ända till Eideren såsom dansk provins, och att de numera sjelfmant rabatterat ansenligt på detta anspråk, samt blifvit ense derom, att något annat sätt för frågans lösning måste utfinnas. Detta måtte ändå utgöra ett bevis att någonting annat än blott och bart några fraser legat i vägen för afhuggandet af en knut, som alla de stora makterna emellertid äro högst intresserade att få löst, och märk väl, de flesta, deribland bestämdt Sverige, Ryssland och Frankrike, intresserade till favör för Danmark, på grund af de skäl, det på sin sida har att åberopa.

Bore-skriften, efter att hafva omtalat det fleråriga publicistiska sträfvanden i slesvigholsteinsk anda, som utgått från hertigen af Augustenborg och hvilket synnerligen blifvit uppdagadt genom den af Wegener förlidit är publicerade korrespondensen, men hvarvid han tillika yttrar, att koteriet icke synes hafva egnat någon synnerlig uppmärksamhet åt Sverige och Norge, tillägger derefter vidare helt artigt: »Visserligen har Morgenbladet i Norge och Aftonbladet i Sverige någon gång innehållit uppsatser, som burit alla kriterier på (?), »att hafva kommit från det antydda hållet». Vi kunne icke svara för Morgenbladet i Norge, men hvad Aftonbladet angår är insinuationen så mycket mera grundlös, som Aftonbladet de tre eller fyra gånger, då artiklar i tysk syftning deruti blifvit intagna, alltid tillkärnagifvit att uppsatserna varit öfversatta ur någon

tysk eller engelsk tidning, som hitkommit med posten, och af hvilken flere exemplar här funnits att tillgå i original.

Bore-skribenten säger vidare, att »Aftonbladet allt sedan det sednaste vapenstilleståndets avslutande och de svenska truppernas afsändande till Slesvig iakttagit en obrottslig tystnad i den dansk-tyska frågan»; och på ett annat ställe att »Aftonbladet icke förut meddelat några artiklar i egentlig dansk syftning». Nu är emellertid förhållandet, att Aftonbladet åtminstone två gånger i veckan bland sina utrikes underrättelser alltid under den serskilda rubriken *Danmark* temligen utförligt upptagit alla underrättelser af intresse rörande händelserna i Slesvig. Dessa underrättelser hafva åtminstone 19 gånger af 20 varit uteslutande *refererade efter danska blad, utan anmärkning*, och det vore då besynnerligt nog om de icke jemväl haft en hufvudsakligen dansk syftning; en omständighet, hvaröfver vi dessutom göra hela allmänheten till domare. Allt detta har emellertid Bore-skribenten *icke sett*, oaktadt han säger sig noga hafva följt hvad som angår detta ämne. Förunderliga förbiseende, som kunnat inträffa tvenne gånger i veckan, konsekvent under loppet af en så lång tid!

När åter det holsteinska brefvet infördes bifogade Aftonbladet dervid, *såsom inkast emot åtskilliga punkter deri*, flere väsendtliga anmärkningar. Nu inträffade ett motsatt fall med Boreskribenten. Att någonting annat än ultra danskheten ens skulle begära att få sina skäl hörda i fall sådana finnas, och att icke obesedt på förhand förklara allt som kan anföras i skiljaktighet dermed, för lögner m. m. lär för honom synas ett kättereri. Därföre har han också vid första åsynen af brefvet genast varit färdig med sina slutsatser på grund deraf emot Aftonbladet; men dess egna anmärkningar var han omöjligt icke i stånd att observera, den ärliga själen, ty annars hade han väl icke förbigått dem, eller huru?

Ytterligare förmäler Boreskribenten, det Aftonbladet tillkännagifvit, att det »kommer att »hädanefters meddela en följd af artiklar från

6
»detta håll». Hållet har han, såsom läsaren
sett, nyss förut angifvit, nemligen att allt som
angående slesvigiska sakerna skrives från Hol-
stein, det må vara hvad som helst, förskrifver
sig från det Augustenburgska kottet. Sjelfva
uppgiften att Aftonbladet tillkännagifvit sig
komma att hädanefter meddela en sådan följd
af artiklar, är emedlertid en vrängd framställ-
ning, som utgör ett bevis till på Boreskriben-
tens fanatiska intolerans; emedan Aftonbladet
helt enkelt och öppet berättat att en begäran
blifvit till red. framställd, att få artiklar in-
förda i ändamål att Slesvig-holsteinska par-
tiet äfven måtte få låta komma till svenska
allmänhetens kännedom de skäl, hvarpå det
grundar sin anspråk, men alldeles icke förklar-
at att någ. n följd af artiklar kommer att i
tidningen inflöta, utan att detta kommer att
bero på reds ompröfning i hvad mån en sådan
begäran kan villfaras, och att red. ämnar bi-
foga anmärkningar eller sådana påkallas, hvilket
sednare redan förekom vid det nu införda bref-
vet som hufvudsaklige. n blott gick ut på fram-
ställningen af den ej alldeles obilliga önskan, att ej
helt och hållet utesluta ena parten från rättighe-
ten att höras, hvilket brefskrifvaren förment

hafva skett hittills derigenom, att underrättel-
sena om Slesvig i de svenska tidningarna hittills
hemtats uteslutande ur danska blad och ifrån
danska korrespondenter. — Orsaken hvarföre
förhållandet med den till red. framställda be-
gäran nämndes till publiken var, att det syn-
tes oss vara en kuriös omständighet: nog för
att förtjena nämnas, att man i Holstein gör
sig ett sådant begrepp om ensidighet i den
slesvigiska frågans uppfattning i Sverige, som
brevet antyder, och dessutom, att red. ej ville
emottaga några artiklar från en korrespondent
som tydligen angifvit sig sjelf att vilja tala för
Slesvig-holsteinismen, utan att först derom
underrätta publiken.

Boreskribenten fortfar i sina rekriminatio-
ner att säga, det »Aftonbladet väl upptagit åt-
skilliga framställningar i tysk anda, men alla
»icke vidrört de arbeten, som från dansk sida
»under de sednaste åren utgifvits till frågan

»belysanden», såsom Allens, Kriegers m. fl. vigtiga arbeten, och Wegeners bok »som i hela Europa väckt ett enormt uppseende, — — har Aftonbladet icke nämnt med ett enda ord.»

Denna punkt innefattar ej mindre än tre vrängda framställningar. Det första påståendet är redan vederlagdt genom det nyss omnämnda faktum som ligger för hela allmänhetens ögon, att om också under loppet af två hela år sammanräknadt fyra eller fem ur andra tidningar öfversatta artiklar i tysk syftning blifvit meddelade i Aftonbladet, hvilket för öfrigt vanligen skett med den varsamhet, att de kringbäddats med någon reservation af redaktionen, på det ingen måtte taga skada deraf till sin själ, så hafva Aftonbladets fortgående referater under hela denna samma tid obestriddigen haft så dansk syftning, att om någon partiskhet kunde förebrås bladet, så kunde detta åtminstone ej blifva annat än partiskhet till Danmarks fördel, om det än icke kunnat tillfredsställa så omätliga Deutschenfresser som Boreskribenten. Hvad herrar Allens och Kriegers arbeten beträffar, så hafva de ganska säkert varit nämnda i tidningen. Sannat är visserligen att någon utförligare anmälan om desamma icke förekommit i bladet; men har då detta varit fallet med Bunsens, Steins m. fl. skrifter eller med någonting af hela den litteratur som på tyska sidan publicerats i denna fråga? Nej, men Boreskribenten och de med honom liktänkande påfordra att Aftonbladet skulle göra sig till uteslutande partiorgan för den åsigten som vill inkorporera hela Slesvig; det är samma fanatism som för ett par år sedan ville drifva på, att Sverige borde göra gemensam sak med Danmark och slåss mot tyskarna.

Hvad Boreskribenten likväl omtalar med mesta emfas, är att Aftonbladet *nicke med ett enda ord nämnt Wegeners skrift*. Allt detta lemnar emellertid endast ett ytterligare bevis, att Boreskribenten ej läst Aftonbladet. Strax efter den Wegenerska skriftens utgifvande omnämndes den i korthet i Aftonbladet den 21 Augusti sistlidet år, och den 24 i samma månad lemnades derom en fullständigare uppgift

jemte citation af flera stycken hvilka utvisade Augustenborgarnes tvetydiga handlingssätt, och hufvudsumman af hela planen refereras. Allt hvad Boreskribenten egentligen trott sig kunna anföra A. B. till last, råkar således att vara osanning.

Några smärre oriktigheter förekomma väl äfven i samma Boreartikel, såsom t. ex. att en brochyr om kriget emellan Danmark och Tyskland, dess orsaker och dess betydelse, i holsteinskt intresse utgafs här förliden månad, hvilken omsfändighet framhålles såsom bevis på en helt nyligen börjad publicistisk verksamhet i och för denna sak, och hvaråt vidare gifves ett planmässigt sammanhang med brefvet från Holstein i Aftonbladet. Allt går såsom man ser ut på att peka åt ett visst håll och på vissa förbergade planer. Förhållandet är emellertid, att nämnde brochyr trycktes redan före slutet af 1849. Hade nu någon sådan der planmässig verksamhet stått i beröring med Aftonbladet, och dess redaktion varit intresserad deri på något sätt, så är det väl troligt att A. B. hade åtminstone anmält ifrågavarande skrift i ändamål att söka få den spridd. En händelse hade utan tvifvel äfven kunnat göra att denna likasom mängden af andra brochyren hade blifvit upptagen bland våra bokhandelsbulletiner, och för Boreskribenten och andra lika opartiske män, som försäkra att Aftonbladet ej nämnt ett ord om Wegeners skrift, hade ett sådant omnämnande då sannelikt tagits till grund för ett utfall mot Aftonbladet. Men lyckligtvis har nu icke ens ett ord om förstnämnde skrift förekommit. Sådan är denna Boreartikel, skriven med en tydlig ton af anspråksfullhet och ofelbarhet, i själva verket beskaffad, så falla dess små insinuationer och kalomnier för sakförhållandet. 30/11/50

V REVY AF TIDNINGARNE.

Tidningen *Bore* för den 5 dennes redogör i korthet för utgången af läroverkstvisten i Westerås genom Kongl. brefvet af den 10 April (in extenso inryckt i A. B. den 2 Maj), hvar-
efter *Bore* gör följande reflexion:

»Ehuru något annat eller åtminstone något mildare svar icke rimligtvis kunde väntas på den uti vår inre förvaltnings historia oerhörda tilltagsenhet, hvarmed de treds. ade lektorerna i Westerås under biskopens skygd försökt hindra verkställigheten af Konungens och Ständernas beslut, är det dock med tillfredsställelse man finner, att regeringen ändligen uti läroverksfrågan börjar föra ett språk, som äfven biskopar och konsistorialer böra begripa. Huruvida för öfrigt det Kongl. bref, hvars hufvudsakliga innehåll vi här refererat, skall anses såsom en »skrapa» eller icke, hvarom ett krig hotat att utbryta emellan tvenne af hufvudstadens tidningar, synes oss vara temmeligen likgiltigt för hvar och en annan, utom för biskop Fahlerantz, åt hvars tycke och smak den frågans pröfvande således, åtminstone tills vidare, torde kunna öfverlemnas.»

Dessa reflexioner äro på det hela ganska riktiga; men hvad beträffar det »krig», som förmåles hafva hotat att utbryta mellan tvenne af hufvudstadens tidningar, och hvarmed förmodligen skall menas, att Aftonposten mera bestämdt ansett biskop Fahlerantz genom ifrågavarande Kongl. bref hafva blifvit »skrapad», Aftonbladet, åter, funnit ordalagen i kungabrefvet icke nödvändigt behöfva förstås i denna strängaste mening, utan egentligen och helt enkelt blott innefatta upphäfvandet af en lägre auktoritets beslut eller åtgärd; så synes väl just icke stort skäl vara för handen, att kalla en sådan meningsskiljaktighet »krig»; men saken tyckes hafva utgjort ett af den välvise Boreas med nöje omfattadt tillfälle, för att en liten smula få, såsom man säger, sätta sig på sina höga hästar, genom att med sitt storartade lugn ställa sig öfver de der begge »krigande» tidningarne.

10
12

— Tidn. *Tiden* för den 4 Maj har företagit sig att ordentligen frossa på Aftonbladets bekostnad. I A. B. inrycktes nemligen för några veckor sedan en artikel ur tidn. Upsala, rörande der i staden förekommande fenomen af läseri, hvilken artikel jemväl åtföljdes af några reflexioner från A. B. sjelf. »Denna gång» — menar Tiden — »här A. B. dugtigt huggit »yxan i stenen; just när den store publicisten »förmente sig göra stor skada på den Erkebi- »skopliga skogen (?), har han tvertom råkat »begå en dugtig åverkan på den liberala all- »männingen.» — Hvarföre? frågar du troligen, goda läsare. Jo derföre, att i nämnde Upsala-artikel talas om »rådman H.» såsom en af dem, hvilka i Upsala hålla läsarekonventiklar; men samme rådman H. — ropar Tiden — »hör »till de liberale och var en verksam ledamot i Upsala Reformsällskap.» Kan man se! Det är således meningen, att de liberale, och bland dem Aftonbladet, för att vara konsekvente och riktige aldrig skulle anmärka någonting, så fort det rör personer, hvilka i ett eller annat afseende för öfrigt närma sig deras politiska grundsatser? Hvilken vacker bekännelse uttalar sig icke i sjelfva detta Tidens utfall? Det vill då förmodligen säga, att de konservative å sin sida aldrig tillåta sig framställa någonting i dagern af klandervärdt eller mindre godt, så fort saken rör en konservativ, och att det skulle betraktas som ett blunder eller stenbugg, om de det gjorde. Är det verkligen så, hr P? Då måste man djupt beklaga Tiden, såsom befinnande sig på en ganska usel moralisk ståndpunkt.

För att likväl med några ord återkomma till Upsala-artikeln om läsarne, så vet hvar och en som påminner sig Aftonbladets dervid fogade reflexioner, att vi gjorde en bestämd skillnad emellan de synlige ledarne (konventikelföreståndarne, predikanterne, bibelförklararne) och dem, som egentligen, om icke alltid och allestädes, dock på många ställen stå bakom. Det är således klart, att ordet om det mörka, farliga och för samhällsutvecklingen ofördelaktiga, hvilket här som i andra länder yppar sig i flere af de med läseriet i allmänhet följande

12
fenomener, icke hufvudsakligen angår de der synlige ledarne — hvilke ofta utgöra redlige, för christendomen varme personer, och som sjelfva ej rätt veta hvilkas ärenden de gå — utan egentligen de bakom kulisserne gömde, de s. k. »maktegande». Då nu den af tidn. Upsala och sedermera Tiden omtalade rådman H. just tillhör de der synlige ledarne, så är det klart, att A. B:s ofördelaktiga omdöme i grunden icke rörde honom, lika litet som de här i Stockholm bekante läsarepredikanterne, hvilka väl ock för det mesta icke stort synas veta hvems ärenden de egentligen gå. Häråf blir det också medsamma så der temligen klart huruvida A. B. huggit i sten, då det icke huggit på rådman H., men väl måhända träffat några andre, hvilka alltså, om Tiden har rätt, måste utgöra granitartade menniskor eller tillhöra kategorien af stockar och stenar.

Ingenting kan dock öfvergå naiveteten hos Tiden, då han, i följe af hvad Aftonbladet yttrat om de der som stå bakom läseriet, producerar följande tirad. Tiden talar om A. B:s »företal» (reflexionerna öfver Upsalaartikeln), och säger härom:

»— deruti insinueras, att dessa conventiklar måste ha en politisk syftning, som icke just tillställde, dock åtminstone underbläste och underhållne af några icke obekante maktegande, hvilka darra vid blotta föreställningen om att folket i vår tid synes arbeta sig upp till politiskt myndighetstillstånd» — och (fortfar Tiden) under denna förutsättning fortfar A. B. att hugga på *Erkebiskopens skog*, tala om »religiöst svärmeri, fanatism, dogm-fraser, vantro, öfvertro, mörker, allt, för att bortleda folkets uppmärksamhet från det civila lifvet, hålla menigheten under det politiska oket, betaga henne alla önsningar, allt hopp, ja om möjligt alla tankar på frihet och på förbättring i samhällsangelägenheterne.»

Det roliga vid hela detta citat, hvilket för öfrigt af T. blifvit taget ur Aftonbladet, är att uttrycket »erkebiskopens skog» af Tiden sjelf deruti inblandats, visserligen icke i mening att äfven gälla som citat ur Aftonbladet, men likväl satt i så nära sammanhang dermed, att »erkebiskopen» eller åtminstone hans »skog» genom detta arrangement af Tiden ställes in för hela allmänheten såsom hufvudagent för

2

all denna i Sverige existerande fanatism, dogmfraser, vantro, mörker &c. &c. hvarom ofvan läses. Aftonbladet hade icke i sin artikel med minsta ord nämnt erkebiskopen. Hvilken som nu gifvit Tiden lof att rycka fram på spelbrädet med en sådan schackpjäs, veta vi ej. Nu står han der emellertid.

Ganska eget är ock, att Tiden tyckes lägga en alldeles särskild vikt på skogen; älsklingsuttrycket »den erkebiskopliga skogen» återkommer nemligen mot slutet af artikeln om igen. Då denna skog troligen icke befinner sig i Bälinge, utan — ifall den öfverhufvud existerar — säkert är att söka inom Upsala stads egna råmärken, så ser det ut som om Tiden fint och artigt härmed på ett allegoriskt vis velat indigitera några träaktiga personnager, tillhörande erkebiskopens familjäre svit. Vi känna dem icke, men Tidens P. har förmodligen reda på dem, så vida han ej talat alldeles i vädret.

Hvad slutligen Tiden på ett annat ställe i artikeln yttrar, att »läseriet i Sverige består af tvänne arter, den ena äkta from och sannt christlig, den andra exklusiv, intolerant, andeligt högfärdig», underskrifva vi gerna. Denna distinktion är utan tvifvel god att göra; ehuru det kan uppstå fråga, på hvad giltig grund man då med det specifika namnet »läseri» betecknar något som är ingenting annat än »äkta fromt och sannt christligt»? Ty detta måste väl vara christendomen sjelf, och behöfver ej annat namn. Om, åter, jemte och med detta »äkta fromma och sannt christliga» förena sig saker af annan och betänkelig art, så är det naturligtvis blott mot det sednare — dessa »tillsatser» — man gör sina anmärkningar; och i sådant fall har då den gjorda distinktionen mot anmärkningarne ingen betydelse. 8/5 10

Läroverksreformen i Carlstads stift.

Då vi, med anledning af de tid efter annan sig företeende utvecklingarne af svenska läroverkens reorganisation till allt närmare efterförd af Kongl. cirkuläret den 6 sistl. Julii, om talat hvad i åtskilliga stift sig tilldragit, närma vi oss denna gång till Wermland; och göra det med en känsla af särskildt nöje, emedan vissa egenheter här förekomma, som icke möta annorstädes. För det första styres Wermländska stiftet af en biskop, som själf intar ett utmärkt rum i svenska läroverksreformens historia. Vi framhålla detta med så mycket mera skäl, som det slags opposition vi uttalat emot *biskopsembetena* såsom sådana, med yrkande på en förändrad form för den konsistoriella administrationen, aldrig sträckt sig till en kamp mot *biskoparnes personer* eller till anmärkningar mot deras individer, annars än då dessa, i och för sig, synts oss i den eller den handlingen reprehendabla; hvarföre det ock i samma mån måste utgöra en stor tillfredsställelse, då tillfällen af motsatt art erbjuda sig för oss, genom någon gifven anledning att ställa en biskop personligen i fördelaktig dager, och framhålla det välförtjenta beröm honom dervid kan tillkomma.

Hvar och en vet hvilken betydlig verksamhet hr biskop *Agardh* utvecklade i den stora *Läroverkskommittéen*. Denna kommitté, till tiden befinnande sig i ett stadium midt emellan *sista Skolorningen* (af 1820) och *Nya Elementarskolans stiftelse* (i dec. 1827), skall länge vara ryktbar för det betydelsefulla rum den intar, såsom själfva *öfvergångsmomentet ifrån det gamla till det nya*. Dess handlingar skola alltid läsas såsom dyrbara dokumenter från de utmärkte män, till en del verliga snillen, som inom kommittéen kämpade för de stridiga åsigtorna i skolfrågan, och slutligen å begge sidorna kommo på den lyckliga tanken, att saken måste praktiskt afgöras genom anläggande af ett undervisningsverk helt och hållet efter de nyes teori: då det ena partiet förmodade, att detta verks totala misslyckande skulle blifva det bästa beviset för riktigheten af det äldre

systemet; liksom det andra partiet med skäl ansåg ingenting så fördelaktigt, som själva detta prof, till bestyrkande af det nya systemets företråde. Man ser således, att så stridige kommittéens förnämste ledare än voro, förenade de sig dock i önskan om Nya Elementarskolans stiftande: den ena sidan i glad förhoppning om dess framgång; den andra i en lika glad förhoppning om nya teoriens fall genom själva detta eldprof. När Kongl. Maj:t biföll förslaget, och nya skolan anlades, uppfylldes alltså — märkvärdigt nog — genom denna primitiva akt tvenne fiendeliga lägers åtminstone i ett fall sammanstämmande begäran. Utom det intressanta, som redan ligger häruti, skall säkert också ingen undgå att intagas af flere förträffliga yttranden och betänkanden, från begge sidornas hufvudmän afgifna, och förvarade i kommittéens förhandlingar. Man återfinner här, samladt på ett ställe, nästan allt, åtminstone det bästa, som till gamla skolans försvar kan sägas. Theorierna för den nya voro naturligtvis icke ännu uttänkta ända i enskildheter; men åtskilliga af de stora grunddragen ser man. I detta afseende var det som hr Agardh i synnerhet utmärkte sig. Han visade och yrkade: 1:o att skolan borde vara rationell (tillfredsställande förnuftets fordringar), allmän och oafbruten (ett enda helt ifrån folkskolan ända till universitetet); 2:o att föräldrarna måste tillerkännas rätt, att få inom skolan bestämma sina barns studier och de läroämnen dessa böra omfatta; 3:o att lärjungarna måste få fortskrida fritt i alla läroämnen särskildt o. s. v.

Huru allt detta sedermera i Nya Elementarskolan upptogs och, jemte en mängd annat som nyuppfanns, utpräglades till bestämda, i detalj gående organisationsformer, hör icke hit att vidröra, helst det är allmänt bekant. Endast det må i förbigående anmärkas, att berömmet för den nya skolans påbörjande i hufvudsaklig mån tillkommer den redan inom kommittéen i sin lifliga strid för det nya systemet så utmärkte (nuv. gen. och presid.) hr Lefrén, liksom sedermera (nuv. presid.) hr v. Hartmansdorff, hvilka begge män, om de ock rimligtvis

ej kunde besitta sjelfva den pedagogiska förfarenhet, som behöfdes för att uttänka och i verket sätta den nya skolans särskilda organisationsformer, dock genom oafbruten kärlek och nit derför, samt genom ståndaktigt försvar på ort och ställe, der sådant af ingen bättre än dem kunde utföras, upprätthöllo skolans många gånger hotade existens, och sålunda förskaffade hennes utförare möjligheten att få uppgöra och fullkomna organisationen. Å andra sidan intog bland det gamla systemets koryféeer inom kommittéen ingen en så aktad plats, som framl. landshöfding H. Järta. Det är väl sannt, att man läser hans yttranden, både här och i ströskrifter eljest, hufvudsakligen blott för stilens skull. Tankarne, så haltlösa, halfva och inkonsekventa de stå der, utgöra dock, äfven de, märkvärdiga bidrag till saken i det hela; emedan de innefatta det förnämligsta, som för gamla skolan kan anföras. Hans Järta har derföre alltid hemburit en rättvis hyllning från begge skolpartierna; och, om han ej uträttat annat, hafva likväl hans åtminstone till affattningsformen berömliga yttranden framkallat sednare skrifter, från andra händer mycket bidragande till det stora ämnets utveckling och förande mot målet. I kommittéen lät också (dåv. biskopen, nuv. erkebisk.) hr af Wingård höra en mäktig stämman, egentligen afgifvande en nära nog i edlig form meddelad försäkran »att ej ett hår på det gamla skulle röras», hvilket också, med kändedom om den tur som det gamla hade, visserligen med stor tillförsigt kunde yttras den tiden.

Emellertid följde på nya skolans stiftelse och kommitté-arbetets upphörande tjugotre innehållsrika år. Hvad som under dem utvecklade sig, blef omsider till mycket gagn både för det gamla och nya: för det sednare, som vann i tillväxt och styrka; för det förra, som fick sig gifven en säker grund för ombildning, förbättring, förvandling. Denna fortgår nu, som man ser, med raskare steg, sedan gymnasiernas förening med det öfriga elementarläroverket, hvilken länge utgjorde en det allmänna tänkesättets fordran, slutligen blifvit af regeringen sjelf anbefald. Eljest förete ock de

tillryggalagda tjugotre åren många enskilda märkvärdigheter, hvartill väl ej såsom den minsta må räknas den händelsen, att tvenne af de män, hvilka med skäl kunna kallas Nya Elementarskolans förnämste stiftare och upprätthållare, åtminstone i yttre mening — hrr Lefrén och Hartmansdorff — småningom i politiken allt mer rangerade sig på den ultrakonservativa sidan, utan att de derföre öfvergäfvö skolan. Enda förklaringsgrunden för denna motsägelse måste ligga i den omständigheten, att dessa män icke insågo det oskiljaktiga och saknödvändiga samband, hvori Nya Elementarskolans grundsatser, ehuru efter utseende blott rörande pedagogiken, dock i sjelfva idéerna stå till den framåtskridande samhällsförbättringen i det hela, på sätt som de nye mena den. Det är synnerligen syftesstridigt att lemna Nya Elementarskolans system sitt bifall, på samma gång som man ogillar och bekämpar den progressiva politiken. Men om dessa män, genom brist på insigt och erkännande häraf, visat sig inkonsequente till tankar och handlingar i detta fall, så län der det dem dock till stor heder, att de icke af politisk fanatism i öfrigt låtit sig hänföras att förstöra eller förvrida sjelfva det under deras händer varande nya läroverket, genom att göra det till föremål för deras allmänna ovänlighet emot de nya idéerna. Den konservativa sidans äldre koryfeer, isynnerhet bland presterna, hafva skadat vida djupare in i ämnet. De hafva varit mera konsekvente, och mindre gode mot den nya skolan. Exem-

18
pelvis: erkebiskop af Wingårds långvariga och afgjorda vedervilja för Nya Elementarskolan, eller egentligen för de i denna skolas system liggande pedagogiska idéer, hvilat utan tvifvel på insigten (eller åtminstone på en viss instinkt) om dessa idéers slutna sammanhang *med*, och ohämmeliga verkan, i sin mån, för den nya tidens politiska syften inom vårt land. Sjelf på sin tid en utmärkt lektor och vän af vetenskap, skuile väl han varit emot ett system, som i hög grad befördrar kunskap och skicklighet, derest icke motivet för oviljan varit ett helt annat, än nit för läroväsendet, och i sjelfva verket legat utom hela pedagogiken? Hr af Wingård förstod *hvad* det han bestred hade att betyda; *derföre* satte han sig till motvärn så mycket han förmådde; han var en man, som, säge hvad man vill, åtminstone viste hvad han gjorde.

När en i undervisningsväsendet så frisinna man, som hr Agardh, trädde in på den biskopliga linien, kunde det icke undvikas, att många divergenser måste göra sig gällande emellan honom och åtskilliga af hans episkopala medbröder. Det var glädjande att förnimma, huru hr A. i Carlstad bibehöll sin karakter som det nya skolsystemets vän, och i sitt stift redan tidigt sökte införa det i Stockholms Elementarskola pröfvade lärosättet. Genom några, såsom det synes af honom sjelf oberoende, omständigheter kom väl detta icke alldeles så till stånd, som man kanske hoppats. Systemet upptogs delvis och blott i skolorna, ej på gymnasium. Ett kongl. bref af den 21 Maj 1845 fastställde en tid af fem år, hvarunder den på försök antagna nya läromethoden i Carlstad skulle prövas. Denna tidsperiod är dock nu på utgående. Den genom 1849 års cirkulär anbefallda föreningen af gymnasium och skola kan således i dessa veckor med så mycket större kraft företagas, som biskop Agardh nu återinträder i sin embetsutöfning, och hans kända nit för skolreformen, jemte det goda förhållande hvori han, efter hvad man allmänt säger, står till sina konsistorialer, låter hoppas det bästa för sakens utgång. Wermland utgör en af de provinser i Sverige, som i många sociala och eko-

nomiska ämnen infört förbättringar förr än andra; man hemtar således äfven deraf anledning till den förmodan, att Wermländningen i skolfrågan icke skall förneka sin karakter.

För närvarande befinner sig reformen i Carlstads stift på den punkt, att såväl i *Amål* och *Filipstad*, som i *Carlstad*, apologistskolan blifvit förenad med lärdomsskolan; och ambulatoriska läsningen införts. Men gymnasii förening med nederskolan har icke ännu skett, ehuru den utan fråga emotses.

Såsom vi bland annat, härtil föränledande, hört omtalas ett märkligt anförande af hr prosten lektor J. Ch. Söderberg i Carlstad, rörande dessa ämnen, hafva vi förskaffat oss afskrift såväl deraf, som af konsistorii skrifvelse till regeringen den 13 sistl. November, upplysande skolfrågans tillstånd der i stiftet. Vi til åta oss taga publikens uppmärksamhet i anspråk för hvad vi meddela i utdrag ur nyssnämnde dokumenter, hvarefter vi bifoga några korta reflexioner för egen del.

Hr *Söderberg* säger i sitt anförande till Collegium Gymnasticum i Carlstad den 5 Sept. 1849:

»I afseende på 4:de mom. i Kongl. Cirkuläret af den 6 Julii, beträffande *Ämnesläsningens införande för lärjungar*, enligt Nya Elem.skolans method, så anser jag intet hinder böra möta för att använda densamma uti hela vårt läroverk, hvilket enligt min tanke genast bör kunna ske vid den blifvande nya flyttningen, och sedan allt framgent; så att endast de förutvarande afdelningarne på gymnasium må efter den gamla ordningen undervisas, tills de härifrån afgå. Så ofullständigt än den nya methoden varit använd uti härvarande Elementarskola, hafva vi likväl erfarit att de flyttningar, som derifrån inkommit till gymnasium, varit både jemnare i sina kunskaper och sin slit, samt uppdragne i en bättre disciplin, än de flyttningar vi under föregående tider från skolan fått emottaga; hvilket jag såsom gammal lärare på stället tror mig skäligen kunna vitsorda, äfvensom att sådant ej endast härledt sig från lärarnes skicklighet, utan ej mindre från skolans former. — —

— — »Det synes mig, åtminstone för detta året, utrymmet i närvarande lokalen kunna medgifva, att de ynglingar som eljest skulle uppflyttas till gymnasium, må uti Elementarskolan qvarstanna, och gymnasiulärarne der inträda för att deltaga uti

20

undervisningen, hvarigenom den af Kongl. Maj:ts nädigst anbefallda gymnasiij och skolans förening må kunna börjas. Samtliga lärarne må då tillika af egen erfarenhet kunna försöka methoden, hvilket jag för egen del högligen önskar, och hvartill jag hört flere bland gymnasiilärarne icke vara obenägne, t. ex. hrr lektorer *Mjllén* och *Sjöstedt*, äfvensom hrr magistrar *Frykholm* och *Bergendal*.)

Vä bifoga nu utdraget ur *Carlstads konsistorij* underd. skrifvelse den 13 Nov. 1849:

»På grund af E. K. M:ts nädiga skrifvelser den 14 April 1837, den 22 Okt. 1839 och den 21 Maj 1845, hafva genom E:forus sådana förändringar redan förut blifvit viddagne med skolorna inom stiftet, att hvad som i 2:dra, 3:dje och 5:te punkterna af E. K. M:ts nädiga Cirkulär anbefalles, redan är verkställt. Sälunda har vid *Åmåls* lärdomsskola befrielse från lärda språk varit medgifven åt de lärjungar, som icke önskat begagna sig af undervisningen i dessa språk; hvaremot vid *Filipstads* apologetiska skola läsningen af Latinska språket *) enligt efori förordnande varit införd från vårterminen 1838. och af det Grekiska *) från början af vårterminen 1840. I härvarande (*Carlstads*) förenade Lärdoms- och Apologetiska skola har sedan höstterminen 1843 *valfrihet af läroämnen* varit införd; hvarjemte vid alla tre skolorna den Ambulatoriska läsordningen är följd, med undantag att en klass är sluten, hvilket förhållande Domkapitlet godkär t. Vidkommande åter härvarande Gymnasium, så har vid innev. termins början, till följd af E. K. Maj:ts nåd. förekrift i 2:dra punkten, undervisningen blifvit så ordnad, att de ynglingar, som befrias från läsningen af de gamla språken, erhålla, på de åt dessa språk anslagna timmar, särskild undervisning i Svenska och Moderna språk, Naturalhistoria och Fysik. — — —

»Den uti 6:te punkten nåd. anbefallda föreningen af Gymnasium och Skola till ett sammanhängande läroverk har för innevarande år mött hinder, enär en annan method följes i Skolan, än i Gymnasium; och Collegium Scholasticum förklarar sig förhindradt att besluta om någon förändring uti den på försök antagna läromethoden, *förrän den tid tilländakommit*, som enligt nåd. Bref af den 21 Maj 1845 blifvit fastställt *till pröfning af densamma ändamålsenlighet*, hvilken tid tilländagar vid *innevarande läsårs utgång* **). Vid gemensamt sammanträde den 6 sistl. Sept. har dock blifvit öfverenskommet, att under loppet af detta läsåre åter sammanträda, för att öfverlägga och besluta om tillvägbringandet af Läroverkens förening.»

Man finner häraf för Carlstad det alldeles egna förhållande, att ett förutvarande kunga-

bref (af den 21 Maj 1845) ifrågasatts som hinder för en i ett sednare kungabref anbefalld organisation. Härvid må vi dock icke vidare fästa oss, helst detta hinder, äfven om det varit något, redan nu inom några veckor är förbi. — Med stor tillfredsställelse inhemtar man hvad hr Söderberg haft att anföra i erfarenhetsväg om den nya läsemetoden, såsom ofvan synes; och sjelfva hans tanke om lektorernas inträde i skolan, för att redan der börja en del af undervisningen i sina resp. ämnen, utgör onekligen ett så t för öfvergång och amalgamation af de begge läroverken, som förtjänar uppmärksammas. Då således, för att kortligen recapitulera, i Carlstad förekommer, både att (foren utgör en i skolfrågan prononceradt liberal och progressiv man: vidare, att nya läromethoden i fem år varit införd och

*) För dem det önska, nemligen.

**) Junii 1830.

begagnad i hela den ena delen af läroverket, så att alla dervarande skoltjenstemän redan känna och pröfvat den; samt slutligen, att flere bland lektorerna, i synnerhet prosten Söderberg, yttrat sig för det nya systemet på ett ganska afgörande sätt; så har man otvifvelaktigt skälig anledning att hoppas en snar och god utgång på reformarbetet i Wernlands undervisningsverk.

U. S. 13/5 7850

— Publiken har nu erhållit *Andra Bandet* af *Er. Gust. Geijers* »Samlade Skrifter». Om arbeten, som tala så för sig sjelfva, behöver ingen annan yttra sig. Men man kan tillkännagifva sin glädje öfver att se dem utkomma. I Sverige finnes ingen, som icke djupt erfar och lifligt delar denna glädje. — Geijers Andra Band innehåller endast småskrifter, men af det betydelsefulla och älskvärda slag, som kanske anslår och gagnar mer än många stora. Man finner en samling af sjuften Tal, Minnen och Lefnadsteckningar, Afhandlingar o. s. v., i hvilkas spets står det bekanta »Äreminnet öfver Sten Sture d. ä.», hvilket vann stora priset i Svenska Akademien 1803, och grundlade sin författares ryktbarhet. Utom Sten Sture är det för öfrigt Einar Tambaskälver, Bengt Gust. Geijer, Malte Ramel, Erik Sjöberg (*Vitalis*), Claes Fleming, J. Chr. F. Hæffner, Cl. Gust. Myrin, Cicero, Walter Scott, Joh. Ol. Wallin, G. Stjernhjelm, Otto v. Königsmark och Es. Tegnér, som här illustreras; hvartill komma personalier vid kon. Carl XIV Johans begrafning, tal vid jubelfesten till Gustaf II Adolfs minne den 6 Nov. 1832 i Upsala, samt berättelse om Götiska förbundets stiftelse och verksamhet. På titlarne skulle man väl tycka, att de flesta af dessa småskrifter äro officiella, framkallade af förfis egenskap som ledamot i Svenska Akademien och hans dermed följande pligt. Motivet må också vara detta; men säkert är, att man väl sällan läser några officiella skrifter med så mycken hänförelse. Att dem emellan göra eit val, eller säga hvilket som har företrädet, blefve svårt och otacksamt. Hvilka som mest behagat oss kunna vi oförgrifligen yttra (men göra det utan något slags nedsättande af de andra); dit räkna vi framställningarne om *Marcus Tullius Cicero*, och i synnerhet om *Walter Scott*. Då utdrag icke behöfvas för att göra Sveriges allmänhet bekant med en penna som Geijers, kunna vi dock ej neka oss nöjet att anföra de i flera afseenden märkliga slutord, hvarmed Cicero och W. Scott karakteriseras. Om den förre heter det sid. 191:

»Det finnes i förhållande till tiderna tre slags

menniskor. Vi vilja kalla dem *morgonrodnadens*, *middagens* och *aftonens* män. De första bära inom sig nytändningen af kommande verldsäldrar; deras verksamhet, ofta oförstådd af det närvarande, går vidt ut i framtiden, i efterverlden. De mellerstas fält är den verld, som lefver, för hvars behof de äro fullt utrustade, och uträtta hvad tidehvarfvret kallar stora saker. De sista, männen af nedgången, af aftonen, bära inom sig hela rikedomerna af en till upplösning iflandé verld. För att ega något fast, vända de ofta sina blickar mot det förlutna. Men det finnes ibland dem själar, i hvilkas klarhet den eviga himmelens stjernor spegla sig. En sådan man var *Cicero*.»

Kan man säga något på en gång vackrare och rättvisare om *alla*?

Teckningen af W. Scott har följande slutstrof, sid. 217:

»Hvad han var såsom både människa och skald skall icke förgås och förgätas. För öfrigt har han äfven en historisk — man kan säga *verldshistorisk* — betydelse. Walter Scott är *svanesången* af den halft krigiska, halft patriarkaliska, från medeltiden närmast härstammande, nu mest förgångna, men i sina ruiner ända till oss sig sträckande period, hvars förnämsta representant varit *adeln*: nu mera en samhällsklass, med fördomar och anspråk, tillhörande en gammal och förluten, med verkliga intressen (såsom alla andra) tillhörande en ny, närvarande tid, och i konflikten mellan begge lätt utsatt för faran att förena *bägges* fel, om den ej uppfriskar sitt menliga värde ur den enda, men ock för alla tillgängliga källan. Hvarföre också i min oförgrifliga tanka *adlandet* borde upphöra; hvilket kan ske på två sätt, endera derigenom att det ej mera erbjudes, eller ock derigenom att det ej mera emottages. Det skulle fortskynda uppkomsten af den äfven ofrälse adel, som endast består och vill bestå i *personlig förtjenst*, och som åter bragt *arbetet* till *heder* i verlden; och det skulle tillika genom täflan och återverkan förläna nytt värde åt den adel, som finnes, men nu mera är och allt mera blifver en form utan innehåll.»

— *Fullständig Juridisk Handbok* af Joh. Ad. Thurgren har nyligen utkommit, och synes, efter hvad man af Företalet inhemtar, stå i spetsen för en hel serie efterföljande, andra och nya delar öfver särskilda juridiska ämnen. Hr Th:s namn är fördelaktigt känt genom den för ungefär ett år sedan i bokhandeln utgifne *Juridiska Handbok*, egentligen bearbetad

24

för allmogens behof, och hvilken blifvit med så mycken välvilja emottagen, att »en upplaga å flera tusen exemplar blifvit i det närmaste utsåld under den korta tiden af ett år». Af detta förhållande säger sig förf. nu hafva blifvit föranledd, att »jemväl för de mera bildade samhällsklassernas behof sammanskrifva den utförligare handbok, som nu erbjudes allmänheten. Den framställer »i alfabetisk ordning de lagar och stadganden, som den enskilda behöfver rådfråga för att på egen hand kunna utföra sina juridiska angelägenheter». Alfabetet genomgås helt och hållet i en enda volum (af 682 sidor stor oktav); och detta är således att betrakta som ett särskildt verk för sig. Likväl vill förf. tillika, att det skall anses som grundval för de andra delar han ämnar framdeles utgifva, och hvilka komma att mera specielt, än här kunnat ega rum, behandla de ämnen som tillhöra *kameral-, kyrko-, bergs-, sjö-, krigs- och ekonomiska lagfarenhetens* områd». Hr Th. anmärker derjemte »att hans arbete icke är skrifvet för jurister (ex professo) eller domaren, utan endast för den stora klass af nationen, hvars studier och göromål egentligen ligga utom det juridiska vetandets sfer», men som icke destomindre tvifvelsutan många gånger komma i färd med rättvisan och således då tarfva upplysning om sättet att härvid förhålla sig.

För att genom ett litet utdrag göra läsaren bekant med hr Th:s method i förevarande arbete, äfvensom med den grad af fullständighet detsamma eger, slå vi upp på p. 420 t. ex. artikeln »Pastorat», och finna der en på citerade författningar stödd klassifikation, jemte kort definition, på alla de särskilda slagen af pastorater, nemligen: a) regala, b) konsistoriel- la, c) patronella, d) särskildt privilegierade — hvarvid omtalas för hufvudstaden: 1) Storkyrkan, 2) Mariæ Magdalenæ, 3) Finska förs:n, 4) Tyska d:o; samt för andra städer: Westervik, Sala, Arboga, Jönköping, Malmö, Tyska förs:n i Carlskrona, samt Christinae Tyska förs:g i Götheborg —; hvarestefter slutligen under e) komma »arfs- och slägtpastorater». Här he-

10 / 2,5
ter det:

»E) Arfs- och Slägtpastorater, hvarmed förstas sådane som, till följd af Kongl. kondonationsbref, gå i arf inom vissa slægter. De äro blott tre, nemligen: a) Annerstad i Wexjö stift, som Johan III skänkte åt Georgius Marci, i anseende till hans långliga tjenst och uppvaktning som hofpredikant; — b) Wessige i Götheborgs stift, som Karl XI förärade åt Martinus Nicolai Kjerrulf »för hans besynnerliga trogna välförhållande under danska kriget, då han skaffade viktualier till arméens underhåll, af egen bekostnad, med mera troskap, och derföre af ett fiendtligt parti, om natten utur sitt hus, fängslad, till Köpenhamn förd ifrån sin hustru och små barn». Detta pastorat, liksom det föregående, går i arf både på mans- och kvinnolinien. »Och der så hända kunde, att son så ung är, att han icke till denna lägenhet sättas kan, eller dotter är öfvermaga, så att hon med en tjenlig prestman icke försörjd blifver, då skall en annan prestman på en tid till pastoratet sättas, hvilken skall till annan lägenhet varda transporterad, enär antingen son blifver till embetet skicklig, eller dotter kan försynas med en välförtjent prestman»; — c) Åhus i Lunds stift, som Karl XI förlänte åt pastor Kasten Rönnow, hvilken under kriget med Danmark räddade konungen från att falla i danskarnes händer på det sätt, att han lät konungen gömma sig i skorstenspipan. Derjemte anlog konungen socknarne Rinkaby och Gustaf Adolf såsom annexer till Åhus. Karl XI:s benädningsbref, som derefter skall hafva förkommit, förnyades sedermera af Gustaf III.» 23/1-50

Litteratur.

✓ *Folkets Mysterier*, eller en Arbetarfamiljs Historia, af *Eug. Sue*; öfvers. från Franska.

Af denna ryktbara roman, som i Frankrike gjort så stort uppseende, och hvarom man en tid sade att den för sina farliga tendenser blifvit förbjuden, här i Sverige början utkommit, dels i tidningsföljetonger, dels i form af häften, hvilka redan avancerat till 5 à 6 stycken. Utgifvaren tillkännager, att öfversättningen påskyndas i den mån som originalet utkommer i Paris. — Händelserna börja med den 23 Februari 1848, således sjelfva revolutionsdagarne. Man gör bekantskap med en vid gatan S:t Denis i Paris boende borgarfamilj, vid namn *Lebrenn*, härkommen från Bretagne, och ledande sitt ursprung från Gallerne. Skildringen af denna familj är ganska originell. Fadren, *Marik Lebrenn*, är lärftskrämare och afyttrar de produkter af linneväfnad, som han ifrån sin hemort låter inkomma till hufvudstaden. Hela hans hus, oaktadt lefvande i dessa moderna tider, är i grunden galliskt. Hans eget namn påminner om den *Brennus*, som besegrade Rom. Hans dotter heter *Velleda*, hans son *Sacrovir*, bodgossen *Gildas Pakou*, pigan *Jéanike*: allt bretonska, eller galliska, från den allmänna och vanliga franska, åtminstone parisiska, särdeles afstökande namn.

Hela det berättelsens uppslag, som står i sammanhang härmed, förekommer i början något besynnerligt och synes kanhända en smula affekteradt. Man inser likväl snart *Sues* mening härmed. Han vill göra gällande en grundtanke, som återfinnes hos flere nyare franske författare, utgående derpå, att den nation, hvilken nu med ett gemensamt namn kallas *Fransmän*, till icke mindre än nitton tjugonedelar består af de gamla Gallernes efterkommande, således än i dag, såsom folk, utgör *Galler*; och att blott den sista tjugonedelen är af *Frankiskt* ursprung, härledande sig från den ur *Germaniens* skogar öfver *Rhen* inträngande stam, som under *Clovis* och de öfriga *Mero-*

10, 25 27

vingerne gjorde slut på Romerska väldet i Gallien, nu i sin ordning inkräktade detta land, och lade dess äldre inbyggare under sig som vasaller, eller föga bättre än som slafvar. Alla inbördes krig i Frankrike, alla insurrektioner, till och med 1789 års revolution, skulle, enligt denna tanke, egentligen utgöra stamkrig emellan Galler och Franker — fejder mellan underkufvade och segrare — strider mellan slafvar och herrar — af hvilka de förra velat åter tillkämpa sig sina folkrättigheter. Man ser lätt, att denna förklaringsgrund af brytningarne inom Frankrike och revolutionen, såsom tvister emellan invärtens nationalelementer, alls icke utesluter sakens rent politiska karakter, eller att samma brytningar och slutliga stora revolution utgjort en kamp för sjelfva samhällsutvecklingen och demokratin i det hela. Tvertom — dessa begge åsigter öfver Franska historien flyta ganska väl tillsammans, och låta utan svårighet förena sig. Sue citerar Amédée Thierry's *Histoire des Gaulois*, Jean Raynaud om Druidismen, Villemarqué's *Bretagniska nationalsånger* m. fl. nyare författare. Oafsedt också all den sanning, som till mer eller mindre mån kan ligga i hela denna utsigt af saken, är framställningen för läsaren ganska pikant och stegrar intresset genom sjelfva det nya och ovanliga, hvarät alltid, så snart det icke är monstruöst, onaturligt, tillgjordt eller affekteradt, ett stort värde måste tillerkännas, såsom en ökad skatt, lagd till hvad man förut eger i vetenskap och konst.

Det är en mot Sue längesedan gjord anmärkning, att han resonnerar mer än han berättar, och derigenom ej sällan blir tendensmessig på ett för den renare och högre konsten skadligt ingripande sätt. Öfver sådant kan man visserligen äfven här beklaga sig. Icke destomindre framställer sig redan från romanens början en händelse, som tager läsaren starkt i anspråk, och personliga karakterer, som lifligt anslå. Huru den förre kommer att arta sig, kan man väl ännu icke veta, då den icke i de hittills utkomna häftena hunnit sär-

deles långt; men såsom man genast införes i
hvirfveln af de ytterst märkliga Februaritill-
dragelserna, utgör detta en tillräckligt stark
fond för att underhålla. Personalkaraktererna
äro också ganska tilldragande. Man har på
ena sidan demokraterne Lebrenn och Duchène,
på den andra aristokraterne Ploüernel, öfver-
sten och hans farbroder kardinalen, såsom ty-
per för dessa tvenne politiska motsatser; vi-
dare visa sig gubben Bribri, pariserpojken Fla-
mèche, bretagnarne Joel, Guilhern, Hénajung-
frun på Sèn-ön m. fl.; allt figurer af märk-
värdig teckning. En hop gamla Bretaguiska
folkberättelser, sagor och historier invätvas i
romanen, hvaribland straxt i 1:sta häftet läses
en om »de tre röda Munkarne», i hvilken rys-
liga legend Gonthran de Plouernel spelar en
förfärlig roll; uti 4:de och 5:te häftena börjar
en annan, kallad »Guldskäran», föredragen af
Sacrovir Lebrenn för den öfriga familjen. Så-
dana episode, i synnerhet när de äro så vid-
sträckta som synes blifva fallet med Guldskä-
ran, afbryta och kyla väl intresset för den
egentliga berättelsen; men, då man ännu ej
sett utgången, kan man också icke veta i hvad
saknödvändigt sammanhang de stå till roma-
nens hufvudäder, och bör således uppskjuta
omdömet om dem och deras inflytelse på det
hela. Emellertid finner man Sue själf på ett
ställe uppträda i egen person med en förkla-
ring, som utvisar, att hans läsare måste hafva
känt vissa betänkligheter hos sig uppkomma
öfver de historiska inblandningarne och isyn-
nerhet öfver alla de texten åtföljande talrika
noterna. Såsom denna förklaring sprider ett
stort ljus öfver författarens mening med arbe-
tet, och derjemte yppar hans ställning till pu-
bliken, tro vi oss göra våra läsare ett nöje ge-
nom dess införande (ur 4:de häftet sid. 180):

»Tillåten mig» — säger Sue till sina läsare —
»att först och främst tacka er för det välvilliga emottagande *Folkets Mysterier* erhållit, hvars framgång
vida öfverstigit alla mina förhoppningar; jag har
emottagit dyrbara uppmuntringar, lifliga bevis på
sympatier. Jag har redan enskildt svarat derpå;
men känner mig nu både lycklig och stolt att här-
medelst offentligt ådagalägga min tacksamhet; detta
hjärtligen stöd fördubblar mina krafter. Jag har nu
talat om det beröm man gifvit mig; nu vill jag af-

101 25 29
ven med samma öppenhet omtala de kritiker och det tadel jag erhållit, för öfrigt under den vänskapligaste form; denna kritik har synt mig ganska allvarlig, hvarföre jag äfven beslutat skrifva dessa ord till er, mina läsare.

Man har förebrätt mig den stora mängd *noter*, hvarmed arbetet varit åtföljdt: jag hade redan i första häftet gått denna anmärkning till mötes, genom att bedja er uppmärksamt läsa dessa noter, hvilkas böga vigt jag äfven hoppades kunna göra begriplig. Jag vill likväl förklara mig tydligare:

Om man vill tillerkänna mina ord någon trovärdighet, skall man finna följande berättelser så besynnerliga, ovanliga, ofta så vidunderliga till och med, jag kunde nästan säga så föga troliga, att de utan den obestriddliga historiska auktoritet, hvarmed jag beledsagar dem, skulle föranleda äfven den för arbetet mest gynnsamt stämde läsare att tro, visserligen icke att jag ville bedraga någon, men att jag, af min imagination lockad att romantisera, fört händelserna utom det möjligas gränser, för att gifva dem större effekt. Denna fruktan byser jag icke, när den historiska, ordgranna och obestriddliga citationen, hvilken tjänar till att så att säga kontrollera min berättelse, åtminstone skall bevisa att hon, hennes värde må vara hvilket som helst, åtminstone är ren och oblandad.

Och när arbetet en gång är fullbordadt skola dessa noter, hvilka åtfölja det ända från början, och jag försäkrar att de med samvetsgrann omsorg blifvit utvalda af mig, bland en stor mängd dokumenter, skola dessa noter jemte berättelsen, hvilken jag skall söka göra underhållande och omvexlande, bilda icke blott en autentisk historia om våra (proletärerernas och borgarnes) förfäders elände, lidanden och, Gud vare lof! äfven ofta deras segrar, utan derjemte en autentisk historia om deras ursprung, religion, lagar, seder, språk, dragter, boningar, yrken, konster, industri, handtverk, &c. &c.

Ännu ett ord i afseende härpå. Ända hittills hade man alltid (utom några af de redan i noterna citerade store och sednare historieskrifvarne) skrivit historien om *våra konungar*, deras hof, brottsliga kärleksförbindelser, deras krig och fältslag, men aldrig historien om oss borgare och proletärer; den beslöjade man tvärtom, på det att vi ej skulle kunna hemta råd, förtröstan eller ett fast hopp på en bättre framtid, af kunskapen och medvetandet om det förflutna. Det var en stor olycka, ty ju större medvetande och kunskap vi haft om allt hvad våra fäder och mödrar lidit, för att genom tidernas lopp, steg för steg, århundrade efter århundrade, med sina tårar, sitt martyrskep och sitt blod förvärfa de heliga rättigheter och den frihet, som i dag samman-

fattas af den i konstitutionen försäkrade *folkets suveränitet*; desto kärare och heligare skulle äfven våra rättigheter och vår frihet varit oss, samt vi varit ännu beslutsammare att våga allt för deras försvar!

Ju större medvetande och kunskap vi egt om det moraliska och fysiska slafveri, hvarmed våra fiender, konungarne och herrarne, hvilka uppkommit genom den *Frankiska* eröfringen, liksom ultramontanerne, deras värdige bundsförvandter Jesuiterne, inquisitorerne, och så vidare, förtryckt våra stamfäder, det eröfrads *Galliska* släktet, desto fastare skulle vårt beslut vara att bryta det blodiga och skändliga öket, i händelse man försökte att änyo pålägga oss det.

Slutligen skola vi, ju större medvetande och kunskap vi ega om de oupphörliga framsteg menskligheten gör, hvilken, enligt historiens vittnesbörd, aldrig gått tillbaka, desto orubbligare är äfven, vår tro på en alltjemt framåtskridande framtid, och desto segerrikare skola vi triumfera öfver den fruktansvärda modfällighet, hvaraf jemväl de starkaste ofta låta intaga sig under tider af svåra pröfningar; en olycklig modlöshet, ty våra oupphörligt vakande fiender utspeja den med infernalisk klarsynthet, för att, ögonblickligen men aldrig varaktigt, hejda vår vandring till det *förlofvade landet*.

Med ett ord, ju större kännedom vi ega om de grymheter, de usurpationer, de plundringar, de olyckor, de inbördes sociala eller religionskrig, de otaliga omstörtningar och revolutioner, hvilka så att säga födas på nytt vid hvarje århundrade i vår historia, alltifrån den krönte banditen *Clovis* ända till år 1848, desto mer skola vi skratta åt dessa skräflare, som ha den beklagliga djerfheten att säga den monarkiska styrelsen vara grundad i gudomlig lag, eller ock utgifva den såsom en garanti för ordning, fred, lycka och sakernas bestånd, och desto fastare skola vi hysa den öfvertygelsen, att Frankrike hädanefter endast i republiken kan söka lycka och lugn.

Det är således blott detta medvetande och denna kunskap om det förfätlta, som kan ingifva hopp och förtröstan på framtiden, hvilka jag söker bibringa er genom dessa berättelser, efter min svaga förmåga; och, med huru stor välvilja man ock må hedra mig, anser jag likväl *min pligt emot er* bjuda mig att låta fakta åtföljas af bevis, de tilldragelser jag framställer för era ögon åtföljas af den autentiska historien. Jag tror äfven att er öfvertygelse skall bli mäktigare, mer välgörande för er själfva, när ni kunna säga: Denna öfvertygelse har jag hemtat ur historiens djupaste och renaste källor.

Och detta är orsaken, hvarför jag besvär er, mina

11 25 31

läsare, att änyo med uppmärksamhet genomgå dessa noter, hvilka jag använder så sparsamt som möjligt, men hvilka, enligt min tanka (måtte ni äfven dela henne!) äro det oundgängliga fullständigandet af detta arbete, hvilket genast vid sitt inträde i litteraturen erhöill ett så hjerligt emottagande.

Låten mig således hoppas att ni fortfarande skola skänka mig denna oskattbara välvilja, och varen öfvertygade att jag skall uppbjuda alla mina krafter för att göra mig allt mer värdig deraf.

I les Bordes den 20 Januari 1850.

Eugène Sue.»

Då vi, likasom säkert mången, med liflig nyfikenhet afvaktade den vidare utvecklingen af dessa så kallade »Folkets Mysterier», kunna vi tillika ej återhålla anmärkningen om den historiska vigt och betydelse — sträckande sig ända in i våra sednare tider — som den gamla *Galliska* kulturen egt, och ännu till en viss grad synes ega, för Europa i allmänhet, men i synnerhet för det vestra och norra. Detta har hittills troligen för flera läsare visat sig blott som nakna paradoxer, utan grund i verkliga sakförhållanden; och då en skrift i denna syftning redan för fem år sedan (således långt före Sues arbete) här utkom, såg mången deri föga annat än en lek med forntiden, ett skämt med lärdomen, ett slags parodi på antiqvitetsvurmeriet. Likväl torde det allt mer och mer visa sig, att, så stor del fiktionen och den poetiska instinkten, blott som sådan, än må hafva haft i framställningen om Gallerne, denna dock tillika har ett historiskt underlag, som icke är att förakta, huru hesynnerligt ämnet ock i början må förekomma betraktaren. 31/5-1850

Litteratur.

Minnen af Joh. af Wingård, XII:e häftet.

Vi hafva redan med några ord underrättat våra läsare om detta häftes ankomst till svenska bokhandeln, på hvars horisont det uppträdt med samma glada fysionomi, som dess elfva äldre syskon. Efter hvad förut flere gånger blifvit tillkännagifvet, måste serien af dessa Minnen härmed vara afslutad, emedan den, likt Aeneiden, ej skulle få öfverstiga tolf böcker. Det är också verkligen troligt eller åtminstone antägligt, att de Wingårdska Minnena med detta häfte upphört; ty på sista sidan står »Slut» med punkt; och nyss förut läses:

»Si så käre läsare! farväl i Guds heliga namn!»

Likväl vidfogas här ominöst:

»Vi kunna ju räkas åter!»

hvilket från en sådan mans hand tyckes vara en begriplig påpekning, att man icke bör göra sig fullkomligt säker. I sanning det hvarken skulle förundra oss eller göra oss ledsne, om hr af W. ville helsa på publiken med ett nytt uppslag — en ny serie — icke af hvad hr af W. »minnes», ty detta måste, som sagdt, vara slut; utan af hvad han hittills förgätit. Kunde han icke nu utgifva tolf häften »Glömskor», eller Absenser? Dit kunde utan svårighet räknas hans statsrådstid, hvilken visserligen helt kort blifvit vidrörd i sist synliga häfte, men som borde läggas för läsarens ögon med vida mer utförlighet.

För att redan nu göra hr af W. rättvisa, skola vi emellertid låta allmänheten genom några utdrag inhemta åtminstone början af denna ryktbara statsrådsblifning, och hvilket omtalas i h. XII sid. 119. Man skall här finna nya bevis på huru förf. med den älskvärdaste anspråkslöshet och sanningskärlek talar om sig sjelf: han förklarar öppet genom hvad medel och på hvad sätt han som en »arm anka» blef »skuffad till finansportföljen». Hela denna tragikomiska historia börjar redan på den välbekanta och i sig sjelf ganska goda gästgifvargården Edsbergs Sanna i Nerike, der hr af W. en vacker dag i Maj 1840 befann sig på en

10 23 33
resa till Stockholm, egentligen företagen för att vid den pågående riksdagen bevaka de Vermländska brukspatronernes angelägenheter uti Bevillningsutskottet, men slutande med en helt annan katastrof. Vi låta hr af W. tala sjelf:

»Uppspelad, som jag lätt blir när jag sitter och funderar på statens bästa och gnolar på visstumpar när jag åker, möter jag vid gästgifvargården Edsbergs Sanna, under det jag ombyter hästar, några vänner, kommande från hufvudstaden, och deribland en verklig intim skarpsinnig gammal vän, baron Fleetwood, som bad mig skynda samt efter ankomsten till Stockholm genast rådgöra med dåvarande landtmarskalken, baron Palmstjerna, om någon förändring i min klädsel. Hade jag anat meningen med detta råd, skulle jag ovedersägligen vändt om — ehuru jag visserligen kände, att min landshöfdinguniform var nästan utsliten och att Palmstjerna, som äfven var landshöfding, väl kunde hafva goda råd att gifva mig i den delen såsom yngre, i fall några ändringar i vår klädsel var i fråga. Jag fortsatte således min resa och tog i allsköns enfaldighet plats på en ångbåt från Arboga, der jag på gästgifvaregården lemnade min vagn i förmodan att jag snart kunde återresa; men den kom der att stanna nära fyra år, till dess en gammal vän löste ut honom för att föra den till Vermland. Jag hade imidlertid före afresan skrivit till mina syskon om att skaffa mig kvarter i kyrkbrinken, och efter att hafva mött dem jemte några andra vänner vid Riddarholmshamnen, inträdde jag åtföljd af dem i några små rum uti huset N: 8 utan att någon hade hört ett enda ord om hvad som hängde öfver mig. Dagen derpå, efter att hafva sofvit lugnt och godt — nemligen sedan positiverne i urvädersgränden upphört för mig spela valser och quadriljer, som påminde mig min glada ungdomstid —; styrde jag tidigt ut mig och gick efter vanligheten till slottet för att anmäla min ankomst, samt låta skriva upp hvar jag bodde; hvarefter jag tänkte begifva mig till baron Palmstjerna. Uppteckningen af min bostad skedde i yttre rummen och ankomsten anmäldes i det inre vaktrummet till vakthafvande kammarherren, baron Eric Anders Cederström, en gammal ungdomsvän, nästan från vår gemensamma barndom i Götheborg.

Jag blef icke litet förvånad, då han sade sig hafva befallning anmäla mig när jag kom, ehuru jag trodde mig vara tidigare ute, än vanligtvis salig konungen steg upp. En liten stund derefter kom Cederström tillbaka och tillsade mig, att jag borde gå genom östra galleriet till konseljrummet, så skulle jag möta

46
34

konungen. Nog tyckte jag att detta var något hastigt att få företräde, och beredde mig på, under den långa promenaden, hvad nytt jag hade att berätta från Vermland och uppboresstämman den 1 Maj; men inkommen i konseljrummet, möter jag Carl Johan, kommande från sängkammaren, uti sin gula kasimirsnattrock med hvitt sidenfoder, löst tillknuten halsduk, och en svart baret på hufvudet, så som han nyss hade stigit utur sängen. Jag glömmar aldrig, hvarken detta oförmodade möte, eller hans första ord, som afgjorde mitt öde och kanske äfven något af mitt förhållande till honom: »Ni kommer som från himmelen», sade han, »nu skall ni blifva statsråd — välkommen min vän!»

Min förväning kan icke beskrivas. Jag sökte ådagalägga min oförmåga såsom redan gammal och mycket lycklig utan anspråk der jag var anställd, samt anförde till och med mina simpla vanor, som afbrutna skulle troligen förkorta mitt lif; men ingenting hjälpte. Och sedan jag begärt få rådgöra med min bror jemte mina i Stockholm varande vänner, blef svaret: »det behöfs icke, nu är ni nämnd; hvad ni har att anföra deremot, kan ni anmäla i sittande konselj.» Jag svarade härtill med ögonen vända mot höjden: »nä! så må det då ske i Guds namn, och jag tager himmelen till vittne, som Eders Majestät först behagade nämna, det jag endast emot-tager detta höga förtroende för att samvetsgrant söka fästa Eders Majestäts uppmärksamhet vid möjligheten för Eders Majestät af att kunna kompromettera sig genom sin liflighet och oftast billiga förtroendet, samt beder att mig medgifves vid sådana tillfällen få påminna om början af detta samtal, då jag tror det behöfvas.» »Ja!» — blef svaret — »jag tycker om er uppriktighet, och vi äro ju bekanta från gammalt. Ni har både militäriskt och politiskt courage; vi skola åter göra en kampanj tillsammans; ni blir konsultatift statsråd, emedan Palmstjerna får finansportföljen.»

Nu märkte jag meningen af Fleetwoods ord och tyckte i min enfaldighet och stora förlägenhet, att jag väl kunde som gammal landshöfding fylla en plats vid konseljbordet i egenskap af konsultativ rådgifvare. Jag gjorde dock i största hast några små vilkor; såsom att min plats i Vermland icke skulle tillsättas för snart, på det jag kunde återvända till den, ifall jag ej trufdes i Stockholm eller fann mig icke kunna gagna på min nya plats, och nämde äfven något om mitt stora eckord, som jag med konungens begifvande betalt till min på bataljféttet stupade företrädarens enka och barn, för hvilket jag aldrig velat taga ett mig ofta tillbudet *lettre de retenue*, i hopp att jag skulle få stanna kvar. Genom bifall till dessa postulater blef jag lugnad; hvar-efter jag for till baron Palmstjerna för att icke alle-

11 2 85
nast tacka honom för ett enskildt bref, jag hade fått
nyss förut, om att jag borde infinna mig vid riks-
dagen, utan äfven för att nämna Fleetwoods råd,
hvars andemening jag nu insåg fullkomligen, utan
att vara herrarne så mycket obligerad som man
skulle tro.

Hos baron Palmstjerna träffade jag h. exc. greve
Carl De Geer, som var sinnad mottaga lantmar-
skalksstafven efter Palmstjerna; hvilken skulle gå
till finanserne, hvaruti han intierat sig och äfven
på förhand vid den nya formationen tagit någon be-
fattning. Men vid dessa transaktioner lærer h. exc.
fordrat att ständerna skulle få vara tillsammans för
att sluta sina öfverläggningar och påbörjade mål;
hvilket Carl Johan icke tyckte om, då de långt förut
tröttat honom med sin bittra opposition och lagliga
tiden för deras sammanvaro dessutom var förlupen.
*Allt konungen ville köra bort dem samt och syn-
nerligen, kunde man just icke säga så mycket
om för exemplets skull såsom ganska konstitu-
tionell; men hvad allmänna opinionen, efter hvars
pipa man sedan alltid fått dansa, skulle sagt derom,
är en annan sak, hvaröfver jag suspenderar mitt
omdöme. Inedertid blef härigenom jag, arma
anka, skuffad till finansportföljen tillsvidare och
Palmstjerna fick behålla sin käpp länge nog och jag
min oförväntade nya börda äfvenledes. Hvad uni-
formsförändringen anbelangade, fann jag snart nog
på nyss aftröjda slagfältet min utstyrsel, hvilken jag
ännu har i behåll, såsom väl konserverad, men icke
kunnat blifva af med vid sednare efter mitt afskeds-
tagande timade förändringar, emedan den burits på
en för mycket konservativ rygg — hvarför jag också
beslutat, att om icke malen ätit upp den, jag skulle
svepas uti gränslåten, som konservativ i döden.»*

A. B. 37 (6 14682) (Forts. följer.)

Litteratur.

Minnen af Joh. af Wingård, XII:e häftet.

(Slut från gårdagsbl.)

Hr af W. berättar visst icke synnerligen mycket om sin verksamhet som statsråd; likväl meddelar han några betydelsefulla vinkar om hurudan denna verksamhet i allmänhet var. Han skildrar sina föredragningar såsom vanligen bestående deri att han blott uppläste målet till afgörande, sedan han »litet tittat» deri; och denna »konst» ville han äfven lära en af sina »aktningvärda kamrater», baron Bror Cederström, hvilken han fann dragas med den betänkliga ovanan att studera sina akter till den grad, att han »härmed skadade sina ögon». Resonnemanget inledes genom reflexioner om förf:s egen landshöfdingevandel, hvarvid han i några förelöpande tirader visar faran äfven för en landshöfding att genomläsa målen i sin helhet, »emedan det icke så sällan är rätt svårt att draga rena slutsatser bland de olika åsigtter som der merendels gjort sig gällande». Derpå fortsattes, med afseende på skötselns af finansportföljen:

»Det fordras verkligen någon vana att vid måls genomgående — synnerligen om man har någon förut fattad mening af saken — fördomsfritt ådögalägg^a rätta förhållandet inför eget och andras förstånd. Jag hade icke behof af denna lilla förmåga inom den expedition, jag tillsvidare förestod, der fullpantade civila embetsmän förberedde målen så komplett på både svenska och fransyska, att jag nästan icke hade annat att göra, efter att förut hafva litet tittat i målet, än att blott uppläsa det till afgörande; ty någon debatt inom konseljen efter enskilda föredragningen kom sällan ifråga. Måhända var jag deremot uti beredningarne någon gång kanske litet besvärlig, då jag *in bona caritate* ville hafva upplysningar utur den framför föredraganden liggande luntan.

Jag sökte att lära bort min konst till en aktningvärd gammal bekant, som boende i mitt granskap jag besökte om aftnarne ibland, baronen och generalen Bror Cederström, som hade för vana att läsa akterne vid sin expedition från perm till perm — som man säger — och härmed skadade sina ögon, hvilket slutligen tvingade honom nedlägga gevär och resa till Skåne. Att jag icke behöfde gifva råd i den delen annorstädes, faller af sig sjelf, såsom

hvarken hehöfligt eller ens tillständigt af mig åtminstone; men för en gammal knekt, precis och omständig i åminnelse, fann jag deltagandet vederbörligt och ganska ändamålsenligt. Hans expedition var annars ganska väl sammansatt och höll verkligen af honom — ehuru han var något besvärlig, då han nästan var den första i embetsrummen tidigt på morgnarne — och han hade således kunnat med fullkomlig säkerhet öfverlemnna åtskilligt, hvarmed han på egen hand bråkade, till dem, hvilka ändåingo draga största bördan; men han ville som många andra göra för mycket sjelf och *stannade derföre i stöpet*.

En regeringsanekdot af intimaste slag omförmåles litet derefter. Saken angår den s. k. »Statsrådsberedningen», hvilken sal. konungen vid ett tillfälle af en viss anledning helt tvert aflyste, men straxt derpå lät återtaga sin gamla goda gång igen. Den oesterhärmliga berättelsen om denna kuriösa händelse förtjenar läsas:

»En löjlighet tilldrog sig vid ett tillfälle, som jag icke vill förtiga, efter jag ändå lemnat öppenhartigt mina läsare att titta äfven litet i mina statsrådskort. Jag kan icke påminna mig hafva nämt det förut i de föregående häftena; om så är, ber jag om förlåtelse, ty jag har så många gånger berättat händelsen muntligen för vänner och bekanta, att det kan vara en möjlighet, utan att jag kan nu kollationera, om mina uppgifter finnas på papper eller endast i mitt minne. *Askelöf* hade som vanligt gycklat med konungens rådgifvare i sin *Minerva*, samt påstått, att vi uti beredningarne sammangaddade oss om eniga beslut, som Hans Majestät hade svårt att komma ifrå uti sittande konselj; och han hade icke så orätt den ullfen — ty vi ansågo oss behöfva bereda målen vederbörligen, sedan allmänna ärendernas beredning blifvit slopad, och det hände icke så sällan att vi ju, efter någon inbördes debatt, stannade i enhälliga beslut, hvarföre han kallade oss medregenter. Hvad hände i anledning häraf? Jo Carl Johan, män om sin magt, förbjöd oss hafva några sammanträden eller *beredningar*. Vi kunde icke då göra annat än till nästa konselj medtaga alla luntorna och placera dem framför hvar och en af oss på bordet, innan konungen kom in från sängkammaren. Jag ser när jag vill hans mine, då han inträdde och fann bordet fullastadt med stora pappershögar, samt trodde mig finna att han ångrade sitt beslut, som ingen haft tillfälle afböja. Dagen var bestämd för krigföredragning, så att vi hade kunnat lemna de flesta af våra papper hemma; men som det hade kunnat gå mycket hastigt med baron Cederströms föredragning.

borde hvar och en vara beredd på hvar skjutstafven kunde stanna, — och sanningen att säga ville vi också visa konungen, att det icke var så litet besvär med förberedandet af mål till föredragning.

Jag tycker huru *Momus* Askelöf, om han kunnat se genom nyckelhålet, skulle fagnat sig åt den förlägenhet hvaruti han först hade satt oss; men han skulle snart hafva funnit, att vi togo den saken ganska kallt, och att förlägenheten stannade på annan hand, och att den insultativa rådgifvaren för tillfället endast kunde två sina händer med gamla frasen: att det icke var så illa ment. Konungen satte sig emellertid i sin förgyllda stol fryntlig och beskedlig; lade som vanligt i ordning sina pennor och skrifdon; under det han såg på oss, som bibehöllo *vår constitutionella stela värdighet*, utan att han kunde förmärka någon häpenhet å vår sida. Men då baron Cederström började på svenska föredraga första målet för oss, som icke kunnat taga kännedom deraf, och några föllo honom i talet för att få upplysningar, *började gamla herrn att trumma med fingrarne på bordet*, som oftast skedde när han var *inquiet* — och då var det verkligen svårt att hålla god min. Efter en god stund, hvarunder Cederström letat i handlingarne, svarat och visat oss — allt på svenska — att han ganska väl genomgått handlingen, samt konungen förmanat oss att komma öfverens och beslutet på fransyska ändtligen upplästes och gillades; blef detta mål vederbörligen absolveradt. Jag minnes icke hvarom målet egentligen handlade, men tror att det hade gemenskap med en boställsaffär och var väl genomarbetadt af krigsrådet Forsberg, Cederströms högra hand och skicklige expeditionschef. Men då andra målet drogs utur luntan och disputen börjades på samma sätt; förgick tälmodet hos konungen aldeles. Han sade sig icke må rätt väl, utan med gaf att *vi kunde på foräna viset bereda våra mål*, steg upp och gick — hvar efter han sade till Brahe, som mötte honom i sängkammaren, att han hade återgifvit oss *vår diable de Beredning*. På vägen genom stora galleriet skratade vi visserligen smått i mjugg, — ty på den tiden var det icke rådligt att glorifiera sig öfver någon framgång man haft eller bullra såsom anmärkare och ogillare af fattade beslut. Vi sammanträdde som vanligt, tego och arbetade, samt skämde icke bort vår lilla seger — utan att derföre anse oss vara medregenter, eller ens ministrar, enligt samtidens konstitutionella begrepp — utomlands begrepp *bene.*»

Detta är i korthet nästan allt hvad hr af W. har att förmåla om sin statsrådstid. Det kan icke kallas mycket, men är på sitt vis godt nog; och man må säga hvad man vill, eller se förf. i hvad dagér man behagar, så är det dock omöjligt att förneka honom ett öfverallt sig uppenbarande godmodigt och anspråkslöst sinne. Se här huru han tänker om sina egna förtjenster och om sin ställning till sina ovänner, med hvilka han alltid blifvit vän igen, sedan det väl först fått samla sig »glödande kol på deras hufvuden»:

»Nu kunde jag väl hafva språkat nog med afseende på min statsrådsbefattning; men ju mer jag skrifver, ju mer tycker jag mig hafva att säga, om människor, som jag mött under min långa lefnad, och bekännelser att göra för det deltagande, jag rönt af de flesta under alla tider. Jag har varit utsägligen lycklig uti att hafva haft många vänner, och kan nästan säga, att jag haft dem att tacka för min verldsliga framgång, mer än mina egna tillgöranden eller förtjenster. Mitt fromma alltid förlåtande hjerta har visat mig att, då jag haft ovänner, händelserne gjort att det samlat sig glödande kol på deras hufvuden, och att vi blifvit vänner igen, äfven om vi förut varit föga bekanta. Då man på ålderdomen genomgår sina lefnadsöden med lugu och tillförsigt om ett bättre lif efter detta, må läsaren tro, att det är en ljuf tillfredsställelse veta sig icke hafva hatat någon människa eller sjelf hafva veterligen bidragit till någons ofärd — hvarigenom man kan således anse sig icke gå utur tiden i ett vrångt sinne. Jag glömmet så gerna de oförrätter mig icke så sällan drabbat — och om man skulle påminna sig mina fordrna missöden, kan man vara försäkrad att jag af hjertat glömt dem och så, som min tro bjuder mig, förlåtit de härvid verksamma människorna — synnerligen nu, då jag endast lefver för att göra mina vänner all den rättvisa jag kan för deras välvilja mot mig och deras deltagande i mina öden.»

Straxt derefter yttrar han följande, hvaraf det synes som om han ansett sin statsrådsblifning för ett ofog eller en drift med hans person:

»Det fordrades dock vänners bemödanden att få mig till statsråds kandidat, hvarom man kände jag icke var angelägen. Jag har förut berättat, att jag verkligen blef uppnarrad, dels genom bref från baron Otto Palmstierna, dels genom ett dylikt af en gammal Upsalavän och stor brukspatron; hvilka yrkade mitt deltagande vid riksdagen för jernbruksrörelsens räkning: en sak som man kände att jag ofta

40

förut ifrat för vid riksdagarne. Baron Fleetwood, som egentligen var pott och panna i samråd med H. Exc. Brahe till det ofog man bedref med min person, påminner sig läsaren mötte mig på Edsbergssannas gästgifvaregård och gaf mig råd för min klädsel; utan att likväl gifva mig del af hvad som förestod mig — hvilket han dock väl kände såsom inventor och kommissionär att drifva mig i väg, ju förr dess häldre.»

Det har af en annan (hr Crusenstolpe i 16:e brefvet) blifvit anmärkt, att hr af W. ställer excellensen Brahe »såsom statsman af högre ordningen» vid Carl Johans sida såsom fordom Axel Oxenstjerna vid Gustaf Adolfs; ja — han synes till och med i visst fall sitta den förre öfver den sednare. Hvad besynnerligt ligger häri? Kan väl någon undra öfver hvad hr af W. tänker och yttrar?

Man finner på de blad i minnena, som handla om denna fråga, att ingen kände greve Brahe både från statsmannavisdomens och religionens sida så väl som hr af W.; åtminstone låter det så. Och icke nog med hans kunskap om greve Brahes djupa religiositet, han kände äfven komminister Dahlgrens. Denna hade han sjelf erfarit. Han sammanbinder allt detta på följande sätt. Berättelsen handlar om ett tillfälle, då greve Brahe »med sin djupa dödsbådande hosta» gick på den tränga Prestgatan, nemligen i liktåget efter Dahlgren, som bodde här. Hr af W. vill förklara orsaken huru det kunde komma sig, att greve Brahe befann sig i något så simpelt. Vi anföra denna anekdot så mycket hellre, som den verkligen visar framl. exc. B. från en ganska vacker sida.

»H. exc. Brahe, äfvensom döende fullgjorde allt hvad hans tjänstebefattning ålade honom, och då han genom flera veckors vakande, nästan utan föda alldeles krossat en i sin konungs tjänst försvagad helsa blef hans nästan sista förrättning här i lifvet att följa honom till det rum der hans älskade konung hvilat. Denna uppmärksamhet visade han emellertu icke endast mäktiga höga herrar och anförfvänder; nej, hans fromma tacksamhet och deltagande hjerta bjöd honom äfven att infinna sig, till och med som ganska sjuk, uti anspråklösa sorgebus: och jag minnes ganska väl, då vid komminister Dahlgrens begrafning h. exc. Brahe, med sin djupa, dödsbådande hosta, som skallade uti den tränga Prestga-

tan, åtföljde i full uniform det simpla liktåget efter komministern. Visserligen påstår man, att mycken egennyttia, förställning och ceremonibegär finnes bland de högt uppsatta på jorden; men hvartill skulle väl allt detta här hafva tjänat då? Nej, jag tror mig hafva annat en del af *Brahes* motiver. Han gick till skrift i Storkyrkoförsamlingen, der jag åtminstone vet att han hade sin bänk, den jag också begagnat och der jag ofta sutit vid hans och excellensen *Rosenblads* sida; — måhända han någon gång af *Dahlgren*, som i sin ordning ofta der förrättade skriftermålen, fått emottaga *religionens sanningar uti sitt hjerta* — ty vid sådana tillfällen var *Dahlgren på sin plats*, det har jag själf erfarit, ehuru oftast han var misskänd och ej sällan missaktad som grest, genom sitt lifliga lynne i muntra sällskapskretsar och sin glada uppfattning af jordlifvet.»

Han omtalar nu att han äfven satt bredvid grefve *Brahe* vid doktor *Hagbergs* likkista. Derpå nämnes huru h. exc. gr. B. i många dagar satt vid *Carl Johans* likkista.

»Så» — slutar hr af *W.* — »har jag uppfattat h. exc. *Brahe*, dess handlingar, samt den tid hvarunder han lefde och verkade». — — —

»Dess (gr. B:s) fromma väsende medgaf icke, att han skulle uppträda, hvad då lyckligtvis heller icke behöfdes, såsom statsman, likt vår tids *Windisch Grätzar*, *Jellacicar*, *Cavaignac* och *Lamartiner*, eller preussiska och andra staters nu lefvande, mer och mindre inflytelserika rådgifvare; men jag förmodar dock, att han ganska väl skulle kunnat mäta sig med dem i uppriktig fosterlandskärlek och oskrymtad uppoffrande tillgifvenhet för sin konung och fädernesland.»

Det är ju att ej slösa alltför mycket med berömmet?

Vi hafva ej velat upptaga publiken med flere citater ur detta häfte; men kunna dock ej neka oss att till sluta meddela den uppgift, som hr af *W.* straxt i begynnelsen (sid. 33) gör om sig själf, nemligen att han är »något läsare». Detta kan man också på flere ställen märka. Men den passage, hvarest han om sig själf afgifver denna öppenbjertiga förklaring, har dessutom tillika den goda egenskapen, att utgöra en teckning af hurudan en krigsprest (en »krutprest» på hr af *W:s* språk) bör vara. Han säger allt detta i anledning af »sin vän *Götlin*», hvilken var fältprest under kriget i *Holstein*, och ofta kom i förf:s närhet. Oaktadt »läsare», talar hr

af W. om »hufvudhängeri i allmänhet», om »antagen trumpenhet» m. m., som han icke anser vara på sin plats hos krutpresternskapet. Hela denna tirad är på en gång så hjertligt och så sant skriven, att den bör läsas i sitt sammanhang.

»Hvar och en sak, säger man, har sin tid, dock synes det som om jag kommit nästan för mycket utur vägen af mina militäriska betraktelser; men jag kan icke skriva annat än hvad mitt ofkast fromma hjerta finner rätt och billigt vara, samt såsom något läsare sjelf anser mig kunna anföra vid bedömandet af människor och händelser som mött mig, utan att vanställa eller sära. Jag vill därför just här begagna mig af tillfället att säga min oförgräpliga tanka om huru en såkallad krutprest bör vara, för att vinna förtroende inom sin församling, för det mesta bestående af unga lättsinniga människor, hvilka han dock vid många tillfällen kan gagna och trösta under lidanden. Jag har bevistat många gudstjänster i fält och sett huru svårt presten har för att hålla sin församlings uppmärksamhet vid allvarsamma saker; men också sett att han kunna göra det samt vinna förtroende annorstädes än vid sjuksängen. Hufvudhängeri i allmänhet eller en antagen trumpenhet gör det visserligen icke; ej heller en öfverdrifven och lättsinnig munterhet. Det grofkorniga skämtet, som presten ofast jemte tusendetails presthistorier måste kännas vid uti sammanlefnaden med befälet, får icke förarga eller sära honom, utan endast med fyndighet bemötas. Är han tillika hjälpsam och förbindligt välvillig — äfven mot de värsta gycklarna — så vinner han dem och håller slutligen alla från lifvet på sig, och kan vid gudstjänsterna bringa de flesta till sans och allvar, om han rätt känner sitt folk och har några predikogåfvor.»

Orsaken hvarföre hr af W. blifvit litet läsare finner man deruti, att han sjelf är prestson, broder till en prest, alltid haft särdeles aktning etc. för redbara prester, i sin barndom ofta hört resoneras om den tidens allvarsammaste läsareprest Nils Hamnerins skrifter, samt om presten som skrifvit »Min son på Galejan» (sid. 37). Detta allt sammanlagdt kan hos honom tidigt hafva verkat en blandning af skämt

och allvar — —

»Jag skulle nästan tro det (säger han); men till gäckeri med heliga ting har jag aldrig lånat mig, ehuru smålustig jag kan vara ibland».

Han går så långt i sjelfförnekelse, att han på ett ställe (sid. 36) ger oss en vink om att han intet annat torde vara än »en gammal förbrukad stöfvelknekt från äldre tider». — Hela sitt minnesarbete, såsom han kallar sitt verk, slutar han med en betraktelse ur Franzén, och med denna psalmvers ur Wallin:

Gör mig alltmera vis och from,
Barmhertig och gudaktig,
Och af din godhets rikedom
I lif och död delaktig!

1015
6/650

44

Hvad må man tænke om den "indre missionen"?

Till en början har man all anledning att tänka, det denna så kallade »mission», eller åtminstone flere af dess medlemmar, icke handlat hvad man kallar rätt uppriktigt. Vi vilja dermed alldeles icke säga, att männen äro skrymtare; minst i den fulländade och världshistoriska mening som till exempel jesuiterne. De synas dertill i allmänhet vara för svage, och, om vi så få uttrycka oss, för taktlöse. Men deras brist på uppriktighet mot allmänheten — och till och med mot enskilde, för hvilka de väl icke behöft dölja sina innersta tankar — skola vi taga oss friheten att något belysa, emedan det i mer än ett afseende torde hafva en viss vikt att taga saken i närmare ögonsigte.

Vi påminna oss ett tillfälle då den nyligen hädanfarna dr Wieselgren, medan han ännu var här i Stockholm, på frågan: hvad den inre missionen då egentligen hade för ändamål? svarade ungefär så här:

»Ack! ack! den syftar blott på att hjälpa det stackars folket! det arma, olyckliga, öfvergifna folket! nemligen sådana beklagansvärda personer, som i egenskapen af resande eller arbetare komma till hufvudstaden och stundom länge nog vistas der, utan att tillhöra någon viss församling! utan att hafva någon egen prest, som vårdar sig om deras själar! Dessa eländigt olyckliga, som icke hafva en kyrka, der de ega rättighet och pligt till salighetsmedlens åtnjutande! Huru många dalkarlar och kullor, för att ej tala om sjömän, komma icke årligen till Stockholm och lefva här i denna fastliga belägenhet? De stiga till flere tusende. Och dertill — huru många från andra landsorter (Fryksdalingar, Westgötar o. s. v., jemne utlänningar, såsom Tyskar... Probenreuter...), store Gud! När man tänker sig alla desse utan religion, utan christendom, utan bibel, utan psalmbok (den gamla nemligen), utan altare, utan... ack! kan något angelägnare då tänkas än att stifta en stiftelse till dessa förlorades räddning? Icke mäktar det ordinarie presterskapet, som har nog att göra med sin egen hjord, sträcka sin omsorg äfven till dessa, på afgrundens brädd staplande. Nej! särskilde prester af extraordnärt slag måste åtaga sig dem. Dessa prester måste dock endast betraktas som en art medhjelpare, en sorts adjunkter vid det ordentliga

4

presterskapets sida, Gud bevare oss från annat! de vore att anse som riks-adjunkter eller reseadjunkter, ty de böra fara öfverallt dit de behöfvas. Vi kalla dem emellertid »missionärer» — ty något namn måste de väl hafva? Och vi säga »inre», emedan deras arbete skulle sträcka sig till att verka inom Sverige».

Hela denna tirad, uttalad ömsom med den beklägligaste, till gråt sig närmande ton, ömsom med en svärmisk hetta, gjorde på dåvarande åhörare icke en fullkomligen god verkan. Hvar människa vet, att alla till Stockholm anlände personer, vare sig dalkarlar, kulor, matrosar eller annat folk, som icke stå inskrifne i härvaran e församlingars kyrkoböcker, ej dertföre befinna sig i någon mistning af religionens välgärningar. Alla hufvudstadens kyrkor stå dem öppna, der de hvarje söndag kunna höra predikningar, lika väl som då de äro hemma i sina egna socknar. Stockholms ordinarie presterskap har man aldrig hört vägra sådana, till deras församlingar icke hörande personer någon andlig tröst, råd, begrafning, och allt hvad till det kyrkliga lifvets angelägenheter hör. För hvad skulle då de nu ifrågakomne riksadjunkterna eller missionärerna, såsom hrr Wieselgren, Fjellstedt, Estenberg m. fl. d. vara dessa resande af nöden? Eller hvad af religion kunna de gifva dem, som icke det redan existerande presterskapet kan och alltid visat sig villigt att gifva dem? Måhända vill man anmärka, att de till Stockholm anlände och här gästande personer icke i denna stad kunna ordentligen skriftas, och gå till den hel. nattvarden, emedan sådant bör ske hemma i hvars och ens egen församling, för att kunna antecknas i dervarande kyrkbok och komma på personernas betyg? Nåväl, om än så vore (hvilket dock ej är fallet, emedan man aldrig hört Stockholms presterskap vägra att till nattvarden admittera sådane), så frågas med skäl: kunna väl riks- eller reseadjunkterna mera gifva dem sakramenterna? Hvarest skola dessa herrar admittera sina »varma olyckliga» till nattvarden? Skall det ske hemma på deras kamrar? eller i någon apart missionskyrka, som sällskapet en dag torde uppbygga eller anskaffa för slikt ändamål? I hvilket fall som helst står

46

det icke till för dessa religiöse talare att meddela sakramenterna hvarken bättre eller mera legalt, än det, dem förutan, redan kan ske i hvilken befintlig kyrka och af hvilken prest som helst. Religiösa råd, tröst vid sjuk-sängen, skrift, absolution... allt förhåller sig enahanda.

Det förtjenar således ej att längre uppehålla sig vid denna framkastade metkrok (om afsigten med den inre missionen), och på hvilken ingen förnuftig människa fastnat. Hvar och en finner, att detta blott utgjort en pretext. De predikanter, som här nyligen gifvit gästroller, hafva också ej företett det ringaste bekymmer om de der »uthördingarne»: de hafva alls icke besökt stadens dalkarlar, kullor, sjuka matros-er, stackare på herbergen eller sjömanshusen, vilsekomna barn o. s. v.: åtminstone hafva de ej gjort det företrädesvis, såsom deras mission skulle vara. Men väl har man sett dem med nit och id uppvakta de förnäme, gästa hos de förmögne, inställa sig hos alla som ej behöfva dem, och framför allt predika för alldeles samma folk som, dem förutan, skulle hafva hört Guds ord i alla fall och från samma predikstolar. Vi säga visst, icke att dr Wieselgren och hans själafränder äro hycklare. Hr W. är sällan så kall och lugn som erfordras för att grundligt eftersinna meningen af allt hvad han gör, talar eller skrifver; han är för tillfället innerligt hänförd, han slår då omkring sig med en mängd ganska artigt kombinerade talesätt, liknelser och fraser, som ofta gifva de närvarande ett pikant nöje att åhöra, ehuru vanligen efteråt ingenting kvarstadnar i själ och hjerta, emedan sjelfva gruntankarne, afklädda hela den vidlöftiga fraseologien, merendels äro de mest tomma och triviala man kan tänka sig, så fort de icke äro rentaf falska eller absurda. Men oakadt hr W. således — sjelf dupe af sina egna lifliga ordställningar — icke kan kallas fripon, i mening att vara detta medvetet; må man dock ej tro att han alldeles saknar sluga och fina beräkningar, hvilka lura i bakgrunden af vältaligheten. Dessa beräkningar hafva blott alltför mycket den olyckan att vara genomskinliga för hvar man, som gjort någon närmare bekantskap

med missionsväsendet.

När vi nu lemna hela den framkastade pre-
texten om Stockholms »stackars olycklige frem-
lingar, de der icke höra till någon viss för-
samling», och för hvilkas skull de resande riks-
adjunkterne här skolat uppträda — så fram-
ställer sig änyo den gjorda frågan: »hvad har
den inre missionen då egentligen för ändamål?»
Och spörsmålet framträder nu i änn skarpere
form, liksom beredt att mota ett nytt försök
från det partis sida, som helst tyckes vilja
verka masqueradt, ehuru det är underligt hvar-
öre man vill det, när man har goda syften.

Alltså: hvad åsyfta de »inre missionärerne?»

När de framställa sig litet mera uppriktigt
än vid förebärandet af pretexten om dalkar-
larne och matrosarne m. m., så svara de på
nyss gjorda fråga ungefär så här: alla menni-
skor, som bo och bygga i Sverige, äro i sjelfva
verket ej annat än *hedningar*, oakadt namnet
christne; samt äro det i sällskap med alla öf-
riga i Europa, hvartill sedan ock komma de
andra världsdelarnes invånare. Predikanterna
hafva således lika mycket skäl att kalla sig
»missionärer» bland Nordens folk, som man all-
tid med detta namn utmärkt personer, hvilka
i Afrika, Amerika o. s. v. uppträdt till hed-
ningars omvändelse. Alla desse mäns syfte
här går nu ut på en dylik omvändelse af sven-
skarne, hvadan de tillagt sig namnet »inre»
blott af ett slags artighet mot härvarande na-
tion, dermed liksom påpekande, att denna na-
tion, jemförd med hottentotter, eskimäer och
patagoner m. fl., dock står på en något mera
inre grund, kanske härledande sig deraf, att
menniskorna i Skandinavien, liksom i Europa
för öfrigt, åtminstone kommit att få bära *nam-
net* christne, hvilket alltid kan kallas något,
ehuru obetydligt.

Man finner, att saken genom detta slags för-
klaring redan mycket afslöjat sig. På det hela
kan man icke hafva stort att säga derom; ty
det beror naturligtvis alltsammans på hvad be-
grepp man fäster vid orden »hedning» och
»christen». Det är ingen svårighet att uppgöra
definitionerna på dem så, att endast ett dussin

män, hvilka här i Stockholm äro tillräckligt bekante, förklaras vara de enda christne i världen, hvarpå alla öfriga samtligen göras till heder-ningar. En annan fråga blir, huruvida en sådan definition håller stånd inför den mening, som ligger i Christi egna ord och hans i N. T. gifna lära. Men slitandet af den tvisten hör till den theologiska »kontroversen», som gått och går genom seklerna.

För att nu icke inlöpa på området af denna vidtutseende kontrovers, skola vi i stället, för att lika väl komma till målet med det här föresatta ämnet, gå så långt, att vi ett ögonblick antaga det yttersta som de inre missionärerne och de med dem befryndade läsarne sjelfve önska. Vi säga således: »ensamt christne äro hrr Jansson, Ziegert, Rosenius, Gyllenskjöld, Berger, Colliander, Wieselgren, Fjellstedt, Estenberg, åtskilliga hufvudfruntimmer bland diakonissorna, ytterligare hrr Sparrman och Henschen i Upsala, greve Creutz i Westerås... och kanske ett par till... (vi våga ej bestämma huruvida äfven exc. J. Lagerbjelke, pres:ne Lefrén och Hartmansdorff, grne Snoilsky och Lewenhaupt från Nerike, hrr Bäckström, L. Montén m. fl. i missionens ögon äro »christne», eller om de blott utgöra politiska verktyg för missionens framhåfvande, och som sådane blifvit förmädde att sätta sina namn under de först synliga missionsstadgarne). Alla andra i Sverige, eller rättare sagdt i världen, äro »heder-ningar».

När det nu står så till, blir nästa kardinalfråga: huru skall omvändelseverket företagas och utföras?

Härvid yppa sig tvenne alternativ, på hvilka det är angeläget att fästa noggrann uppmärksamhet:

- a) anse de »christne» (se ofvanföre), att sjelfva den hos oss rådande statskyrkan till sina hufvuddogmer är falsk, och sålunda som sådan måste omformas? — eller
- b) hålla de före, att väl statskyrkans lära i och för sig är sant christen och sådan den

bör vara, men att alla denna kyrkas medlemmar, såväl präster som lekmän, befinna sig vara »hedningar», d. v. s. icke följa sin egen kyrkas föreskrifter?

Det torde icke vara så lätt att afgöra hvilketdera af dessa alternativet de christne *) egentligen omfatta. Måhända äro de ej sjelfve fullt ense derom. Likväl skola vi söka hjälpa frågan fram till ett något närmare bestämmande genom en liten historik, som kan för tjena att äfven komma till den öfriga allmänhetens kännedom. *MS. N. 150* (Forts. följer.)

*) När vi i denna framställning säga »de christne», mena vi de ofvan uppgifne personernas sällskap.

50

Hvad må man tænke om den "inre missionen"?

(Forts. fr. N 150.)

Når vi før några dar sedan framlade våra tankar i detta ämne, började vi först med att från missionens ändamål belt och hållet afskilja den för enfaldigt folk framkastade pre-
texten, att detta ändamål skulle bestå i att skaffa särskildt presterskap åt de i hufvudsta-
den temporärt vistande fremlingar af arbets-
klassen och andre. Derefter tilläto vi oss af-
slöja hvad som i sjelfva verket torde utgöra
dessa s. k. missionärerers och de med dem säll-
skapande läsarnes inre och mera egentliga
mening med företaget, nemligen att betrakta
andra härvarande människor, såväl prester som
lekmän — deras eget sällskap endast undan-
taget — såsom hedningar, och arbeta på des-
sas omvändelse.

Enär vi respektera hvar och en för den lef-
vande öfvertygelse han har, kan det icke falla
oss in att fördöma missionärererna dertföre, att
de möjligen anse oss samtliga för hedningar;
än mindre för att de vilja omvända oss, hvil-
ket under nyssnämnde förutsättning vore myc-
ket väl handladt. De predika i åtskilliga fall
goda och vackra satser; skulle vi icke i det
hänseendet hafva aktning för dem? Men af
detta respekterande följer ingalunda, att vi
behöfva gå in på deras tankar och bifalla de-
ras andraganden *mer* än blott *så vida* goda
grunder för dem bibringas oss, förmående att
göra dem till en lefvande öfvertygelse äfven
hos oss. Denna skillnad emellan respekt och
bifall måste missionärererne taga i noggsamt be-
traktande.

Emellertid är det — såsom vi äfven sist
anmärkte — icke nu vår afsigt att ingå i nå-
gon kontrovers om dogmerna, hvarigenom det
kunde uppdagas, huru förhållandet må vara
med dessa missionärerers christendom, och med
alla andra människors hedendom. Vi vilja en-
dast — och med ögonblickligt antagande af
missions- och läsaressällskapets egen högsta me-
ning, nemligen att det *ensamt* innefattar de
sant christne — kortligen berätta något om det
sätt, hvarpå de för omvändelseändamålet gått

till väga.

Tanken om bildandet af en s. k. »inre mission» är för några år sedan utgången från England och Tyskland, der föreningar för sådant ändamål lära stiftats, och hvarifrån impulsen kommit hit öfver till Sverige, om vi ej be- draga oss, på flere vägar. Man har sig bekant, att nuv. biskop Fablerantz, som för flera år sedan gjorde en utländsk resa, efter hemkomsten både talade och skref för stiftandet af ett slags inre mission eller evangelisk förening i Upsala, ehuru saken då ej vidare afhördes. Hr pastor Rothlieb vid Tyska församlingen i Stock- holm, hvars nitiska bemödanden i flera litte- rära hänseenden äro bekanta och berömda, och genom hvars biträde första uppgiften lärers hafva hitkommit om utländska Diakoniss-anstal- ter, efter hvilkas föredöme en dylik fruntim- mersförening i Stockholm blifvit anlagd, torde ock hafva sin andel i underrättelsers spridande bland hufvudstadens pietister om den på andra sidan af Östersjön agerande »inre missionen», och huru den der vore beskaffad. Det utsädda fröet har sedan här grott en tid, innan det uppspirade i blad och kunde skjuta skott.

Hvad verksamheten i Tyskland vidkommer, så utmärker sig den »inre missionen» der ge- nom flera fenomen, hvilka hafva starkt tycke med dem som nyligen i Sverige företett sig. En predikant vid tukthuset i Hamburg, dr Wichern, reser omkring bland tyskarne och håller religiösa tal vid alla möjliga tillfällen på alla ställen der han bekommer läglighet, och gör det med en talang, som skall likna, till och med öfvergå, vår Wieselgrens. Wich- ern beskrifves hafva frasen i sin makt och der- med hänföra. Innehållets sak-tomhet skyles genom hundratals fintliga vändningar, pikanta anekdoter, historier om hvad som händt och icke händt, känsloutbrott, och vädjandet till allting, utom till ämnet sjelf, i sin grund. Man löper att åhöra sådana predikanter med samma nyfikenhet ungefär, som man gerna velat åse en Rappo, Fibiger, Bils, Elsler, Taglioni. Man un- drar och förtjusas för ögonblicket; när man

58

kommer hem förflyger ruset: man minnes slutligen, att man åbört någonting... någonting märkvärdigt... men hvad det var, har man glömt... glömt af både naturliga och förlåtliga skäl, emedan det var så godt som ingenting. Det utgör sådana predikanters olycka, att ständigt tro sig uträtta stora ting och göra en o-mätlig verkan, emedan de vid hvarje uppträde se massor af åhörare omkring sig. De veta ej huru liten den fläck är på marken, som den stora såpbubblan efterlemnar sedan den brustit och nedfallit. Härmed följer ej, att man icke kan hysa personlig aktning och tillgifvenhet för män, som med detta nit framtråda och lifligt arbeta för hvad de tro vara godt. Hr Wichern skall utgöra en sådan karakter. Vår d:r Wieselgren är på samma sätt en i flera fall älskvärd natur, äfven med de fel af bristande uppriktighet han emellanåt ådagalägger; han är värd beröm för outtröttligheten i sitt arbete; han tar åhöraren med sig när han talar; men när han slutar, så är allt också i det närmaste slut. Hr Fjellstedt har vida mindre talang att hänföra än d:r W.; men trivialiteten hos honom framstår mycket uppriktigare. Han är således i allt sannare, och många läsare värdera honom högre. Han är vida mindre upprymd. Det tråkiga, rent och enkelt som sådant, är hans förnämsta uppgift; och det mål han synes vilja uppställa för menniskan, är att genomträngas af en torr ängslighet, hvilket, efter honom, är att vinna salighet. Hr Estenberg beskrifves såsom den mest fulländade af dessa tre missionspredikanter. Han omfattar den »inre och yttre» missionen på en gång, hvilket otvifvelaktigt är fullast och konsekventast; ty om man i Sverige är hedning likaväl som i Afrika, tjenar det till föga att missionären gifver sig olika titlar på dessa begge orter. Det är bäst att han genast omvänder folket här, utan omsvep, utan att smickra oss, och utan att löpa till de förnämna för att få ett antal stadgar uppsatta, kanske blott ämnade att slå en blå dunst för allmänhetens ögon. Hvar till alla dunster? Rent spel är bättre: och så synes hr Estenberg vilja taga saken. Han är

4. 5
utan tvifvel den ärligaste missionären. Han förmäles i det närmaste sakna all älskvärdhet; han lärer vara en komplett fanatiker, och berättas tåla ingen, knappt sina egna anhörige. För honom är måhända ej en gång mer än en enda af alla våra läsare en rätt läsare. Hr E:s hufvuduppgift tyckes bestå i att finna ett helvete uti allt, dit han kommer och der han är: det är så han har himmelen, och vill gifva oss den. Detta är att taga saken i grund och i sitt verkliga slutmål.

I Tyskland består det uppgifna målet för den »inre missionen» i att söka återföra protestantismen till sin äldsta form, i reformationens första decennier. De vilja göra alla till »*Alt-Lutheraner*». De theologiska utvecklingar, vare sig i dogmerna eller i exegesen, som företett sig *efter* Luther eller *utom* Luther, är alltsammans för dem ett Gräuel, en häresi, ett orenlärigt parasitväsende i kyrkan, som måste bortrensas. För dem är neologien alltför litet att fördöma; våra dagars sjelfva orthodoxi är för dem ett neologiskt otyg.

Sträfvandet att återföra kyrkan till »*Alt-Lutherthum*», hvilket utgör den inre missionens mål i Tyskland, är alldeles detsamma i Sverige. Man kan säga, att denna återgång till Luther varit det mer eller mindre öppna sträfvandet hos alla svenska läsareshakter, i synnerhet de Norrländska. Det är icke nog med att förklara Luthers postilla god och hans skrifter förträffliga; de måste vara de *enda* som duga. Sjelfva d:r Nohrborgs postilla befinnes för flera läsare ej längre renlärig. Att tala om Wallins och Lehnbergs predikningar, väcker icke en gång så mycket som motsägelse: dessa predikanter förtjena ej ens nämnas. Nya Psalmboken är fördömlig; nya Handboken betänkelig; nyare stafningssättet i Bibelöfversättningen förkastligt. Man måste bruka archaistiska, aflagda och till hälften obegripliga ordställningar; eljest verkar det icke till andakt. Det är väl sant, att, enär den hel. ande hvarken på gammal eller ny svenska inspirerat bibeln, så förblifver det outransakligt, hvarföre det just skall leda mera till saligheten att säga »*menniskones*» än *menniskans*, »*lagsens*» än *lagens*, »*thet*» och

54
»thess» än det och dess o. s. v.; men det förhåller sig dock så, menar den äkta läsaren.

Den nya svenska psalmbokens fördömande och dess omarbetande, eller rättare återförande till de gammaldags ordasätt och tankegångar, som ses i äldre psalmboken, har utgjort ett längesen bekant arbete från dr Wieselgrens sida. Hvad värde må ligga häri, öfverlemnas till bedömande af psalmister ex professo. Att underliga syntaktiska språkvändningar och uttryck, dem ingen förstår, skola öka och stärka andakten, i god mening, betvifla vi. I allt fall upptäcker man i detta psalmboks-epurerande samma sträfvan för en återgång till den äldre lutherdomen, hvilken visar sig som genomgående karakter i hela det inre missionsväsendet, så vidt nemligen detta är religiöst. Vi skola snart se, att ett politiskt element ock sällat sig till syftet att återföra kyrkan till ur-lutherdomen; och för närvarande torde det vara svårt att afgöra, antingen det är christendomen eller politiken, som haft mest att säga i missionens sedanaste uppenbareelser.

Efter hvad trovärdigt berättas, hitkommo hrr Wieselgren och Fjellstedt på grund af kallelse. Hvem som efterskref dem, skulle vi äfven kunna uppgifva; men då det är osäkert huruvida hitkallaren skref af egen drift, eller efter impuls, så omfara vi gerna hans namn.

När emellertid de ryktbare predikanterne hitkommit och skulle börja arbetet, var det angeläget att intrassera hufvudstadens kyrkoherdar, helst predikstolar behöfdes, hvilka endast de egde att disponera. Hrr Pettersson, Fröst och Wallin m. fl. hafva aldrig varit kände som läsare; skulle missionen för dem genast hafva framställt sig i sin innersta gestalt, torde de varit mindre medgörlige att upplåta sina kyrkor för tal i denna riktning.

Men — till missionen sällade sig män af politisk betydighet i samhället. Hrr Lefrén och Hartmansdorff, likasom exc. Lagerbjelke, äro väl icke egentligen att kalla theologer; men de synas dock ingenting hafva emot att låta theologien brukas till statsnyttiga ändamål. Det hos de lägre folkklasserna väckta sträfvan det att medelst en utvidgad politisk myndighet i samhället vinna förbättrad ställning, vid de andra klassernas sida, har en tid in jagat stor

förskräckelse i vissa läger. Ett af medlen att afvända stormen såg man i läseriet, och räckte det derföre en benägen hand.

Så mognade tanken att af läsaremissionen bilda ett formligt och slutet sällskap, omhuldadt af mäktiga personer inom sjelfva de högre klasserna, och försedt med stadgar, *sanktionsrade, om möjligt, af regeringen.*

Man ville tillskapa en kyrka i kyrkan; missionen skulle erhålla sin egen, af statens öfriga myndigheter oberoende »director» (biskop); denne (t. ex. Fjellstedt) skulle utse missionspredikanterne, utan afseende på om något konsistorium ordinerat dem till prester (Methodismens idé); dessa prester skulle ega rätt att uppträda och predika i det ordinarie presteskapets kyrkor — hvilka *måste* öppnas för dem, sedan Kongl. Maj:t gifvit missionen stadgar! Så berättas det.

Planen är — eller måhända rättare var — skickligt uppgjord. När likväl åtskillige af hufvudstadens pastorer nu singo se läseriet framträda i denna sin mera ohöjda skepnad, för att inkräkta en förligen af regeringen sjelf det tillerkänd ställning såsom kyrka i kyrkan, drogo de sig tillbaka. Då började de egentlige läsarne varsna oråd. Man fick höra flere af dem »desavouera» Wieselgren. I en af deras tidningar utmärktes han på ett ganska ofördelaktigt sätt. Fjellstedt begynte sakna understöd af en från detta håll förut underblåst opinion. I stället att män väntade hans qvarvaro i Stockholm hela sommaren, erhöll han ett slags consilium abeundi — man kan icke så noga säga hvarifrån.

Det stora »inre» sällskapet har likväl ej alldeles öfvergifvit sitt hufvudsyfte att hugnas med kunglig sanktion. Det har uppgjort nya stadgar, något mera modererade, hvari intet förmåles om egen »director», och blott uttalande sig i högst allmänna ordalag. Dessa nya stadgar lära för närvarande ligga på konseljens bord. Vi hafva förskaffat oss en afskrift af dem, och skola meddela ett utdrag deraf åt publiken, hvarigenom vi bäst sättas i tillfälle, att, efter denna lilla historik, återkomma till de begge i artikelns ingress (se fredagsbladet) omtalade alternativen för missionens verksamhet. *AA. n:o 183 1850* (Forts.)

56

Hvad må man tänka om den "inre missionen"?

(Forts. fr. N: 133.)

Aftonbladet afhöll sig, såsom bekant är, länge att rörande den inre missionen och dess öppet framstående predikanter yttra någonting afgörande; vi endast berättade om hrr Wieselgrens och Fjellstedts ankomst till hufvudstaden, meddelade referater af den förres framställningar i de la Croix' lokal, och vidfogade blott här och der en kritik öfver hans i dem yttrade sattsar, men sade föga om missionen på det hela. Vi ville gifva denna en fullkomligen fair play*); vi ville ej att någon skulle kunna beklaga sig öfver att Aftonbladet sökt motverka ett företag, som uppträdde i religionens namn. Nu hafva predikanterna talat ut och rest sin väg: allmänheten kan i lugn samla sina tankar och fälla sitt omdöme om dem. Missionssällskapet har ostördt fått anlägga sin sak: det torde således på intet sätt kunna sägas vara i otid pressen nu framträder för att taga saken i betraktande.

Härmed sammanknyter sig omedelbart frågan om Stockholms *Läsare*, och all deras, väl mera dolda, men dock tillräckligt nog bekanta verksamhet inom hufvudstaden. Den s. k. *Inre missionen* utgör för egen del ett ganska

*) För att vara fullt opartiske, läto vi i början till och med artiklar inflyta både *pro* och *contra*, på det allmänheten måtte få se saken från begge sidorna.

osjelfständigt väsende; den innefattar blott en blandning af tvenne från annat håll komma elementer, ett religiöst och ett politiskt. Det religiösa härleder sig helt och hållet från läsarne, och det politiska från vissa personer inom de högre cirkelne, hvilka under denna kåpa vilja smyga sig på arbetsklasserna, taga deras öfverblifna tid och tankekraft i anspråk för ändamålslost grubbel i ämnen och öfver saker, som ofta ligga utom det för salighetsläran behöfliga, men upplöser förnuftet och försvagar omdömet, genom hvilken åtgärd, såsom man hoppas, folket skall ledas ifrån tankarne på förbättrandet af sin samhälls ställning. Huru detta kommer att lyckas, skall väl framtiden visa. Men så mycket är redan säkert, att den »inre missionen» sjelf är ett ingenting, en blå dunst, ett tomt ord — nemligen i och för sig. Den är allenast tillkommen för att masquera tvenne andra väsenden — Läseriet och Folkfrihetens ovänners sällskap*) — hvilka bakom denna skärm önska arbeta osedde och verka desto kraftigare. Men man torde fråga: hvar till behöfva de denna masque, detta förkläde? Saken är tydlig nog. Läseriet — hindradt genom åtskilliga, visserligen lama, men dock ännu existerande författningar, samt när som helst blottstaldt för polisens och det ordinarie presterskapets efterspaningar — har, såsom sådant, aldrig kunnat komma längre än att på sin höjd vara tolererad. Denna ställning är alltför inskränkt, alltför liten, den är blott passiv: läsarne vilja uppträda fullt aktivt. Det förmå de icke såsom sektarier, d. v. s. som läsare: men under ett annat namn och med stadgar, som regeringen stadfästade, vunne de en gifven och säker plats, kunde utvidga sig, fingé tala från alla behagliga predikstolar, och hålla sammankomster när och hvar de ville, utan att befara ingrepp från myndigheternas sida. Att ernå denna stora och starka position var ingen lätt sak. De räckte derföre handen åt de politiskt betydande män inom de högre cirkelne, hvilkas namn man känner, och som åter å sin sida genom mäktig inflytelse skulle hos regeringen utverka sanktion på ett läsareglemente. I utbyte mot denna kraftiga tjänst åt

läsarne torde desse gifva sitt kraftiga handtag och biträde till de nedre folkklassernas än djupare försänkande i mörker, själsslapphet, svaghet, omyndighetstillstånd. För hela detta dubbla ändamål skapades den inre missionen. Något annat hvarken är den eller blir den. Det förtjenar då, såsom vi tro, att upplösa detta amalgam i sina begge reella beståndsdelar, för att ej missledas genom ett namn, som i mångas öron torde låta ganska vackert. Med ett ord: det förtjenar, från de bildades sida, att se *hvad* läsarne verkligen hafva i sigte med civilisationen; och, från de s. k. lägre folkklassernas sida, att se *hvad* de högre hrr politici hafva i sigte mot dem.

För att komma detta ämne närmare på spårren, meddela vi här det förut omnämnda förslaget till stadgar, hvarmed missionssällskapets *synlige* (d. v. s. icke de religiöse, men de politiske) chefer inkommit till regeringen för att derpå erhålla nådig bekräftelse. De låta som följer:

Stadgar för den Inre Missionen i Sverige.

§ 1. Sällskapet för den inre Missionen i Sverige har till ändamål *att i samverkan med förhanden varande kyrkliga och kommunala inrättningar samt enligt föredömet i andra protestantiska länder* bidraga till ökad kraft och välsignelse för Guds rikes tillväxt inom fäderneslandet.

§ 2. Det i hufvudstaden stiftade sällskapet för den inre Missionen består af 1) Ständiga ledamöter, hvilka till sällskapets kassa gifvit på en gång 33 rdr 16 sk. bko eller derutöfver, eller ock förbundet sig att årligen inbetala 6 rdr 32 sk. bko eller derutöfver i fem år; 2) ledamöter, som för året insända mindre bidrag för att befordra sällskapets verksamhet. Då dessa bidrag uppgått till ständig ledamöteafgift, uppföras de gifvande bland ständiga ledamöter; 3) arbetande ledamöter, d. v. s. som omedelbart deltaga i sällskapets verksamhet.

§ 3. Sällskapets styrelse består af 18 personer, dels präster, dels lekmän, hvilken styrelse, vald bland sällskapet af dess ständige ledamöter, väljer inom sig en Ordförande, en vice Ordförande, en Sekreterare för Inrikes och en för Utrikes brevexlingen, samt en Kassaförvaltare, hvilken mottager alla för sällskapets räkning inflytande medel och årligen uppgör sällskapets räkenskaper.

§ 4. De medel som kunna sällskapet till godo

komma genom ledamotsavgifter, insamling, collecter vid offentliga föredrag eller genom donationer, användas af Styrelsen såväl till bestridande af resekostnad och arfvoden åt de på uppdrag af Styrelsen, med vederbörligt tillstånd, arbetande svenska prester af evangeliskt lutherska bekännelsen, som till befrämjande af den inre Missionens angelägenheter genom andra lagenliga och verksamma medel.

§ 5. Styrelsen utser en nämnd, bestående af 4—6 ledamöter, hvilken eger att pröfva deras antaglighet, som till arbetande ledamöter blifvit föreslagne, och *hvilket förslag underställes Svea Rikes Erkebiskop.*

§ 6. Der tillfälle är till begagnande af kyrka eller annat offentligt rum, anmäla sig arbetande ledamot hos den som öfver nämnde byggnad har vård och disposition, och afvakte dess förklaring, *att intet hinder dersför möter.*

§ 7. Styrelsen sammanträder på kallelse af Ordföranden eller på dess uppdrag af vice Ordföranden,

*) Denna titel är något lång; men vi hafva valt uttrycket i brist på något bättre, och för att undvika utsättandet af namn.

och vid dennes förhinder af äldste ledamöten, en gång i månaden under vintertiden och annars så ofta ordföranden anser behovet det fördrå. För att fatta giltigt beslut skola minst fem ledamöter vara tillstädes. Sällskapets samtliga ledamöter kallas att sammanträda i Februari månad för att bland sig välja tre Revisorer, af hvilka en bör vara prest, till granskning af Sällskapets räkenskaper för året. Vid en allmän sammankomst i slutet af Maj månad hvarje år skall Styrelsen meddela sällskapet en berättelse om Styrelsens och de på Sällskapets uppdrag arbetande ledamöters verksamhet under sist-förlutna året, hvilken berättelse, åtföljd af förteckning på Sällskapets ständiga ledamöter, öfversigt af dess inkomster och utgifter, samt Revisorernas yttrande, tryckes och kringspredes såsom Bihang till Tidningen för den Inre Missionen; hvarjemte en kortare framställning meddelas genom officiella tidningen. Vid denna allmänna sammankomst sker val af ledamöter för Styrelsens fulltalighet, då så fordras, anstaldt såsom i 3 § stadgas. Vid de tillfällen, då Sällskapet församlas till allmän sammankomst, skola predikningar till befrämjande af den Inre Missionens syftemål hållas i en eller flera af hufvudstadens kyrkor.

§ 3. Med filialsällskaper, som bildas i landsorterna, underhålles gemenskap genom sekreteraren för den inrikes brefvexlingen, och med sällskaper, som hafva samma ändamål i främmande länder, underhåller Styrelsen förbindelser genom sekreteraren för utrikes brefvexlingen».

Dessa stadgar hafva den dubbla egenskapen att antingen, så till sägandes, innehålla *ingen-ting*, eller ock *högligen mycket*; ja, mer än mången i första ögonblicket af genomläsningen torde föreställa sig. En medelväg är här icke att tänka. Vi tillåta oss att i synnerhet taga allmänhetens uppmärksamhet i anspråk för 1, 5 och 6 §§. Men innan vi något närmare kommentera dem, vilja vi äfven delgifva publiken sjelfva det kort, men betydelsefullt uppsatta vehikel eller underd. skrifvelse till regeringen, som medföljt sjelfva stadgarne, och hvari anbållan göres om sanktion på dem. Missionssystemålet afslöjar sig i denna skrifvelse ännu öppnare; den låter som följer:

»Stormäktigste Allernädigste Konung!

Undertecknade, som öfverenskommit om bildandet af ett Sällskap, som under namn af Föreningen för den Inre Missionen i Sverige har till ändamål att i samverkan med för handen varande kyrkliga och kommunala inrättningar, söka bidraga till uppväc-

kande af en allmännare christlig anda inom fäderneslandet, *synnerligast bland de samhällsklasser, der behofvet visar sig mest framstående*, våga i underdånighet hos E. K. M. anmäla detta vårt förehafvande och i underdånighet anhålla om E. K. M:s nådiga stadfästelse af detta Sällskops underdånigast närlagda stadgar.

Med djupaste &c. &c. &c.

Stockholm den 27 Maj 1830.

J. Lagerbjelke.

N. Snoilsky. J. P. Lefrén. Abr. Z. Pettersson.

P. Ax. Fröst. Joh. Rohllieb. P. M. Elmblad.

F. O. Bäckström. L. Montén.

För att intränga i den knappt fattliga meningen med dessa stadgars insändande till Kongl. Maj:t, och deras läggande under regeringens ögon för vinnande af hennes bekräftelse derå; måste man till en början fråga: vill sällskapet utverka sig tillstånd till någonting, som i redan existerande författningar *ej är medgifvet*? Svaras härpå *Nej!* så förefans då intet skäl att gå in till regeringen med stadgarne; ty icke kunde man behöfva begära lof till hvad redan är tillåtet. Man kan visserligen göra kompletta onödigheter *för ro skull*, och om man deri finner ett särskildt nöje; men för slika nöjen brukar man förskona riksstyrelsen, som använder sin tid för verkliga angelägenheter. — Svarar man åter derpå *Ja!* så innebär det, att sällskapet af Kongl. Maj:t vill förskaffa sig rättighet att göra sådant, som i nu gällande lagar är förbjudet. I detta fall kunna vi omöjligen föreställa oss regeringens bifall på en dylik begäran; ty de i religionsväg gällande författningarne må vara hurudana som helst, och allmänna tänkesättet, likasom pressen, må i åtskilliga af deras stadganden önska förbättringar och tidsenliga förändringar (hvarpå prof ej sällan anförts i Aftonbladet); så är det likväl tydligt, att, innan dessa författningar (som ej kunna rubriceras under den ekonomiska, för regeringen exklusiva lagstiftningen), af konung och ständer gemensamt blifvit upphäfnade, läres intet statsråd anse för sig rådligt att tillstyrka inbrott på deras områden.

Detta är så sjelfklart, att, om man också ej skolat alltför mycket undra på vissa af Läsarne,

64

hvilka i allmänhet just ej pläga utmärka sig för lagkunskap, om de till regeringen inkommit med en så besynnerlig ansöknin; har det deremot ej kunnat undgå att väcka en viss förvåning, då man bland underskrifterna ser experimenterade embetsmäns namn, om hvilka det är omöjligt att ej förutsätta kändedom af gifna författningar. Att vårt resonnemang om den s. k. inre missionens obefogenhet (nemligen såsom »en af regeringen sanktionerad institution, en statsinrättning»), icke saknar sina goda grunder, visar sig, såsom vi tro, bland annat ock af den märkliga tilldragelsen, att sjelfve hr presidenten A. v. Hartmansdorff, såsom man ser af en i thorsdagens Aftonblad införd reklamation, högtidligen förklarar sig »med berörde stiftelse hvarken haft eller hafva något att skaffa». Vi relevera detta med så mycket större nöje, som vi derigenom sättas i tillfälle att göra rättvisa åt en man, med hvilken vi, såsom bekant, i många politiska hänseenden tänka olika, men hvars embetsmannanit, takt och kändedom af administrationsformerna jemte författningarne vi flera gånger uppskattat. Då vi förut anfört hr v. H. såsom ett slags deltagare i missionen, väl icke omedelbart, men på ett eller annat indirekt sätt, och hvartill vi funno oss föranledde såväl af gängse berättelser som genom det nära förhållande, hvori hr v. H. står till dr. Wieselgren och ett par af missionsstadgarnes under-tecknare; så återtaga vi detta nu, och omnämna missionens desavuerande af hr v. H. såsom någonting rätt betecknande, liksom för honom särskildt hedrande. Hr v. Hartmansdorff har varit ecklesiastikminister, och vet huru oförenlig § 6 är med konventikelplakåtet, likasom att § 1, derest den skall betyda någonting, innefattar en ren oförmlighet. Med en sålunda paragraferad stiftelse vill han följaktligen ej hafva »något att skaffa». Allmänheten har trott sig ega skäl att vänta en dylik förklaring äfven från ett par eller tre andre, aktade embetsmän.

Låtom oss för ett ögonblick se hvad det vill säga, att ett apart, förut icke såsom statsmakt befintligt sällskap skall ega att *vi samverka med förhanden varande kyrkliga och kommu-*

»nåla inrättningar... bidraga till ökad kraft och välsignelse för Guds rikets tillväxt» (§ 1)?

Hvad menas här med »samverkan»? Skall missionssällskapet, såsom en auktoritet för sig, kunna vända sig till andra förhanden varande kyrkliga och kommunala auktoriteter (konsistorier, pastors- och prost-embeten, kyrkoråd, sockenslämmor, nämndér o. s. v.), och säga till dem: ni måste göra så och så; ni måste låta bli det och det; ni bär eder lojt och dåligt åt i det och det; ni tänker icke nog på Guds rikets tillväxt; ni tänker väl stundom derpå, men icke i rätt form, hvarigenom händes att detta rike ej får ökad kraft och någon välsignelse som är värdt med; ni skall laga att folket i edra församlingar icke sjunga efter nya psalmboken, utan med all magt vörda och helighålla den gamla; ni skall iogifva hvar man afsmak och passande förakt för Wallins, Petterssons och Lehnbergs predikningar; lika och eburu i något mindre mån, för Hagbergs och Nohrborgs postillor; ni skall till och, med litet längre fram och när det skickar sig, gå så långt att ni låter förstå, det sjelfva »Johan Arndts sanna christendom» icke har en verklig sanna christendom uti sig; ni skall utröta alla lektyr utom Luthers skrifter, och några andra derjemte, dem missionen i sinom tid och efterhand vill tilldela er; ni skall tillhålla det lägre folket att icke nöjas med predikningar blott på söndagarne, utan åtra sådana, som möjligt, hvarje afton, jemte flitiga bibelförklaringar om morgnarne, och böner vid alla stunder på dagen; ni skall laga, att till bibelförklaringar synnerhet väljas sådana dunkla och otydliga ställen i den Hel. skrift, som väl icke angå sjelfva salighetsläran eller trosartiklarne och således äro af något behof för himmelrike vinnande, men likväl, såsom stående i bibeln, äro goda; ni skall veta att dessa förklaringar äro de häriligaste att upptaga tiden med för arbetaren, så att han vänder alla sina tankar från verldsliga ting och icke efterfrågar sådana helvættets påfund som rättigheter i staten, vid herrarnes sida; ni skall o. s. v.; ni måste o. s. v.

Vi hafva ej framställt detta i mening, att missionssällskapet någonsin i verkligheten skall

69

komma att vända sig till någon »kyrklig eller kommunal inrättning» med dylika ord; vi veta mer än väl, att detta aldrig blir fallet. Men vi underställa endast hvar och en den frågan, hvad som i stadgarnes 1 § möjligen då förstås med samverkan emellan missionsällskapet, såsom en auktoritet, och alla andra kyrkliga auktoriteter, om icke sällskapet skall kunna på ett eller annat sätt tvingande förmå de der öfriga inrättningarne att göra som sällskapet vill? Om sällskapet ej eger att uppträda med någon art tvångsmakt, så reduceras det till blott och bart rådgifvare, förmanare, talare: allt sådant som läsarne hittills varit, och alltid kunna vara, utan några af regeringen ens kända, mycket mindre sanktionerade stadgar, gifvande dem en så allmän, förut åt alla människor redan tillerkänd rätt, som att uppvakta ledamöterna i kyrkliga och kommunala inrättningar med goda råd, upplysningar, till och med varningar, om de ske höfligt. Hvem har någonsin hindrat eller kan i framtiden, när som helst, hindra t. ex. hrr Rosenius, Jansson eller sjelfve Estenberg, att göra besök hos hr d:r Pettersson och säga: min bästa hr doktor! för all del... o. s. v.; eller gå hem till prosten Fröst och föreställa honom huru godt och nyttigt det och det skulle kunna vara, om det vore... o. s. v. Detsamma kan säkert ock ske hos hr d:r Wallin; ja, hos kyrkoherden Ekdahl. Och, efter allt hvad vi tro, skulle rådgifvarne öfverallt emottagas med artighet och vänligen afhöras, derest de ej tala alltför länge.

Omöjligen kan det vara allenast *detta* som missionsällskapet med sin 1:sta § äsyftar och kallar »samverkan». Ty för någonting så trivialt och ringa måste väl icke konungamaktens sanktion behöfva anlitas? Det är således något annat. Och hvad?

Meningen måste vara en myndighet att kunna verka på de andra kyrkliga och kommunala inrättningarne, så, att de ej kunna undvika att göra missionsällskapet till viljes och gå dess ärenden; åtminstone ej kunna undvika det utan förebragta och utförligt afhandlade skäl, dem slutligen också regeringen, såsom skiljedomare emellan dessa inrättningar och missionsällska-

pet, vid flere yppade tillfällen vore tvungen att upptaga och apart afgöra. Och vi tillåta oss fråga, hvad detta vill säga? om det ej är en kyrka i kyrkan? om icke en kolossal oformalighet skulle ligga i tilldelandet af en slik myndighet åt ett särskildt sällskap — ett af staten och regeringen sjelf för öfrigt okontrolleradt sällskap — enär det, som man af efterföljande §§ inhemtar, konstituerar sig och sina embetsmän sjelf?

Vi hafva, som läsaren ser, lagt mycken vikt vid missions-sällskapets förvandling till ett slags »statsinrättning», hvilket det måste blifva genom af regeringen sanktionerade statuter, som dermed finge egenskapen af lag och thy åtföljande makt. Det är allenast häremot vi inlagt protest. Ty omöjligen kunna vi, från vår ståndpunkt som liberale, hafva någonting emot existensen af ett religiöst sällskap, blott som en samling privatmän, tänkande, talande, skrivande, tryckande, med ett ord handlande inom gränsorna af allt det för enskildt folk tillåtliga. Sådant angår tanke- och tryckfriheten i allmänhet, samt religionsfriheten i synnerhet, för hvilken vi alltid i vår mån sökt arbeta. Men till religionsfriheten hör visserligen icke, att ett sällskap uppsättes till »statsmakt» öfver andra, möjligen olika tänkande; göres till statskyrka utöfver den statskyrka man redan har, eller vid sidan af den.

Vi skola nu kommentera ett och annat af det öfriga i stadgarne. *A.B. 9c: 157. 168.* (Forts.)

Hvad må man tænke om den "inre missionen"?

(Forts. från *N* 137).

Då vi sednaste gången hade denna fråga före, yttrade vi oss öfver 1 § i de föreslagna Missionstadgarne och togo oss friheten underställa allmänna omdömet den utomördentliga oformlighet, som måste uppkomma genom den i nämnde § omtalade »samverkan» emellan missions-sällskapet och andra kyrkliga och kommunala inrättningar, derest det förra vid sidan af de sednare skall uppträda såsom något slags auktoritet i staten. Vi visade, att om den besynnerligheten ett ögonblick tänktes, att Kongl. Maj:ts oaktadt gällande författningar stadfästade dessa stadgar, så uppstode ovedersägligen genom en sådan auktoritet en kyrka i kyrkan, som våra lagar icke veta af, men som missions-sällskapet troligen vill skapa. Om åter detta sällskap, för att undgå misstanken att hafva velat förmå regeringen till en betänklig procedur, förklarar sig icke hafva haft i sigte en så *beskaffad samverkan*, som ligger i en auktoritets verksamhet jemté en annans, så gafs då ingen anledning för berörde sällskap att med sina stadgar gå in till regeringen, för att bekomma tillståndsbrief på hvad alla människor redan hafva lof till.

Vi skola nu med några ord vidröra en annan punkt i samma §, deruti missions-sällskapets ändamål uppgifves vara att handla *»enligt förödmömet i andra protestantiska länder.»* Man begriper lätt, att härmed förstås det slags verksamhet, i synnerhet i vissa delar af Tyskland, som de sednare åren der trädt i dagen med samma namn af »inre mission», som här i Sverige nu dykt upp. Vi hafva förut nämnt den, då vi talade om predikanten Wichern från Hamburg. Denna religiösa affär må i Tyskland bevisa sig hurudan som helst, så är det emellertid klart, att den fras, som i härvarande sällskaps stadgars 1:a § figurerar om *»förödmömet i andra protestantiska länder»*, är så ytterst sväfvande, obestämd — i ett fall mångtydig ända till det mest obegräncade, i ett annat sägande ingenting — att den, upphöjd till

lag, d. v. s. till en af regeringen sanktionerad stadga, skulle gifva fritt spelrum åt alldeles oberäknliga företag. Ty paragrafen uppgifver icke *hvilket* föredöme i de der andra protestantiska länderna sällskapet skall taga sig till efterföljd. Det är godt och väl, att vi begripa det nu; men då det icke står i stadgan närmare bestämdt, så kan derät i en framtid gifvas all möjlig tolkning och utsträckning. I de protestantiska länderna förete sig mångabanda saker i religionsväg; *der* uppträda ej allenast *regressiva* protestanter (såsom: de dervarande inre missionärerne), utan ock *progressiva* protestanter (de, som vetenskapligen vilja utveckla protestantismen allt vidare, längre och högre); dessutom *stationära* protestanter (de stelt och hårdnadt ortodoxa). För öfrigt, då man, såsom missionssällskapet i sin 1 §, ej talar om protestanterna (såsom folk eller religionsförvandter), utan om deras »länder», så vet man, att i *dem* lefver och agerar en otalig mängd religiösa verksamheter och fraktioner äfven af an ra slag, hvaribland vi endast må nämna de s. k. Christkatholikerna, Methodisterna, Straussianerna, ja till och med Vederdöpare, Arminianer, Mennoniter och sekter af alla kulörer. Skola dessa, eller någon af dessa, kunna tagas till efterdöme? Nej — bevara oss Gud! utropa troligen sällskapets motörer. Godt och väl, svara vi; men 1 § ger utrymme för en sådan tydning. Slutligen är det icke nog med hvad som *nu* förefinnes: hvad kan ej om några år eller i en framtid uppstå i *de protestantiska länderna*? Och allt sådant — eller rättare: hvad som deraf behagar — kan ett härvarande sällskap taga sig till »föredöme», och såsom »statsmyndighet» uppträda dermed i verk och gerning bland oss, i händelse det lyckats att af regeringen bekomma en sanktionerad rättighet härtill. Ty 1 § handlar alls icke om ett föredöme blott in præsentii eller in præterito, utan kan fullt ut lika väl tillämpas på saker in futuro, dem sällskapet framdeles kunde tycka om och då ställa sig till föresyn. Antag för ro skull den älskvärda händelsen, som alls icke är omöjlig, nemligen att Katholicismen, hvilken hvarken saknar benägenhet eller kraft till utvidgning, i de der

»andra protestantiska länderna» gjorde så betydliga framsteg, att den — under eget eller annat, nytt namn — der lifslevande uppträdde igen, först såsom propaganda eller missions-sällskap (ecclesia militans), sedan såsom kyrka i kyrkan, och slutligen såsom herrskande (ecclesia triumphans), måtte då icke äfven den skulle kunna tagas till föredöme af ett bland oss i Sverige existerande sällskap, derest regeringen här lemnat rättighet till sådant? Vår mening är alldeles icke, att den Stockholmska inre missionen har catholicism i sigte; vi veta mer än väl, att den tänker på helt annat än att lägga oss under Rom. Men vi påminna om hvad som står i 1 §, hvarpå sällskapet utbedt sig regeringens stadfästelse, och hvilket obestridligen är sådant, att om sällskapet fortfar ej blott, i de närvarande ledarnes lifstid, utan ock andas längre fram i tiden, samt catholicismen då vunne en tillväxt i de »protestantiska länderna», hvarom nyss talades, och hvilket (på grund af dess lämplighet för politiskt förtryck jemte folkens neddållande i mörker och vidskepelse, hvarföre den från autokratiska styrelsens sida kan räkna på stort biträde för sitt återupplifvande) alldeles icke är otänkbart; så blefve följden ovedersägligen, att den inre missionen i Sverige då mycket väl skulle kunna, med sin 1 § i handen, ställa denna utrikes företeelse sig till efterrättelse och obehindradt bland oss arbeta för samma mörka ändamål.

När vi vidare begifva oss till en annan vigtig omständighet, stöta vi — näst efter ändamålet — på frågan: åt *hvilka* eller *kanske rättare hvilka slags* personer skall missionsarbetet lemnas i händer?

Ett visst dunkel sväfvat häröfver. Som man ser af 2:dra §, bestå sällskapets ledamöter af tre slag, hvaraf de tvenne första bestämmas efter afgifternas storlek, men det tredje ganska signifikativt kallas *»arbetande ledamöter, d. v. s. som omedelbart deltaga i sällskapets verksamhet»*. Man finner lätt, att det är på denna ledamotskategori alltsammans hänger, och att de tvenne föregående blott äro till för att med penningar understödja de egentliga missionärerna. Derom är just ingenting att säga. Men *hvilka* skulle de »arbetande ledamöterna» blifva?

Till en början får man af 3 § veta, att styrelsens personal, till ett antal af 18, kan bestå dels af *prester*, dels af *lekmän* (till hvad proportion sinsemellan, eller om ens efter någon sådan, säges ej). Här kunna således läsare af alla slag inrymmas. Dessa arbeta då i »styrelsen». Men hvilka blifva *predikanterna*? I 4 § står något, som leder föreställningen på »svenska prester af evangeliskt lutherska bekännelsen»; men dock icke uteslutande härpå. Det heter nemligen, att medlen användas af styrelsen

»— såväl till bestridande af resekostnad och arfvoden åt de på uppdrag af styrelsen, med vederbörligt tillstånd, arbetande svenska prester af evangeliskt lutherska bekännelsen, som till befrämjande af den inre missionens angelägenheter genom andra lagenliga och verksamma medel.»

Sedermåra ser man i 5 §, att en *Nämnd* af 4—6 personer, utkorad af styrelsen (och hvilken nämnd ganska väl kan bestå af endast lekmän, d. v. s. af allenast läsare), —

»— eger att pröfva deras antaglighet, som till arbetande ledamöter blifvit föreslagna, hvilket förslag underställes Svea rikets *Erkebiskop*.»

Sammanlägger man allt detta, så upptäcker man ordalag, så valda och anlagda — vi säga icke, om med flit, eller blott genom konceptistens oförmåga att uttrycka saken tydligt — att deraf vid första ögonkastet ingifves föreställningen om en genom förutvarande lagar *kontrollerad* verksamhet hos de »arbetande ledamöterna», egnad att både lugna publiken och framför allt regeringen, på det denna skulle se sig utan svårighet kunna sanktionera affären; men i själfva verket likväl sådana, att de på missionens eller läseriets fördrag sätta ingen kontroll i grunden. Det talas visserligen om svenska prester af evangeliskt lutherska bekännelsen, som skulle bekomma arfvoden och ersättning för utgifter i reseväg. Till en början måste anmärkas, att männens verksamhet alla icke är kontrollerad blott och bart genom hans egenskap att vara luthersk prest. Vi tala här icke om religionsfriheten, och om den lutherska prestens rättighet, att, inom de gränssor lagarne medgifva, hafva och utöfva all den

70

frihet till tankar, tankarnes meddelande, i tryck och tal m. m., som till sättet, orten och tiden befinner sig på ett förut i lagarna utstakadt område — en frihet, den vi bevisligen alltid förfäktat och aldrig ämna öfvergifva —; utan om en sådan slags verksamhet, som en luthersk prest, likt andra personer, olagligen skulle kunna vilja utöfva. I detta fall är presten icke mera än någon annan fritagen från förbudet i konventikelplakatet och dylika inskränkande författningar, som ännu gälla. Presten har visserligen (i olikhet mot andre personer) rätt att predika, att gifva offentlig religionsundervisning åt hela menigheter, att bereda nattvardsgång, att utdela sakramenten, att meddela formlig syndaförlåtelse, att skrifa och förhöra, viga, döpa, begrafva m. m.; men allt detta, betraktadt som yttre handlingar, får han icke verkställa annorlunda än efter utstakade sätt, på föreskrifna orter, och gifna tider. Han eger icke, mer än andre, att hålla gudstjänster i enskildes hus för samlingar af folk, som icke höra huset till; han får icke gifva sakramenten hvar-est han behagar, eller efter annan ritual än den legala; han får icke gifva syndaförlåtelsen (annars än som konfidentiell tröst, samtalsvis; d. v. s. icke den presterliga, på Guds vägnar), utan efter de antecedentia, som författningarne utstaka; än mindre får han neka den utan sådana: med ett ord, han får alls icke, utan i kyrkans former, utöfva hela det slags verksamhet till samvetenas bindande eller lösande, som dock just utgör ett af hufvudmomenterna i läseriet, och hvarförutan det knappast betyder någonting. Handlar den lutherska presten i alla sådana fall utom sitt embetes gifna gränser, så begår han olagligheter. Nu är det som den stora frågan uppstår: *hvad vill missions-sällskapet med sina arbetande ledamötern, när de äro lutherska prester?* Åsyftar sällskapet, att dessa prester *ingenting* annat skola göra i missionens tjänst, än hvad kyrkoförfattningarne gifva dem lof till, så är det ju komplett nonsens att begära regeringens tillåtelse härför? Något annat måste följaktligen menas. Den för missionen arbetande lutherska presten skulle tydligen tjena sällskapet på ett område och på

ett sätt, som ligger *utanföre* det hittills i lagarne för honom bestämda; och det är *detta* sällskapet vill att regeringen nu skall medgifva. Men sker det, så blir ju den lutherska presten härigenom på detta utanför varande område alldeles okontrollerad till sina presterliga handlingar och förrättningar; och den omständigheten, att han är prest, hjälper i sådant fall till ingenting i allt *det*, som *statskyrkan* fordrar i och för sine tjenare. Hafva de herrar embetsmän af högre presterlig värdighet, som undertecknat ansökningen, betänkt detta? — Gå vi nu vidare i paragrafen, som handlar om penningarnes användande, så finnes eftersattsens tala om »befrämjandet af den inre missionens angelägenheter genom *andra* lagenliga och verksamma medel». Åter samma mörker! Menas med »verksamma medel» inga andra än de förut i lagarna medgifna (hvilket man kunde tro af ordet »lagenliga», som står bredvid), så har sällskapet äfven här bedt regeringen om hvad den icke behöfde begära. Anyo måste vi således tänka oss någonting annat, och hvad? Naturligen faller då tanken på anställandet i missionens tjenst af personer, som icke äro prester, efter i det nyss föregående talas om de sistnämde, och nu framställas »andra verksamma medel» (menniskor kunna ju vara medel?). Dessa blefve då läsare af alla kvaliteter, blott styrelsens nämnd kände och gillade dem. Ur missionssällskapets synpunkt är detta ganska konsekvent och riktigt. Men vi fråga dem, som anse hela detta sällskaps verksamhet böra vara på något sätt af staten kontrollerad, såvida det skall få uppträda som *statsmyndighet*, huruvida då en kontroll komme att gifvas på dessa arbetande, som icke äro prester, när, efter hvad vi nyss sågo, icke en gång någon sådan kontroll skulle existera i och för sjelfve de presterlige arbetarne?

Måhända anför man härvid hvad i 5 § säges, att förslaget om de arbetande ledamöterna skall underställas Svea rikets *Erkebiskop*. Medgifvas måste, att detta låter någonting. En dylik paragrafs insättande bland stadgarne vittnar onekligen om en viss siffighet. En och

72

annan torde nog fastna på det dermed utlagda betet. För vår del vilja vi icke relevera ryktena, som påstå, att den närvarande erkebiskopen sjelf skall vara läsare och i hemlighet utgöra ledamötet af missionssällskapet, ja, vara en af dess ledare; i hvilket fall man begriper hvartill den i 5 § utsatte kontrollen i verk och gerning skulle reducera sig. Vi kunna hvarken jaka eller neka detta rykte, hvars grund vi icke känna. Men vi bry oss ej derom. Det är klart, att hr erkebiskopen har samma rätt till religiös öfvertygelse, som alla andra människor; och att ransaka hans samvete tillkommer oss icke. Må han således gerna vara läsare, derest han verkligen är det. Men frågan är icke nu om denna enskildhet, som i sig sjelf är en smäsak; utan om en stadga, som, åtminstone efter missionssällskapets afsigt, väl måste öfverlefva hr C. E. af Wingård. Efter honom kan erkebiskopsstolen i Upsala komma att beklädas af någon prestman, som möjligen vore lutheran utan att vara det på läsarnes vis. Missionssällskapet skulle i den händelsen ej hafva alltför mycket att glädja sig åt sin 5:te §; och man bör tillstå, att det vittnar om en viss sjelfförsakelse hos missionsfolket, att hafva utsatt sig för alla de härmed förknippade möjliga vådorna, derest man icke antager att sällskapet tänkt: »kommer tid, kommer råd»; och att det för närvarande insett nödvändigheten af att inför regeringens och svenska allmänhetens ögon ställa upp någonting, liknande en kontroll på dess »arbetande ledamöters» verksamhet, för att härigenom lättare förmå utverka den så viktiga sanktionen på det hela. Hurudant motivet än må hafva varit för denna 5:te §, så skola vi endast bedöma den sådan den står i stadgarne. Hvad innehåller den? Att missionsnämnden eger pröfva de personers antaglighet, som föreslås till »arbetande ledamöter», och att detta förslag *underställes Svea rikets erkebiskop*. När nu ett sådant förslag inkommer till en erkebiskop N. N., hvad skall han då säga derom? eller rättare: efter *head grunder* skall han bedöma det och afgöra saken? Detta är det viktiga att veta. Har missionssällskapet inga af

regeringen sanktionerade stadgar, hvilket vill säga, att det icke utverkat någon rätt för sig att vara en statsmyndighet och för sina »arbetande ledamöter» att handla och verka utom den hittills gällande lagens gränser, så kan insändandet till erkebiskopen af en lista på föreslagna missionsarbetare af detta slag icke hafva någon annan följd, än på sin höjd att skänka honom en stunds divertissement. Vidare blir det icke; ty antingen han stryker ut ett par namn på listan eller låter dem stå kvar, så lär han, lika litet som någon annan meniska, begripa hvad dessa arbetare sedermera skola företaga sig, om icke ett antingen verka i mjugg såsom läsarne hitintills, eller ock att uppträda öppet, men blott inom den gifna laglighetens omfång (såsom flera reformerande prestmän i Sverige hitills gjort och ännu göra); men i hvilka begge fall erkebiskopen icke behöfver se deras namn på ett förslag, ej heller de behöfva hans legitimation för att handla. Då är § ett nihil per se. Tänker man sig, åter, den monstruösa händelsen, att missionsällskapet vunnit tillstånd för sig och sina arbetare att få existera och verka utanför den hittills gifna lagen. — hvilket vill säga, att regeringen utan ständernas medverkan och samtycke skulle stiftat en ny, förut okänd lag för religionsväsendet — så betydde det visserligen då någonting, att åtminstone erkebiskopen borde se förslaget på missionsarbetarne. Paragrafen säger dock härvid icke en gång så mycket, som att erkebiskopen skall gilla förslaget innan missionsnärerna anses kreerade. Men vi vilja likväl antaga detta sista vara meningen. De måste alltså afvakta hans bifall. Näväl; nu kommer frågan: huru, d. v. s. efter hvad grunder, skall erkebiskopen gifva detta sitt bifall, eller neka det? När missionsverksamheten ligger utom den förutvarande lagen, så, ehuru den — såsom nyss förutsattes — sjelf blifvit legaliserad genom den kongl. sanktionen, så är dock dermed, d. v. s. genom de sanktionerade stadgarne sådana vi se dem (och några andra hafva ej blifvit regeringen förelagda), intet ord uttaldt om missionsverksamhetens hurudanheth i detaljer, hvarigenom en utstakning gifves åt erkebiskopen, *en bestämning af grunder*, hvar-

75

efter han skulle hålla sig för skänkandet af bifall eller meddelande af afslag på missionär-listan. Då han med sitt konsistorium missiverar vanliga adjunkter, tjänande i församlingen efter nuvarande kyrkolag och thy åtföljande stadgar, vet han ganska väl huru han skall afgöra ärendet; men om han får för sig att missivera en »inre missionär», hvars tjensteutöfning befinner sig på hela det omätliga området utanför den äldre lagen och hvarom den nya (d. v. s. den af regeringen sanktionerade missionsstadgan) väl säger, att den får existera, men icke *huru*; så sitter erkebiskopen der. Råkar han vara läsare eller till och med sjelf en »inre missionär» af högre ordningen, så går saken lätt: han gör sina vänner till viljes, utan vidare. Men hvad är affären då, nemligen från samhällets sida sedd? En alldeles kontroll-lös handling, hvilket måste vara af vigt att förebygga, så fort missions-sällskapet — såsom här förutsattes — utgör en auktoritet i staten. Hittar nu åter erkebiskopen på att vara en lutheran af annat skrot och korn än läsarne sjelfve, hvad skall han då göra åt deras förslagslista? Är han karl för sin hatt, så skrifver han, första gången han bekommer en sådan lista, troligen till regeringen och ber om hela sällskapets upphäfvande. Är han det icke... ja då... tar han listan, vänder på den, och sätter orrar vid somliga namn, Gud vet hvilka. Härvid måste det bero på en lyckträff, en slump, om de utkorade blifva en välsignelse för församlingen. Men kan dylikt utgöra en kontroll, hvarmed staten bör åtnöjas i och för en i samhället »såsom auktoritet» agerande myndighet? Klart synes, att hela paragrafen endast liknar ett chartequé, måhända att för hastiga betraktares ögon slå en blå dunst, hvarmed sällskapet vill göra sig tacknämligt.

AD. 142 1850 (Forts. följer.)

Hvad må man tænke om den "inre missionen"?

(Slut från gårdagsbl.)

Vi skola avsluta dessa artiklar med en blick på missionsstadgans 6:te §. Den visar sig ur flere synpunkter, men i synnerhet den juridiska, måhända vara det betänkligaste i hela stadgan.

Här talas om stället för de »arbetande ledamöternas» uppträdande. Platserna indelas i tvänne slag: a) kyrka, och b) annat offentligt rum. Sjelfva uttrycken i paragrafen, äro så märkliga, att vi måste reproducera dem för att hafva dem nära under ögonen. Orden heta:

»Der tillfälle är till begagnande af kyrka eller annat offentligt rum, anmäla sig arbetande ledamot hos den som öfver nämnde byggnad har vård och disposition, och afvakte dess förklaring att intet hinder derfor möter.»

Vi stöta i dessa rader på någonting, som, derest det icke utgör drag af den finaste diplomati (liknande romerska curians mest försigtiga, på djupa beräkningar hvilande kanslistil), synes föga skildt ifrån hvad man brukar benämna abderitism. Vi känna oss ej berättigade att afgöra hvilketdera det här må vara; men ämna taga saken sjelf i något betraktande.

Missionssällskapet vill, primo, att dess arbetande ledamöter skola uppträda i »kyrkan», der tillfälle gifves. Frågas: skall den till någon kyrka anlände missionären hafva en så beskaffad rättighet till uppträdandet, att han kan göra det äfven emot den persons (kyrkoherdes) vilja, som disponerar platsen? Troligen svarar missionssällskapet, i första bestörtningen, härpå ett kategoriskt och hastigt »Nej.. bevars Gud!» hvarvid det medsamman torde peka på sista raden i sin paragraf, der det talas om huruledes arbetande ledamoten har att afvakta disponentens (här: kyrkoherdens) förklaring att intet hinder möter. Förträffligt. Vi tillåte oss då blott ånyo — och för hundra gången — fråga, hvarföre sällskapet önskar sig Kgl. Maj:ts nådiga lof att få göra hvad man alltid fått? Det

77

är b-kant, att om en person (magister, prest, till och med blott student eller simpel konditionerande informator) kommer till en kyrkoherde med anhängan att få predika i hans kyrka, och personen har venia concionandi af konsistorium, eller han icke har venia, men kyrkoherden finner behag till mannen, så eger intet hinder rum för hans uppträdande, nemligen »på kyrkoherdens ansvar». Statskyrkans åsyftade kontroll hvilar på detta ansvar. Följden är, att om kyrkoherden icke anser sig kunna gå i god för mannen, eller eljest icke tycker om honom, så nekar han honom predika hos sig. Och till denna vägran måste kyrkoherden hafva forisfarsansättighet, eller ock är det slut med hvad man kallar »statskyrka» (vi anhålla att man lägger noga märke vid denna klausul, dit vi så ofta i denna framställning återkomma, och hvarmed meningen mot slutet skall visa sig). För missionssällskapet existera på denna punkt af ämnet ej fler än två alternativ: antingen vill det se kyrkoherdarne bibehålla vid rätten att kunna vägra kyrkans upplåtande (i det fallet anländer sällskapets emissarius, d. v. s. missionären, såsom en begärande, och kan i predikstolen, derest han vinner den, ej annat tala, än hvad kyrkoherden vill ansvara för, hvarmed allt missionssällskapet förmodligen på det hela blir föga betjent); eller ock vill sällskapet handla som auktoritet, med rätt för sine arbetare att uppträda i hvilken kyrka de behaga (eller som sällskapet sjelf anbefaller), utan att af platsens egare och vårdare (församlingen och dess kyrkoherde) kunna härifrån hindras. Huru förhåller sig saken i dessa begge alternativ? Jo så, att i det förra har sällskapet till Kgl. Majt inkommit med en alldeles onödig begäran; i det sednare, åter, med anhängan om något, som icke kan ske utan en ny lagstiftning för religionsväsendet här i landet, hvilket — så önskligt det ur flera synpunkter än må vara (se längre ned) — dock omöjligen låter sig göra utan ständernas medvaro. Huru hafva då de embetsmän, som under-tecknat ansökningsen, kunnat vilja föranleda (vi säga ej: förleda) regeringen, att likasom med en coup de main tillskapa en ny religions-

stadga, utan den andra statsmaktens vetskap?

Missionssällskapet i sin 6:te § vill, secundo, att dess arbetande ledamöter skola uppträda på »annat offentligt rum». Här stöta vi på ett kritiskt ställe. Hvad menas med »offentligt rum»? Ordet medgifver, ur språklig hänsyn, flere tolkningar. Rum, beläget i en enskilds boning, men med egarens tillstånd (för betalning eller gratis) upplåtet till begagnande vid sammankomster, kallar man ofta »offentligt», ehuru det derigenom intet ögonblick mister egenskapen att tillhöra ett privat eller enskildt hus. Sådana äro — för att tala om Stockholm — lokalerne i hr de la Croix' egendom vid Brinkeberg, i det s. k. Kirsteinska huset vid Clara, i manègen på kgl. Djurgården, öfverhufvud alla källarsalar (man tänke sig på Phoenix, Clas på hörnet o. s. v.), de enskilda theatrarne, ordenssalarne (t. ex. Frimureriets på Riddarholmen), börssalarne. Egenskapen af »privat hus» kan ej inskränkas till omständigheten att egaren utgöres af blott en enda menniska. Om en enskild korporation, ett intressentskap en orden, ett bolag, ett antal medarfvingar o. s. v. besitter huset, så måste det lika väl vara »enskildt». Men begagnandet kan vid vissa tillfällen förskaffa det namn af offentligt ställe. Detta var det ena. En annan kategori blir den, då rummet ligger i ett hus, tillhörigt staten, församlingen, kommunen. Hit räknas alla slott, rikets ständers hus, kyrkor och kapellbyggnader, universitets och skolhus, fattighus o. s. v. Rummen äro häri »offentliga», ej endast till följe af begagnandet för tillfället, utan genom egarens natur. Slutligen kallar man ett rum »offentligt», då det är öppet och tillgängligt (antingen för alla eller dock för en viss person), hvarigenom det sättes i motsats till slutet rum, hemligt, fängelse, o. d.

Orsaken skall nu visa sig, hvarföre vi icke ansett ur vägen att göra dessa distinktioner, hvilka i första ögonblicket torde förekomma en och annan betydelselös och kanske något småaktiga.

Det gifves en författning, som få tyckas påminna sig, om de ens läst den, och hvari (efter ingressen, rörande regeringens omsorg om en »ren och oförfalskad gudstjänst»), jemte upp-

79
maning till föräldrar och hushönder att hålla sina barn och tjenare i religiöst skick), det vidare heter:

»Men att *uti private och enskille Hus* Man och Qvinkön, gamla och unga, kände och okände, få eller flera, skola hafva frihet sig at samla och tillhopakomma, allt under förevändning at bruka sin andakt och enkannerliga Guds-tjenst, den der med de vanliga Sön- och Helgedagars texters predikande och utläggande, Böners och nya Bönesätts förklarande, finnas på åtskilliga ställen förrättad; Det anse vi hvarken för nyttigt eller oumgångligt, utan mera såsom en skadelig nyhet, som en god ordning i våra Christeliga Församlingar förstörer; hvilket i längden till sjelfsväld, missbruk och många farliga oredor skulle tillfälle och anledning gifva, utom det till befruktandes är, att mängden, af oförstånd och okunighet i sin christendom, latteligen kunde blifva til sådane irrige meningar och Lärosatser anford, som med den rena Evangeliska läran ej voro öfverenskommande. Aldersföre, emedan sådane Sammankomster destomindre kunna pröfvas til den sanna Christendomens utöfning nödige, som Wårt Rike, Gudlof! de stora fördelar äger, att Guds ord hos oss rikeligen varder lärdt och predikadt, och hvar och en dessutom är frihet olemnad, i sine Hus at bruka sin andakt; Ty finne Vi rådsamt, at afskaffa och aldeles förbjuda slike oloflige sammankomster, så at den som sig understår dem at hålla och tillåta skall första gången böta 200 daler silfvermynt, andra gången 400 daler s:mt, eller i mangel af böter, plikta första gången med 14 dagars fängelse på vatten och bröd, och andra gången med 3 veckors fängelse på vatten och bröd; men kommer han tredje gången igen, skal han på 2:ne år Riket förvisas. I lika måtto skola de, som sig til sådane Sammankomster inställa, hvar för sig första gången böta 40 mark s:mt, andra gången dubbelt, och tredje gången syradubbelt.»

Vid slutet af denna författning — som till hela sin titel låter: »Kongl. Maj:ts förnyade Placat och Förbud angående olofliga Sammankomster, hvilka uti enskille Hus til en särskild och enkannerlig Gudstjensts förrättande anställles, samt deras straff, som dermed beträdas, af den 12. Jan. 1726 — läser man följande ord, som icke heller sakna ett individuelt intresse att känna:

»Vi bjude och befalle, fördenskull alla dem, som vederbör, i synnerhet Vår Öfverståthållare i Stockholm, våre gouverneurer och landshöfdingar, så och Magistraten i städerne, Befallnings-, Läns- och Fjer-

dingsmän på landet, at hörsammeligen rätta sig här-
 efter och öfver denna Vår förordning hålla en sträng
 hand, så at alt hvad deremot sker, må oförsumme-
 ligen blifva angifvit och Lagligen afstraffadt.»

Hela det i 1726 års författning gjorda för-
 bud förnyas till hela sin stränghet i 8:de mom.
 af kongl. cirkuläret till konsistorierne den 2
 Maj 1751.

Kongl. kungörelsen rörande »Religionsfrihe-
 ten», af den 24 Jan. 1784, förklarar bland annat:

»2:o at the (af fremmande Religion) ej måge på
 något ställe i Riket inrätta publice Schole Hus el-
 ler undervisningsställen til sin läras utvidgande.

3:o at them, i sådant afseende, ej må tillåtas an-
 taga eller affärda Missionairer inom eller utom
 Riket.»

I ett tillägg längre fram säges, att deras
 missionärer ä gå hem till deras egna trostör-
 vandter, men icke utsprida theas religion, el-
 ler göra Proselyter. — Vidare:

Föbudet för våra »Lutherska undersåter» att be-
 vista fremmande Gudstjenster förnyas med utsett
 vite af 10 Dal. smt för hvar och en som besöker
 dem. (Överståhållaren i Stockholm ombetros i
 första rummet inseendet öfver detta förbuds efter-
 lefvande).

Betraktar man nu i hvad förhållande mis-
 sionsstadgans 6:te § står till de i Sverige gäl-
 lande författningarne, så finner man förjuktli-
 gen, att af begge de sags platser, som sälls-
 pets predikanter skulle begagna, är hela del
 ena, oaktadt namn af »ffentligt rum», dock
 tillhörande privat hus, och således efter 1726
 års plakat dem vid strängt ströff förbjudet;
 hela det andra slaget, åter, d. v. s. rum i så-
 dana hus, som tillhöra staten, församlingen el-
 ler kommunen (dit ock det i 6 § omtalade rum-
 met »kyrka» hör) kan åt dem icke upplåtas
 utan ställets statsmyndighets särskilda tillstånd,
 alltså ej efter predikanternes eget behag eller
 på anfordran af missionen. Hvad vill då säll-
 skapet med denna sin paragraf? Antingen å-
 slyftar det ingenting, eller vill det att rege-
 ringen, med upphäfvande af de gamla, skall
 stifta en ny författning.

Vi hafva icke här citerat 1781 års kungö-
 relse om »Religionsfriheten» för annan händel-
 se, än den, att missionen skulle finnas benägen
 tillstå sig utgöra ett sällskap af en bekännelse,

81

i åtskilligt afvikande från den i riket antagna lutherskt-evangeliska, alltså vara af en »fremmande religion». Detta angår, som man ser, en af de tvenne frågor vi straxt i början af dessa artiklar framställde, nemligen huruvida missionssällskapet önskar och åsyftar förändring af sjelfva vår *närvarande statskyrka*. Är det så, så har sällskapet naturligtvis för egen räkning en religion, som är »fremmande» för Sveriges. Då gäller 1781 års kungörelse emot detsamma. Då är för sällskapet, såsom vi nyss sågo, alldeles asklippt rättigheten att sända »inre missionärer», likasom att ens hafva några sådane för annat än blott sina egna trosförvandter. Det är äfven formligt förbjudet att *utvidga* sin församlingskrets, eller göra *proselyter*. Alla den nuvarande kyrkans medlemmar äro vid vite nekade att afhöra sällskapets predikanter. Öfverståhållaren, främst af alla, anbefalles att hålla hand öfver förbudet. — Hvartill reduceras, i denna händelse, läsarepartiet och hela missionen? Dels till att blott och bart nödgas predika för sig sjelf, utan tillskotts vinnande af andre; dels till att icke en gång få göra detta, hvarken i kyrka (derest den icke, såsom fremmande religion, skaffar sig en alldeles egen sådan, dit ingen annan människa utan böter får gå), ej heller i annat offentligt rum (ej i de la Croix' lokal, ej i Kirsteinska huset, ej på Claes på Hörnet, ej i Frimureriet på Riddarholmen, ej i någon af börssalarne, ej...).

Alla dessa nu gällande, inskränkande och hinderliga författningar *kunna utan tvifvel upphävas*; och vi skola visserligen icke blifva de siste att, för vår ringa del, vara med om hvarje god förändring på religionsområdet, men likväl med vissa vilkor för utförandet, dem vi anse oumgångliga.

Det första villkoret är, att — vare sig frågan angår en förändring af »statskyrkan» sjelf i det hela, eller blott af vissa formationer derinom — saken försiggår konstitutionellt, d. v. s. att icke regeringen ensam, utan i samråd med folket (genom dess representanter, ständerna) verkställer förändringen. Denna anmärkning synes visserligen öfverflödig. Men när man ser försök göras, såsom nu, att för-

må regeringen till ett annat handlingsätt, så kan en protest deremot förtjena inläggas.

Det andra villkoret är, att om ett sällskap skall upphöjas till statsmyndighet, så måste det i och med detsamma sättas under statskontroll. Detta står i nära sammanhang med hvad vi alltigenom yttrat. Vi äro förklarade vänner af religionsfriheten. Tages denna i fulländad utsträckning, så utgör intet parti, ingen sekt statsmyndighet, enär den icke genom sina stadgar eller tjänande organer eger att hindra, eller på annan väg än öfvertygelsens (således icke genom yttre d. v. s. statsmakt), undertrycka en annan. Då existerar icke statskyrka; och då har staten ej att utöfva kontrollerna. Saken kontrolleras i det fallet på inre väg, genom det allmänna tänkesättet, människors ömsesidiga utbyte af tankar och den religiösa bildningens stigande på samma sätt som all annan, d. v. s. genom anden. Ett konventionelplakat af 1726, en religionsfrihetsstadga af 1781, ett 1751-års nådiga cirkulär, en 1762-års författning, m. m. m. m., äro då icke alls vidare att tala om. De blifva antiqviteter, tillhöriga rikets historiska museum.

Men . . . der äro vi icke.

Vill missions-sällskapet föra oss dit? Vi kunna icke så noga veta. Likväl synes det mindre troligt, dels vid minnet af missionsvännen dr Wieselgrens äldre skrifter (t. ex. Har Sverige Statsreligion?), dels af de temligen kända politiska och religiösa tänkesätten hos åtskillige bland missionens motörer.

Vare härmed huru som helst, så säga vi, att så länge och så vida statsmyndighet i ett fall finnes till, kontrollerad i och för de yttre tilldragelserna och methoderna i kyrkoväsendet, så måste icke en annan statsmyndighet få uppsättas utan analoga kontroller.

Såsom privata män kan missionsfolket, likt alla andra (prester eller icke-prester), medelst yttrade tankar i tal, skrift och tryck, inom den gifna laglighetens område arbeta den religiösa förbättringen i händerna. Och derpå erfordras ingen vidare kontroll, ej heller någon vidare kongl. sanktion. På det sättet kunna vi

33
gera tillstå, att också vi i vår ringa mån sökt verka för en god sak. Men skulle vi väl vilja, att det slags tänkesätt, vi helst hyllade, blefve en yttre myndighet? gjordes till en statsmakt? Visst icke. Men, om så blefve, skulle vi önska det okontrolleradt från statens sida? Lika litet.

Man torde således erkänna, att vi icke vilja statuera mot eller för andre annat, än hvad som finge gälla oss sjelfve.

Och hvad missionssällskapet vidkommer, för hvars medlemmar vi hysa ganska stor personlig aktning, skulle vi helt anspråklöst vilja föreslå, att antingen det vill reformera Sveriges religion i det hela, eller endast reformera kyrkans nuvarande tjenare, (se våra tvenne första frågor), det i begge fallen först och främst gjorde allmänheten genom tillräckliga och tydliga skrifter bekant med beskaffenheten af förändringen, samt, för det andra, härmed vände sig till ständerna, eller till regeringen med begäran om proposition till ständerna, i den stora frågan.

U. A. S. H. 43 1850

74 84

Litteratur.

FREY för 1850, *N* 1, 2, 3, 4 och 5,
(häftena 62, 63, 64, 65 och 66.)

(Forts. fr. *N* 140.)

Hvad man utan gensägelse kan påstå, är att Frey på en tid raskt utkommit, så att häftena gått i en icke afbruten eller retarderad succession. Årgången för 1850 börjar med 62:a häftet af tidskriften i det hela. Ledande artikeln i detta häfte handlar om *Läroverksreformen* i anledning af Kgl. cirkuläret af den 6 Juli 1849». Författaren, hr P. N. Ekman, bör anses omdömesgill att tala i detta viktiga ämne, då han icke blott för närvarande fungerar som lektor (vid gymnasium i Wexjö), utan dessförinnan varit lärare vid Nya Elementarskolan i Stockholm, så att han bör kunna hafva någon kännedom om det nyare skolsystemet. Artikeln är temligen utförlig, och redogör till en stor del för svenska skolreformens utveckling sedan början af år 1845, då ständerna till regeringen ingingo med den önskan, »att vid den »blifvande organisationen af rikets undervisningsanstalter *Apologist- och Lärdomsskola* »samt *Gymnasium* måtte komma att utgöra en »enda fullständigt sammanhängande skola »med tvenne bildningslinier». För mången läsare, som icke haft tillfälle att taga närmare kännedom om hela denna utveckling och huru den slutligen reglerades genom kongl. cirkuläret af den 6 Juli 1849, måste hr Es uppsats vara ganska välkommen. Flere, här och der inströdda anmärkningar af hr E. sjelf, fiana vi synnerligen välgrundade, såsom t. ex. då han säger, att med den ambulatoriska läsordningens införande äfven bort följa andra förändringar i den gamla inrättningen. »En ibland olägenheterna af denna (ambulatoriska) läsordning» — fortsar han — »är, att disciplinen är svårare »att upprätthålla, då hvarje klass icke längre »har sin egen lärare, som oafbrutet vakar öfver tukten och ordningen inom densamma. »Denna olägenhet skall visa sig ännu tydligare, »så länge den gamla i allt fall olämpliga stads- »gan rörande disciplinen är gällande. Det hade »derför varit väl om denna blifvit upphäfd, och

25

»de disciplinariska stadganden, som följas vid nya elementarskolan i Stockholm och der visat sig så ändamålsenliga och verksamma, blifvit påbudna i stället». Hr E. menar här det bekanta i N. E. S. gällande Anmärkningsboks-systemet jemte åtföljande disciplinarförfattning om en särskild s. k. strykafdelning inom skolan, dit ingen lärjunge hör förr än han visat sig oförbätterlig genom andligt moraliska medel, och der han icke heller vidare kvarstår än blott så länge han icke kan annorlunda än genom fysisk åga korrigeras. — Hvad för öfrigt sjelfva den s. k. »ambulatoriska läsordningen» vidkommer, hvilken till sitt system endast innefattar ämnesläsning för lärarne, men icke för lärjungarne, så vet hvar och en, som eger närmare kunskap af den nyare pedagogikens resultat, att den är vida sämre än Nya Elementarskolans system, hvilket innefattar ämnesläsning både för lärare och lärjungar; men man känner också, att den ambulatoriska läsordningen, såsom ett slags öfvergång, blifvit i kongl. cirkuläret antagen, samt att i § 4 ämnesläsningen för lärjungarne endast vilkorligt, men icke kategoriskt blifvit anbefalld. Detta kan således tills vidare icke hjälpas. En annan god anmärkning af hr E. rör den s. k. Hemläsningen, eller hemlexorna. Denna, säger hr E. med stort skäl, »hade bort afskaffas eller åtminstone inskränkas, och den hufvudsakligaste öfverläsningen förläggas inom skolan». Efter dessa och åtskilliga andra tänkvärda iakttagelser, kommer hr E. (ungefär ifrån sid. 21 och följ.) in på en serie resonnemanger, som synts mången läsare något besynnerliga, och måhända till och med framställt sig för en och annan blott såsom ett slags försök att förtjena sporrarne vid det gamla läroverk, der han på sednare tid blifvit anställd. Han redogör, med anledning af kongl. cirkulärets 4:de §, för det rätta begreppet af »ämnesläsning för lärjungar», och visar på ett så klart sätt huru man skall förstå detta begrepp, att han häruti tydligen ådagalägger sig hafva inträngt i N. E. S:s mening härmed. Han skildrar det sam-

manhängande och konsekventa i detta system, hvilket, såsom man vet, i sig sjelf är sådant, att det hufvudsakligen syftar på att göra *fria flyttningen* fullkomligen möjlig och sätta hvarje lärjunge i stånd till den bästa och grundligaste undervisning, med användande af så mycken tid, som härtill behöfves, men hvarken *mer* eller *mindre*. Allt detta är bekanta data. Hr E. gör likväl plötsligt den för de fleste läsare säkert på detta ställe ganska oväntade frågan: »men äro då ämnesläsningen och den fria flyttningen nödvändiga vilkor för *läroverkens förbättring?*»; hvarpå han omedelbart svarar: »Vi tro det icke». Hvad allmänheten tror vid detta svar, lemna vi derhän; men vi för vår del tro, att hr E. skulle hafva gjort sig än tydligare om han uppställt frågan sålunda: »men är då *läroverkens förbättring* ett nödvändigt vilkor för *läroverkens förbättring?*», hvarvid det derpå följande svaret: »vi tro det icke», tillika varit fattligt såsom en fullt uppriktig *negation af skolreformen sjelf*. Det är begripligt, nemligen, att, enär hela den *läroverksförbättring*, hvarom man sedan stora kommittéen talar, just utgår ifrån *ämnesläsning* och *fri flyttning* (hvarjemte den *samsälda läsningen* i en lärosal och *monitörundervisningen* följa såsom oskiljaktiga ad-pertinentier och medel för utförandet, då saken skall ske i stort, d. v. s. med ett betydligare antal lärjungar); så måste också den förfä, som nekar behöfligheten eller det makt-påliggande i »ämnesläsningen» och »fria flyttningen» (hvilket hr E. gör först sid. 22 och sedan sidd. 25—26), äfven neka sjelfva Läroverksreformens behöflighet, så vida man härmed menar en grundlig förbättring, samt ej inskränker sig till reformen af några obetydligheter och

*) Allt det i rec. med kursiv stil betecknade, är af A. B.-red. releveradt, hvilket till missförstånds undvikande anmärkes.

accidenser inom skolväsendet. Naturligtvis står det hvar och en fritt, som är öfvertygad om förträffligheten af systemet i de gamla skolorna och gymnasierne, att sätta sig emot svenska läroverksreformen eller förklara den onödig; men i våra dagar har dock frågan härom kommit så vida, att man har rätt att af de stationäre fordra giltiga skäl, hvarföre förbättringen icke skall vara rekommendabel, då man på den andra eller progressiva sidan framburit så många grunder och tillika resultat, talande för reformens angelägenhet. Så mycket mer tycker man sig hafva haft att vänta tillräckliga och klart utsagda skäl från hr E., som han i flera fall ådagalagt kännedom af det nyare systemet, och följaktligen ej kan för sig åberopa den eljest för många af den äldre skolans män gällande ursäkten att »intet bättre veta», eller att vara föräldrade i vissa, till petrifikat öfvergångna åsichter. Litet längre fram polemiserar hr E. mot Gymnasii förening med Skolan, och har, för hvad han här egentligen synes vilja, förebragt lika litet skäl, som i det nyss föregående, om icke såsom ådant må räknas den anmärkningen, att det förenade läroverket måste »hafva blott en enda styresman», hvilket ej låter sig göra om »gymnasii ombytliga och skolans ständige rektor utgöra ett duumvirat»; en erinring, som är ganska riktig, och hvartill hr E. tagit sig anledning deraf, att i Kgl. Cirk. »ingenting blifvit bestämdt» om det förenade läroverkets styrelse. Det är likväl klart, att då det närmare bestämmandet häraf, såväl som af många andra detaljer, blifvit uppskjutet till den Nya Skolordning man har att förvänta, så kan, under tiden och intilldess, både frågan om det förenade läroverkets styresman (den s. k. *gemensamma rektorn*) och mycket annat, dermed sammanhang egande, regleras genom öfverenskommelser i det sammansatta lärarekollegium, som Kongl. Cirk. anbefaller, och på hvars tagna beslut, der så erfordras, Kgl. Maj:ts sanktion för tillfället kan erhållas. Allt detta och åtskilligt annat, hvartill det Kongl. Cirk. ger fullkomlig anledning, fast det icke finnes i allo uttaladt, synes hafva undgått hr E:s uppmärksamhet. Då vi ansett oss

böra relevera dessa mörkare punkter i hr Eis uppsats, göra vi det med erkännande af allt det i upplysningsväg goda, som mot slutet af det hela änyo framställer sig, och hvartill vi med nöje hänvisa läsaren. I synnerhet instämma vi i det sid. 38 framställda hoppet om en fullständig *Ny Skolordning för rikets Elementarläroverk*, hvartill vi, på grund af Kongl. Cirkuläret, räkna såväl gymnasierne, som alla grader af skolor, d. v. s. alla universitetet förelöpande läroverk af hvad slag som helst.

Frey kastar härefter i häftets »Litteraturofversigt» först en blick på *E. G. Geijers samlade Skrifter* 1:a B. Detta stycke (af C.) är varmt och förtjenstfullt. På ett ställe yttras dessa vackra ord:

»Det finnes egenskaper i Geyers författarverksamhet, som göra samlingen af hans skrifter — sedda ur den synpunkten att de sammanfatta hufvudpunkterna af hans andliga lif — som göra den mera betydelsefull än de flesta andra. Sällan har någon lefvat så friskt och fullt i det närvarande som han, och hans själ återkastade därför äfven så rent strålarne af det ljus, som föll deröfver. Hvad han gaf, var frukten af den första ingifvansens ögonblick, därför äfven så omedelbart gripande läsarens själ. Det var, kunde man säga, den ädla metallen, icke sådan den genom en långsam behandling softar ur malmen, utan sådan som den, gedigen bruen ur klippan, genast den ser dagen, fångslar genom sin glans.»

Omedelbart derpå fällas dessa ord, som förtjena läsas i sin helhet:

»Å en annan sida, eller just härigenom, har sällan en författare stått i ett närmare förhållande till sin samtid än Geijer. Klart återspeglar hans mäktiga bildningsgång riktningen, rörelserna, striderna i denna. Ur lifvets friska källa hemtande sina skapelser, kände han djupt rörelserna af sin tids lif och träffade det starkt med sina yttranden. Det är, vid ett sådant sinnes inre frändskap med de andliga rörelserna inom hans egen tid, ofta icke lätt att säga, om han beherrskat dem eller om deras gång blifvit honom öfvermäktig? Det säkra är, att hans utveckling står med dem i en oafbruten och omiskännlig gemenskap, äfvensom att en sådan utveckling är i hög grad rik på undervisning både för samtid och för esterverld, churu olika hvardera bedömmar den. Samtiden ser närmast olikheten i de former, i hvilka, enligt all utvecklings art, den i sig sjelf ena inre kärnan framträder: — den helsar dem efter ögonblickets intryck, med ett anskri af bifall eller

fördömelse. Efterverlden ser företrädesvis den enhet, som gått genom hans sträfvynde, och gör det rättvisa. Det är så som Geijer under sin lefnad i rikt mått erfarit partiernas både smädelse och beröm: det ena må taga ut det andra: när de båda sjunkit undan, skall hans bild framstå i sin sanna dager, i sitt inre väsende; — och denna bild skall gifvas af hans samlade skrifter.»

Man ser här af med tillfredsställelse, huru som en Upsalaskribent (hr C. hör troligen till denna kategori) kan, så fort han bara vill, göra rättvisa åt en liberal, till och med i flere fall rent demokratisk författare, som Geyer. Det anmärkningsvärda finner man ock, att Geyer i denna skildring just upphöjes för sådant, som eljest från Upsalasilidan plägar tagas till kardinals-kål emot litteratörer, nembigen »att lefva fullt och friskt i det närvarande», och »derföre» hafva en »själ, så rent återkastande strålarne af det ljus som faller deröfver.» Den heder, hvartill »det närvarande» i hast har kommit vid Fyrisån, förtjenar annoteras. An mera: hvad Geyer gaf »var frukten af den första ingifvelsens ögonblick», och »derföre äfven så omedelbart gripande läsarens själ.» Är det möjligt? Geyers produktioner förliknas ytterligare vid »den ädla metallen, icke sådan den genom en långsam behandling sofras ur malmen, utan sådan som den, gedigen bruten ur klippan, genast den ser dagen, fängslar ö. s. v.» Hr C. måste akta sig att icke vid första tillfälle blifva upphängd i rök af det koteri, som framförallt just vill att författarskapet skall vara en genom långsam behandling sofrad malm, en med så stor omsigt gjord utarbetning att allt omedelbart och primitivt försvunnit under reflexionens mejsel, samt att en stil aldrig nog kan filas, en skrift aldrig nog påpetas. Vi tro dock icke hr C:s fara blifva så stor; koteriet förstår nog, att hans uttryck om skapelsernas hemtande »ur lifvets friska källa» icke är så illa menadt som det låter, och egentligen blott bör betraktas som en fras, passande att yttra för tillfället, men intet vidare. (Forts.)

1450.

Missionsfrågan afgjord.

I anseende till det stora uppseende, som de inom allmänheten spridda ryktena om »den inre missionen» redan för en tid sedan väckte, och den otälighet hvarmed publiken väntat att få se utgången på den begäran, missionssällskapet gjort hos regeringen om stadfästelse på sina stadgar, måste den underrättelse utan tvivel vara välkommen, att saken nu hos Kongl. Maj:ts afgjorts, och detta så, att sällskapets ansökning blifvit formligen, kategoriskt, och utan alla vilkor afslagen. Publiken hade visserligen icke föreställt sig, att resultatet i själfva verket kunde blifva annat än detta; emellertid bör hvarje prof, som regeringen ger att stå på ljusets sida, vara ganska glädjande. Mången torde kanhända anse hela det s. k. inre missionsväsendet för en sådan småsak, att man icke eger fästa synnerlig vikt vid dess underliga tilltag, att hos regeringen begära en sanktion, som i fall den menade något, innebar ansökning om att konungen skulle begå en olaglighet, ifall den åter innefattade intet, var en fullkomlig onödighet; men vid närmare påseende, och med kännedom af läseriets läde för religion och sambälle farliga karakter (hvarpå man till och med just i dessa dagar fått ett förnyadt och ganska bed öfligt exempel), inser man att ämnet icke bör föraktas. Så mycket mera angeläget var nu regeringens svar och vink åt de högt uppsatta missionsledarne att draga sig tillbaka, som härigenom en desto större kraft gifvits åt en annan auktoritet, att kunna handla konsekvent i förnuftets och lagens namn, hvilket, t. ex. i frågan om Upsala-oväsendet, eljest möjligen blifvit för densamma svårt, åtminstone svårare, derest regeringens beslut rörande missionsstadgarne dröjt, eller — än värre! — om dessa vidunderliga stadgar blifvit stadfästade. Man bör nu kunna tillåta sig hoppet om en fredlig och god upplösning på hela detta nya, sorgliga försök från obskurantismens sida. Regeringens svar är affattadt i form af resolution, och lyder som följer:

Kongl. Maj:t

har i nöder låtit Sig föredragas en till kongl. eckle-

21

siastikdepartementets expedition den 29 sistl. Maj ingifven skrift, hvaruti tit. tit. *J. Lagerbjelke, N. Snoilsky, J. P. Lefrén, A. Peterson, P. A. Fröst, J. Rohlieb, P. M. Elmblad, F. O. Bäckström* och *L. Montén*, med anmälan, att de öfverenskommit om bildandet af ett sällskap, som under namn af *Föreningen för den inre missionen i Sverige*, skall hafva till ändamål, att, i samverkan med förhänden varande kyrkliga och kommunala inrättningar och med biträde af svenska prester af Evangeliskt Lutherska bekännelsen, söka bidraga till uppväckande af en allännare christlig anda inom fäderneslandet, synnerligast bland de samhällsklasser, der behovet visar sig mest framstående, underdånigst anhällit om nådig fastställelse å särskilda i sådant afseende föreslagne vid sökandernes skrift bilagde Stadgar för den inre missionen i Sverige; Och, ehuru Kongl. Maj:t med välbehag anser sökandernes bemödande, att genom svenska prester af Evangeliskt Lutherska bekännelsen och i öfverensstämmelse med förhänden varande kyrkliga inrättningar söka bidraga till uppväckande af en allännare christlig anda inom fäderneslandet, har Kongl. Maj:t likväl, då sökanderne äro oförhindrade att inom lagliga gränser verka för berörda ändamål, *icke sunnit godt de nu i underdånighet föreslagna Stadgarne i nåder fastställa*. Hvilket &c. Stockholms slott den 19 Juli 1850.

OSCAR.

P. Genberg.

Vid ett närmare analyserande af denna resolution, finner man sökanderne hafva fått ett svar, som, med all finhet och delikatess i ordalagen, gifver dem en högst märklig och i samma mån känbar tillrättavising. Ty *hvad* hade de i sin ansökan begärt? Detta »hvad» må nu definieras och förklaras huru som helst (antingen så, att de i och med missionen ville skapa en kyrka i kyrkan, en statsmyndighet, som kunde ega att »samverka» med andra auktoriteter; eller så blott, att de ville förskaffa sig rätt att hålla religiösa uppträden utöfver den gräns hittills gällande lagar uppdraga; eller slutligen så, att de hos Kongl. Maj:t ville anmäla sin existens allenast, och bekomma äran af nådig tillåtelse på att få vara och göra sådant, som de, i likhet med alla andra människor i samhället, redan förut fingo vara och göra. d. v. s. företaga saker, helt och hållet

liggande på det lagliga området); så är det emellertid genom regeringens svar uppenbart, att hon sjelf ansett sökanderne hafva begått någonting, som, huru höfligt man än må benämna det, dock omöjligen reducerar sig till annat än en eklatant sottise. Under förutsättning nemligen, att sökanderne med sina stadgar åsyftade vinnandet af en förut icke tillåten makt, så hafva de härpå fått rent afslag, enär K. M. »icke funnit godt att i nåder fastställa stadgarne»; under præsupposition åter, att de intet nytt ville tillskansa sig, utan endast önskade verka som annat godt folk till »uppväckande af en allmänare christlig anda inom fäderneslandet», så förklarar K. M. dem sitt välbehag öfver detta bemödande — men blott såsom tänkt »i öfverensstämmelse med förhånden varande kyrkliga inrättningar» (N.B.: sökanderne hade i sin 1 § icke talat om någon sådan »öfverensstämmelse», utan förnämligt sig vilja utöfva sina handlingar i »samverkan» med statens kyrkliga o. s. inrättningar). Nu är det klart, att det här uttalade höga välbehaget måste K. M. känna öfver hvarje samhällsmedlems lofliga och goda tillgöranden, utan att dervid någon stadge-sanktion kommer i fråga; sjelfva förklarandet af detta välbehag i förevarande fall innehåller således ej det ringaste, som icke hvarenda människa redan förut, äfven utan all förklaring, egde att vänta sig och kunde hoppas fullkomligen tillgodonjuta utan resolution. Så lena och väl valda uttrycken i den kungliga skrivelsen alltså än äro, skulle de derföre nog kunna tagas för en smula (välförtjent och ganska lämplig) ironi, derest någon sådan vore tänkbar i en akt af denna art.

Det nya Kyrkolagsförslaget och Lunds Domkapitels utlåtande.

(Forts. från Nr 167).

Men nu utgöra kyrkoherdarne i Lunds stift 230. Är det för mycket om vi antaga, att af dessa 30, theologiska fakultetens kyrkoherdar inbegripna, ega de *angelägnaste* egenskaper som erfordras för kyrkostyrelse? Kunna de träffa till hvarje riksdag 4 skickliga män och det hvar 3:dje år, skulle de icke kunna hvar 5:te år välja 5 skicklige capitulares, så framt man icke vill säga, att bland Lunds stifts pastorer finnas flera, som duga till *lagsiftare* än till *lagskipare*, fastän de oupphörligen måste i sitt embete praktiskt tillämpa kyrkoförfattningens bud?! Det blir ett alltför tungt onus för aflägsset boende kyrkoherdar och denna boningsortens aflägsenhet skulle betydligt förhindra ärendernas jemna gång och göra det för vederbörande ledamot sjelf nästan omöjligt att med tillbörlig uppmärksamhet densamma följa, hvarföre de dugligaste och bäste kyrkoherdarne skulle undanbedja sig förtroendet, hvilket alltså till ej ringa del blefve öfverlemnadt åt dem, hvilka af fåfängan lockades att eftersträfva en sådan utmärkelse. Hvad först angår boningsortens aflägsenhet, så om vi antaga hvad som är ganska troligt att de, hvilka bo på 5 mils afstånd från stiftsstaden, afsäga sig förtroendet, skulle det då vara ett så förfärligt onus att *2 gånger i månaden* göra en resa till stiftstaden på 4 mil? Och då enligt § 15 ej fler än 5 behöfva i de viktigaste målen närvara, en således alltid kan åtnjuta semester åt gången, kunna då icke de aflägsnast boende, hvilka väl knappast bli flera än 2, då det alltid är högst troligt att de öfriga bo i eller omkring stiftsstaden, dela vintern sins emellan i tur och 3 månader vistas i stiftsstaden alltjemt, 3 månader i sitt pastorat. Tre månaders ledighet från pastoratsgörömmålen, för att i stället delta i kyrkostyrelsen, lär väl icke vara skadligt för en kyrkoherde. Ju flitigare arbetare han är, desto bättre behöfver han en sådan hvila, hvilken för honom genom vistandet i stiftsstaden skulle medföra den oskattbara förmånen, att genom umgänge med lärda och ve-

tenskapligt bildade män kunna föröka sina kunskaper, åtminstone sin hog till kunskaper och således befrias från den slentrian, hvartill prest-embetet har en besynnerlig fallenhet att nedsjunka. Eller är det verkligen så illa stäldt ibland oss, att »de bästa och dugligaste kyrkoherdar» sky all uppoffring, till och med den att hvar 14:de dag resa till stiftsstadens; endast de fåfänge lockas att eftersträfvat utmärkelse bland sina bröder, hvilken ful slutsatts kan man häraf draga för vårt stifts riksdagsmän. De hafva icke varit de bäste och dugligaste, ty då hade de »på allt sätt sökt undanbedja sig ständsbrödernas förtroende i) (och det hafva de bestämdt icke gjort, det kunna vi intyga), utan i stället »af fåfängan varit lockade att eftersträfvat en sådan utmärkelse». Vi bedja våra vördade riksdagsmän om ursäkt; det är blott D. C. som så måste sluta ur sina premisser. Vi ogilla dessa och därför ock den möjliga slutsatsen. — Sedan D. C. sålunda utlätit sig, tillägger hr biskopen doktor Faxé följande märkliga ord, som vi anse oss böra utan sammandragning återgifva: »härtill utber sig undertecknad biskop i underdånighet få lägga den förklaring, att huru godt och hälsosamt det än synes honom vara, att en biskop har vid sin sida ett domkapitel, som med honom i stiftets förvaltning deltagar, han dock för sin del mycket heldre skulle åtaga sig det dryga besväret att, såsom biskoparne i Danmark och Norge, ensam bestrida dithörande göromål, än han skulle se domkapitlena sammansatta på ett sätt, som för biskoparne blott skulle försvåra, men ingalunda lätta stiftsstyrelsens ledning». — Hr biskopen doktor Faxé är en äldre, rikt erfaren och därför aktning bjudande personlighet, känd för att veta hvad han säger, och vi äro således öfvertygade, att han här uttalat sin be-

95

stämda öfvertygelse närmast om sitt stifts, i allmänhet om samtliga stiftens kyrkoherdars oförmåga, att bland sitt hela antal utse hvart femte år fem män, som kunna icke försvåra, utan lätta stiftsstyrelsens ledning, hvilken öfvertygelse, då den så bestämdt uttalas, icke kan vara grundad på lösa suppositioner, utan på vunnen erfarenhet. Vi fråga derföre: hvidan denna bittra erfarenhet? — För 40 år se-

- 1) Hvilket onekligen laggt på dem ett tyngre onus, än konsistorial-värdigheten, enär de mot en dagspenning, som väl knappt förslår till anständigt uppehälle i hufvudstaden, åtagit sig att hela år vara skiljda från sin familj och sina embeten, egnande sin tid åt göromål, som väl måste vara för dem, såsom prester, skäligen ointressanta.

20 26

in omkring var Lunds biskopsstol ledig och tiftets presterskap räknade bland sina kyrkoherdar så utmärkta män, som professorerna Faxe och Eberstein, och hade *då* den blick hvarmed de kunde se dessa mäns stora egenskaper, och takt nog att kunna framställa dem inför Konungen, såsom de der mest voro värdiga att blifva deras styresmän. Under hr biskopens nära 40-åriga visa och goda ledning, hafva tiftets kyrkoherdar icke gått tillbaka i bildning och kunskaper, i praktisk duglighet och i nit om sina församlingars bästa, det är vår bestämda öfvertygelse, men det är också hr biskopens egen, såsom hr biskopen uttalade den, om vi minnas rätt, vid stiftsstämman 1847. — Hvarifrån, fråga vi alltså ånyo, denna erfarenhet? Vi kunna icke utgrunda något annat fält der denna erfarenhet blifvit gjord, än i sjelfva domkapitlet. Der har under de sista riksdagarne, då de i så många afseenden utmärkte professorerna, domprosten doktor Reuterdahl och doktor Thomander, vistats i hufvudstaden, hr biskopen nödgats tillkalla såsom ledamöter flera för sin lärdom berömda, men i självård och församlingsstyrelse fullkomligt oerfarna män, t. ex. professorerna Brunius, E. S. Bring, S. Nilsson och sednast Tornberg. Dessutom hade theolog. professorerna Melin och Bring, då de först inträdde i domkapitlet, föga, om ens någon erfarenhet i dessa för en capitularis högst viktiga stycken (den sednare hade icke ens tillträtt sitt pastorat, då han första gången var ledamot i consistorio). Säkert har hr biskopen af de förre under de få gånger de suttit i domkapitlet, och af de sednare, under deras första år hemtat den erfarenhet, som ligger till grund för den, inför sjelfva konungathronen frambruna, ofvan anförda hr biskopens förklaring. Men vi anse oss icke böra fördölja den bestämda öfvertygelsen, att om det nya K. F. blir lag, hvilket vi af innersta hjerta önska, det säkert aldrig skall falla tiftets kyrkoherdar in att till ledamöter i domkapitlet utse de förstnämnde, i andra afseenden ganska förtjente männen, hvarmed vi också förmoda *dem* vara rätt belätne. Och skulle åter kyrkoherdarne välja professorerna Melin och Bring eller nå-

27
gon annan kyrkoherde i enderas ställe, så hafva de förre, som snart varit under *fem* år ledamöter i domkapitlet, säkert nu inhemtat nödig erfarenhet, och kyrkoherdar, som möjligen väljas, måste alltid antagas blifva män, som med erfarenhet i själavård och församlingsstyrelse förena så mycken läskunskap, att de blifva sina väljande bröder till heder och hr biskopen och de lärde ledamöterna till gagn.

Men vi måste öfvergå till 9 kap. 14—20 §§ af K. F., viljande blott erkänna riktigheten af hvad D. C. anmärkt om det alldeles öfverflödiga i stadgandet 8 kap. 4 § om chefens för ecklesiastik-departementet eller erkebiskopens skyldighet att på förordnande af Konungen visitera i domkapitel minst hvar tionde år, ett stadgande, hvars påföljder hvar man kan begripa. Det förra lagrummet åter innefattar det viktiga stadgandet om kyrkomöte, hvilket »skall »hållas, när Konungen nödigt pröfvar, eller presteståndet det begär, »ller 7 domkapitel i en »slik begäran sig förena. Utom erkebiskopen, »som förer ordet, äro ledamöternas antal 48, »neml. alla biskopar, theol. professorer, ecklesiastikchefen, superintendenten i Stockholm, »en prest och en lekman från hvarje stifts samt »likaså från hufvudstaden. Kyrkomötet äger »beslutande rätt i fråga om antagande af bibel- »öfversättning, psalm-, evangelii- och handbok »samt cateches 2), dock varder beslut ej gällande, innan det är af Konungen stadfästadt». D. C. erkänner att, såsom det nu är stäldt, är det icke rätt bra.

»I inre kyrkliga ting böra inga betydligare anordningar och förändringar företagas, utan att kyrkan genom sina representanter deröfver få yttra sig. Men ständerna äro mera statens än kyrkans representation, och sjelfva presteståndets ledamöter äro valde med hänsigt till helt andra egenskaper, än deras insigt i rent kyrkliga ting». Likväl — så länge det är, som det är, går det an: »så länge presterskapet ännu utgör ett särskildt stånd vid våra riksdagar,

ersätta dessa, åtminstone i någon mån, bristen på kyrkomöten». Hvad tycker läsaren? Kyrkan bör representeras, den blir *icke* representerad genom riksdagarna eller presteståndet, den blefve det genom kyrkomöte, ergo — så länge man får behålla hvad man har, behöfs intet kyrkomöte. Skarpare har vi aldrig sett konservatismen uttala sig; *illa* har man det, *bättre* kan man få, likväl skall man behålla det erkänt odugliga, säkert derföre att det är. »Förlorar presteståndet sin existens såsom stånd, då är kyrkomöte nödvändigt, men bör då anorlunda inrättas än K. F. stadgar; ty dess kyrkomöte är icke uppvuxet på svensk grund, utan likasom utifrån inkastadt». Här har D. C. rätt. Vår Herre Christus var till sin mänskliga natur en fattig jude, hans evangelium predikades först på Aramæiska eller Hellenistiska och det första allmänna kyrkomötet hölls 500 år före det första säkra årtal i svenska historien. Fastän nu allt detta icke uppvuxit på *svensk* grund, torde det väl ändå äga sitt stora värde för ett *svenskt* konsistorium, måtte icke då äfven ett enligt K. F. inrättadt kyrkomöte? »Men dess sammansättning är sådan, att prestembetets egendomliga ställning till frågor om Guds ords lärande och sacramenternas utdelning endast iakttages genom en kvantitativ öfvervigt, hvarföre ett dylikt kyrkomöte är mera af reformert-presbyteriansk, än af Svensk-Lutheransk natur 3). Onekligen ingår ett presbyterianskt element i det föreslagna kyrkomötet; men då lekmännens totala uteslutande från befattning med kyrkliga frågor skall nödvändigtvis öka den förhandenvarande likgiltigheten för kyrkan och gifva fart åt ropet öfver hierarchiska tendenser; och då D. C. icke vill

29

»betala lekmännen sin rätt att i dithörande frä-

- 2) Dock äger den enskilda församling, som åtnöjes med hvad den hittills haft, att dervid förblifva, hvilket D. C. anser för »alltför independentistiskt», börande Konungens nåd här i stället afgöra, då independentismen blifver öfverflyttad på annat håll. Vi hörde någon engång yttra: ju mera sällan de menckliga lagarnes tillämpning påkallar kunglig nåd, desto fullkomligare är rättstillståndet. D. C. tyckes ha en annan åsigt, neml. den, att ju mer en kyrkoförfattning är öfverlemnadt åt kunglig nåd, desto fullkomligare författningen. Och detta är alldeles konsekvent och i öfverensstämmelse med det moderna åskådningsättet, hvilket tydligt framträder i socialismen, enligt hvilket individens försvinner i det allmänna, den enskildes samvete skall bestämmas af det allmänna samvetet. I borgerliga ting har alltid pluraliteten rätt, men detta utsträckt till andeliga ting är — samvetstvång. D. C. etablerar här samvetstvångets princip, mildradt allena genom — Konungens nåd.
- 3) Återigen genomskimrar här en alldeles oriktig föreställning både om den reformert-presbyterianska och den Lutherska författningen, i det man menar, att blott den förra tillhör det laikala elementets verksamhet, hvilket ur den sednare är alldeles uteslutet. Fullkomligen orätt. Rudelbach, (Den evangeliske Kircheförfattnings oprindelse och princip, Kjöbenhavn 1849 sid. 61) ådagalägger, att »reformatorerna icke blott önskade, utan tydligt fordrade synoder och att man tänkte sig dessa icke såsom blotta samlingar af andliga, utan såsom en verklig kyrkorepresentation, hvarvid menigheten tillkom ett verkligt decisivt votum.» Rudelbach citerar Melanchtons ord: in controversiis de doctrina non debent soli Episcopi judicare, sed eligendi sunt homines idonei ex toto corpore ecclesie.

2 100

gor yttra sig», huru skall detta ske annorlunda, än att lekmän väljas af lekmän och hafva säte och stämman vid kyrkomötet der deras antal är 14: 34. Skola de kanske yttra sig i tidningar eller genom petitioner? Och skulle verkligen upptagandet af presbyterianska elementer i vår episkopala författning vara så menligt; då erfarenheten visat, huru just denna sednare har uti sig en viss benägenhet att förstenas och således ensam för sig icke är skicklig att lemna nog utrymme åt ett så bildsamt, i de mångfaldigaste former sig utpreglande lif som det christliga? 4) Hvad som dock svårast stöter D. C., är den kyrkomötet vindicerade *beslutande* makten i ofvan uppräknade frågor. »Tages», så yttrar sig D. C., »den beslutande makten ifrån konungen, så är han icke mera, såsom han hittills i Sverge varit (NB.) innehafvare af kyrkomakten (summus episcopus), och då måste här inrättas krets-synoder, provincial-synoder» m. m. presbyterianskt otrog, vid hvars uppräknande hären just resa sig på hufvudet. Men vi bedja våra läsare icke blifva förskräckta; vi skola genast visa att ingen fara är å färde, sedan vi blott fått göra D. C. den frågan: har verkligen Konungen i Sverge hittills varit innehafvare af kyrkomakten (summus episcopus)? För 323 år sedan var romerska påfven innehafvare af kyrkomakten (summus episcopus), från *honom* lära papalsystemets anhängare inom katolska kyrkan att all de öfriga biskoparnes makt utgått; *han* är Christi ståthållare, innehafvare och disponerare af *ljuset* (han gör autentiska utläggningar af biblen och af fädernas skrifter, bestämmer hvilka böcker som få läsas eller ej), af *lifvet* (ty han utesluter ur kyrkans, den lifgifvande och lifnärande modrens sköte) och saligheten (han canonicerar); och emedan *han* sålunda är den källa, genom hvilken ljus och lif utbreder sig öfver kyrkan, derföre är han innehafvare af kyrkomakten och är egentligen icke blott den högste, utan den *ende* biskopen, af hvilken de öfrige fått sina uppdrag. Vill nu D. C. att Sverges konstitutionelle konung skall betrakta sig såsom varande påfvens efterträdare och således att den Evangeliskt-Lutherska kyrkan, sedan den löst

sig från den ene påfven, som dock i så måtto är episcopus, att han personligen har rätt att predika ordet och utdela sacramenterna, skall hafva fått lika många påfvar, som furstar? Vi veta nog att den der benämningen summus episcopus icke är D. C:s uppfinning. Den var en nödhjelp *) hvartill Lutheranerna togo sin tillflykt, för att kunna försvära det närvarande, dem i katolikernas ögon mycket nedsättande förhållandet, då absoluta statsöfverhufvuden regerade enväldigt öfver den Lutherska kyrkan. Men Sverige har en konstitutionell konung som styrer riket efter de lagar, som ständerna *besluta* och han sjelf antager. Om han nu såsom membrum ecclesiae praecipuum (en utmärkt lem af kyrkan) i sin ledning af kyrkoärenderna regerar efter de anordningar, som ett kyrkomöte *beslutar* och han sjelf antager, så står han i samma förhållande till kyrkan som till staten, och det måtte väl vara nog! Men D. C. vill att kyrkomötet skall blott vara »en rådslående, önsknings uttalande och beänkannden afgifvande församling» eller med andra ord: frågorna om bibelöfversättning etc. skall såsom hittills föras till *oekonomiska* mål (en just passande kategori!) och ett af rikets theologer, biskopar och andre utmärkte män sammansatt kyrkomöte skall erkänna sig vara menlösa barn, som ingenting säkert förstå i kyrkliga ting, utan derföre blott uttala sina önsknings, hvilkas gagnelighet endast konungen, som i sig naturligtvis innesluter vida mera ljus, lif och erfarenhet än hela kyrkomötet, kan biträdd af ecklesiastikchefen, bedömma». Men sedan vi nu gifvit allmänheten tillfälle att se i hvad mån D. C. har begrundat sin förkastelsesdom öfver K. F., hvilket »i sin helhet icke är lämpligt att tjena till grundläggning för en ny svensk kyrkolag», ett omdöme så mycket mer öfverraskande, som K. F. är, efter många öfverläggningar och långvarigt arbete, författadt af män, erfarna i lagstiftarekallet, då deremot D. C:s pluralitet *aldrig* deltagit i någon lagstiftande församling, öfvergå vi nu

C.

till våra egna anmärkningar, hvilka vi skola sammandraga, så vidt möjligt är, för att icke

allt för mycket taga läsarens tålmod i anspråk.

1:o Önska vi andra *namn* på prestmöte och kyrkomöte, det förra vilja vi ha kallat stiftssynod, det sednare rikssynod. K. F. vill upptaga presbyterianska elementer; de ingå i kyrkorådet och i kyrkomötet, hvarföre icke äfven i *prestmötet*? Då här alla stiftets präster äro själskrifna, borde äfven stiftets församlingar hafva sina ombud. En laicus från hvarje kontrakt gjorde tillfyllest och borde utses genom elektorer, en från hvarje socken under kontraktspstens ordförandeskap. Dessa kunde väl icke finna den första prestmötesdagen intressant, så mycket mer de 3 sista, och kunde sedan underrätta om hvad vid prestmötet förkommit, samt derigenom väcka hos de hemmarande intresse för kyrkliga ting 6). Dessutom biefve dessa laici en plantskola, hvarur ledamöter till kyrkomötet kunde tagas. Det sednare vilja vi ha kallat *rikssynod*, förnämligast af det skäl, att svenskarne måtte förstå, att den christna kyrkan icke blott finnes i Sverge, och lära sig att icke tänka och tala om reformerta, methodister, katoliker, baptister, alldeles som turkarne tänka och tala om de christna. Nödigt vore också, att rikssynoden bestämdes till minst hvart 10:de år, emedan det eljest kan hända, att hvarken Konungen någonsin »pröfvar rikssynod nödig, icke eller prestståndet begär den, icke eller 7 domkapitel om en slik begäran sig förena», samt att vid hvarje rikssynod

kyrkolagen genomgicks § för § och öfverlades

- 4) Vi kunna icke nog förvänas öfver det menlösa hopp, som D. C. här synes hysa, att nemligen lekmännen, som hittills haft $\frac{2}{3}$ af den lagstiftande makten äfven i kyrkliga mål, nu till favör för klerokratiska sträfvanden, som äro fullkomligen främmande för den *ursprungliga* Lutherska kyrkofattningen, skola afstå denna sin makt mot den ädelmodiga tillåtelsen att i »hithörande frågor yttra sig»; men rent af till löjlighet stegrar sig fruktan för det laicala elementet, när man med denna fruktan sammanhåller D. C:s påståenden, att kyrkomötet blott »skall uttala önskningar», men ej hafva beslutande rätt, d. v. s. lekmännen få icke ens afgifva röst derom, huruvida en *önskan* skall framföras till Konungen eller ej! Har kanske statskyrkans presterskap så uppoffrat sina ähörare, att det vore för det förra en skem att rösta ihop med de sednare?
- 5) Vi våga säga: nödlögn, ty på *en lögn* är hela episkopalsystemet bygd, neml. den lögnen, att furstarne äro biskopar (principes esse episcopos); hvilket påstående vi kalla en lögn, emedan ej blott enligt det Nyä Testamentet, utan äfven enligt augsburgiska bekvännelsens 28 artikel den biskopliga makten icke innefattar något annat än att predika ordet och utdela sacramenterna, en makt som furstarne just jemt icke hafva »hittills» ansett sig äga, liksom den enfaldigaste vet att de *icke* äga den.
- 6) Oaktadt vår röst är en ropandes i öknen, måste vi yrka på nödvändigheten att draga lekmännen in i kyrkoärenderna. Uteslutna, såsom de nu äro förlora de intresse för kyrkan, hvilken synes i deras ögon vara till för presternas skull. Endast ur kyrkan i sin helhet och ur dem, som icke ex officio befatta sig med kyrkliga ting, kunna de krafter hemtas, genom hvilka kyrkans lif intränger i alla samhällets fogningar.

om någon förändring i ett och annat afseende vore nödig. Så tillgår det inom brödräfsamlingen, af hvilken i författningsväg rätt mycket är att lära.

2:o Öfver-konsistorium af 3 ledamöter, af Konungen utnämnde, och af honom rådfrågade i alla de ämnen, som enligt K. F. höra konsistorierna till, medan ecclesiastik-chefen blefve chef för undervisningen och hade under sitt departement allt hvad nu hör honom till, utom de rent kyrkliga ämnena. Såsom det nu är stäldt, äro icke blott göromålen allt för mycket hopade på en person, utan, hvad värre är, Kyrkan är rent af betraktad och behandlad såsom en statsinstitution bredvid flottan, landtarméen etc. Stats-rådet sluppe då ifrån de ärenden, som äro dem aldra mest obekanta, och vid valet af öfver-konsistorial-råd behöfde Kongl. Majt alldeles icke fästa afseende på politiska tänkesätt, såsom nu nödvändigt måste ske. De skarpaste försvararne af stats-kyrkan i Preussen vilja alldeles icke veta af någon Minister des Cultus och Preussens konung, hvärs förtjenster om protestantiska kyrkan intet slags skrik skall kunna undanskymma, hade före den beklagliga Marsrevolutionen 1848 inrättat ett sådant öfver-konsistorium, som väl af revolutionsstormen bortsopades, men nu är återupprättadt. Denna den store Gustaf Adolphs idé hade väl förtjent att åter upptagas 7).

AS 12 169 1850

(Slutet följer.)

7) Det var ett stort ord, som Fredrik Wilhelm IV uttalade den 2 Oktober 1845, att det var »hans oföränderliga grundsats, att låta kyrkan gestalta sig genom sig sjelf». — Naturligtvis skulle detta öfver-konsistorium vara kyrkomötet räkenskap skyldigt, liksom nu statsrådet är skyldigt rikstens ständer.

Nera om Upsalaläsarne.

Då vi för några dar sedan omtalat de oroligheter som förelupit i Upsala i anledning af der hålles konventiklar eller s. k. läsaremöten, och i sammanhang dermed meddelat justitie-kanslersembetets underd. skrivelse till Kongl. Maj: med förfrågan om de åtgärder, som i anledning af händelsen borde vidtagas, anse vi äfven opartiskheten fordra, att lemna allmänheten del af följande insända artikel, som i går kom red. tillhanda. Eburu förf. ej ut-satt sitt namn, finner man, att artikeln utgått från det parti, som hyllar hr rådman Henschen, äfvensom den synes vilja fritaga hr vicepastor Rundgren från all frändskap med Upsalaläsarne. Framställningen må naturligtvis gälla för hvad den kan. Vi skola taga oss friheten att efteråt bifoga några anmärkningar, hvilka för upplysnings skull ej torde vara alldeles obehöfliga. Artikeln lyder:

»Om läseriet i Upsala innehåller Aftonposten för fredagen den 19:de dennes en uppsats, hvari äro flera väsendtliga misstag, för hvilkas rättande torde i Aftonbladet få inflyta följande:

»Allmänhetens förargelse» öfver de omtalade sammankomsterna för andaktsöfningar lärer hafva orsakats egentligen af vilseledande berättelser och sanningalösa rykten, samt, till stor del, genom en långvarig agitation af tidningen Upsala. Den berättelse v. pastor Rundgren, å tjenstens vägnar, afgifvit till justitiekanslersembetet upplyser; att »någre från vår kyrkas lära afvikande lärosatser ej blifvit å konventiklarna uttalade eller några sjukdomsparoxysmer »förekommits», hvarföre han ock ansett sammankomsterne »vara af oskadlig natur och icke förr, än på sednaste tiden» (då agitationen i tidningen Upsala blef synnerligen hätsk, samt bedrefs med en mängd dikter) »väckt någon särdeles uppmärksamhet». Då nu hr Rundgren hvarken, på sätt i Aftonposten antydes, står i något enskildt vänskapsförhållande till den, hos hvilken sammankomsterne hållits, eller är »läsaren, eller vän af läseriet, utan tvärtom motarbetat det både enskildt och, på sednaste tiden, från predikstolen, tyckes hans embetsutlåtande förtjena all trovärdighet: och då sammankomsterne på sednare tider hållits för öppna dörrar, har hvar och en kunnat öfvertyga sig derom, att intet oskickligt på dem förehaft. Icke alla religiösa sammankomster innefatta öfverträdelse af lagarna; ty, i följd af Kongl. brefvet den 15 December 1762, böra väl ej åtalas

de sammankomster, som skett i god afsigt till gud-
 »aktighetsöfningars förrättande, utan att något oskick
 »therigenom» (i konventiklar) »förelupit». ') Huruvida
 ens någon officiell *varning* kan lagligen och form-
 enligt beslutas *innan den*, som anses böra varnas,
blifvit på något sätt hörd, eller beskaffenheten af
 sammankomsterne blifvit fullständigare uttrönt, eller
 på något sätt visats att något oskickligt dervid före-
 kommit; torde, i följd af 16 § Regeringsformen,
 af mången betviflas. Innesfattar den s. k. varningen
 deremot blott en *underrättelse*, att, i händelse kon-
 ventiklar framdeles hållas, de komma att lagligen
 åtalas, så är deremot föga att anmärka; ty, om åtal
 sker, får alltid den anklagade tillfälle att försvara
 sig, och åtalagaren *skall då bevisa att samman-
 komsterne äro stridande mot lag*, hvilket natur-
 ligtvis icke alla sammankomster äro, äfven om Guds
 ord dervid blifvit läst. Konventiklplakatet innesfat-
 tar flera karakteristiska kännetecken på de samman-
 komster, som äro brottslige; och, innan *alla* dessa
 kännetecken inträffa på en konventikel, är den ej
 stridande mot plakatet. »Upsala» berättelse om upp-
 trädet den 7 dennes är till stor del en dikt, och lä-
 rer, såsom en annan tidning uppgifvit, orsakat folk-
 samlingen den 14:de. Då tidningen Upsala uppgif-
 vit att, oaktadt »hurraropen och skränet», den som
 höll konventikeln, icke genom dess upplösande sökte
 förekomma ett allvarsammare utbrot af folkviljan,
 hvilket togs för en ny utmaning», torde äfven deraf
 kunna slutas, att den, som höll konventikeln, be-
 herrskades icke af rädsla, utan af öfvertygelse att
 han handlade lögenligt. Berättelsen i »Upsala» och
 i tidningen »Tiden», att en hustru fått afsmak för
 arbete och trott sig skola föda en frälsare, är väl
 sann, men syftar å något, som inträffat icke i Up-
 sala, utan i Frösunda (Taxnäs) två mil från Upsala,
 och som icke (veterligen) har något sammanhang
 med konventiklarna i Upsala.»

106

Till en början märker man af denna insändares skrift, att det måtte synas hr Henschens eget parti önskvärdare att saken kommer till åtal, än att den stannar vid en varning inför konsistorium, der hr H. skulle »ohörde» nödgas hålla till godo hvad honom öfverginge. Det skulle till och med kunna sättas i fråga, om

*) Insändarens tolkning af Kongl. Br. d. 15 Dec. 1762 såsom skulle i följd deraf från 1726 års allmänna förbud vara undantagne »sammankomster, som ske i god afsigt till gudaktighetsöfningars för rättande m. m.», vet hvar och en, som känner själfva detta bref, ej höra till saken. Dessa ord stå i Kongl. Br. blott som ingress och recite angående ett sommaren 1761 i Finland förelupet uppträde, hvilket utgjort *anledningen* till brefvet, men alls icke är en *stadga* deruti. Brevets föreskrift angår endast den omständigheten, att religionsmål ej få företagas vid domstol *innan* anmälan skett hos de högre auktoriteterna.

icke hr H., i händelse inställelse blefve ålagd, skulle inför konsistorium förklara, det han ingen skrapa (eller »varning») alls emottog, emedan han icke ansåg sig hafva felat. Och hvad ville konsistorium då företaga? Åskunna varningen i alla fall? d. v. s. för döfva öron? Eller anmäla saken ånyo, då den ovilkerligen måste komma till åtal, dit den följaktligen på inaste vägen väl nu kan komma så gerna först som sist.

Det andra märkliga i denna skrift, är åberopandet af vicepastor Rundgrens vitsord, att på de ifrågavarande läsaremötena i Upsala ingenting afhörts strida de mot den antagna och gällande kyrkoläran; d. v. s. orenlärigt. Hr Rundgren synes härvid hafva sammanblandat tvenne alldeles disparata ämnen. Heterodoxa lärosatser, villomeningar, afvikelser från kyrkans dogmatiska system o. m. d. utgör en sak för sig: hållande af sammankomster till andaktsöfningars utöfvande på sätt, som i 1726 och 1751 ärens författningar förbjudes, är åter ett annat. För att dessa sednare skola vara »olofliga» fordras alls icke, att någon orenlärighet på dem förekommit, eller att villosatser predikats. Enskilda gudstjensters hållande (i »private hus») är efter ännu gällande svensk lag otillåtet, så fort andre än husfolket bivista dem. Huruvida den a restriktiva lag är sådan, att den bör afskaffas eller bibehållas, utgör en särskild fråga: vi hafva vid ett par tillfällen förut yttrat oss härom, och skola återkomma dit. För närvarande gör det tillfyllest, att detta förbud existerar; hvarföre, när någon eiteras hafva brutit deremot, och samhällsmyn-digheten ens efterfrågar hela målet, den otvifvelaktigt då ock har rätt att anse den efter lagens föreskrift. Det förefaller således något besynnerligt, att hr Rundgren, som väl icke gerna kan anses okunnig om skillnaden emellan villosatsers spridande och olofliga gudstjenster (äfven utan villosatser), dock sammanblandar dem, och härigenom tyckes vilja gifva handtag åt saken på ett sätt, som icke öfverensstämmer med kyrkoförfattningarne.

Slutligen må ännu en kuriositet nämnas, som ej hör till de minsta. Läsarekonventiklar

hafva i Upsala hållits flere år, både efter hvad allmänt är bekant, och vice pastor Rundgren sjelf i sin berättelse vidgått. Icke blott kungsgatan i denna stad, utan äfven det närbelägna Waksala, andra lokaler att förtiga, hafva under loppet af en längre tid blifvit väl kända för religiösa möten af hithörande art. Utom hr mag. Sparrman, som publiciteten redan om talat, lära ett par ledamöter af theologiska fakulteten vid sina tillfällen bivistat dessa konventiklar. De hafva hållits ej blott i stiftets metropol, utan så nära sjelfva erkebiskopens och konsistorii hemvister, att denna andliga auktoritet omöjligen kan anses hafva sväfvat i okunnighet om konventiklarnes tillvaro och deras slädse upprepande under en så lång period, att de svårligen nu kunna sägas skett ex improviso. Och, allt detta oakadt, har man aldrig hört hvarken erkebiskopen, konsistorium eller Upsala stads pastorsembete taga någon åtgärd till deras hämmande. Det är ganska sant, att enligt 1762 års författning (hvertill analogien af 1837 års bref ansluter sig), de presterliga myndigheterna ej ega att göra sjelfva åtalet i dylika mål; men att anmäla förhållandet hos justitiekanslern, kan svårligen undgå att hafva tillhört deras pligt, då saken, som skedde under deras egna ögon, stred mot gifna kyrkostadgar. När nu en sådan anmälan uteblifvit, kan detta ej annorlunda tydas, än att erkebiskopen, Upsala domkapitel och pastorsembete, alla tre gemensamt, ogilla sjelfva konventikelplakatet och de härmed i slutet sammanhang stående andra författningar. Ryktet upprepar, att den närvarande erkebiskopen skall vara läsarnes speciele vän och beskyddare, likasom stå i flitig korrespondens med flere af deras hufvudmän. Vi finna häruti intet ondt, då äfven bland läsarne lefva goda och hederliga menniskor, äfvensom vi respektera den enskilda öfvertygelse hr erkebiskopen kan hysa i religionsväg. Men så mycket våga vi med visshet yttra, att antingen måste erkebiskopen (eller någon af hans konsistorialer) vid nästa

riksmöte föranstalta om motion hos ständerna om konventikelplakatets och andra restriktiva, med begreppet om »statskyrka» i oafsönderlig förening stående kyrkostadgars aflysande, samt, om detta vinnes hos ständerna, äfven söka utverka Kongl. Maj:ts nådiga bifall å den härigenom uppkommande religionsfrihet; eller ock erkänna, att han och konsistorium i flere år försummat till laga beifran anmäla konventiklarne i Upsala. Denna konsistorii pligt (icke att i dessa slags mål sjelf sakköra, men att hos vederbörande *anmäla* olofliga religiösa sammankomster) är ovilkorlig och alldeles oförtydbar, enligt 8:de mom. i Kgl. Br. till Konsistorium af den 2 Maj 1751. *W. 171/1750*

Det nya Kyrkolagsförslaget och Lunds Domkapitels utlåtande.

(Slut från № 169.)

5:o Med K. Fs biskopsval är ins. föga be-
låten. Professorerna Thomander och Bergfalk
ha reserverat sig, viljande att alla stiftets pre-
ster välja biskop, hela rikets presterskap välja
erkebiskop. K. F. inskränker valrätten till alla
ordinarie prester; D. C. tycker äfven att detta
är för mycket, så att endast kyrkoherdarne böra
välja. Det första är det enda rättvisa och för-
nuftiga. Reservationen af hr Thomander lyder
så här: »för min del anser jag hvar prest, som
sinom stiftet tjenstgör eller innehar befattning,
»böra deltaga i biskopsval, äfvensom alla pre-
»ster i riket böra med lika rösträtt välja erke-
»biskop. Den, som af församlingen erhållit det
»stora förtroendet at på sitt ansvar undervisa
»och leda menniskor till evig salighet, kan icke
»utan motsägelse förvägras det mindre förtroen-
»det att, bunden af en särskildt vid valtillfället
»afslagd ed, vid slutet omröstning nämna de 3
»personer, han anser skickligast till ett visst
»presterigt embete.» Deremot har K. F. in-
»skränkt v. pastorers hittills innehafda rätt att
»afgifva röst vid biskopsval endast till de få fall,
»då innehafvaren icke eger att sjelf sin rösträtt ut-
»öfva, hvilket väl blott inträffar der v. pastor
»blifvit en kyrkoherde *adömd*, eller då fullmakt
»icke blifvit någon tildelad å den tjenst som
»v. pastor förestår; ty har någon fullmakt å
»ordinarie befattning, så skall *han* rösträtten ut-
»öfva, fastän han ej embetet tillträd, emedan
»utnämning till tjenst är af vida väsentliga be-
»tydelse, än det af tillfälliga orsaker fördröjda
»tillträdandet af tjensten», och, tillägga vi, hvil-
»ket kommitén glömt att utsätta, emedan det
»är vida viktigare att gå och hulla med en full-
»makt på fickan, än att vårda själarne och styra
»församlingen under tiden!! Till stöd derför att
»extra-ordinarie böra utesutas anför kommitén
»antingen »att kyrkoherdar *ansettes* ega större
»moglad och oberoende» (ty det är ju so klart,
»att ju mera pengar man årligen får, desto mera
»mogen är man och desto mera oberoende af
»dåliga motiver?!)) eller att de blifvit betrak-

///

tade såsom sina församlingars representanter vid valet» (ty det är ock solklart att adjunkten, som predikar evangelium och utdelar sacramenterna, endast representerar sin kyrkoherde, varande för öfrigt en för församlingen sålkomligt betydelselös person i jämförelse med denne, såsom erfarenheten visar?!) Men vi fråga, hvad är skillnaden mellan en pastor och hans adjunkt? Icke äldren, ty vi hafva rätt många adjunkter jemnåriga med eller till och med äldre än sina respektive kyrkoherdar, ty lyckan är icke allom lika blid; icke göromålen, ty adjunkterna få ofta lejonparten af de egentliga prästerliga göromålen, Guds ords predikan, sacramenternas utdelning och — socknebudet; icke kunskaperna, ty ho ville påstå att om man kunde våga adjunkternas kunskaper på en vågskål och deras pastorers på en annan, den sednare vore den tyngsta; icke den moraliska beskaffenheten, ty den får väl anses lika på båda hållen. Hvari ligger då skillnaden? I penningarna! Deraf få adjunkterna helt obetydligt, pastorerna något mera. Dertöre äro de sednare mogna och oberoende och representera sina församlingar; j fattige adjunkter fån nöja eder med att predika, lära och förmana (och det går ibland bättre, ju mindre pengar man har); men inbillen eder aldrig att man i allmänhet anser eder för att hafva den mögnad och det oberoende, som erfordras för att icke blifva — edsbrytare! Dertill hör peng-ar, peng-ar; och ju fler sådane, desto större ljus, desto ömmare samvete, desto mera mögnad och oberoende, den erfarenheten har pluraliteten i kyrkolags kommitén vunnit. Skulle emellertid någon iaskränkning i presternas allmänna valrätt finnas nödig, så behöfs blott inrycka i K. F. att i biskopsval skola deltaga 1:o alla prester med ordinarie *presterlig* befattning; 2:o alla v. pastorer, som förestå själavård på eget ansvar; 3:o alla pastors-adjunkter, som fyllt 30 år och aflagt pastoratprof. — Hvad nemligen först angår v. pastorer, så har domkapitel, genom förordnande att själavård på eget ansvar förestå, förklarar dem skicklige att vara pastorer, och i afseende på adjunkter som fyllt 30 år och

119
afslagt pastoralprof, äro de till ordinarie befattning kompetente; och beror det blott på tillfälliga förhållanden att de ännu icke äro ordinarie. En tillfällig bekantskap med en patronus har gifvit mången pastorat vid 30 års ålder, en tillfällig bekantskap med eller en af en tillfällighet öfverkommen rekommendation hos en öfverste eller fästningskommendant har gjort mången ganska tidigt till slotts eller regementispastor. Oaktadt vi nu anse dylika bekantskaper för ganska goda till att göras, anse vi dem dock icke vara så utomordentligt härliga, att man skulle förklara dem, hvilka icke haft förmoner af att bli bekanta med dylika mäktiga män i vår Svenska kyrka, för mindre »mogna», mindre »oberoende» eller mindre »representerande församlingen», än desse lyckones barn. Och således icke heller lemna någon grund alls, att dem från biskopsval utestänga.

Emedan, såsom det synes, ins's anmärkningsvärdhet väl endast kunna anses såsom pia desideria, är det bäst att stadna vid dessa tre. Han anser dem väl viktiga, men afstår hellre från dem alla tre, än han skulle vilja se det förträffliga kyrkolagsförslaget öfverändakastadt. Vi kunna väl icke vänta, att genom dess antagande ett kraftigare lif skall utbrada sig i vår kyrka; det beror på förhållanden, som ingen lag kan framkalla, men större ordning, säkerhet och reda, ja äfven frihet i kyrkliga mål skulle blifva en otvifvelaktig följd deraf. Vi önska därför att denna artikel måtte väcka uppmärksamheten på hvad som är oss erbjudet och bringa saken till diskussion. K. F. skall otvifvelaktigt vinna derpå. 177 1150 - r.

Representations frågan.

— Enligt hvad man förnimmer af tidningarna, komma valen till riksdagsmän för den instundande riksdagen att hållas i de serskilda orterna af riket i slutet af denna eller före medlet af nästa månad, och det kan då icke vara öfverflödigt att pressen sysselsätter sig något med hvad som är att iakttaga vid denna för fosterlandet alltid högvigtiga handling. Kanske bör man vid ett sådant tillfälle icke förbigå en anmärkning, som säkert något hvar sjelfmant kom i tillfälle att göra, när sjelfva kallelsen till Rikets Ständers sammanträdande utgick; nemligen, att densamma emottogs med en nog synbar kallsinnighet, och att i fall något slags uttryck af känslor dervid kunde varseblifvas, detta icke var glädjens och tillfredsställelsens, utan snarare missmodets eller en förkänsla af den trötthet, som erfarenheten så ofta förut visat komma öfver nationen sedan det mödosamma arbetet i våra riksdagsformer räckt några månader. Detta är visserligen icke ett hugnande tecken eller ett lyckligt vitsord för en inrättning, till hvilken hvarje folk måste se upp med ärlig och förtroende, såsom till ett palladium för sin frihet, i fall den uppfyller sitt ändamål. Likväl är det icke vår mening att framhålla nyssnämnda mindre behagliga känsla såsom bevis på en absolut brist på intresse hos nationen för sina representanters sammanträden, äfven under alla de svårigheter och brister, hvarmed de äro förknippade. Detta vore utan tvifvel att döma förhastadt, och skulle åtminstone till någon del vederläggas af det nit och den värma som på många ställen börjar gifva sig tillkänna för de förestående valen, i samma mån tiden för dessa nalkas, och som skulle vara större, om icke på många orter en verklig svårighet yppades att till förtroendets emottagande övertala dem de väljande önska. Närmare det verkliga förhållandet ligger det troligen att antaga, det ljumbeten i sinnen denna gången ökats af den serskilda ställning hvori *representationsfrågan* i detta ögonblick befinner sig.

Härmed må emedertid förhålla sig huru som helst, så kunna vid denna tidpunkt, då valen

114

förestå, de väljande omöjligen undgå att återkomma till denna fråga, och att såsom en hufvudsak taga i betraktande det votum som de blifvande ombuden hafva att afgifva i afseende på Regeringens hvilande förslag i detta ämne.

Allmänheten känner nogsam, att Aftonbladet tillhört dem som tillstyrkt, att i det längsta uppskjuta med afgifvandet af ett bestämdt omdöme huruvida detta förslag bör af de blifvande ständerna antagas eller förkastas. Orsaken till Aftonbladets tillstyrkande i denna del är äfven förut bekant, nemligen, att, då det beklagligen icke kommer i fråga att erhålla den reform, som allmänna tänkesättet kunde förena sig om att anse såsom den mest ändamålsenliga, saken nu blott är att pröfva och utröna, huruvida det förslag, som bjudes från regeringens sida, innesfattar en verklig förbättring, ett steg framåt på den politiska utvecklingens och rättstillståndets bana, och därför lönar mödan att antaga, eller om gamla missförhållanden derigenom endast komme att iklädas en ny form; i hvilket fall föga eller intet i det hela med förändringen vore vunnet. Detta förutsätter en undersökning och ett allvarligt öfvervägande, som väl icke kunna vara fulländade, förr än saken kommit till rådplägning inom sjelfva riksförsamlingens afdelningar; men det är i alla fall gifvet, att derest man är öfvertygad om sjelfva reformens stora betydelse för fäderneslandet, och tror, att det kan komma att bero på en votering ibland de *valda* representanterna, om det hvilande blifver antaget eller icke, så måste också vid riksdagsmannavalen nödvändigt komma i betraktande, huru den till ombud föreslagne anser ofvannämnde fråga sådan den för närvarande framställer sig.

Vid ett sådant förhållande synes den tidpunkt vara inträdd, då det äfven för publicisten, ej mindre än för dem, som skola emottaga riksdagsmannakallet, är en pligt att taga sitt parti, så till vida, som det kan ske på grund af den erfarenhet och de upplysningar, hvilka redan befinnas förhanden; och det bittra klander, som utan allt fog blifvit slösdadt på

Aftonbladet för dess odeciderade ställning *hitills* i detta ämne, skulle icke komma att sakna skäl, derest vi ännu längre uppskjöte att uttala en bestämd öfvertygelse, så vidt som en sådan kan grundas på premisser, hvilka äga någon giltighet.

Oaktadt vi i allmänhet icke mycket älska hvad man kallar retrospektiva framställningar eller reproducerande af egna föregående yttranden, torde det härvid, för att närmare angifva den synpunkt hvarifrån vi anse omdömet i den speciella nu förhånden varande frågan böra utgå, tillåtas oss återupptaga någon del af ett anförande vid allmänna reformmötet i Örebro, af Aftonbladets förläggare, hvilket i sin helhet finnes infördt i Aftonbladet för den 5 Juli. Detta anförande innefattade till en början en kort teckning å ena sidan af den förödmjukande ställning, hvori en ledamot i något af de båda första stånden, men som med sin öfvertygelse icke kan tillhöra de disciplinerade majoriteterna i dessa stånd, ofta befinner sig, då voteringarna merändels slå ut efter en på förhand gifven ledning, om än de klaraste skäl gifvit öfvervigt åt den motsatta åsigten under den föregående diskussionen, och å andra sidan erinras om den obelätenhet som det kungliga förslaget, när det utkom, väckte och måste väcka hos alla som önskade och hade väntat ett uppriktigt understöd åt en reform i demokratisk riktning, men i stället funno huru både kargt och tvetydigt estergifterna åt folkets billiga önspråk deruti blifvit utmätta, så att de största tvifvel väcktes och hos många alltsedan fortfarit, huruvida förslaget ens innebar något verkligt framskridande. Den påföljande delen af samma anförande tillåte vi oss citera ordagrannt, så mycket hellre som det förra gången, i sitt sammanhang med ett längre referat af Örebromötets öfriga förhandlingar torde blifvit af en annan förbisedt. Det lyder som följer:

»Jag kan och hör likväl icke dölja, att då jag trott mig icke böra taga ledning ensamt af denna känsla, utan afvakta ytterligare upplysningar i sak, så hafva de nys utkomna val-

116

längdstabellerna en tid synts gifva rum för en bättre förhoppning, och jag ber att nu få angifva skälen härtill.»

»Det har nemligen förekommit mig såsom sannolikt, att, enligt tabellernas innehåll, det moderat-demokratiska elementet synes böra få ett bestämdt öfvertag i de medelbara valens afdelning. Om man då äfven antager, att ett mera aristokratiskt element blefve öfvervägande i den omedelbara valafdelningen på landet, så skulle det bero på sädernas röster att afgöra hvilketdera element finge öfvervigten på det hela. Jag hade trott mig då kunna sluta till, dels efter siffrorna, dels efter föregående erfarenhet om valen inom städerna, att det liberala, eller, rättare sagdt, det borgerliga elementet der kunde i allmänhet påräkna en pluralitet af två tredjedelar.»

»Skulle detta kunna antagas såsom någorlunda gifvet, då tvekar jag ej i den tankan, att man gjorde i hög grad orätt att ej antaga det hvilande förslaget, såsom en handling, hvilken redan på förhand har regeringens samtycke och initiativ för sig, och att derigenom befria sig från mångt bekymmer, många partisplittningar, mången oro och mången mödosam kamp för framtiden.»

»Sådane voro mina tankar då jag kom till detta möte. Men samtal med de härvarande ledamöterna och särdeles med aktade medlemmar af bondeståndet hafva bragt mig i erfarenhet om nya iövändningar och farhågor, hvilka jag tillstår förut voro mig obekanta. De fleste af dessa ledamöter hafva nemligen antagit och framställt såsom sannolikt, på grund af sin bekantskap och nära beröring med allmogen, att utgången af valen äfven i den lägre afdelningen skulle blifva oviss, emedan de påstå att de små röstdelarnes innehafvare svårigen skulle, helst der afståndet från valorten är något längre, bry sig om att infinna sig vid valen, under föreställning att der alltid blifva öfverröstade, så att man till och med änselt att blott en tredjedel af desse småröstegare skulle komma att deltaga i valen, särdeles som de ej finge rösta genom folkmakt.»

»Skulle det nu i verkligheten komma att förhålla sig på det sättet, då är det ostridigt, att man utan vidare betänklighet bör förkasta förslaget.»

»Må det likväl tillåtas mig, på grund af hvad förut är nämndt, *fästa uppmärksamhet på angelägenheten att noga undersöka och pröva sjelfva den ifrågakvarande suppositionen*, innan man låter leda sig till en afgörande slutsats. Det måste erkännas, att om ämnet betraktas endast ifrån grundsatsernas synpunkt och med afseende på hvad man kan hafva skäligt anspråk att önska, så kan svårigen något tvifvel uppstå om beslutet; men vi vete alla, att detta nu för tillfället icke är frågan som måste tagas i betraktande, utan denna är, om man genom förslaget kan vinna en förbättring i jämförelse med det närvarande eller icke. Det är från denna synpunkt som jag tror, a't det ej blott för sakens egen skull, utan äfven för att betaga motståndarne anledning till beskyllningar, som de eljest icke skola underlåta framställa, att denna maktpåliggande fråga icke fått åtnjuta en behörig undersökning innan den blifvit afdömd, är framför allt nödvändigt att *gå till väga här, såsom vid alla andra förnuftiga pröfningar, nemligen att icke i något fall antaga såsom afgjort, hvad som ännu kan behövas bevisas, och på grund deraf fälla sin dom, utan grunda beslutet på bestämda premisser, hvilka icke å andra sidan kunna jäfvas.* Det är därför som jag af hela min öfvertygelse vågar ställa till samtliga här närvarande en varm uppmaning, att hvar på sina orter, med den kännedom de äga både om personliga och sakförhållanden, noga och samvetsgrant pröva hvilka resultat er enligt vallängderna kunna anses uppkomma, att rådföra sig derom med hvarandra och sålunda åstadkomma ett på gifna faktiska premisser grundadt allmänt tänkesätt, hvaraf pressen sedermera kan hemta ett pålitligt stöd för sina omdömen, och jag är förvissad, att ett sådant sätt att gå tillväga icke blott skall bereda tillfredsställelse i afseende på det hvilande förslagens bedömande, utan också i händelse detsamma efter en sådan undersökning ändock skulle blifva förkas-

tadt, bereda den bästa framgangen at de ideer och grundsatser, som lifvat detta mötes förhandlingar.»

Det är santt, att ännu icke så lång tid förflutit sedan mötet i Örebro, att man, med kännedom om den betänksamhet eller rättare den långsamhet, hvarmed dylika ämnen hos oss behandlas, kan begära att några fullständiga undersökningar, sådana som de uti anförandet ifrågasatta, angående verkan af förslagets tillämpning inom kathegorien för de *medelbara valen*, kunnat hinna anställas i orterna. Måhända äro sådana också icke att förvänta förr än framemot sjelfva riksdagen, sedan valen redan äro gjorda. Med reservation således af full rätt at de faktiska meddelanden som här om vidare kunna lemnas, att göra sig gällande, kan man för närvarande endast grunda sitt omdöme rörande de sannolika resultaten på de premisser som nu finnas att tillgå.

Man torde påminna sig att de väljande äro delade i tre afdelningar: 1:o för *medelbara val*, eller genom elektoror på landet, 2:o för *omedelbara val* på landet och i städernas afdelning äfven med *omedelbara val*.

I andra kammaren tillsätter medelbara afdelningen 70 ledamöter, den omedelbara 50 och städernas 30. Första kammaren tillsättes genom en valnämnd af 30 ledamöter för läns distriktet, af hvilka 12 utses af hvardera afdelningen på landet och 6 från städerna. Så vidt af de för handen varande tabellariska uppgifterna kan bedömas, ha vi nu trott oss finna, enligt hvad det ofvannämnda anförandet innehåller, och anse denna mening tills vidare stå fast, att om man ock antager, att ett aristokratiskt eller byråkratiskt element skulle få öfvervigten i afdelningen för de omedelbara valen på landet till andra kammaren, hvilket dock ej öfverallt är fallet, så har Bondeståndet och antalet af hittills orepresenterade, (utom embetsmännen) deremot en ännu långt mera afgjord öfvervigt inom elektorsafdelningen. Härigenom är således enligt siffran den sednare afdelningens öfvervigt gifven i den andra kammaren, der den tillsätter 70 ledamöter emot 50 af den omedelbara afdelningens, och behöfdes således blott 11 ledamöter af städernas 30, för att gifva öfvervigten åt den förra sidan. I afseende på öfra kammaren skulle deremot, på

grund af samma förhållande, antagas, att valnämndens ledamöter från de båda olika afdelningarna på landet komme att stå öfverhufvud lika mot lika, och städernas följaktligen att gifva utslaget. Men att döma af tabellerna från de flesta städerna, är borgerskapets eller näringsidkarnes antal der så öfvervägande öfver adelns, presterskapets och embetsmännens, som öfverhufvud må antagas föreställa det aristokratiska eller de privilegierades parti, att, så vidt det kan dömas af siffran och af föregående erfarenheter om valen till Borgareståndet, minst två tredjedelar af detsamma element, som gjort sig gällande i Borgareståndet vid de sista riksdagarna, skulle erhålla öfvervigten vid städernas val, och pluraliteten i det hela af valnämnderna till första kammaren komme då i allt fall att stanna på den liberala sidan. Härvid återstår naturligtvis i allt fall, i afseende på valen till första kammaren, den motbudande inskränknagen i valbarhetsvilkoren enligt 31 §, nemligen såvida ej $\frac{2}{3}$ delar af valnämnden äro ense. Men hufvudfrågan är dock alltid hurudan pluralitetens karakter blir bland de väljande; ty om denna tillhör det liberala partiet, så är väl ingen tvifvel derom, att inom hela riket finnes mer än 100 vänner af reformen och framskridandet, äfven bland dem som hafva den högre plats i samhället, att de derigenom äro valbare, eller ock ega 32,000 riksdaler rgs, och de öfriga 20 kunna väljas bland dem som fört varit riksdagsmän i andra kammaren, utan afseende på andra vilkor.

Emot denna sannolikhetsberäkning var det, som vid Örebromötet närvarande ledamöter af Bondeståndet invände, att änskönt förestående kalkyl kan vara riktig på papperet, så är det dock att befara, det den kommer att slå anorlunda ut i verkligheten. Hvarföre? Jo, sade de, emedan ägarne af, de smärre hemmansdelarna, med hänsedom af huru litet deras röster komma att betyda emot egarnes af halfva och hela hemman samt de röstegande tjänstemännens, hvilka alla hafva hel röst, till en stor del ej skola gifva sig mödan att deltaga i valen, särdeles som de ej få välja genom fullmäktige, och resultatet i följd deraf skall blifva helt annat af de verkligen begagnade rösterna, än när man tager hela antalet i beräkning.

En annan anmärkning är, att elektorerne

120

antal för hvarje valdistrikt räknas icke eiter samtliga de röstegandes eller röstandes, utan efter hela rösternas antal, hvilket i vissa provinser skulle komma att göra elektorerne fåtalige, och således lättare utsatta för bearbetning; och slutligen att valdistrikterna äro så stora, att mången, som allmogen kan önska sig till elektor, torde komma att undandraga sig detta bestyr, af fruktan för den möda och kostnad, som resan till valorten komme att förorsaka.

Dessa olägenheter äro visserligen icke att förbise, och i fall det nuvarande förslaget ej skulle blifva antaget, så är det angeläget att de eller andra likartade brister undvikas. Den förstnämnda suppositionen, att de små hemmansegarne ej skulle begagna sig af sin rösträtt, förtjenar i synnerhet en noggrann uppmärksamhet; och man kan icke annat än beklaga, att förhållandet dermed ännu icke blifvit föremål för en närmare undersökning eller för talrikare utlåtanden. Emellertid är det, i följd häraf, ännu endast en supposition, hvars iönehåll vi måste tillstå icke synes oss stå fullt tillsamman med förhanden varande fakta, och vi utbedja oss få framställa skälet till denna tanka. Tabellerna öfver den medelbara eller elektorsafdelningen utvisa nemligen, såsom vi ock redan förut sett i någon annan tidning erinradt, att om också två tredjedelar af de röstegande ibland bondeståndet inom denna afdelning skulle vara nog likgiltige för representantvalens utgång, att ej vilja göra sig mödan att gå till kyrkan för att rösta, så ligger den återstående tredjedelen likväl öfver embets- och tjenstemännen i sammanräknade röstantalet. För att det skulle inträffa, att det byråkratiska elementet skulle ligga öfver vid valen, emot de röstandes af allmogen vilja, fordrades det således, antingen att mer än två tredjedelar skulle blifva borta från valen, eller också att antaga, att bland de vid röstningen närvarande ibland bondeståndet, egarne af ett helt, trefjerdedels eller ett halft hemman skulle hafva intressen och åsigter stridande mot de mindre jordegarnes, och förena sig med embetsmännen, förutsatt nemligen att dessa rösta

i en anda, som strider emot de sistnämndas intresse, hvilket likväl också *icke alltid* kan blifva förhållandet. Det förefaller oss äfven, att om en ny representation kommer till stånd, hvarigenom den medelst de allmänna valen tillsatte representanten kommer att gälla något mera än för närvarande, då så mycket paralyseras af ständsdelningen och sjelfskrifvenheten; om i följd deraf ett större värde äfven kommer att gifvas åt de väljandes förtroende, så vore det nästan otänkbart, eller åtminstone fordras till antagande af tron derpå mera än en obestyrkt förmodan på förhand, att mer än två tredjedelar skulle undandraga sig det ringa besväret att infinna sig vid sockenkyrkan, för att afgifva sin valsedel. Skulle också en stor del vara alldeles ligkiltig för utöfvandet af en sådan rättighet, så synes det likväl knappt tänkbart, att ej några erfarne och aktade bönder inom hvarje valmansdistrikt skulle finnas, med nog insigt af valens betydelse för folkets sak, för att till en början öfvertyga sina sockneboer om angelägenheten att ej låta denna rättighet ligga neder, och det är väl ingen tvifvel, att dessa då skulle så pass lyssna härtill, att åtminstone omkring hälften komme att rösta.

Anmärkningen om olägenheten af de stora valdistrikterna kan icke heller fränkännas sin vigt, och obestridligt är, att det skulle betydligt underlätta valen och göra dem till ett mera pålitligt uttryck af menigheternas egen opinion, om elektorerne vore flera till antalet. Då likväl i denna punkt, likasom i afseende på det hela, frågan som skall afgöras endast är den, huruvida olägenheten är så stor, att en ovilkorlig fara deraf uppstår, så kan och bör det äfven komma i betraktande, att elektorerne antal i alla fall är större än riksdagsmännens, och att, såvida man anser det icke omöjligt att erhålla sjelfständiga och för maktens bearbetningar otillgängliga riksdagsmän, så måtte detta lika väl låta sig göra med elektorerne, som äro omedelbart kände af de väljande sjelfve.

Efter öfvervägande af skälen för och emot, så långt de beståna sig inom vår synkrets, kunna vi sålunda icke annat än förblifva vid den tan-

122

kan, att de invändningar, hvilka här blifvit upptagna, icke ännu visats vara af den bindande beskaffenhet, att de tillintetgöra de sannolikheter, som siffran af vallängderna gifver vid handen. Uti en så betydelsefull sak, som denna, får man ej göra ett sådant påstående alltför positift; men det synes åtminstone vara en pligt att bygga sina slutsatser på de premisser som finnas att tillgå, intill dess några andra med lika eller större visshet uppenbara sig, och det vore derföre särdeles intressant, om alla de pressens organer, som ej vilja afskära frågan med ett på förband fattadt beslut eller deklamationer, utan uppriktigt söka lösa det problem, hvarmed vi här sysselsatt oss, nemligen hvilka utsigter vallängderna lemna, äfven ville å sin sida närmare utlåta sig, huruvida de finna någonting skäligt att invända mot hvad här blifvit framställt.

På grund af allt detta hafve vi för vår del, efter en pröfning, som begynt med de starkaste tvifvel, likväl funnit oss af de statistiska förhållanderna ledda till en så vida förändrad åsigt emot den vi hyste innan vallängderna utkommo, att om frågan uppställdes så, att det skulle bero på Aftonbladets utlåtande, att vid den instundande riksdagen kunna få den fyrdelta ständsrepresentationen undanröjd genom det hvilande förslagens antagande, eller att genom dess förkastande än längre kvarstanna vid ett tillstånd, som allmänna rösten oemotståndligt utdömt, så skulle vi vötera för förslaget, utan att derföre vilja afträda från någon af de fordringar, som nationen måste äga att genast begära och med allvar yrka, på ett fullkomligare erkännande utan dröjsmål, äfven af personlighetens rätt, och på undanröjdandet af en mängd brister, och om vi så få uttrycka oss, konstgrepp uti det nu till antagande förelagda, hvilka olyckligtvis så länge åstadkommit en qväljande ovisshet och splittring bland reformens vänner i én angelägenhet, som dock ligger hela nationen om hjertat. Vi skulle antaga den reform som nu bjudes endast derföre, att vi såsom slutresultat trott oss utan lättsinnighet kunna stadna icke blott vid en tro, utan vid ett på faktiska förhål-

landen grundadt omdöme, att något framskridande i allt fall derigenom skall vinnas, att den allmänna andan hos nationen och det politiska medvetandet skola derigenom verksammare utvecklas samt nitet att begagna de medborgerliga rättigheterna vid valurnan snart vakna, då icke längre någon sjelfskrifvenhet, utan i allt fall medborgares förtroende komme att ligga till grund för rättigheten att föra folkets talan. Vi skulle ändtligen antaga det derföre, att det synes oss utgöra en logisk och naturlig tanka, att en representation af »bildningen och förmögenhetens», såsom man kallat det, uppblandad med en betydlig andel af det rent demokratiska elementet, såsom här enligt förslaget blefve förhållandet, oaktadt alla i öfrigt ännu vidhäftande olägenheter och brister är bättre än en representation af börd och skrå, som lägger sin dödande eller förlamande hand på all verksammare samhällsutveckling.

En annan fråga är, huruvida regeringen sjelf så serdeles lifligt nitälskar för sakens genomdrifvande. Det blir intressant att förnimma, huruvida någon ansträngning för detta ändamål kommer att användas från högre ort, hvilket påtagligen är ett oundgängligt vilkor för att förslaget skall antagas. Å andra sidan lärer då äfven ingen med rättvisa kunna bestrida oss och alla dem, som, genom ett votum för förslaget, bringa sin sympathi för de rena grundsatserna af allmän och jemlik politisk rätt, såsom ett offer på fosterlandets altare, i förhoppning att måhända derigenom komma till något resultat eller att åtminstone göra de privilegerades egoism ansvarig för utgången, det lärer icke kunna bestridas dessa, anhängarne af en mera bestämdt demokratisk reform, att om förslaget förkastas, oaktadt den af folket valda hälften af representationen tilläfsventyrs skulle gå in derpå, de förre då använda alla sina krafter och bemödanden för att få ett tänkesätt i landet uttaladt så högljudt, att ingen derför skall kunna tillsluta sina öron, om nödvändigheten af en reform, som icke komme att innefatta några koncessioner åt halfmesyrerna.

A. B. 92. 181 - 1850

Litteratur.

Svenska Språkets Lagar; kritisk afhandling af
Joh. Er. Rydqvist; 1:a band. Sthm 1850,
på S. Magnus' förlag; 304 sidd. 8:o à 2 rdr
8 sk. bko.

Ju mer sällsynta omfattande och grundliga arbeten öfver modersmålet äro, ju mer måste man värdera de försök, som visa sig, att tränga djupare in i detta på en gång svåra och intressanta ämne. Svenska grammatikor finnas nog; men större delen deraf ser man uppställda efter den gamla slentrianen, som fordrade alla språks intvingande i latinets former, ungefär som om ingenting vore språkriktigt, eller ens grammatikaliskt rätt, annars än i samma mån det öfverensstämde med latinets språk-sätt.

Allmänheten känner redan, att ett verk börjat utkomma, kalladt »Svenska Språkets Lagar», författadt af hr Rydqvist, som under flere års otium gjort förstudier och samlingar här-till. Från åtskilliga håll hafva några anmärkningar förspotts, att boken icke så egentligen vore en *språklära* öfver den närvarande svenskan, som ej snarare en *språkhistoria*, och detta sednare äfven inskränkt till äldre tider b'ott. Riktigheten häraf kan väl på det hela icke nekas; men då hi tills endast 1:a delen skådat ljuset, måste det ankomma på hr R. sjelf hvad utsträckning han gifver arbetet under fortsättningen, och om han icke då, efter att hafva genomgått svenskans förutvarande skiften, både fullständigt och nöjaktigt skall afhandla äfven det närvarande språket, således gifva allmänheten hvad efter vanligt begrepp kallas en *språklära*.

Säkert är af det hittills synliga, att hr R. anlagt arbetet efter en ganska stor skala; samt att otrolig möda, mycken tid — och ej mindre förlagskapital till utgifvandet — behövas för bokens slutliga fulländning. Mätte intet af allt detta trytal Djerfhet och företagsambet äro goda egenskaper hos hvem som helst; litteratören behöfver dem ej mindre än mängen annan; och beröm härför tillkommer hr R. i icke ringa grad. Men icke mindre beröm för-

tjenar hr Magnus, utgifvaren, som, utan synlig beräkning af vinst för ögonblicket, vågat sig på ett förlag af detta slag, kanhända först i längden vinstgifvande, men alltid hedrande för den, som till allmänhetens tjänst utsätter sig för möjliga uppoffringar.

Arbetet inledes med ett 44 sidor långt Företal, deruti man inhemtar alla de källor, hvarar hr R. öst. Såsom billigt och naturligt är, står J. Grimm i spetsen för de heroer inom linguistiken, som hr R. studerat och följt. Han har likväl icke slafviskt gått i Grimms fotspår. Han visar snart redan i konjugationsläran, att, ehuru på det hela gillande Grimms system för verberna, såsom grundligast uppfattande och besämmande de tyska språkätternas (hvertill ock räknas svenskans) flexionsförhållanden och den derpå beroende konjugationsindelningen, han dock för det praktiska bruket tillätit sig afvikelser härifrån, och närmar sig det mera gängse, förut hos oss uppställda systemet. Man ser således, att hr R. begagnat Grimm mera med förnuft och urskilning, än med den tillbedjandets oinskränkta vördnad, som eljest bland de lärde sinsemellan icke plägar vara ovanlig, när de tillhöra samma linie och hyl'a hvarann. Rask, Petersen och Munch hafva, bland författare inom brödrasfolken, gått närmast före hr R., och utan tvifvel i mycket visat honom vägen. Hvad man synnerligen hos hr R. lör uppskatta, är det erkännande man hos honom spårar, att Fornsvenskan ej i al'o är ett och detsamma som den s. k. Isärdskan, utan, i många fall sje'fständigt derifrån skild, till och med företer tecken af att hafva varit ännu mera antik än den sistnämnda. Denna tanke, som först i nyaste tid uppkommit (eller, måtända rättast sagdt, återväckts), har tillika gjort språkförkarne uppmärksam på angelägenheten att närmare efterspana den egentliga och här i landet hemmastadda fornsvenskans och medeltidsvenskans genuina beskaffenhet, bestyrkt så vidt möjligt genom språkdokumenter från dessa tider. Svarigheten af dessa under öäningar har dock i många afseenden ökats genom sjelfva den omständigheten — som också hr R. på-

pekar — att svenska fornspråket sedan gammalt varit från den vetenskapliga sidan tillbakasatt; och detta har till icke ringa grad sin orsak i de en lång tid herrskande fördomarne för isländskans alltför stora betydelse både för Sveriges urhistoria och dess urspråk. När slöjorna nu börja falla och tankarne i detta hänseende något ljusna, återstår alltid bristen på tillräckliga urkunder, hvilkas samlande och bevarande försumrats under perioder då detta ännu kunnat låta sig göra. Emellertid finnas tillgångar, åtminstone för vissa tider, såsom man t. ex. ser af Svenska Fornskriftsällskapets handlingar. Hr R. sjelf har flitigt och med beömligt nit tillgodogjort hvad i denna väg stått att begagna. I och för den egentliga bokskriften, som dock ej går särdeles långt tillbaka, har ett anseeligt material erbjudit sig, ävensom en stor mängd runskrifter af Liljgren bifvit upptecknad och utgifven; men, detta allt oaktadt, »ypa sig ändå», tillägger hr R., »betydliga svårigheter vid bedömandet af svenska språket i dess äldsta skick; emedan bokskriften till och med i sin första af oss kända, icke synnerligen tidiga uppenbarelse, tydligen röjer en i vissa riktningar *redan föriggången ombildning*». Hårtill kommer, att runskriften, sådan hon står oss till buds, innehåller blott strödda, till en del osäkra spår af ett förlorat helt. Likväl är det just *detta förlorade hela*, detta ursprungliga tillstånd, som bör vara forskarens yttersta ögnämärke. Han är då stadd i nödvändighet att rådfråga de ännu fortlefvande dialekterna, synnerligast *allmoespråken*, såsom de mest *fornartade*, änskönt i vissa ytpunkter föröflta, förvridna eller annorlunda skadade». Hr R. tillkännager väl längre fram, att han i de svenska landstapsmålen, eller dialekterna, ännu har mycket otderad; men hans nyligen anförda vackra syftning och högtidliga erkännande af dessas vikt bör nämnas såsom ett, efter vårt förmenande, stort bevis på den riktiga stråtan anslagit för utforskandet af vårt språks egendomliga art och lynne.

Författarens nära ställning till Kongl. biblioteket i Stockholm har gjort det möjligare för

191 191

honom, än för mången annan, att vid sitt arbete begagna der befintliga rika handskriftsamling. Till läsarens underrättelse uppräknar han hvad han deraf brukat, och beledsagar det hela med en kort kritisk redogörelse för sättet. I spetsen för alla dessa handskrifver finner man den i Kongl. bibl. med *N° 13* sigerrade isländska membraren om 102 blad i kvart, innehållande hvad i medeltiden förstods med *Homilier*, ett manuskript sannolikt förskrifvande sig från tiden kring år 1150. »Det är således en af de allraäldsta isländska handskrifter, som vederligen nu någonstädes finnar, vid pass 150 år framom de äldste nu kände codices af Eddorna», anmärker hr R. Sedermera följa Isländska Sägufragmenterna, med sju. *N° 7*, Henr. Harpestrengs Læke- och Örtebok, Rimkrönikorna, en mängd med proprier benämnda codices (såsom Bureanus, Bildstenianus, Verelanus m. fl.); d r på tryckta verk, såsom: alla lard.kap.slagarne, Konunga- och Höfdingastyrelsen (med en temligen utförlig och särdeles intressant afhandling om denna märkliga boks upphof och de lärdas olika tankar derom), Bonaventuras meditationer, alla de utgifna Isl. Sagorna, Scriptorum R. S., talrika grammatiska arbeten, ordböcker och verk öfver svenskans system- och släktpråk, af sådana språkmän som t. ex. Ivar Aasen, Björn Haldorsen, Hallager, Grimm, Latham, Gabelentz, Schulze, Richtofen, Outzen, Bosworth.

Hvad som troligen skall väcka liflig motsägelser hos många af hr R:s läsare, är hans motvanligheten stridande method, att begynna hela sitt grammatiska arbete med Verbläran; och inom denna sätta framställningen om *Konjugationerna* i spetsen för alltsammans. Han redogör på sina ställen för orsaken, hvarföre han valt denna ordning. För öfrigt synes det oss, att, då hans arbete icke är ämnadt till lärobok i gängse mening, än mindre till skolbok, utan blott går ut på att vara en ordnad samling lingvistiska betraktelser och forskningar (bestyrkta genom åtföljande rika bilagor, faktiska uppgifter och exempel ur språket sjelf) till de lärdes, eller åtminstone till redan språkbildade läsares tjänst och nöje; så kan utan tvifvel

början göras med hvilket af de grammatiska hufvudämnena, som helst; och verberna, om de ock (med undantag kanske af »vara») ej kunna tänkas utan med förutsättning af substantiver, och på denna grund, eller logiskt, böra följa efter, men icke gå före de sistnämnde, behöfva de dock i en afhandling af denna art, der frågan icke är om ordklassernas genesis ur hvarandra, eller om deras logiska ställning inbördes — hvarom kunskapen här antages såsom redan iahemta — icke iakttaga en tiornisk språkläras ordningsföljd. Hr R. har förbehållit sig att längre fram afhandla den så viktiga, och i synnerhet för svenskan genom den mångfaldiga, ofta utomordentligt fint skiftande frändskapen till andra närslägtade språk, angelägna *Ijudläran*, hvarmed måste följa historiken öfver ljudens beteckning, eller *Bokstafsläran*. Detta djupa ämne skulle troligen de fleste hafva väntat att få se framför alla andra här behandladt och på ett genomfördt sätt tillfredsställande uttömdt. Men då hr R. uppskjutit det, har sådant måhända skett dels af det skälet, att hans studier, efter hvad det vill synas, hittills hufvudsakligen rört sig omkring blott det Etymologiska i språket; dels ock kanske af den anledningen, att han ännu känt en viss afsmak för att närmare öfverlåta sig åt en del af linguistiken, hvari, som man vet, det största, om ej direkta charlataneri, dock besynnerligaste och ofta tommaste grillfäpgeri (se t. ex. Göransson's Isättning o. dyl.) herrskat. Emellertid lör man hoppas, att hr R. öfvervinner detta obehag, då han bekämpat så många andra svårigheter; och man dessutom i den nu utgifna delen finner honom på många ställen, i synnerhet i de mångfaldiga lexikaliska anläggningarne, äfvensom i de talrika komparationerna emellan fornsvenska ordformer och isländska eller gammaltyska skrif- och stafningssätt, redan betydligt hafva inträngt i ljud- och bokstafveringsfrågorna.

Innan hr R. framställer sjelfva sin konjugationslära, meddelar han läsaren en inledning, hvari han uppräknar de författare, som före honom utgifvit svenska språkläror, ifrån Nils

Tjällman till C. J. L. Almqvist, med uppgift tillika på deras olika uppställningssätt af svenska konjugationerna. Hr R. bestämmer sig, till följe af uppgifna grunder, för *fyra* konjugationer. Han skiljer sig från åtskillige föregångare och bland dem t. ex. Almqvist, som uppställt 5 konjugationer, endast deruti, att han af 2:dra och 3:dje konjuna (med impf. »böjda» och »äkte») gör blott *en enda*, likväl bestående af 2 klasser, hvilka utmärkas genom alldeles samma karakteristika (*d* och *t*), som sjelfva de nyssnämnda konjugationerna hafva. Från Rasks och Grimms systemer afviker han i konjugationernas antal och ordningsföljd betydligt; men han anmärker härvid, att han dervid på intet sätt underkänner dessa auktorer, utan endast rättat sig efter den närvarande svenskans ställning, då deremot Rask och framför allt Grimm anordnat konjugationerne efter förhållandet i de den gamla världen tillhörande språken (Mæsogetiska, Forn-Germaniska jemte Forn-Skandinaviska o. s. v.) Hr R. låter således icke den s. k. »starka» böjningsformen (med vokalförändring och enstafvigt imperfekt) gå i spetsen för konjugationerna, utan sätter den sist; emedan, så märkelig och mäktig än denna flexion varit i det äldre språket, den dock nu, och redan länge, gifvit vika för den i sveaspråket allmänt öfverhandtagande »svaga» flexionen på *-ade*, hvilken hr R. följligen, i likhet med de fleste föregående svenska språklärare, sätter främst bland konjugationerna. Trofgen skall hvarje läsare anse hr R:s skäl härför grundade. Att han ifrån tyskarne upptagit sjelfva de besynnerliga och temligen oegentliga benämningarne *stark* och *svag* konjugation, må icke förekomma underligt hos en författare, som så länge och djupt forskat i Grimm. Det är också älgiltigt; ty, när man en gång vet hvad med dessa termini technici skall menas, så går detta lika väl för sig, som om man nyttjat andra benämningar. Hvad beträffar hr R:s sätt att af tvenne konjugationer (*-de* och *-te*) göra blott *en*, men delad i två klasser, så kan detta visserligen utan skada låta sig göra. De föregående svenska språklärare, som här uppställt två konjugationer,

hafva följt den grundsatsen, att, då man med olika konjugationer just menar sådana, som hafva skiljaktiga former på sjelfva det karakteristiska stället inom konjugationen (impf.), så böra af *-de* och *-te* blifva tvenne, och ej en. Emellertid ser man samme språklärare, då frågan är om verberna med enstafvigt imperfekt och vokalförändringar (de »starka» verberna: 5:te konj:n ho; hr R:s lärmaste före gångare), upptaga dem alla i en enda konjugation, samt här af olikheterna göra klasser eller underafdelningar; t. ex. a) med 2 vokalförändringar, såsom af Hinna: *kan* och *hunno*; b) med 1 sådan, såsom af Flyga: *flög* och *flöge*; m. m. Lätteligen kunde här ock af 5:te konjugationen hafva gjorts flere, i stället för att uppställa blott en enda, delad i klasser. Skälet har varit de starka verbernas jämförligtvis ringa betydighet till antalet inom det nuvarande språket, hvaraf syntes lämpligare att samla dem i en enda grupp, med utsatta inbördes skiftningar och s. k. anomalier. Detta skäl har också hr R. gillat i och för dessa verber *); och han har utsträckt samma system äfven för 2:dra och 3:dje konj:nen, genom att sammanslå dem.

I afseende på paradigmatisken sinna vi att hr R. (i likhet med Almqvist) bland flexionsformerna icke upptagit flere än dem svenska språket verkligen eger. Man ser honom således (sid. 38—39) icke anföra andra tempora än præsens och imperfektet; emedan svenskän ej har former för flere. Att vårt språk eger *uttryck* (nemligen genom fraser, med tillsats af hjälpverber) för alla de tempora, som latinets och andra språk hafva, hör icke till Etymologien, som blott är formlära. utan till det Syntaktiska af språkläran. När man t. ex. yttrar perfektet »jag har målat», eller futuret »jag skall måla», så utvisar allt detta tydligen inga särskilda flexioner eller former hos verbet *måla*, utan repeterar endast dess supinum (»målade»), vid sidan hvaraf helt andra verber (nemligen *piæ.* af »hafva» och »skola») sättas. Af hvad skäl införas då i svenska paradigmerna alla dessa tempora — perfektet, plusquamperfektet, futurerna samt de för konjunktiva begrepp brukliga uttrycksätt,

fut. ex. ant
jag skall
hafva målat

som bildas genom »måtte», »skulle» o. s. v. — då de icke genom verbets egen böjning kunna gifvas? Den äldre slentrianens vänner älskade likväl att belamra vår paradigmalik med allt detta, emedan latinets stod för dem såsom typen för det *enda rätta* i språkväg, således äfven i konjugationsuppställning. I enskildheter, der latinets uttrycker sig genom ett ords egna böjningar, men andra språk icke; betraktades derföre detta sednare såsom fel, brist och som en lucka, i vilken på ett eller annat sätt måste fyllas. Paradigmernas ram och indelningar inrättades alltså i likhet med latinets; och i luckorna insattes fraser (bildade genom så kallade hjälpverber) i stället för flexioner af ordet sjelf, hvilka här ej funnos till. Ytligheten af hela denna sig sjelf så kallande lärdom och grundlighet yppar sig bäst genom den egenheten, att icke så gerna hafva tagit grekiskan till urtyp, och uppgöra paradigmatisken efter denna såsom normalform. Man skulle då äfven hafva insatt Optativen bland modi, Aoristen bland tempora o. s. v.; och man borde hafva börjat med att inpassa latinets här, ehuru det icke eger särskilda flexionsformer för optativen eller dualen, men väl i alla fall kan gifva dem på något sätt. Sedan skulle man också hafva öfverlastat alla de moderna språkens paradigmter med dessa för grekiskan egna former. Hvarföre har man icke gjort det? Var ej grekiskan ett lika »lärdt» språk som latinets? Men om man här såg så ljusst, att man begrep orimligheten af att vilja påtruga ett språk flexioner, som det icke har, men som tillhöra ett annat språks genuina lynne, hvarföre man ganska rätt lät blifva att insätta Optativus och Aoristus i de latinska paradigmerna; huru kommer det sig då, att man — i ren motsats till detta förnuft — likväl på de svenska paradigmerna låtit perfekter, plusquamperfekter och futurer m. m. figurera? **)

Då hr R. haft mod att i detta hänseende följa brytningen mot den äldre sedvanligheten, skall det blifva intressant, att i det kommande af hans arbete varseblifva om han ock iakttagit samma system vid deklinationerna, nemligen att för dem ej upptaga kasus, der svenskan inga kasualböjningar eger.

Hvad som i hr R:s verk utgör en stor loc-

kelse för språkålskare i allmänhet, är den blick han som oftast kastar tillbaka på isländskan och medeltidssvenskan. Han har äfven häruti fullföljt den bana, som närmaste föregångare endast kortligen anslagit; och han har gjort det med en fullständighet och en apparat af beläsenhet, för hvilken man med skäl håller honom räkning. Mest genomförd är afhandlingen (sid. 142—264) om de starka verbernas konjugation (hos hr R. den 4:de). Det synes, att han med stor förkärlek öfverlemnats sig åt detta ämne; och han har till och med haft, om vi så få uttrycka oss, en patriotisk afsigt med hela denna framställning. Då han nemligen, såsom redan från början syntes, erkänner dessa verber under en tidföljd af århundranden vara i ständigt astagande, ja kanske slutligen på utgående ur språket (och detta icke blott inom svenskan, utan äfven, om ock i något mindre mån, inom syskonspråken); så vill han likväl uppvisa dessa verbers betydelsefullhet och söka föräröja deras afgång. Detta är otvifvelaktigt förtjenstfullt. I en återblick på 4:de konjugationen sid. 258 och följ. har han i detta hänseende gjort en betraktelse, som vi rekommendera till läsarens behjertande.

Man kan likväl, för att vara fullt rättvis, icke neka, att hr R. här på åtskilliga ställen slagit öfver målet genom att icke nöja sig med framhåfvandet af de starka verbernas fördelar och goda egenskaper, utan tillika, hänförd af politisk partiskhet mot den »nya tiden», låtit sig förledas till utfall af föga filosofisk art, och som i sjelfva verket mycket mer skada än gagna det han önskar göra gällande. Det ligger inom alla språk, såväl de Europeiska som de Orientaliska, såväl de nyare som de antika, en drift till inre naturnödvändig utveckling, ett växande lif, som kommer dem att under seklernas gång bortlemna äldre och antaga nya språkförhållanden, så i afseende på flexioner.

som syntaktik. Alla de linguistiska ändringar, som härigenom sakenligt uppstå, äro att historiskt anmärka, men ej att beklaga, än mindre att bedöma såsom orättvisa, nära nog orättfärdiga. Språkens metamorfoser stå lika mycket på lifvets rätt att utbilda sig, som allt annat i världen; och inom språkens område måste svenskan hafva denna rätt lika mycket som alla andra äldre och yngre idiomer. När nu till dessa metamorfoser hör, att mer och mer antaga konjugationen *-ade* (den 1:a), men aflägga den s. k. starka konjugationen (med

*) Hr R. skrifver denna pluralis: »verb», efter 3:te deklinationen. Vi fortfara att skriva »verber», efter 3:dje.

**) Se detta ämne närmare utfördt i Almqvists svenska språklära: Anmärkningarne under kap. 8. — Hvad vi måste anmärka vid hr R's verbschema, är att ej rangera Infinitiven på samma linie med de andra modi (Indikativen, Konjunktiven och Imperativen), eller gifva den ett liknande tryck med deras, hvarigenom läsaren nu kan föranledas att ej anse Infinitiven för en Modus, utan hålla den likartad med Participierna och Supinum. Det har måhända skett af tryckfel. Likväl repeteras denna egenhet.

vokalförändringar o. s. v.); hvad har linguisten härvid annat att göra, än att ärligt anteckna och berätta förhållandet? Vore frågan om ett redan i allo utdödt språk, då kunde man talom oföränderliga, för evigt konstanta former, nemligen för *det* språket. I sjelfva verket har man dock knappast något sådant att nämna. När man anför t. ex. latinets, såsom ett språk med konstanta former, så är det allenast emedan man då betraktar latinets under en viss period blott, hvarefter man förklarar detsamma dödt, ehuru det sannerligen fortlevde i sina mångfaldiga utbildningar såsom medeltidslatin och italienska m. m.; samt derunder dels bortkastade, dels ändrade ett stort antal flexioner och andra språkformer. Man kan med skäl fråga hvad kalamitet ligger i allt detta? Troligen ingen; och likaså liten förefinnes i svenskans metamorfoser. Hr R. torde ock svårligen undgå att förekomma litet underlig, då han sid. 261 talar om den »nyare odlingens» svaghet för abstrakt enformighet utan erkännande af den *individuella mångfalden*, så »som en fullkomlighet, såsom frihetens högsta »yttringssätt». Detta invektiv, hvars andemening man nog begriper och som man flere gånger hört upprepas från ett visst politiskt håll, borde hr R, enligt vårt oförgrifliga förmenande, icke hafva låtit komma sin vackra linguistiska afhandling till last, helst det, utom sin haltlöshet, har inge ting här att skaffa. Det är just inom den »nyare odlingen», om någon städes, som man söker göra den »individuella mångfaldens» rätt gällande, både inom konst och politik, hvarpå den så mycket omtalade personlighetsprincipens förordande till representationsgrund väl kan anföras såsom ett gansktalande exempel, alla andra att förtiga. Att man inom den »nyares odlingen» bekämpat *vissa* individuella former (såsom t. ex. de politiska stånden, skrän o. s. v.), och velat hafva bort *dem*, häntyder långt ifrån på någon fiendtlighet mot individualismen i och för sig, utar kommer af insigten om sjelfva den individuella mångfaldens och menskliga personlighetens

försättande i ännu högre och bättre ställning genom de nyssnämnda formernas försvinnande. Så betyder det ock ingen »svaghet för abstrakt enformighet», när man t. ex. gillar läran om allas likhet inför lagen, om undantagsförmåners och privilegiers borttagande, om kasträttigheters afllysande m. m.; ty *alla slag* inom den individuella mångfalden äro icke därför gode och nyttiga; äfvensom icke heller alla slag af likställighet mellan människor innefatta en »abstrakt enformighet», såvida med detta uttryck skall menas någonting förkastligt.

Då hvarje uppriktig vän af en närmare kännedom om vårt modersmål måste önska fortsättning och slut på hr R:s arbete, instämmer vi så mycket hellre häri, som detta verk egentligen blir rätt användbart först då när man besitter det i helhet; enär afdelningarne här mer än i mycket annat, organiskt ingripa i hvarandra och måste förutsättas såsom befintliga alla, för att fullt kunna uppfattas af läsaren och under hans studium stödja hv.andra.

4/12 1892 1970

Litteratur.

Berättelser ur Svenska Historien; sextonde delen, Karl XI:s Historia 2:dra häftet: Gunstlingarne; Enväldet och Förmyndaräräfssten, af And. Fryxell. Sthm hos L. J. Hjerta, 1850, 359 sidd. 8:o à 1 rdr 40 sk. banko.

När för några decennier sedan hr Fryxell började utgifvandet af sina berättelser ur svenska historien, var man långt ifrån att ana den utsträckning de en dag skulle komma att vinna, lika litet som deras stora insteg hos allmänheten. En sådan makt utöfvar faktismen.

Det utmärkande i hr F:s historiska framställning ligger nemligen i en åskådlig och okonstlad skildring af händelserna, blott och bart som sådana. Dermed är icke sagdt, att ej hr F. äfven någon gång gör sina betraktelser; det reflexiva elementet har till och med i de sednare delarna allt mera tilltagit. Men allt detta går endast ut på att vara anmärkningsvärdt öfver den mindre eller större sannolikheten i vissa tilldragelser hvarom källorna äro dunkla; emellanåt träffar man också moraliserande utlåtelse öfver den och den karakterens dålighet, den och den gerningens klandervärdhet. Så godt som ingenstädes finner man egentligen *historiska idéer*, pragmatiskt genomgående och tecknande hela tidevarf.

Till en början har hr F. i följd af sjelfva sitt arbetes titel haft full rätt till ett så beskaffadt framställningssätt. Han har icke kallat sin bok *Svensk Historia*, utan »Berättelser» ur svenska historien. Det är således faktism, och intet annat, som utlofvas. Men om vi också fästa oss mindre vid sjelfva verkets benämning — som måhända från början endast tillkommit af en händelse — visar det sig likväl, att den natur det härigenom bekommit,

varit den lyckligaste på en gång för hr F. och allmänheten.

Det kan icke vara vår mening, att härmed underkänna den *pragmatiska* historiens värde, eller att sätta den blott *faktiska* berättelsen öfver uppvisandet af de idéer, som ledande genomgå seklerna. Dessa tvenne historiska metoder förhålla sig till hvarann som idealism och realism: de förutsätta hvarandra. Men just emedan Sverige i Geijer egde en skribent, som företrädesvis haft snille och talent för den historiska »idéen», var det så kärkommet och välgörande att nu derjemte få en annan, som uteslutande slog ned på »sakerna».

Om vi således säga, att Geijer och Fryxell komplettera hvarann, är dermed icke menadt, hvarken att den förre ej ejde kännedom om de historiska tilldragelserna och penna för att också skildra sådana; icke heller att den sednare saknar goda tankar. Det är blott frågan om hvad som hos hvardera utgör hufvudsytet. Aldrig i universum är idea utan res, ej heller res nånsin utan idea; men en författare kan taga den ena i skärskådande med förbi-seende af den andra. Hvad har nu den förnuftige läsaren att göra vid allt detta? Han fyller under läsningen luckan hos hvardera af sina författare. När han tar Fryxell i hand, så tänker han, d. v. s. han kombinerar de i Fryxell undfångna berättelserna genom de ledande sekel-idéer han bekommit på annat håll, eller måhända tillsläpper af eget förråd. Men då han fattar Geijer, gör han tvertom: han *producerar händelser* och saker till substrat åt idéerna, som gifvas honom här; och han söker om möjligt finna, att Geijer har lika rätt i verkligheten som det låter i hans böcker.

Såvida detta öfverhufvud är riktigt, så skulle utan tvifvel den lämpligaste metoden för hvarje läsare, som icke själf besitter alltför mycket i sin fatatur, vara att helt enkelt på sitt bord lägga Geijer och Fryxell vid hvarandras sida, och företaga ett parallelt studium af dem begge. Enda svårigheten härvid skulle möta, om skiljaktigheter dem emellan yppades, som gjorde parallelismen omöjlig, eller åtminstone förorsakade afbrott deri. Detta inträffade, om

på sina ställen Geijers historiska idéer ej sloge in med Fryxells händelser; eller tvertom.

Man har också verkligen funnit en sådan skiljaktighet, isynnerhet med afseende på vissa frågor om åtskilligt af Gustaf II Adolfs och den efter honom följande förmyndar-regeringens tillgörelser, äfvensom huru det förhöll sig med drottning Christinas begär för fred eller krig m. m. Allmänheten har varit vittne till en litterär strid, utkämpad i några från Geüers och Fryxells händer ömsevis utkomna brochurer (Aristokratfördomandet m. m.), hvilka för några år sedan gjorde uppseende. Ser man på saken litet närmare och afräknar inadvartenser på hvardera sidan, så torde de egentliga skiljaktigheterna ej vara så farliga, åtminstone ej större, än att i alla fall dessa begge med skäl så frejdade historieskrifvares egenskap, att utgöra hvarandras komplement, icke derigenom går förlorad. Geijer hade onekligen begått misstag vid åberopandet af ett par fakta, uppkommet till följd af hans mindre noggranna blick på vissa historiska urkunder (t. ex. rörande ordalagen i Gustaf Adolfs konungaförsäkran m. m.) Detta har sedermera erkänts. Fryxell, åter, begick — eller syntes dock i början af striden begå — den inkonsequensen, att söka försvara aristokratismen i och för sig, eller adeln såsom privilegieradt stånd, genom att uppvisa det ett antal höghördige varit förtäfflige män, äfvensom att många fel orättvist blifvit lagde dylika personer till last: något som uppenbart säger ingenting i och för aristokratismen såsom sådan eller dess exklusiva samhällsmakt. Fryxell har också sedermera förklaradt sin mening ej vara att yrka fortfarandet af bördens representations-privilegium. Så hafva dessa svallvågor på ömse sidor lagt sig. Striden, hvilken emellan sådana män föreföll publiken vidrig, afstannande genom Geijers död. Vi ega fullt hopp att den äfven utan en dylik trögisk katastrof skulle mellan de begge ädle landsmännen hafva upphört, genom ett afprutande på inkasten och inbördes gjorda påståenden, samt ett härmedelst uppkommet vänskapsfullt ursäktande, hvarvid begge

skulle hafva tillropat hvarann:

— *hanc veniam damus petimusque vicissim.*

Svenska publikens rätt att begagna dessa sina tvenne historiska älsklingsförfattare till inbördes fyllnader, har blifvit så mycket större, sedan Geijer afgått från banan, Fryxell fortfar ensam, och det sålunda blifvit desto angelägnare för läsaren sjelf att ur hvad Geijer efterlemnadt uppleta idéerna för de tidehvarf, på hvilkas område Fryxell nu allt vidare och vidare framgår. Sannolikt skulle Carl XI:s och ännu mer Carl XII:s historia under Geijers penna hafva blifvit någonting efter utseendet högst olikartadt med Fryxells redan gjorda skildring af den förre, och hvad man från honom kan vänta om den sednare. Det oskattbara af hr F:s framställning ligger i de vidsträckta dokumentala studier och forskningar han år efter år aldrig förtröttas att göra, och hvarigenom hans arbete varit och allt mera blir i stånd att för allmänhetens ögon lägga en mängd urkunder, som för de fleste voro och skulle fortfarit att vara otillgängliga, äfvensom de knappast alla kunna kallas kände ens för de historiskt lärde. Att i en framtid ännu mycket mera urkundligt skall kunna skördas, bör väl ej betviflas; men för närvarande framstår hr F. såsom vår störste källskriftsförfattare i och för sextonhundratalet. Dalin, Wilde, Botin och i synnerhet Lagerbring hade visserligen forskat i svenska historiens dokumenter, och synas för vissa tider hafva alldeles uttömt källorna; men deras arbeten hunno icke så långt som till den tid, der Fryxell i synnerhet börjar utbreda sig. I svenska medeltidens diplomatariska akter har väl ingen hittills sett sig omkring noggrannare, vidsträcktare och trägnare än Lagerbring: inom dessa perioder är Fryxells arbete blott en vanlig läsbok för ungdom, visserligen förtjenstfull äfven här genom sin enkla och åskådliga stil, men dock uppdagande ingenting nytt. Vid Wasa epoken antar han en annan karakter; vid Gustaf Adolf vidgar han sig betydligt; men med Christinas tidehvarf och sedan framgent är det som han egentligen blir värderik under synpunkten af urkundlighet. Han behandlar här epoker, hvar-

öfver man förut knappast egt hvad som kan kallas svensk historia. Om drottning Christine var visst mycket skrivvet; man läste Catteau Calleville, Archenholtz m. fl. Rüks har i sin svenska historia hunnit öfver både Carl XI och Carl XII; och hans arbete är långt ifrån förkastligt, isynnerhet som han här ofta trampar nya fotspar. Pufendorff, som nu knappt någon minnes, var dock för sin tid ganska förtjenstfull; hans historiska verk (i 3 delar) sträcker sig nära slutet af Fredrik 1:s regering; han har således äfven behandlat den Carolinska perioden och visar spår af sin vanliga i många andra facher bevisade sakkännedom; men i afseende på ymnigheten af begagnade historiska källor kan ingen af alla dessa nämnas på samma dag med Fryxell.

Hvad mången lagt hr Fryxell till last är det så betydligt olika i hans arbetes vidd för olika tider. Således, af de sexton delar, hvar till verket nu stiger, äro endast tvenne egnade åt hedniska och katholska tidevariven tillsammans, eller hela perioden före Gustaf Wasa; hvaremot de derpå följande fjorton delarne behandla ej fyllest två sekler. Orsaken härtill är ögonskenligen, att hr F. vid arbetets begynnelse ej uppgjorde någon egentlig plan för detsamma. Huru helst man i öfrigt må bedöma detta, anse vi dock sådant mången gång utgöra en verklig lycka; och här har det otvifvelaktigt blifvit så. När en man angriper ett företag, hvars stora vidd och omfång då äro honom själf obekanta, gör han det med ett mod, en tillförsigt, en hurtighet, som på det mest välgörande sätt meddela sig åt arbetet och åt läsaren: han ser på saken med lätt och fryntlig blick, emedan han föreställer sig alltsammans snart nog vara fulländadt: komma att gå som en dans. Nu fortfar han: visserligen med arbete och möda, men utan bekymmer; tvertom med glädje. Och totalintrycket af samma känsla meddelar sig åt läsaren. Det är uppenbart, att ännu i denna stund, när hr F. sysselsätter sig med att skriva på en del, vet han icke rätt hvad som skall komma att stå i

1141

den eller de nästföljande. Detta bevisas bäst af de allt vidare och rastlöst fortsatta forskning- ningar och studier i biblioteker och arkiver, som hr F. företager; och af hvilkas resultatet det måste bero huruledes skildringen i sednare delar skall komma att slå ut. Detta utgör i våra ögon en stor förtjenst. Ty just härigenom blir arbetet fördomsfritt, naivt, rent faktiskt, såsom det bör vara. Det är nemligen oupphörligt händelserna, sådana de i akter och arkiver för auktorns blick uppenbara sig, som göra arbetet till det eller det. På sådant sätt blir framställningen ett sant uttryck af sakerna; blir själf ett slags sak, en naturuppenbarelse. Vore hr F. en ideolog, en historiker, som *på förhand* genomgått, systematiserat och uttänkt sin historia, så skulle han måhända icke tillåtit sitt verk blifva hvad det är och allt framgent blir. När han då i akterna mött vissa data, skulle han hafva runkat på hufvudet åt dem, emedan de icke ville passa in med hans redan uppgjorda plan; han skulle, efter ideologernas öfliga plägsed, antingen hafva förbigått eller vanställt dem, åtminstone ej låtit dem framstå rent, utan bilagt dem med anmärkningar, ämnade att göra det och det af dem. Åt andra data, deremot, som stödde hans förutfattade system, skulle han högljudt hafva lett, med acclamation upptagit dem ur arkivgömmornas dam, utbredd och färglagt dem, samt på dem byggt ofantliga utläggningar, till häpnad och nöje för andra ideologer, men till föga fromma för hela den del af allmänheten, som vill lära sig historien. Intet af allt detta har skett; och man måste hålla hr F. räkning därför.

Ap. H. 15/8 57 (Forts.)

Litteratur.

Berättelser ur Svenska Historien; sextonde delen, Karl XI:s Historia 2:dra häftet: Gunstlingarne; Enväldet och Förmyndareräfstens, af And. Fryxell. Sthm hos L. J. Hjerta, 1850, 359 sidd. 8:o à 1 rdr 40 sk. banko.

(Forts. från gårdagsbl.)

Sedan, efter förmyndaretidens avslutande, hr F. i 15:de delen behandlat Carl XI:s »ungdoms- och krigs-år», företager han i den 16:e: »*gunstlingarne, enväldet och förmyndareräfstens*». Hela denna del utgör således på visst sätt ett sidostycke blott till Carl XI:s historia i det hela. Men detta sidostycke är likväl ett af de märkvärdigaste. I synnerhet dyrbart förekommer det faktiska uppdagandet af den stora och så allmänt beryktade reduktionens enskildheter, om hvilka man förut sväfvat i betydligt mörker, och deruti många punkter ännu ligga i det dunkla.

Man ser ibland »gunstlingarne» först och främst Magn. Gabr. de la Gardie småningom aflädas nästan all den traditionella glans, hvori man varit så van att se honom. Med, eller rättare vid sidan, af honom sjunker den Gustavianska högadeln; den under förmyndare-perioden från 1660 allsmäktiga aristokratien i äldre mening känner sig alltmera vingbruten, och en art ny, Carolinsk aristokrati uppkommer, från början upprunnen ur *civila* talenter, då deremot de äldre utgått ur *militära*. Denna civil-aristokrati, om vi så få kalla den, och som i sednare epoker öfvergått till hvad man, mera egentligt då, benämnt »byråkrati», började med Erik Lindskiöld, och ett parti, som redan på den tiden erhöill det ganska betecknande namnet *skrifvarväldet*. Det är märkvärdigt nog, huru under en konung, son till en stor krigare och personligen för egen del mera vän af vilda yrken än af kammargöromål, likväl skrifvarfolk allt mer och mer vann insteg. Carl XI visade en sammansättning af till skenet stora motsägelser i lynnel. Från början föga bildad, nästan alltigenom illiterat, till seder och uppförande temligen rå, bar han dock inom sig fröet till en organisationsförmåga, som eger få sina motstycken i

svenska historien. Hvad man ock må tänka om gagnet och följderna för riket af alla hans stiftelser och ordnade embetsverk; onekligen vittna dock dessa nyskapade eller omformade administrativa inrättningar, dessa räfster, lagar, införda kontroller, ordningar, artiklar, former för räkenskap o. s. v., som alla datera sig från Carl XI, och, sedan hans tid mer eller mindre förändrade, likväl till hufvudsaken ännu gälla, om ett sinne, så mäktigt inom sjelfva tankens och intelligensens sfer, att man måste häpna öfver både uppfinningens rikedom och ihärdigheten i utförandet deraf. Och allt detta uträttades af en obildad ung man, för det mesta stadd på resor, död redan före 42 års ålder. När lärde han sig förstå alla dessa saker? frågar man: på hvad väg inträngde han i kammarverkets högst intrikata mysterier, i juridikens finesser, i handels, finansverkets och i synnerhet en mängd af civilväsendets mångfaldigt invecklade hemligheter, hvarförutan 1680 års statshväfning, hela den stora reduktionen, kyrkolagsreformen, indelningsverket, skattkammarens iståndsättande, landtregeringens reglerande m. m. m., aldrig blifvit till. Låt vara att han afhög många knutar med alexandersvärdet; äfven att kunna föra detta instrument med så säker hand, att det verkade inom svenska kammarväsendet, bevisar sin man. Hvad frukter för öfrigt Carl XI:s alla inrättningar burit, blir en helt annan fråga. Det kan ej nekas, att den tillvällade souveraineteten — hvilken ensamt gjorde Carl XII:s historia till en möjlighet — förde Sverige nära branten af undergång, och uppkallade såsom reaktion emot sig allt det efter 1718 följande tillståndet i renaissance-stil, och, som man vet, temligen rococo. Men detta hindrar icke sanningen af det påståendet, att Carl XI varit en organisator, som i Sveriges annaler ser sig om efter likar; samt att sådant måste betraktas desto märkvärdigare, då man vet hvilken man han till underbyggnad, ålder och skaplynne i öfrigt var. För att något närmare begripa förhållandet, måste man kasta ögat på Carl XI:s närmaste omgifning före, under och efter 1680. Här är det som man stöter på de så kallade »skrifvarne», hvilka bekommo

detta på den tiden förhatliga namn af det högättade riksrådspartiet, som först med förakt, sedan med hat och slutligen med förskräckelse åsåg de nya civilisternes tilltag. Kretsen af desse män — Gripenhielm, Lindskiöld, Rehnskiöld, Hoghusen, Örnstedt — bildade eu art junta, som åtnjöt den tjuguarige konungens högsta förtroende, och formerade ett slags sängkammarstyrelse. Gripenhielm afgick, och Lindskiöld vardt själen i detta hela. Likväl utgjordes sammansättningen visst icke ensamt af »skrifvare». Johan Gyllenstjerna, en af tidehvarfvets djerfvaste om ock tillika mörkaste personligheter, steg från 1675 till spetsen bland konungens gunstlingar, och sjelfva Lindskiöld sattes åsido. Gyllenstjerna var icke »skrifvarkarl», lika litet som en annan förtrogen, Reuterantz, den der lärt Carl XI rikkonsten: icke destomindre hade skrifvarväldet redan vunnit tillräckligt insteg hos konungen, och han såg deri eit medel att bryta det förhatliga riksrådets makt, emedan han med sina egna civilisters tillhjelp kunde regera riket, utan att rådet lade sig i ärendena med en myndighet, som blef honom allt mera förhatlig. När tillika Gyllenstjerna, hvars hufvudsyfte gick ut på högadelns störtande, äfven från sin sida underbläste samma grundsatser, mognade härigenom planen att fatta enväldets tyglar; men för att genomdrifva regementsförändringen, sätta granskning och kammarrevisionerna (till penningars vinnande) i gång, samt slutligen bilda den ena organisationen efter den andr., hvilka voro nödiga för att göra konungen oberoende af ständerna och folket, lika mycket som af den bösta aristokratien, måste ständigt allt flera talenter inom skrifvarklassen framkallas och hägnas. Så kommo Jac. Gyllenborg, Gührie, Tilas Gyllengrip, Skunk o. s. v. till verksamhet.

Johan Gyllenstjerna åstod innan den af honom förberedda statshvälfningen hann försiggå; men de planer han uppgjort, den bana han utstakat och ingifvit konungen, följdes efter hans död. Glömma bör man icke heller, att idéerna om »absolut monarki» vid denna tid gjorde sin rund genom åtskilliga andra delar af Europa. Danmark hade nyligen blifvit en en

våldsstat; Frankrike under Ludvig XIV gick vid denna epok att blifva det med hvarje dag mer och mer, och franska ministern vid svenska hofvet, Feuquières, tillhörande Carl XI:s förtroligare umgängeskrets, verkade betydligt för den i tankarne fattade planen att befria konungen från alla band.

Högst märkvärdigt, ehuru hittills, såsom det synes, föga beaktadt är att sjelfva regementsförändringen 1680 — en hvälfning af den oerhörda vigt, att den bestämde Sveriges tillstånd först och främst direkte intill slutet af 1713, och sedermera indirekte för långliga tider — likväl icke utfördes genom någon makt. Den skedde, att man så må säga, genom en illusion. Den verkställdes nemligen icke med vapenstyrka: den var ingen militärkupp; — den gjordes icke heller af konungen ensam: han skulle då hafva varit suverän innan han blef suverän; — han öfverlemnade hela ärendet till ständerna: men dessa voro icke längre ständer, när de såsom ständer afgjorde saken och lade enväldsmakten i Carl XI:s händer! Hvad säges om denna method? Riksdagen, som började den 1 Oktober 1680, var redan afbläst den 21 Nov.; riksdagsbeslutet underskrefs den 22 Nov. Riksdagen var således helt och hållet slutad och ständerna hade till och med gjort sina afskedsbesök. Likväl stannade ständernas medlemmar kvar, och talemännen kommo den 7 December i något ärende upp till konungen. Härvid inlät sig konungen i samtal, samt, utan att aflåta någon formlig proposition, bad han talmännen inhemta ständens betänkanden (sedan riksdagen var förbi och medlemmarne således ej längre utgjorde några beslutföra ständ!) öfver vissa frågor (se dermera redigerade till 6), nemligen, framför allt den: »huruvida konungen skulle vara förbunden att rätta sig efter regeringsformen eller ej», m. m. Talmännen framburo frågorna till de kvarvarande riksdagsledamöterna, hvilka alltså ansågos utgöra riksdag, ehuru denna nu var afbläst och ingen ny inkallad. Redan den 10 Dec. var saken afgjord. Den hade endast på riddarhuset blifvit, ehuru också der blott slumpvis, föredragen. De andra ständerna in-

gingo derpå, likasom det handlat om ingenting. Så infördes *Enväldet* i Sverige; och, formellt taladt, infördes det af *ingen*: ej af konungen, som icke en gång gjorde proposition derpå och dessutom ingen yttre eller synlig åtgärd tog; ej af ständerna, ty ständer voro icke då tillhopa; ej af krigsmakten, som icke det minsta rörde sig eller behöfde röra sig; ej af någon annan...

Hvad tyckes om ett land som Sverige? Hvar-est, om icke här, låta revolutioner på det tran- kilaste göra sig? Hvad skall man tro om dylikt!

Den som tviflar på möjligheten af allt detta, läse Fryxell 18:de kap. sid. 145 o. följ. Han resumerar händelsen i denna betraktelse sid. 165:

»Serdeles märkvärdigt är det sätt, hyarpå denna vigtiga statshvälfning företogs och utfördes.

Först i afseende på *tiden*. Frågan väcktes och afgjordes vid pass fjerton dagar efter det, riksdagen var afbläst och riksdagsbeslutet antaget, samt nära en vecka sedan ständens afskedsbesök gjordes. Dock hade den förtrogne gunstlingen Klas Fleming behållit landtmarskalkstafven qvar i sin hand. Han nedlade den först den 10 Dec. eller sedan enväldsförklaringen var genomdrifven.

Lika märkvärdigt var sättet för frågans *väckande*. Detta skedde nemligen icke medelst en konungens ordentliga proposition, utan blott genom några hans mundtliga till talemännen framställda frågor, hvilka sedermera blefvo af Klas Fleming utan något skriftligt uppdrag vidare utvecklade.

Lika märkvärdigt är ock *rådets förbigående*; nemligen, att frågan om denna vigtiga förändring blef väckt och afgjord, utan att rådets tanke derom en enda gång inhämtades; ja, utan att de fingo någon formlig underrättelse om hela saken.

Ej mindre märkvärdiga voro själva *öfverläggningarna*. Den vigtiga frågan var oss veterligen aldrig serskildt föredragen i något af de tre ofrälse ständer; utan dessa blefvo, såsom förbemäldt är, oförberedda kallade att derom tillsammans med adeln öfverlägga på riddarhuset. Och när målet då föredrogs, saknade bondeståndet sin talemän och förklarade, att *ämnet var dem obekant*. Borger- och presterskapets talemän besvarade och bejakade frågorna, som det nästan synes, utan att hafva förut inhämtat ständens tankar.

Lika märkvärdig var ock *brådskan*. Den 7 Dec.

framställde konungen sina muntliga frågor till talemännen. Den 8 December föredrogs samma frågor först hos adeln serskildt, och sedermera i ett gemensamt sammanträde af alla stånden, hvarest det genast bifölles; omedelbart hvarefter man valde ett utskott för att uppsätta ständernas svar. Redan d. 9 December blef detta svar icke allenast färdigt, utan ock i hvarje riksstånd föredraget, gilladt och underskrifvet. Den 10 December blef alltsammans af konungen, som evärdlig lag stadfästadt. Inom två dygn blef således saken inom stånden väckt, öfverlaggd och afgjord.

Samma qväll, som statshväfningen sålunda blifvit lyckligt genomdrifven, for konungen genom den sena vinternatten ut till sitt ensamma och älskade Kungsör.»

Apt. 6. 168. 50. (Forts.)

Litteratur.

Berättelser ur Svenska Historien; sextonde delen, Karl XI:s Historia 2:dra häftet: Gunstlingarne, Euväldet och Förmyndarerafsten; af And. Fryxell. Sthm hos L. J. Hjerta, 1850, 359 sidd. 8:o à 1 rdr 40 sk. banko.

(Slut från *N* 139.)

Sedan vi i det föregående med några korta drag sökt karakterisera hr Fryxells historiska arbeten i allmänhet och deras förhållande till Geijers; skola vi nu tillåta oss meddela läsaren några utdrag ur den sednast utkomne delen, synnerligen egnade att måla tidehvarvet och Sveriges ställning under Karl XI. Vi hafva förut nämnt, att hr F:s virtuositet såsom historieskrifvare just består i händelsernas grupperande så, att deraf verkliga tidsbilder i stort framstäl'a sig sjelfmant för läsarens och den uppmärksamme betraktarens blickar, utan att förf:n behöfver göra detta genom egna reflexioner öfver de historiska perioderna elier s. k. »pragmatiska idéer». Hr F:s historia utmärker sig alltså för sin realitet, häruti i visst fall ställande sig som motsats till Geijers, hvilka äro anlagda på mera idealitet. Men härmed följer alls icke, att man genom studium i Fryxell ej anslås för idéer: snarare tvertom. Skillnaden ligger endast deruti, att händelserna här tala sjelfve, om vi så få säga; de tidehvarven genomgående politiska idéerna lägga sig för ögat i och med berättelsen om tildragelserna; men förf. går icke läsaren i förväg med generaliserade tankar om seklets betydelse, och hvilket rum det intar i världens stora kedja för öfrigt. Med ett ord, utan att filosofera för egen räkning, sätter han sina läsare i den bästa författning att sjelfve filosofera; och han räcker dem alla nödiga materialier härtill.

Vi hafva på ett ställe i det föregående ur XVI delen (sid. 156 o. f. och isynnerhet genom ett litet utdrag från sid. 165) visat huruledes enväldsmakten 1680 i Sverige infördes. Troligen skall det ej sakna intresse att äfven höra något om de medel, som användes af despotismens trogna seider för att hos allmänheten inskräpa och särdeles hos ungdomen grundlägga

begreppen om den absoluta suveränitetens rättmätighet och förträfflighet. Således försvarades enväldet vid universiteterna och till och med från predikstolarna; hvarjemte de som togo sig dristigheten att säga något häremot, blefvo ganska illa ansedda. Man läser sid. 219:

»Naturligtvis ansåg Karl den elfte ganska viktigt, att ungdomen redan från början uppfostrades i de politiska tänkesätt han ville hafva gällande, och att kommande släkter sålunda bevarades från de frisinade åsigtter, hvilka konungen ansåg för så anmissligt och villor, som skulle föra Sverige till branten af dess fall. I enlighet härmed ålades professorerna att vid ungdomens undervisning låta de sista riksdagsbesluten i afseende på konungens makt och arfsrätt, samt läran om den kungl. höghetens gudomliga ursprung m. m. tjena sig till rättesnöre. Det skedde. Den utmärkte rättsläraren professor Lundius förklarade och sökte genom bibeln bevisa, att konungamakten härledde sig omedelbart från Gud, och att därför uttrycken regera och handla efter godtycke voro liktydige; äfvenså, att konungamaktens begrepp innefattade rättigheten att *ostraffadt göra hvad som heldst*. Biskop Winstrup i Lund ansåg ganska vädligt den af Pufendorf uttalade satsen, *att äfven en konung kan fara vilse*. Den sedermera blifvande pietisten Folcker hade som student utgifvit en disputation om den store Fabius Cunctator. Deri blefvo angående romerska diktatorsembetet fallda några ord, hvilka uttyddes såsom syftande på Karl den elftes envælde, och därför väckte buller. — En annan ung man, den fattige, fromme och lärde Castovius, hade vid en disputation i Upsala, såsom opponent yttrat några meningar, af hvilka man drog den slutsatsen, att Castovius icke ville erkänna det konungsliga mejestätets omedelbara härledning från Gud. Redan detta ådrog honom någon olägenhet. Sådant ökades, när han i en egen dissertation yrkade, *att till lagstiftning fordrades folkets bifall*; hvilken lära ansågs vara så betänklig, att den genast inberättades till konungen. Utan att nämna Castovius, svarade Karl med att förhålla professorerna och den studerande ungdomen vädligheten af att uppspinna onödige och förargliga nyheter, hvarigenom lärosätet kunde kofvinnas i missektning. Han lät också för lärare och lärjungar rent ut tillkännagifva, att de, hvilka umginges med sådana nyheter och skadliga upplåg, skulle icke hafva att vänta någon befordran, hvarken i andliga eller verldsliga ståndet; utan vid allehanda lägenheter blifva förskjutna och utmärkta. såsom de äro öfverhetens bud icke hålla. Castovii befordran gick äfven ganska trögt. Först

180
under Karl den tolfte tid och vid inemot 80 års ålder blef han under högskolans jubel utnämnd till professor, men dog redan året derpå, förtärd och födystrad af arbete, nöd och motgångar.

Dessa högskolornes enväldslärer väckte mycken förargelse och något motsånd i synnerhet hos adeln. Till och med den fredlige Nils Brahe vågade att i ett bref till sjelfva Erik Lindskiöld ogilla professor Lundil satser om konungamakts omedelbara upphof från Gud. Vore det icke tryggare, skref Brahe, att erkänna, det konungamakten, om den ock ytterst kommer från Gud, så kommer den dock medelbart genom folket. Klas Rålambs penna hade hvassare spets. Några lärda, måhända Lundius, påstodo, det efterträdande konung hade rättighet att bryta den föregåendes löften, om de ock vore med underskrift och sigill bekräftade. Då skref Rålamb: hvad trygghet kan en undersäte på sådant sätt hafva. I orättvisa och bedrägeri öfvergå dylika läror t. o. m. Machiavells, och de kunna icke vara utstuderade vid någon annan högskola än den, der Lucifer sjelf varit första professorn.

I sammanhang med dessa ämnen må ock följande uppträde förtäljas. Vid riksdagen 1680 berättades, att gamla professor Wexonius Gyldenstolpe hade i sin Politica gjort skillnad mellan *medelbara* och *omedelbara* undersätare, och att Per Brahe hade en gång berömmade visat detta ställe för Karl Gustaf, hvilken efter genomläsandet slängt boken i väggen och sagt: J hafven i Gyldenstolpe en man, som är eder välmående, men icke oss så synnerligen. Då enväldsförvararen Hans Wachtmeister hörde detta, u brast han: Den mannen bör genast tagas fa t och straffas för sådana mot konungamakten riktade läror. Men genast upplystes, att författaren vore redan för tio år se'n afiden.»

Presterskapets förhållande i denna sak skildras sid. 221:

»O'vännämnde enväldslärer låto äfven höra sig från predikstolarna, och det på ett sätt, som stundom väcker både förvåning och ovilja. Några tor-des knappt tillerkänna en undersäte något eget och af konungen oberoande värde, någon egen och sjelfständig medborgerlig förtjenst. Icke ens sjelfva Spiegel vågade i detta hänseende föra fritt språk. Han höll i konungens närvaro likpredikan öfver den af lidne gunstlingen Klas Fleming, hvilken dervid hög- geligen berömdes för osviklig trohet och outtrötlig arbetsamhet. »Dock», tillade predikanten, »såsom »den salige herren sjelf, så tillräkna ej heller vi ä- »ran häraf åt honom, utan åt Gud och åt konun- »gen», hvilken sednare genom sin oförlitliga flit, »svaksamhet och omsorg sjelf eller genom sina trog-

»na tjenare allting betänker och verkställer. När
»hufvudet besa ler och vill hafva något genom han-
»den utträttadt, så kan hon, handen, icke deraf till-
»räkna sig någon annan förtjenst än lydningens, uti
»hvilken dygd också den salige herr Klas Fleming
»satte sin högsta ära och sitt största nöje». — Så
predikade den i sig sjelf ädle och rättsinnige Spe-
gel. Läran blef till än större ytterlighet drifven af
andra.

När t. ex. 1688 den nya hyllningsseden i Inger-
manland aflades, blef uti Nyen en predikan hållen
af sedermera biskopen i Linköping Jakob Lang. Den
trycktes och tillagnades konungen. Ämnet var: *Om
Herrans och konungens fruktan*. Författaren
skrifver sålunda: »En konungs höghet kan aldrig
»lysa klarare, än när den paras med den högste Gu-
»dens; och den vördsamma fruktan och kärlek, som
»deraf bör hos undersåtare uppkomma, kan ej bättre
»framkallas, än när konungen ställes bredvid Gud.
»Kätterier och uppror äro nemligen fastare ~~sittman-~~
»bundna än den gordiska knuten. — I första Sa-
»muels åttonde kapitel är en konungs rättighet fram-
»ställd sålunda: Edra söner skall han taga till sin
»vagn och till de åkermän, som hans jord bruka
»och hans säd uppskåra skola. Edra bästa åkrar,
»vin- och oljogårdar skall han taga och gifva sina
»tjenare. Och j måsten vara hans trålar.» — »Män-
»ga tro», tillade predikanten, »att Samuel velat här-
»med varna mot det förtryck, som tyranniska konun-
»gar kunna föröfva. Men den, som rätt besinnar
saken, skall för visso begripa, att den konungliga
rättighet, Samuel beskrifvit, är en sådan, som alla
konungar med skäl äga. — Bort derföre med alla
svärmeandar, ej värdiga att räknas bland männi-
skor! — bort med alla dem, som sätta sig uppemot
Guds och mensklig ordning, och som tro sig finna
ett stöd för sin galenskap deri, att Petrus kallar
dem, som våldet hafva, en mensklig ordning! Sannt
är, att de äro människor och icke englar. Likväl
har Gud insatt dem, och det är således en gudom-
lig ordning. Varer derföre icke halsstyfve, såsom
edra fäder varit», o. s. v. Samma år blef predi-
kanten från kyrkoherde i Nyen befordrad till super-
intendent öfver Ingermanland.

Det ur Samuels bok sålunda använda språket om,
hvad man kallade, konungars rättigheter måtte hafva
 varit ganska behagligt. Under riksdagen år 1693,
 och då enväldet skulle bringas till fulländning, blef
 nemligen på en och samma söndag bemälte prediko-
 text i hufvudstadens kyrkor framställd till betrak-
 telse; och öfverallt med samma uttydning. Detta
 gjorde eller tvingades presterna att göra, ehuru de
 klarligen måste inse, att hvad Samuel uppräknade,

icke framställdes såsom en konungs rättigheter, utan tvärtom, såsom varnande exempel på konungamak- tens missbruk.

Dylka läror måste naturligtvis försaka mycket tadel och missnöje. Serdeles blef detta händelsen med sistnämnde under riksdagen 1693 hållna predikningar. Mot desamma och deras innehåll kring- smög en skrift, som uppgaf sig vara af en prestman författad, men som troligen kom från Klas Rålamb's penna. »Med stor sorg», skrifver han, »har jag af- hört de predikningar, som under riksdagen 1693 blefvo i Stockholm hållna öfver evangelium om myn- tet på skattpenningen; och uti hvilka man föregif- vit, att Samuel har i sitt 8 kapitel 11 till 17 ver- ser framställt en konungs verkliga rättigheter; ehuru profetens mening tydligen varit att framställa var- nande exempel, på hvad ogudaktiga konungar af högfärd och missbrukad makt stundom föröfva. Nämnde predikanter hafva till och med laggt ser- deles eftertryck på dessa Samuels ord: *i skolen vara konungens trålar*. Att likväl ett sådant slaf- veri i ngalunda öfverensstämmar med Guds ord och kristelig samhällsordning, det synes af många andra språk. Skriften säger ju till en tyrannisk konung: »din fader hafver ju ätit och druckit, men blef ändå »vid rättfärdigheten, och det gick honom väl. Men »din ögon och ditt hjerta stå endast på girighet och »att göra öfvervåld och orätt.» Och på ett annat ställe heter det: »I förstar! Låter af all orätt och

*) Lagerfölska arkivet på Lagerlunda.

»väld och tager icke ifrån mitt folk dess arfvedel och drifver dem icke bort från deras åkrar, utan blåter en hvar behålla, hvad honom tillhörer. Ty »gören i annorlunda, skall Herren låta bortdriva vedrä efterkommande med svärd. Och den konung, »som föraktat eden och brutit förbundet, han skall »icke undslippa, säger Herren.» Af allt detta och mycket annat dylikt finnes noggsamt, att Gud har hvarken i Samuels bok eller på något annat ställe befällt, att någon människa skall så underkasta sig en jordisk herre, att denne sednare skulle vara öfver all lag; ty sådant vore ett afguderi. Till och med den vise hedningen Senece säger, »att öfverheten är insatt icke till undersåtarnes tråldom, utan »till deras beskydd och försvar.» Gud lät ju genom Moses föra Israels barn ur Egyptens, och genom Kristus ur syndens och gamla testamentets tråldom. Således älskar han intet slafveri. Också få uti intet kristeligt samhälle slafvar finnas. Likväl hör man dessa smickrande predikanter oförsynt vilja kasta ett helt folk i lifegenskap samt påstå, att undersåtarna själva äga ingenting, utan att hela landet hör konungen till, hvilken derföre, då han utkräver skatter endast återtager, hvad honom egentligen tillhör. Sådana smickrande prester äro de falske profeter, som lära för lön och profetera för penningar. Sedan öfverheten upphöjt dem till stor ära och inkomst visa de alltför mycken benägenhet för smicker; likasom på samma sätt några engelska biskopar lockade den olycklige Karl den förste i förderfvet, o. s. v.

Af denna skrift kan man någorlunda dömma till tänkesättet hos en stor del af de missnöjda inom riket; och den visar, med hvad ögon de betraktade Karl den elfte. På honom och hans brutna konungaförsäkran och brutna löfte om riksörmyndarnas efterräkningsfrihet; — på dessa förhållanden peka tydligt de anförda orden om den konung, som föraktat eden och brutit förbundet. På Karl den elftes ofta mycket orättvisa råfster och reduktionsåtgärder; syfta ock orden om de furstar, som taga från sitt folk dess arfvedel och drifva det bort från dess åkrar. Karl den elfte har i mycket förtjent denna bittra förebråelse. Men icke glömmas, än mindre förtigas må, att många bland de af honom med hårdhet och orättvisa fördrifna släkterna hade förut gjort sig skyldiga till nära nog samma brott, som de nu så bittert öfverklagade. Hvem kan räkna, huru många gånger de eller deras förfäder hade från åkrar och arfvedelar fördrifvit fattiga bondeslägter, hvilkas skatteräntor eller innehafta hemman adeln af kronan fått eller sig tillhandlat. Också här visa sig den hämnande rättfärdighe ens hand.»

Enväldet fulländades 1693. Det är ganska

märkvärdigt att se huru Karl XI steg för steg utvidgade sin makt och slutligen gjorde anfall på *folkets sjelfbeskattningsrätt*, detta frihetens yttersta och sista palladium. Han vann sitt syftemål; men kort derefter timade hans död. Karl XII mottog i arf från sin fader en obegränsad myndighet att i riket påbjuda och upptaga skatter, hvilket allt gjorde de krig möjlige som störtade Sverige från dess förra politiska betydhet och lade det i vanmakt för långliga tider. Följande förtjenar läsas sid. 288, rörande 1698 års fiksdag och derefter skeende åtgärder till inemot 1697:

»En vigtig del af den medborgerliga friheten hade dock svenska folket ännu sig förbehållen, eller, rättare sagdt, den var ännu icke af ständerna formligt bortgifven. Det var rättigheten att sig sjelft beskatta, d. v. s. att bifalla eller afslå de gerder och pålagor, som regeringen möjligtvis kunde begära utöfver de vanliga, en gång för alla bestämde skatterna. Försök mot denna deras rättighet saknades dock ej. Ganska vädlig var t. ex. den lära, som åtskilliga af enväldets apostlar nu började förkunna, att nemligen *kronan var rätta egaren af all rikets jord; och att följaktligen de, hvilka man nu kallade jordegare, icke förlente detta namn, utan hade af kronan fått sig denna jord endast till brukande upplåten; och att dertfore, då kronan af slika jordinnehafvare fordrade högre eller mindre skatter, tog hon (kronan) blott, hvad henne urspr. ngligen och med rätta tillhörde; och att i följe deraf jordinnehafvarne hvarken hade rättighet att vägra eller bifalla sådana skatter, utan blott skyldighet att dem godvilligt betala.* Likartade åsigtter hade redan förut varit yrkade, ej minst af Gustaf Wasa, men utan att hvarken då eller nu kunna göra sig gällande. Det tycktes ock, som Karl den elfte i det längsta velat undvika hvarje försök att vare sig i grundsats eller verkställighet angripa den ömtåliga punkten af ständernas sjelfbeskattningsrätt. Han tillät sig visserligen några smärre ingrepp deri, särdeles mot den af honom förföljda och af ofrälseständen icke understödda adeln; men i allmänhet finner man, att de dryga gerder och bevilningar, som under hans tid utbetalades, alltid hade blifvit hos ständerna ordentligt begärda och af dem bifallna.

— Men på samma gång finner man hos Karl den elfte ett tydligt bemödande att göra sig och kronan helt och hållet oberoende af dylika utomordentliga gerder och derigenom också af ständerna och deras

bevillningar. Genom allehanda råfster och reduktioner sökte han uppdrifva kronans egna både bestämda och beständiga inkomster till den höjd, att han ej mer skulle behöfva några särskilda gerder och således ej heller något ständernas bifall dertill. Utan att angripa sjelfbeskattningsrättigheten, sökte han att så vidt möjligt blifva oberoende af densamma och att således göra kraftlöst eller oanvändbart detta det sista band, som ständerna lagligen kunde lägga på rikets regering. Detta mål hade han också uppbunnit, och det just vid ifrågavarande 1695 års riksdag. Kronans bestämda inkomster hade nu blifvit så ökade, och dess skulder så afbetalda, att konungen ej längre behöfde några utomordentliga gerder eller bevillningar; utan afsade sig alla de större eller mindre dylika, som han bitills och från 1675 uppburit. Förvaltningen och lagstiftningsmagten voro redan förut laggda i hans hand. Af ständernas sjelfbeskattningsrätt hade han också numera blifvit nästan oberoende. Det var alltså svårt att säga, hvartill ständer och riksdagar hädanefter behöfdes. Många trodde ock, att 1695 års riksmöte skulle blifva det sista i Sverige. Karls oupphörligt vexande magtlystnad lockade honom dock slulligen att göra ett formligt och genomgripande försök äfven mot sjelfva grundsatsen af ständernas sjelfbeskattningsrätt. Vi ha redan omtalat den ovilja, han och flere hans företädare hyste mot gamla konungabalken och mot de magtinskränknings, som den innehöll; likaså, huru gunstlingen Linskiöld gång efter annan talat om nödvändigheten af en ny och ändrad konungabalk, o. s. v. Karl lät verkliggen lagkommissionen utarbete en sådan i öfverensstämmelse med det nya enväldets önsknings och åsigt. Der tillerkändes honom alla de magtvinningar, som blifvit beviljade vid riksdagarne 1680, 1682 och 1695. Utom och utöfver dessa ständernas medgifvanden föreslog den nämnda rätten. Öfver denna föreslagna konungabalk tillämnade konungabalken, att konungen skulle också ega rättighet, att vid hvarjehanda påfordrande skall pålägga sina undersätare nödiga pålagor. Det var det tillämnade dödshugget åt sjelfbeskattningsrätten flere öfverrätters och embetsmyndigheters utlåtande. Deras evda, oss bekanta, anmärkningar dervid tala för konungamagtens ytterligare vidgande. — Men hela denna sak kom ej i rättig fart förr än 1696 och i början på 1697. Dess utförande afbröts genom konungens i detsamma timade frånfälle. Om Karl lefvat ett eller annat år längre, hade troligen någon ny riksdag med sitt hemliga utskott antagit den nya konungabalken och derigenom

formligen bortgifvit också sjelfbeskattningsrätten.

Att dock äfven denna medborgerliga rättighet dukat under och försvunnit i den oinskränkta konungamagten; sådan var åsigtan hos en stor del af en våldspartiet. Denna sats sgorde sig äfven snart i verkställigheten gällande. Inom den korta tiden af två år hade den femton- till sjuttonårige, men redan myndig förklarad Karl den tolfte och hans regering så bortslösat de af företrädaren samladeskat- terna, att han, oakadt freden ännu varade, likväl behöfde nya, utomordentliga bevillningar. Den 12 Sept 1699 påböd Karl den tolfte en gärd, lika ovanligt stor, som de, hvilka blefvo åt Karl den elfte under rikets svåraste betryck medgifna. Denna utomordentliga beskattning bar Karl den tolfte af blott egen magtfullkomlighet påjudit, utan att ständerna blefvo deröfver ens hörda; och på samma sätt fortgick det under hela hans regering. Vi känna likväl icke, att ständerna någon gång formligen afstått nämnde sin sjelfbeskattningsrättighet. Det djerfva ingreppet deri var ett tilltag af Karl den tolfte regering; men tillika ett temligen följdriktigt utbildande af de grundsatser, som Karl den elfte envälde hade i öfrigt gjort gällande.»

Q. 1342 11 1650

Konventikelfrågan.

Såsom allmänbeten tagit liflig del i de förhandlingar, som egt rum i och för det s. k. missionsväsendet och sedermera de i Upsala timade läsareuppträden, hvarom Aftonbladet förut talat; anse vi äfven nu för en skyldighet att meddela regeringens beslut i afseende på de sistnämnde, innefattadt i svar till justitiekanslersembetet på den af sistnämnde embete i underdånighet gjorda hemställan, huruvida åtal skulle anställas mot hr rådmän Henschen i Upsala, eller han denna gång blott borde undergå varning inför domkapitlet, med förklarande att åtal genast skulle följa derest förbjudna gudstjenster ånyo af honom hölles. Den tillf. regeringens beslut i ämnet är fattadt den 2 Aug., men har först för några dar sedan (den 17) kommit, hr justitiekansleren tillhanda, hvarföre man kan förmoda, att till vederbörande stadsfiskal i Upsala kännedom om hvad han har att göra icke ännu hunnit expedieras. Vi hoppas likväl, att det icke skall anses för tidigt af Aftonbladet att meddela ifrågavarande regeringsbeslut, i synnerhet som det med spänd väntan varit emotsedt, och utan tvifvel skall hafva sin inflytelse på en mängd förhållanden: Det nåd. reskriptet är staldt till justitiekansleren, upptar först en recit af hvad i dennes underd. memorial till regeringen blifvit hemstaldt (hvilket AB. förut meddelat), omsformuler derefter en art böneskrift, hvarmed hr rådmän Henschen särskildt till regeringen inkommit (hvari han undanber sig både åtal och varning, på grund deraf, att »hvarken vid ifrågavarande sammankomster föredragits något irrlärligt, eller desamma hållits å sådana tider då allmän gudstjenst i staden Upsala förrättats», äfvensom han åberopar ett kongl. reskript af den 9 Jan. 1822 rörande läsarne i Norrland); och säger regeringen deri slutligen:

— — — »Detta med hvad mera handlingarne i målet innehålla, hafve Vi i nådigt öfvervägande tagit; och, ehuru ifrågavarande sammankomster, hvilka, enligt hvad upplyst blifvit, i början varit inskränkta till husliga andaktsöfningars förrättande inom en enskild och sluten krets, men sedermera öfvergått till offentliga och för hvar man tillgängliga sammanträden för särskild gudstjensts hållande; icke kunna, så

beskaffade, anses öfverensstämmande hvarken med god ordning eller med gällande författningars föreskrift; likväl, och som anledning icke förekommit, att berörde sammanträden hållits i annan afsigt än för befrämjande af religiös uppbyggelse enligt den rena Evangeliska läran, hafve Vi funnit skäligt förklara, att ätal emot anställarne eller deltagarne i meranämnde sammankomster nu icke må egas; viljande Vi dock härmed hafva anbefallt Eder förståndiga vederbörande allmänna åklagare att hafva noga tillsyn derå, att sammankomster af ofvannämde olofliga beskaffenhet ej må i staden Upsala vidare hållas, och att, i annan händelse, derom till laga beifran göra förnyad anmälan.

Meddelande Eder sådant till svar och underdänig efter rättelse, befalle Vi &c.

Under Kongl. Maj:ts &c.

G. A. Sparre.	J. F. Fähræus.
C. E. Günther.	B. v. Platen.
	N. af Zellen.»

Detta regeringsbeslut är utmärkt af klokhet för så vidt frågan endast varit att åstadkomma lugn för det närmaste ögonblicket. Stadsfiskalen får nemligen ingenting att göra; domstolen således icke heller; och — det förnämsta af allt — läsarne bibehållas orubbadt i sin hittills varande ställning, samt kunna, derest de förstå sin sak (hvarpå man i detta fall alls icke behöfver tvifva), hädanefter som hittills hålla sina konventiklar inom sjelfva Upsala, eller på sin höjd (om de vilja bevisa den tillfreg:n någon mot dess artighet svarande godhet) strax utanför staden, i Waksala, Wänge eller hvar som helst — en undfallenhet, som de likväl alldeles icke behöfva iakttaga, om de ej behaga. Man kan också lätt förstå, att detta stora lugn — denna genom resultaterna af regeringsbeslutet dem tillförsäkrade visshet om att få fortsätta och efter godtycke utvidga sin verksamhet — äfven skall utbreda sig till läsarne öfverallt i riket och framför allt i Stockholm, der deras sammankomster äro ganska talrika, och der de endast afväktat detta efterlängtrade beslut för att agera fullt obehindradt. Säsom ett sådant resultat måhända icke genast och vid första påseendet synes af regeringens skrifvelse, när der mot slutet läsas orden om förständigandet till allmänna åklagaren (stadsfiskalen), att hafva noga tillsyn

»derå, att sammankomster af ofvannämnda olofliga beskaften ej må i staden Upsala vidare hållas» (se i kongl. reskr. det af oss med kursiv stil utmärkta); så torde det vara vår pligt, att litet närmare reda hvad detta egentligen innebär. Det innefattar till hela sitt resultat, att man i brevet har att läsa dessa ord, men ingenting vidare.

För att begripa förhållandet häraf, måste man veta hvad till en stadsfiskals embetsutöfning lagligen hör, och hvarutom den omöjliga kan sträcka sig. Han eger ingen *preventiv* makt. Han kan på intet sätt förekomma oöfliga gerningar; till hans tjänst hör endast, att, *sedan* de skett, anställa åtal emot personer som begått dem. Men detta, som är det *enda* han förmår, har här genom regeringsbeslutet blifvit honom betaget i denna sak. Intet återstår således för statsfiskalen i Upsala att göra mot läsarne. Vi skola se beviset härför i det följande. *Ms. Nr. 193. 218, 1870.* (Forts.)

Konventikelfrågan.

(Forts. fr. N 193.)

Det heter i den tillförordnade regeringens beslut af den 2 Aug., *) att stadsfiskalen skall hafva *noga tillsyn* derä, att sammankomster af ofvannämnde olodliga beskaffenhet ej må i staden Upsala vidare hållas. Hvad skall han företaga sig till detta ändamåls vinnande?

Stadsfiskalen skall hafva *noga tillsyn*: han kan se sig om och höra efter — så mycket förstår han; men något vidare resultat är hans tillsyn icke i stånd att hafva, och något hinder emot sammankomsterna kan deraf icke följa, såvida ej läsarne sjelfva, af ynnest och af en beskedlighet som från deras sida onekligen vore att kalla för långt drifven, vilja gå honom tillhanda med hjälp och biträde emot egna bröder och emot sig sjelfva.

Lätom oss tänka på saken i detalj och i verkligheten. Antagom, att läsarne ämna hålla en ny konventikel i Upsala, och det t. ex. torsdagen strax efter sedan stadsfiskalen bekommit skrivelsen från justitiekanslersembetet, innehållande regeringens befallning att »intet åtal anställa för det förlutna; men att för närvarande »hålla tillsyn», samt att för framtiden, om någon ny slik sammankomst sker, derom då göra »förnyad anmälan» **). Stadsfiskalen får veta om den tillämnade nya konventikeln; eller han får icke veta det. I sednare fallet kan han naturligtvis ingen åtgärd vidtaga på förhand. I förra fallet, åter, besöker han konventikelföreståndaren, om en sådan är känd, eller skickar bud på honom, samt förständigar honom att sammankomsten är förbjuden att hållas. Konventikelmannen bugar sig och tackar för underrättelsen om en sak, som han viste

*) Se onsdagsbladet.

***) Märk väl denna omständighet. Just.-kansleren hade i sin underd. hemställen till regeringen föreslagit, att om, oaktadt varningen, nya konventiklar höllas, äminstone då åtal *genast* och utan vidare skulle göras; hvaraf följer, att fiskaliska makten i den händelsen icke först hade att gå in med ny anmälan och derpå afvakta svar o. s. v., till en ny cirkelgångs genomlöpande. Nu är det, deremot, just detta sednare som regeringen befallt.

förut. Han går hem, och när dagen kommer hålla han och hans läsare konventikeln; ty hvarföre skulle de efterfråga fiskalens tillsägelse och förbud, när de sakna inre eller yttre anledning att efterfråga sjelfva lagens längesedan gifna förbud i alldeles samma sak? Nu sammanträder alltså mötet, och den privata gudstjensten sker. Fiskalen får kännedom deraf, och han infinner sig sjelf vid mötet — för att — ja, nu uppstår just frågan hvad han skall företaga?

Det enklaste måste väl vara att han åtskildjer de sammankomne, tänker man. Nåväl, det låter något. Låtom o:s då se huru detta skall tillgå. Äfven en stadsfiskal är en man, som icke får bryta edsöre, olagligt störa husfreden, göra bembång, eller flytta någon mot dess vilja från ort och ställe, hvilket onekligen måste ske om han skall utdrifva personer ur rum, der de befinna sig, och der de vilja kvarvara. Sådant är klart; men »lagligen» får han dock göra allt detta, anmärker man. Godt; huru skall han då uppföra sig för att härvid uträtta någonting lagligen? Till en början måste han åtminstone göra sin sak varligen. Han stiger således beskedligt in i salen, der läsarne sitta församlade. (Vi antaga nemligen icke en gång så mycket, som att läsarne aflägsnat sig när stadsfiskalen antågar; hvilket dock för dem måste vara det lättaste i världen. Nej! de behöfva icke det: de sitta kvar helt stilla). När stadsfiskalen inträder, helsar han mildt. Äfven läsarne stiga af höflighet upp och buga sig, samt bedja hr Hultgren sitta ned. Likväl fortfarande de icke nu med gudstjensten eller med bibelförklaringar, sjunga icke, och uppläsa inga bibelspråk, af hvilka några möjligen kunde vara obehagliga för en statens tjänsteman att höra; med ett ord, de göra alldeles ingenting, de endast förblifva på sina stolar i hr Hultgrens åsyn. Skall han nu helt plumpt och peremptoriskt utdrifva sådana belevade menniskor, som ej göra värre än sitta tillsammans? Eller rättare: kan han »lagligen» skilja dem åt? Han kan gå hyggligt tillväga och börja med den frågan: hvarföre de äro tillhopa? samt derpå bedja dem aflägsna sig. Och derpå kunna de

lika hyggligt svara honom, att de äro på besök hos värden, samt ämna stanna. Om de vilja, kunna de äfven säga hr stadsfiskalen, att saken alls icke angår honom, och att de ej behöfva svara honom det minsta, än mindre rätta sig efter hans tillsägelse att bortgå; ty likaså visst som en kronans betjent eger att upplösa olöflig sammankomst (d. v. s. en, som 1:o blifvit olagligen kallad, t. ex. sockenstämma, utlyst utan laga former, obefogade möten på offentliga ställen, o. s. v.; samt 2:o på hvilken något olagligt förekommer, t. ex. slagsmål, privat gudstjenst, lasteligt tal om konungen, eller annat förbjudet); likaså visst är det, deremot, att han ej eger åtski'ja personer eller skingra ett sällska, som på intet sätt befinnes olagligt (den omständigheten att hafva påhälsat en person i hans hem, är det icke; och att under tiden sitta på hans stolar utmed hans väggar eller i ring kring hans bord — det enda, som fiskalen vid sitt besök i sammankomsten finner — är det lika litet). Hvad skall då hr Hultgren vidare göra? Lagligen ingenting. Det enda och yttersta han kan företaga till konventikelns förhindrande, är att blifva kvar hos läsarne hela tiden; emedan de ej i hans närvaro lära hålla sin privata gudstjenst, och alldeles icke heller behöfva det. Men huru länge skall då stadsfiskalen dröja der? Hela dagen. Dock — vid nattens början får han väl gå? ty också han behöfver sofva någon gång. Alltså aflägsnar han sig vid mörkrets inbrott med en melankolisk afskedshelsning, och läsarnes värd ledsagar honom till dörren med en glad bugning. Konventikeln, som måst afbrytas, börjar nu så gerna sist som först, och kan gerna fortsättas hela natten; ty personer, intagna af religiöst nit, efterfråga litet att vaka ett eller annat dygn. Men huru våga de det? utropar kanske någon: stadsfiskalen, som endast bortgått på lur, kan ju genast återkomma? Godt och väl; han må återkomma. Samma uppträde förnyas då, som nyss beskrefs. Om han ej vill omaka sig, kan han skicka stadens vaktmästare att sitta inne hos läsarne. Det blir dock alltigenom sak samma. Läsarne, som alltid äro höflige, kunna bjuda stadstjenaren ett par smör-

gåsar med salt kött och ett glas svagdricka eller vatten ur St. Eriks källa, för att dermed fördrifva den ledsamma nå ten hos dem. Följden blir endast någon tråkighet å ömse sidor. Vidare intet. Och ingen kan heller begära, att stadsfiskalen eller stadsfiskalens skola repetera dylikt hvarenda dag. De måste väl och skola sköta sin tjänst i öfrigt? Fördens skull blifva läsarne som oftast alldeles förhindrade att hålla sin privata gudstjänst; och de skola i verkligheten blifva det alltid, emedan säkert ingen stadsfiskal vill utsätta sig för att sitta som en narr ibland dem hela timmar igenom. Sålunda ske ofelbart de »olofliga sammankomsterna», oaktadt all den anbefallda tillsynen.

Men — säger man — stadsfiskalen måste väl ej hafva svårt att skaffa sig vittnen på de sa olagligheter, utan att sjelf närvara dervid då det är klart att ingenting visar sig? Tvifvelsutan. Men hvad blir deraf? »Vittnen» förmå ingenting uträtta till hindrande; de kunna endast omtala och bestyrka någonting förelupet. Detta står visst i stadsfiskalens makt att begagna — nemligen till beifrande af ett redan händt, d. v. s. till åtal (hvilket han får ej tillåtes anställa); men omöjlig till det olagligas förebyggande (hvilket är det enda han här får). Kortligen: det han kan göra, det skall han icke; och det han skall, det kan han icke. Ämnet återkommer således oupphörligen till sin utgångspunkt, som är, att då stadsfiskalen ej eger beifra konventiklarne, så har han ock ingenting att uträtta med hela sin noggranna tillsyn.

Likväl bör man anmärka, att stadsfiskalen dock har något att göra: han skall nemligen inkomma med »förnyad anmälan» om vidare olagligheter inträffa. Det måste erkännas, att på denna anmälan kan befallning från högre ort slutligen komma om åtals anställande. Men svårt är att inse skälet, hvarföre en sådan befallning skulle meddelas *då*, när den icke skett nu. Konventiklarne i Upsala hafva redan försiggått flera år och otaliga gånger. Detta beifras ej, och anställarne varnas icke en gång. Antag nu, att de göra om dem igen, och på

intet sätt värre. Obeifrade, som de äro — hvarföre skulle de icke förnya gerningar, som befunnits så oskyldiga, att de ej en gång blifvit varnade för dem? Finnes anledning att framdeles åtala dem för enabanda sak? Knapast. Troligt är det också icke att sådant sker. Hade icke af särskilda orsaker (se nedanföre) läsarne varit ömhuldade, så hade ej utgången blifvit sådan vid detta tillfälle; och af samma orsak är det påräkneligt, att den icke heller blir annorlunda en annan gång. Läsarne kunna således vara mycket lugne; och allmänheten får nog deraf erfarja följderna både här och annorstädes.

Vi hafva, som man ser, i det ofvan anförda exemplet antagit sjelfva extremer, eller att läsarne inom sjelfva Upsala stad fortfara att hålla sina privata gudstjenster strax ofvanpå svaret ifrån-regeringen; äfvensom vi visat huru lätt detta blefve dem i praktiken. Och när sådant går så lätt för sig i extremet, huru mycket lättare då i ett poneradt mindre skärande fall? Det innebär ju intet stort omak för läsarne, att välja någon punkt nära utom »Upsala stad», hvilken regeringen tydligen påpekat såsom ett önskad undantag. Kunna ej läsarne af artighet följa denna vink? Vi vilja väl ej råda dem att samlas på Eklundshof eller Rickomberga; icke dertföre, att något der från statens sida skulle hindra dem; men det kunde blifva tråkigt af andra orsaker. Deremot gifvas både öster och nordvest om den klassiska staden rätt angenäma lokaler, och det nära nog. Hit sträcker sig icke Upsala stadsfiskal; och en man, som efter hvad vi nyss sågo, kan tillfoza läsarne intet på sjelfva stadens gebit, skall än mindre göra något utom sitt territorium. Nå — än länsmanen? kronfogden? landsfiskalen? De må heta hvad som helst, och deras funktioner må på landet vara, liksom stadsfiskalens i staden, att utföra en allmän åklagares roll, huru mycket som behagas; men hvad annat kunna de dock göra på sitt fält, än hr Hultgren på sitt? Ingen läns-

man kring Upsala har fått särskild befallning att i läsarväg »hålla tillsyn»; han har således blott den redan varande lagen att rätta sig efter. När nu i afseende på konventiklar läns-
 mannen sett lagen otillämpad flere års tid inom Upsala stad, måste han tänka: låt den ock på landet först ligga nere ett par år; sedan konventiklarna under hela den tiden ostördt hållits härute, skola vi fundera på att göra »anmälan»; sedan få vi väl det svar, att lagen för den gången ej skall tillämpas, men att om något främdeles sker emot den, så bör »förnyad anmälan» göras o. s. v. o. s. v. Af ynnest mot auktoriteterna och för att lindra deras skrifveri, kunna läsarne efter alla dessa år flytta sina möten till nästa länsmansdistrikt, der då samma cirkelgång begynner och under en ny period genomlöpes. Men om de icke vilja, behöfva de ej göra sig detta besvär, lika litet som lemna sjelfva Upsala.

Hvad är sensmoralen?

Om någon tror, att vi missunna läsarne den stora frihet de sålunda genom den tillförordnade regeringens sätt att gå till väga vunnit i praktiken, så är det ett fullkomligt misstag. Många af deras läror gilla vi icke; men det hör ej hit. Förhållandet är endast, att vi kunna icke allenast läsarne, utan alla slags religionsanhängare, inom eller utom lutherska kyrkan, *en lika stor frihet* att hålla enskilda gudstjenster, när, huru och hvar de behaga; med ett ord, vi önska religionsfrihet för hvar människa i Sverige, och icke exceptionellt för de s. k. läsarne. Man torde påminna sig, att Aftonbladet mer än en gång ganska oförtäckt uttalat sin mening om konventikelplakatets borttagande, jemte de i sammanhang dermed existerande res riktiva religionsförfattningarnes annullerande; nemligen genom de statsmakter, som sådant ega att göra: konungen och ständerna gemensamt. Men tillika hafva vi flera gånger tillåtit oss oförgräpligen anmärka angelägenheten, att så länge dessa författningar ännu finnas, *de måste tillämpas lika* för alla sektarier. Om man icke

vill borttaga religionstvångslagarne genom att
 formligen afskaffa dem, utan heilre följa den
 methoden att låta dem uids genom att *aldrig*
tillämpas, så uppkommer härigenom bland folk
 åtminstone egalitet, om icke legalitet; och det
 kan då vara. Men onekligen måste det erkännas
 högst betänkligt, att gifva prof på den uppen-
 bara väld, som svärigen döljes; då en existe-
 rande lag betages sin gällande kraft när frågan
 är om somliga partisaner, men en annan exi-
 sterande lag i samma ämne tillämpas, och det
 ända till öfverdrift, då det rör någon medlem
 af ett annat parti. *afsl. n:o 115*
1834 (Forts.)

Konventikelfrågan.

(Slut från föreg. nr.)

Vi torde vid detta tillfälle böra upptaga en artikel i Dagligt Allehanda för den 13 dennes, hvilken väl i början vänder sig emot Aftonbladet, men vid slutet och till sitt egentliga resultat alldeles instämmer dermed. Vi tillåta oss vidröra dessa begge olika omständigheter särskildt. I början af artikeln heter det, att D. A. medgifver sig

— »icke rätt förstå den politik. A. B. driver i sina artiklar om religionsfriheten. Å ena sidan vill förf. af dessa artiklar, att ej mindre konventi-elplaketet, som förbjuder enskilda gudstjenster och ålägger strängt ansvar både för dem som hålla dessa olofliga religionssam-ankomster och för dem som deri deltaga, än andra dermed sammanhang egande restriktiva religionsförfattningar *skola upphävas*: men å den andra sidan klagar han öfver, att dessa författningar icke oupphörligt tillämpas i all sin stränghet. Och skälet är: »att så länge dessa författningar kvarstå, »men man uraktiläter att tillämpa dem på vissa religiösa partier eller sådana af det ene slaget, dem »man tillfälligtvis skulle känna sig fallen att gynna, »så inträder gen m denna *konventiens* icke-religionsfrihet, utan endast *godtycklighet*, emedan man då »i alla fall när som helst kan låta samma restriktiva »författningar utöfva sin makt emot andra religionspartier, dem man icke ville gynna eller kanske till »och med önskad förfölja.» Och vidare önskar förf. sträng tillämpning af de ifrågav författningarne, »på »det att *alla* religionspartier gemensamt måtte känna »sig tvingade att i *förening* söka motarbete de skadliga restriktionerna i lagarne.»

Hittills har man likväl trots, dels att en icke upphäfven oförnuftig och olämplig lag bör tillämpas *så sparsamt som möjligt*, d. v. s. endast då det är alldeles oundvikligt, dels att ett tillräckligt motif för lagens upphäfvande måtte ligga just i dess oförnuftighet och olämplighet. Men detta är naturligtvis för litet konstigt. Med en grym lag skall först, i lagens namn, så mycket grymhet öfvas som möjligt, på det att *alla* derefter skola förena sig om lagens afskaffande. ! »

I den sista tiraden här af ligger ej så liten förvillelse. Just sjelfva den maximen, att *icke upphäfa*, men att i stället *så sparsamt som möjligt tillämpa* en gällande oförnuftig lag, innebär i vår tanke en af de farligaste juridiska sätiser. Ty hvad är att »sparsamt tillämpa»,

om ej, att näpsa den ene och släppa den andre? och hvad afgör härvid merendels valet, om icke partisinet hos tillämparen, hvilken finner behag hos vissa religiösa fraktioner och därför till deras fördel konniverar; men handlar tvertom mot andre? För öfrigt behöfva vi icke relevera D. A:s apostrof mot »örf. i A. B.» då det i D. A. påstås, att denne förfre icke skulle finna ett tillräckligt motiv för en lags upphälvande i sjelfva dess oförnuftighet, utan först önska, när en grym lag finnes, att med den i lagens namn så mycken grymhet måtte öfvas som möjligt, på det alla derefter skola förena sig om lagens afskaffande!! När har A. B. framträtt slikti? Förf. i A. E. såge naturligtvis allrabelst att hvarje oförnuftig lag utan alla grymheters repeterande helt simpelt afskaffades. Men då ställningen i ett samhälle i något visst fall befinner sig sådan, att man på intet vilkor synes vilja afskaffa den »oförnuftiga lagen» för »dess oförnuftighets skull», så återstår blott medlet att få saken per absurdum genomdrifven. Vi tillåta oss därför med Allehandas förlof änyo upprepa, det vi al s icke/anse för kastligt, att religionslagarne måste tillämpas på alla religionspartier lika, och utan några af förkärlek tillkomna exclusioner och undantag, just *»på det att alla religionspartier gemensamt måtte känna sig tvingade att i förening söka motarbete de skadliga restriktionerna i lagarne.»*

Slutet af Allehandas artikel innebär, att ehuru D. A. icke påyrkar de omtalade lagarnes tillämpning för alla fall, det likväl anser — »de offentliga myndigheterna ingalunda böra se mellan fingrarne, när frågan gäller personer, som obehörigen och med djerft förakt för lagen ingripa i kyrkans rätt, och söka att kring sig samla seider och proselyter; ty sådana personer böra efter vår tanka, icke tolereras, utan förat varnas och, om detta ej hjälper, lagligen åtalas. Således äro vi beträffande häradshöfding Henschens nu hos vederbörande anmälda tilltag, att i Upsala hålla konventiklar och dit locka en mängd ensaldigt folk, af den mening, att ett sådant tilltag ovilkorligen bör blifva föremål för laga åtgärd och straff, men att deremot konventikelplakatet icke bör användas emot dem, som, säkert utan någon s raffvärd afsigt, deltagit i de af herr H. beramade sammankomster, hvilka de destomindre hade anledning misstänka vara mot författningarne

stridande, som ju herr H. sjelf är lagkunnig och domare i staden samt följaktligen borde i främsta rummet vakta sig att öfverträda lagen. Af samma skäl hysa vi den öfvertygelsen, att det ligger presterskapet och vederbörande polismyndigheter i hufvudstaden på det högsta till last, att de låta så godt som under sina egna ögon herr Rosenius et komp. och många utgreningar af läseriet i alla trakter af staden få opåtaladt drifva sitt ofog, fanatisera, förrycka, ja beskatta en rätt stor del, särdeles af den tjänande klassen, samt småningom tränga sig in till och med i familjerna, intill så de slutligen komma att växa presterskapet sjelfva öfver hufvudet. Ännu är det icke för sent att hejda det onda utan att det får utseende af »förföljelse», och utan att något organiseradt motstånd kan vara att befara; men länge får man ej fortfara att lägga armarna i kors eller kanske på vissa håll i tysthet »gynna». Huru långt anspråken och sjelfförtroendet redan vuxit hos läseriet, det bevisas bäst några af dess mäktigaste apostlars djerfva försök att, under namn af »den inre missionens», få en sådan organisation af konungen sanctionerad, för att sedan kunna vara af lagarne oantastelige. Må dertfore regeringen och vederbörande icke tro sig hafva gjort tillfyllest, genom att hafva tillbakavisat det ifrågavarande djerfva försöket, utan må man tillika, genom lämpliga, af lagen tillåtna, åtgärder, söka från samhället bortrensa det onda, som eljest snart nog kan komma att taga öfverhand. Vi hoppas, att den t. f. Reg. gör första steget härmed, genom befallning till justitiekanslaren, att mot häradshöfding Henschen låta anställa åtal för de läserisammanskomster, han under erkebiskopens och Upplandslandshöfdings ögon, fått länge nog hålla i allsköns ro. Detta steg skulle, som vi förmoda, åtminstone i någon mån »väcka» äfven läsare-apostlarna och deras anhang här i hufvudstaden och förmå dess presterskap att jemväl gripa an verket.»

Huru Dagl. Allehandas här mot slutet af artikeln yttrade förmodan om regns tillgörande slagit in, och hvad D. A. derom nu tänker, ankommer naturligtvis blott på D. A. sjelf att tala om och för sin del bedöma. Om det, lika med allmänheten, skulle tycka att detta regeringsbeslut står i ett något skeft förhållande till det för icke länge sedan emanerade afslaget på den begärda sanktionen af missionsstadgande; så kan förklaringen ligga deri, att man under reskriptet till justitiekanslaren ser intetdera af de tvenne namn, som stodo under den kongl. resolutionen om missionsstad-

garne. Man kan således anmärka, att åtminstone ingen personalinkonseqvens förelupit, huru än saken för öfrigt må betraktas af dem, som om en regering göra sig ett kollektivbegrepp. Att läsarne skola gifva alltsammans sin egen utläggning, är klart; de hafva, efter hvad man allmänt berättar, redan dragit den slutsatsen, att man väl icke genom att sanktionera sjelfva missionsstadgarne ville visa svenska publiken uppenbart och alldeles oförtäckt att man gillade deras förehafvanden, men att man dock i hemlighet och i sjelfva verket gjorde det, hvilket bevisades dels deraf, att man först och främst icke låtsade märka alla deras konventiklar och öfriga rätt betydliga verksamhet, den man så godt som ständigt och jemt har under ögonen både i hufvudstaden och annorstädes; samt dels och för det andra deraf, att, om någonsång eller på något ställe saken kom så långt (som nu i Upsala), att en anmälan från fiskalsembetet omöjligen kunnat undvikas, man likväl då lät en sådan anmälan ej hafva annan följd*), än att man i anled-

*) Såsom det icke varit vår afsigt att företaga någon kritik af reskriptet till justitiekanslersembetet, utan endast att omtala dess tillvaro och närmaste följder; hafva vi ej heller velat taga i beaktande huru det må förhålla sig med det egentligen juridiska i dess uppställning. En punkt häraf torde dock icke böra lemnas alldeles ur sigte. Det heter på ett ställe, såsom skäl hvarföre åtal icke nu skall anställas mot de i Upsala förelupna konventiklarne, att de icke hållits »i annan afsigt än för befrämjande af religiös uppbyggelse enligt »den rena evangeliska läran» (se i kongl. reskr. det af oss med kursiv stil utmärkta i A. B. N: 193.) Anförandet af detta såsom grund för beslutet framkallar nästan ovilkorligen den tanken, att svenska kyrkoförfattningarne härvid varit — åtminstone, i uppsättandets ögonblick — oafsedde. Dessa författningar röra tvenne alldeles olika ämnen, men likväl begge förbjudna, nemligen: a) Irrlärlighet; b)

privata gudstjenster utan irrlärighet. De sednare äro tydligen förbjutna just genom de många gånger här omtalade stadgar, som ännu existera, och — så orimliga de än må vara — dock antingen måste upphävas eller ock tillämpas utan våld. Man tycker visst det låta besynnerligt, att höra ett förbud (1726 års, sedermera i yngre cirkulärbref o. s. v. flere gånger förnyadt) emot religiösa sammankomster, der intet förekommit utan i »enlighet med den rena evangeliska läran.» Den som känner svenska kyrkohistorien från perioden af 1700 talets första hälft, hvarunder de då så mycket barbarade Dippelska oroligheterna jemte Zinzendorffska m. fl. sekter begynte här i landet, kan lätt förklara sig uppkomsten af dessa författningar, och begripa orsaken, hvarföre regeringen ville hindra alla privata religionssammanträden med gudstjenster *äfven af renlärt innehåll.* Hurudan för öfrigt än anledningen varit; nog af, dessa restriktiva lagar finnas nu. Huru kan då det anförda begagnas till juridiskt skäl för icke-åtal? Skulle slutligen »afsigten att befrämja religiös uppbyggelse» vara nog för att göra konventiklar tillåtliga, så hafva de alltid varit det, och kunna aldrig annat blifva: religionsfrihet är då inne: men svenska kyrkostadgarne säga annat, och för dem är nämnde afsigt alls icke tillfyllestgörande.

Beträffande det anförde kongl. brefvet af den 9 Jan. 1822, så rörde det lokala förhållanden med läsarne i Norrland, och saknar användbarhet i förrevarande fall.

Lika med D. A. finna vi visst, att de restriktiva författningarne icke i hvarenda eller ringa händelse behöfva tillämpas; men »sparsamheten» skall icke bestå i att konnivera för anhängare af vissa slags partier, under det man går fullkomligt strängt till väga mot andra. Det är då den »våld» uppkommer, hvarom vi talat.

Upsalakonventiklarne, såsom icke gjorde af okunnige bönder eller oförtänt och blott en gång, utan tvertom långvarigt, repeteradt och af lagkunnige, kunna alltså svårigen räknas till de små och obetydliga fallen.

112

ning deraf befallde, det hvarken åtal eller varning skulle ega rum. Den som ej med flit vill göra sig stockblind, mena de, begriper hvad detta betyder; och att läsarne sjelfve framför allt skola förstå det, derom kan man göra sig fullt förvissad. Det är således en mycket inskränkt förmodan, som försports på ett och annat håll, nemligen, att läsarne »nu skulle taga sig till vara, akta sig, och inga vidare läsaremöten hålla, emedan de fått en skrämsel i sig genom hvad som kunnat hända hr Henschen». Man känner detta sitt folk ganska illa, om man tror dem blifva — eller hafva blifvit — det ringaste förskräckta genom något som tvertom gifvit dem en stor uppmuntran. Om »händelsen» på dem gjort något intryck, så är det ofelbart endast det, att hos dem blifvit inskräppt, det de icke böra gå till väga med öppenhet och uppriktighet (såsom då de ärligt trädde i dagen med begäran om sanktion på stadgarne), hvilket de märka icke dugde; men i stället handla i mörkret, dölja sig, eludera lagarne och öfva falskt spel, hvilket synes dem mål för gillande genom konnivens. Mången tycker, att en sådan lärdoms inskräpande hos människor icke är helsosamt och vackert. Visst är åtminstone, att läsarne hädanefter, långt ifrån att draga sig tillbaka, endast skola handla desto djerfvare och verksammare, om de ock vid sina tillfällen finna godt att omgifva sig med något mera slöjor. Hr Henschen, för sin person, torde väl draga sig åt sidan, såsom han lofvat för att vinna förskoning. Men hvar och en, som känner läsarne något närmare, vet huru litet hr H. hos dem numera betyder, sedan han, i stället att gifva prof på manlighet och raskhet genom att låta saken komma till åtal och under förhandlingarne härvid bringa religionsfrihetsfrågan ett steg närmare målet, nu genom sin böneskrift visat sig vara hvad läsarne på deras bildspråk kalla en kruka. Man må således icke tro att läsarne sakna hufvud, för att de måhända blifva i mistning af hr H.: snarare tvertom. — Hvad parti allmänheten sjelf slutligen skall taga, är omöjligt att veta. När allt mer och

mer ökade spår af mörker, oreda, andlig sjukdom, ändamålslost grubbel, vansinne och eländen af hittills onämnda och kanske onämnbare slag på allt fler och fler ställen dyka upp; så torde man icke för mycket få undra öfver om tålmodet omsider brister, då den hjälp, som lagarne skulle kunna åtminstone till någon del gifva, icke tillåtes blifva af. Man har största skäl att beifra de brott, hvartill den s. k. folkjustizen ofta leder; men man gör likväl allraklokast om man frågar sig sjelf efter upphöfvet, och hvad som drifver människor till nödvändigheten af de bedröfligaste utvägar. — Den berättelsen, att man med flit skolat passa på under konungens frånvaro, för att af den tillf. reg:n utverka det med anden af konungens nyligen förut afgifna resolution i ett närslägtadt ämne ej alldeles stämmande reskriptet till just.kansleren, lemna vi utan g^hör. Hans Maj:t sjelf är den ende, som härpå kan taga reda, eller, kanske rättare sagdt, fordra redo, då man vet hvilken vän konungen är af upplysning, den sanna humanitetens utveckling till ett bättre, och framför allt af sjelföfverensstämmelse i beslut.

173 24/8 10 —m—
ac 96

Litteratur.

K. E. Kindblads Handbok i Svenska Historien har avancerat till och med 24:de häftet, der förf. är inne på Birger Jarls tidevarf och Stockholms anläggande. I de föregående häftena, som tillhöra denna (2:dra) del, och som börja med Sverker den Gamles historia, läser man många intressanta stycken om folkets ställning och belägenhet under denna tid, alla vittnande om förf:s frisinnade och humana åsigter. Det kan vara nyttigt nog för ungdomen, att tidigt lära sig se den katholska hierarkien och aristokratien i sitt rätta ljus under medeltiden; för att derigenom dels finna i hvilka afseenden nyare tider förbättrat folkets och landets ställning, dels ock inse i hvilka fall saken ännu på det hela är densamma, ehuru under något förändrade former och andra namn. Man läser sid. 86:

»De flesta kyrkliga ceremonier gingo dock ut på att förskaffa presterna och munkarna inkomster. Så måste ofta nog de så kallade *själamessorna*, hvilka ansågos högst nödvändiga för att snart befria de aflidnas själar utur den mycket fruktade skärselden, betalas af de efterlevande med dryga summor, likaledes den så kallade *sjävaringningen*, hvilken vid hvarje dödsfall borde ega rum, och troddes genom de vigda klockornas klang ega en synnerlig kraft att förjaga alla onda andar, hvilka stämplade efter den dödas fattiga själ. Den gamla seden att begravva sina anhöriga hvar som helst ute i marken, i lundar eller ättbackar, var nu nästan allmänt öfvergifven, ty de ädliga hade redan ifrån första början med en särdeles omsorg sökt inplanta den fördomen hos folket, att den, som icke begrofs uti vigd jord, ej skulle få njuta någon hvila i grafven, utan hans välnad beständigt orolig irra omkring såsom ett spöke, till förskräckelse för de efterlevande. Den åter, som erhöi sin hviloplats uti kyrkans vigda jord, skulle hafva en ostörd ro, hvarföre det äfven kallades att »jordfästa», när en kropp här begrofs. En följd af denna vantro blef, att hvar och en naturligtvis var ganska mån om att få sin begravningsplats på kyrkogården, helst nära kyrkan under takdro pet, hvilket ansågs för en särdeles lycklig hederplats, samt de förmögna inom sjelfva kyrkan och, så framt det var möjligt, nära intill sjelfva altaret, emedan man trodde, att ju närmare till detta heliga rum kroppen begrofs, desto kraftigare var själamässan och desto närmare saligheten var den

döda. Slutligen stadgades uttryckligen på ett kyrkomöte i Söderköping under Erik Läspes tid, att sjörfvare, strårfvare, mordbrännare och andra grofva missgerningsmän icke skulle få begravas hvarken i kyrka eller kyrkogård, hvilket stadgande gjorde att sedermera ingen gerna ville begravas en anhörig anorstädes, emedan denna då skulle kunna anses hafva varit en stor brottsling. Häraf inslöto med tiden de orden i lagen: »Till kyrka skola alla, både levande och döda, kommande och farande, till verlden och ifrån». För själfva begravningen eller, såsom den vanligen kallades, »jordfastningen», måste en dryg likstol erläggas till presten. Denna afgift var i lagen utsatt till värdet af en ko, då någon bonde eller hans hustru skulle begravas, hvadan ett gammalt ordspråk uppkom: »vara stadd emellan ko och kyrkogård», att beteckna villrådighet, emedan det brukades, då någon var villrådlig, antingen han hellre skulle behålla sin ko och, efter förfädrens sed, nedgräfvat liket i en skogsbacke, eller begravas det i vigd jord och förlora koen. Likasom begravningarna numera allmänt började förrättas vid kyrkorna, så begynte nu äfven dopet att vanligen der äga rum. Uti de första tiderna sedan kristendomens införande skedde detta hvar som helst, gemenligen under bar himmel i någon källa eller rinnande vatten, hvaruti den som skulle döpas *) nedsteg eller neddoppades. Nu föreskrefs, att alla nyfödda barn skulle föras till kyrkan, der en högtidlig döpelseakt försiggick, vanligen fyra gånger om året, eller påskaftonen, midsommarsvekan, mickelsmässan och julnatten, hvarvid alla de ditförda barnen döptes uti stora s. k. *dopfontar*, sådana som ännu mångenstädes finnas kvar i våra kyrkor. Den, som försummade att låta sitt barn komma till dop på dessa tider, blef fridlös i församlingen och förklarad för en hedning. På det att föräldrar måtte vara så mycket angelägnare om att utan uppskof låta döpa sina barn, blefvo sådana, som dogo odöpta, uteslutna från allt arf och fingo, såsom hedningar icke begravas uti kristen jord, hvarförutan de andliga ifrigt sökte implanta den satsen, att alla odöpta barn voro ett särdeles lätt byte för djefvulen och de onda andarna, en fördom, som ännu i våra dagar är allmänt gängse bland större delen af allmogen och äfven bland många som anse sig temligen upplysta.»

Att *gröt* utgjort en helig mat, samt huru den blifvit det, torde vara obekant för flera. Man läse hos hr K. sid. 90:

»I mån som kristendomen stadgades och kyrkans bud begynte fordra en ovillkorlig lydnad, infördes äfven bruket att hålla vissa dagar heliga, hvilka derföre äfven benämndes »Helgedagar». Sådana da-

gar voro icke allenast de vanliga söndagarna, utan äfven många andra, såsom fyra juldagar, nyårsdagen, trettiondagen, kyndelsmässan, Marie bebädelседag, långfredagen, fyra påskdagar, korssmässan, Kristi himmelfärsdag, fyra pingstdagar, midsommarsdagen, med flera, som tid efter annan tillkommo. Allt arbete på dessa dagar var förbjudet, och det med en sådan stränghet, att, såsom gamla berättelser förmåla, om en qvinna då endast omvände ett till torkning uthängdt lintyg, detta genast var förfallet till biskopens fogde, hvilken egde att beifra alla sabbatsbrott. Ej heller fick på helgdagar någon mat stekas, bröd bakas eller öl bryggas; endast gröt kunde då saklöst kokas, hvarföre den äfven kallades »den heliga rätten» och ännu anses tillhöra de stora årshögtiderna. En dylik tvungen öfverksamhet och sysslolöshet på vissa dagar misshagade länge nordbon, som af gammalt varit van att arbeta när det honom lyste, ty hedendomen kände ej till några bestämda hvilodagar, utan de vanliga arbetena fortgingo hvar som helst öfver hela landet äfven på de dagar då man firade sina största offerfester uti något af landets förnämsta tempel. Allmogen hade svårt att vänja sig vid detta tvång och kunde sent lära sig nse nyttan och nödvändigheten af att t. ex. under den brädaste skördetiden låta åker och äng

*) En nyomvänd hedning, som afsvurit de forna gudarna och antagit korstecknet, såsom en förberedelse, kallades då »Primsignad» och ikläddes af sina faddrar hvita kläder, hvilka han skulle bära till dess han undfick det heliga dopet.

16 177
stundom flera dagar ligga obärgade och skörden möjligen gå förlorad för sabbatshvilans skuld.»

Sedan berättas om uppkomsten och införandet af »Fastlagen», jemte allt det heliga och religiöst nödvändiga som skulle ligga i undvikande af viss mat. Svenskarne hade i allmänhet svårt att finna sig vid alla dessa slags s. k. »ordningar»; och fördrogo icke utan knot de kyrkliga befängdheterna. Liksom själens förtryck utgick från den tillvällade prestmakten, blef folkets materiella utarmande och nära nog förslafvande en följd af det allt mer stigande »herre»-väldet, synnerligen genom den för dessa klasser uppkomna »skattefrihet», hvilken medförde de öfriges desto större belastande med gårdar. Härom får ungdomen läsa sid. 68:

»Genom denna skattefrihet, som i historien fått namn af *Andeliga frälset*, och hvaraf snart nog anledning gafs till uppkomsten af det *Verldsliga frälset*, lades en ytterligare grund till den redan förut mycket förtryckta allmogens utarmande, alldenstund densamma numera ensam måste utgöra de gårdar och räntor, hvilka skulle utgå och hvar-uti förut alla deltagit. Så blef det nu endast de verldsliga egeedomsegarnes skyldighet, icke allenast att skaffa folk till *krigstjensten* och hålla *gästning*, d. v. s. förse hvarje vägfärande man med härberge, mat och dricka, fordra hans häst eller skjutsa honom ett stycke väg, allt utan ringaste betalning, utan de måste ock ensamma utgöra en mängd besvär, såsom *dagsverken* och *forslingar* till Konungens slott och fasten, *budkastars* fortskaffande m. m. samt ensamma erlägga de dryga skatterna, såsom *Ledungslama*, en afgift, hvilken utgjordes de år, då inga krigsrustningar eller härtåg skedde, *Skeppsvist*, en afgift, under fred motsvarande skyldigheten att urrusta krigsfartyg, *Tingslama*, som erlades i de orter, der det vanliga Tinget för året icke hölls, *Gengården*, eller den årliga skatten och samman-skottet till Konungens och hans hoffolks underhållande på deras resor genom landet, utom flere andra utlagor. På samma gång sålunda hela bördan af landets fordna beskattning uteslutande lades på allmogens skuldror, fick den tillika vidkännas förut okända bördor, såsom *Peterspenningen*, den dryga *Tiönden*, *Kyrkobyggnad*, *Frästgårdsbyggnad* m. fl., och underligt är således icke om den förr så välmående och myndiga svenska allmogen snart nog förföll uti ett förslafvande armod.»

När till allt detta kom »väldgästningen», som i all sin tygellöshet herrskade ända tills Bir-

ger Jarls och Magni Ladulåses lagar gjorde slut derpå, så kan man lätt nog föreställa sig huru svenska folkets ursprungliga kraft kunde blifva så bruten, som den under medeltiden visar sig, då svenskarne bragtes nära till branten af undergång och att göras till rof för tyskars och danskars öfvervalde.

Hr K. har en rätt läsvärd artikel om våldgästningen och dess inflytelse på den urgamla nordiska gästfrihetens förqväfande.

»Bland alla den tidens våldsamerheter var dock ingen så tryckande för den stackars allmogen, ingen så himmelskriande, som den högljudt öfverklagade s. k. *våldgästningen*, hvilken just på Erik Låspes tid och den närmast därpå följande synes hafva kommit till den höjd, att den nära nog blef alldeles odräglig. Den hade ursprungligen sin grund uti den gamla nordiska gästfriheten, hvilken Asalåran framställde såsom en af människans hufvudygder, men likasom gifmildheten emot fattiga och nödställda likar, den där uti Asalåran ännu blott var en frivillig vacker handling af goda och välvilliga hjärtan, som den behöfvande icke egde någon ovilkorlig rätt att fordra, utan med tacksamhet borde mottaga, uti kristendomens dagar förvandlades till en tvungen skyldighet, den der man ej fick undandraga sig och på hvars uppfyllande hvarje behöfvande nästan egde rätt att påcka, samt således innan kort ledde till skadliga missbruk, ty så snart hvarje fattigdom fick stadgad rätt till understöd, eller rättare sagdt belöning, blef lättjan en förtjenst, likaså urartade snart ibland de kristna nordboarna deras hedniska faders vackra gästfrihet till ett groft missbruk. Hos våra äldsta förfäder var gästfriheten långt ifrån en tung och besvärlig börda, utan snarare en lätt och angenäm mänsklighetspligt. Borden, ännu föga betunged af skatter och utlagor, samt utan både tillfälle och behof att afsätta sin gårds alster, delade så mycket hellre med sig af sitt öfverflöd åt vägfärande gäster, som detta ej var honom nödvändigt till andra behof och en långväga gäst i utbyte kunde meddela honom kärkomna underrättelser om hvad på andra orter sig tilldragit. Då voro äfven resor i landet ännu ganska sällsynta, ty hvar och en trufdes helst hemma hos sig. Sedan åter, efter kristendomens införande, en mängd nya inrättningar, andra seder och ett förändradt lefnadsätt uppkommit, hvilka gjorde att resor allt oftare företogos, samt att de resandes antal var allt större och större, blef förhållandet helt annorlunda. Gästning af vägfärande, icke längre en frivillig handling af välvilja, utan en genom lagstadganden påbjuden skyldighet, blef en tryckande börda,

i synnerhet för den fattigare allmogen, som så väl själf behöfde allt hvad han kunde hafva. Det var icke mer endast ensamma vägförande, hvilka någon gång foro genom landet samt med foglighet begärde att blifva herbärgerade, förnäma herremän kommo ofta resande med ett talrikt följe af drängar och hästar samt drogo öfvermodiga och trotsande in i allmogens gårdar att gästa. Då drefvo de bonden ur hans egen bäs's stuga och inrymde sig själfva däri, ledde ut hans hästar ur stallet och insatte sina egna i stället, uttagandes med våld foder ur hans lada för dem och ur hans visthus mat för sig själfva. Allt det bästa, som i gården fanns att tillgå, måste i öfverflöd stå de gästande till tjenst, utan ringaste betalning eller ersättning. Inga invändningar hjälpte, hotelser och slag väntade bönderna, om de vägrade att utlämna något, och, vapenlösa som de voro, förmodde de icke på minsta sätt afvärja det öfvervåld, hvarmed de sålunda hemsöktes. Ett dylikt förförande utplånade mångenstädes hos folket alla spår af den fordna gästfriheten. Derföre hände äfven ej sällan, att ensamme resande, hvilka ej voro i stånd att skrämra sig till herbärge och med våld taga sina förnödenheter, numera obarmhärtigt afvisades, huru sent på qvällen de äfven ankommo, huru svår än väderleken var och huru okunniga de än voro om vägen till närmaste gård. Våldet alstrade bitterhet och uti detta, såsom uti många andra händelser, voro lidna orättvisor en orsak till försämring uti allmogens ursprungligen så ädla sinnelag»

A. B. 28/8 5-11

Läroverksreformen

i *Wexiö, Göteborg, Carlstad och Strengnäs.*

Aftonbladets läsare hafva tid efter annan blifvit underrättade om de framsteg, som den nya skolreformen i enlighet med kongl. cirkuläret af den 6 Juli 1849 småningom gjort, och som nu har den glädjande utsigten för sig att snart vara sträckt öfver hela riket. Det är visserligen sant, att många exklusive vänner af det nya läroverkssystemet (Nya elementarskolans i Stockholm) icke känt sig fullt belätne hvarken med alla stadganden i nyssnämnde kgl. cirkulär, eller med de i stiftens företagne förändringar; men framåtskridandets mera lugna vänner hafva funnit stor anledning till grundade förhoppningar i hvad som redan skett, och utan tvifvel än vidare skall ske på den började banan. Vi bekänna oss i skolsaken, liksom i andra viktiga frågor, tillhöra den meningen, som, då det gäller att uppställa själva målet hvar till, gör detta utan all eftergift på principerna, emedan man eljest icke skulle veta hvartut man har att rikta sin gång; men som under själva denna gång, således under utförandet, anse detta höra och kunna ske stegvis, så fort nemligen möjlighet icke är förhånden att vinna målet genast, eller äfven detta till följe af andra omständigheter inom samhället vore mindre önskvärdt för det hela. Vi gå följaktligen aldrig in på något »fördröjande, förmedlande eller asprutande», så fort icke giltiga skäl till sådant verkligen visa sig, antingen i sakens ogörlighet på annat sätt, eller i en sann, högre nytta för andra viktiga statsintressen. Tillämpningen på skolfrågan af denna grundsats (rörande »målet» och »gången till målet», såsom erfordrande tvenne i flera fall sinsemellan olika metoder) måste efter vår tanke ådagalägga, att läroverksreformen i Sverige står i stor förbindelse hos julii-cirkuläret, hvad det sednare eller gången till målet (utförandet) beträffar; oaktadt äfven vi, hvad målet sjelf eller principen vidkommer, önska denna i närmare enlighet med Nya elementarskolans i Stockholm; således — för att tala om hufvuddivergensen — med »ämnesläsning för lärjungarne» likaväl som

för lärarne, ej blott såsom i allmänhet tillåten (enligt cirkuläret), utan såsom befalld. Denna kommer dock i sinom tid nog också. När man påminner sig den i sanning intensiva oviljan mot de nya skolidéerna, ej allenast hos hrr eforer i allmänhet, utan äfven hos många bland skolverkens egna tjänstemän, gymnasiilektorer och kolleger; kan man icke utan sjelfförblindelse annat än tillstå, det förtigtighet vid reformens genomförande varit af nöden, i synnerhet som regeringen icke hade andra att utföra saken med, än sjelfva dessa tjänstemän. Billigtvis måste man då ej klandra det slags medelväg — i »gången till målet» nemligen —, som blifvit anslagen i det oftanämnde cirkuläret; resultatet visar tvertom, att denna method varit berömlig. Hafva icke de fleste eforer, oakadt motviljan, gifvit med sig? och de allra fleste till och med gjort det sjelfmant? Hafva vi då icke haft rätt i Aftonbladet, när vi, under striden rörande det prelatensiska elementet och skadligheten af det högre presterskapets inflytelse, såväl för skolans stigande till ett bättre, som i och för det politiska och religiösa lifvet, likväl uttalat detta omdöme såsom gällande för principen, men med individuella undantag för de eforer (biskopar), i förriga och sednare tider, som personligen förtjänat och förtjena stor aktning för humanitet, bildning och karaktersädelhet. Härpå hafva exemplen just varit talande i den pågående skolreformssaken.

Mången har frågat sig hvad det då i herrans namn egentligen är eller kunnat vara, som gjort biskoparne i allmänhet, jemte flera äldre läroverksmän, så besynnerligt afvoga mot en förbättring, hvilken synes ligga så nära i deras egen väg, och då man icke i andra ämnen känner dessa män för att vara några menklighetens synnerliga fiender för öfrigt? Till en stor del måste väl förklaringen sökas i fördomarnes makt och i den omständigheten, att, då de sjelfve i sina dagar blifvit uppfostrade efter ett annat system, de ej inse hvarföre man nu skulle föredraga ett nytt. Till detta, i sig sjelf irrationella, komma dock otvifvelaktigt

också några i sanning talande skäl, som varit verksamma nog, om de äfven ej alltid så öppet blifvit utsagda. Skolreformen medför o-hjelpligen *gymnasiernas upphörande*. Undervisningens vänner se häruti ingenting beklagligt, enär alltid den öfre delen af det i stället satta elementarläroverket fullt motsvarar det utdömda gymnasiet, och vida öfverträffar det i nytta. Men *jemte* gymnasiet, som saklöst och utan gensägelse från något parti skulle kunna få falla i och för pedagogiken, sammestörta tillika några andra institutioner. De skolmän, som nu äro *lektorer* och såsom sådane utgöra konsistorialer, måste i det nya systemet öfvergå till likhet med alla andra elementarläroverkets tjänstemän. Sjelfva den äldre söndringen mellan gymnasium och skola medförde ej blott sitt förderf för lärjungarne, hvilka inbördes sägo på hvarann med sneda blickar och stridiga känslor (stundom utbrytande i ordentligt förakt från ena sidan och hat från den andra), allt resulterande från den omständigheten, att gymnasium och skola voro två; denna fördeliga verkan hade äfven sin inflytelse på lärarne: »lektorer» och »kolleger» stodo till hvarann såsom medlemmar af majoris och minoris gentis. Detta hade sin naturliga grund, utom i förnämheten, också i den viktiga skillnaden, att de förre, med säte och stämma i sjelfva stiftsstyrelsen, utgjorde de sednares förmän, och för öfrigt åtnjöto en betydelse inför hela stiftets presterskap, som kollegerna fullkomligt saknade. Om mängen lektor, i synnerhet bland de äldre, kan det väl utan förnärmelse sägas, att han betraktat sin lärarebefattning i gymnasierna såsom ett vida mindre, än sin egenskap af konsistorieledamot; hvaraf följden onekligen blifvit genska menlig för läroverket. Reformen medför ändringar i allt detta. Lektorerne försvinna då gymnasierna upphöra. Detta bör visserligen icke vara kännbart för alla ädle, undervisningen framförallt älskande lärare; och vi förutsätta

oss berättigade att dertill räkna de f. gymnasiersnas hrr lektorer en corps. Men bortlemmandet af inflytelsen på stiftspresterskapet är svårare; upphörandet af konsistorieledamotskapet utgör den värsta nageln i ögat. Likväl har själfva öfvergångsformationen äfven häruti någonting lugnande, hvilket de nu lefvande utan tvifvel inse och kunna beräkna sig till godo. De som hittills varit och ännu äro lektorer till namnet, måste, äfven sedan gymnasium upphört i ett stift, dock fortfara att sitta i stiftets domkapitel. De hafva således för sig personligen ingenting att befara i detta afseende: de förlora icke för sin del konsistorialmakten. Klart är, att konsistorierna själfva måste undergå förändring i organisationen, då hädanefter lektorer icke vidare blifva att tillgå som assessorer. Huru stiftsstyrelserna då skola komma att bildas, tillhör regeringens omsorg och blir troligen föremål för icke alltför aflägsna förslager. Men den saken hör icke hit; och tillfälle yppar sig nog att återkomma dertill.

Då vi således för närvarande nöja oss med att blott hafva generellt påpekat motståndets grunder, likasom vi å andra sidan redan periodvis fått visa det glädjande fenomenet af detta motståndets själfupplösning genom det högres och bättre seger inom läroverken själfva: så öfvergå vi nu till ett fortsatt redogörande af skolreformens framsteg. Vi skola i detta afseende meddela det närvarande vunna förhållandet i *Wexjö, Göteborgs, Carlstads och Strengnäs'* stift, deruti *gymnasii sammanslående med skolan* icke förut varit tillvägabragt, men nu afgjorts; hvartill vi kunne lägga, att enahanda underrättelser från *Linköping*, efter hvad man spörjer, icke länge lära dröja.

1819

28/8, 50

(Forts.)

Läroverksreformen

i Wexiö, Göteborg, Carlstad och Strengnäs.

(Forts. fr. onsdagsbl.)

Vi skola börja redogörelsen för de sednaste åtgärderna från regeringens sida i läroverksfrågan, med förhållandet i

1. *Wexiö.* Under den 2. Febr. d., å. hade konsistorium i Wexiö till Kongl. Maj:ti underd. inkommit med tillkännagifvande om utgången af det gemensamma kollegiumöte, som till följd af kongl. cirkuläret blifvit hållet; och hvarvid för slagits hufvudsakligen: a) att utan ändring tills vidare i nuvarande förhållanden på gymnasium och skolan i afeende på fördelning af läroämnen och undervisningskyldighet, läroverkens *förening* blott borde bestå i *gemensam styrelse, gemensamt lärohus* och upphäfvande af den hittillsvarande (se Skolordn. 1 sect. 8 kap. 1 §) föreskriften om *pröfnin;sexamen* med de lärjungar, som från skolans rektorsklass öfvergå till gymnasium; b) att en för hela läroverket *gemensam rektor* skulle af konungen utnännas, och förses med 1,500 rdr lön, utom boställe; c) att till *lärohus* för det förenade läroverket skulle användas det närvarande skolhuset, innefattande 7 rum i nedersta och 10 i öfre våningen, men som, för att blifva brukbart för det nya ändamålet, borde undergå en större reparation och till en del förändrad inredning. — Största svårigheten mötte dock här i den omständigheten, att detta skolhus, enligt Sjögrenska testamentet hvarigenom det donerats till skolverket, tillika innehöll boställsrum åt lärare, hvilke ej utan vederleg i hushyra kunde dem beröfvas. Konsistorii och eforens eget utlåtande i ämnet medföljde också. — Det är onekligt, att man i denna und. skrift upptäcker ett berömligt fogande i omständigheterna till åtlydnad af Jubieicirkuläret, ehuru derjemte dock äfven synes ett slags fasthängande vid idén om gymnasium och skola, såsom väl på något sätt sammanhängande, men likväl icke så gjorda till ett, att det förnas namn skulle alldeles för-

svinna, utan snarare som *tvänne verk* under gemensam styrelse. Kongl. Maj:t har under d. 19 sistl. juli härpå svarat, och reglerat föreningen i full öfverensstämmelse med cirkuläret; dervid förordnande:

»Att, tills vidare och intill dess genom ändring i nu gällande stadgar rörande tillsättning af Rektorer, allmän föreskrift varder i sådant afseende meddelad, *Rektor för det förenade läroverket* skall utses genom val af samtliga dervid anställda ordinarie lärare, med iakttagande af den föreskrift om Ephori pröfningsrätt, som i Nåd. Cirkulärbrevet den 7 Dec. 1843 omsformäles; kommande den sålunda utsedde rektorn, att, utom innehäfvande lön, med afseende äf ökade åligganden, som med besattningen äro förenade, uppbära ett årligt arvode af 300 rdr banko. — Beträffande frågan om upphäfvande af föreskriften rörande Pröfningsexamen för lärjunges intagning på Gymnasium, hafve Vi funnit godt i Näder förklara, att lärjunges intagning i *den afdelning af läroverket, som kommer att motsvara Gymnasium*, någon annan pröfning icke erfordras, än som, enligt gällande föreskrifter, hör ega rum för flyttning från *en afdelning af läroverket till en annan*. För beredande af lokal för *det förenade Läroverket* vilje Vi hafva i Näder förordnat, att, för så vidt de lärare, hvilka på grund af återopade testamentet hafva fria böningsrum i nuvarande skolhuset, vilje, mot skäligen ersättning af statsmedel, upplåta dessa lägenheter till begagnande för läroverket, ifrågavarande Skolhus, så fort ske kan, hör genom Edert och konsistorii föranstaltande inredas till förnyande af *Läroverkets alla afdelningar*. Hvad eder underd. framställning i öfrigt innehåller, hafve Vi icke funnit för närvarande till någon åtgärd föranleda. Hvilket Vi eder till svar och und. esterrättelse &c.

O S C A R.

P. Genberg.»

Häruti läser man då tydligen, att gymnasii namn skall elimineras, när det talas om den afdelning af läroverket som kommer att »möt svara gymnasium». Att tiden för ve-kställig-

heten är begynnelsen af nästa läseår, antar man med visshet; och då återandet eller »inredandet» af Wexiö hittillsvarande skolhus härvid utgör ett vilkor, beroende på konsistorii nit och raskhet att »så fort ske kan» utföra, så drar man icke saken i tvifvel, enär konsistorium, efter hvad ofvan synes, gått reformen beredvilligt till mötes, och, enligt inlupne underrättelser, början redan i denna stund skall vara gjord med skolhusets inredning, så att läserummen blifva färdige till den 1 september. Lärarne, hvilke till följd af Sjögrenska testametet haft boställsrum i detta hus, skola, såsom man af deras humanitet kunnat vänta, förklarar sig afstå dem på de uppgjorda vilkoren. Intet hinder eger då rum för reformens verkställighet vid nästa läseår.

På detta ställe torde vara lämpligaste rummet att införa en förklaring, af lektorn i Wexiö hr P. N. Ekman insänd till A. B., rörande några omdömen, som i detta blad för en tid sedan inlutit öfver en af nämnde lektor författad uppsats i tidskriften Frey. Då uppsatsen angår skolreformen i allmänhet, och författarens anställning i Wexiö förer tankarne närmast undervisningsverket derstädes, förmoda vi, att hans förklaring med öfvervägande intresse skall läsas här. Vi meddela den med desto större nöje, som deraf synes, att hr E. nu formligen förklarar föreningen af gymnasium och skola nyttig och ändamålsenlig, samt rörande ämnesläsningen ej blott för lärare, men äfven för lärjungar (hvilket i Julicirkuläret är tillåtet, utan att ännu vara uttryckligen befaldt), förmåler sin öfvertygelse väl ej vara stadgad, men åtminstone ej heller deremot direkte stridande; hvilket allt, såsom läsaren sunnit, i Freyuppsatsen af hr E. förut icke varit så klart och bestämdt uttaladt, att man derom kunnat anse sig rätt förvissad, men nu, efter den lemnade närmare förklaringen, bör lända honom till så mycket godt det kan. Hr E skriver:

»I anledning af några yttranden i N: 154 af Aftonbladet rörande min uppsats om läroverksreformen i tidskriften Frey anhålles om plats i samma tidning för följande genmål.

Förf. i Aftonbladet anser den af mig framställda

frågan, om ämnesläsningen för lärjungar och den fria flyttningen äro nödvändiga vilkor för läroverkens förbättring, vara liktydig med den, om läroverkens förbättring är ett nödvändigt vilkor för läroverkens förbättring, och det nekande svaret på den förra uttydes såsom en negation af skolreformen sjelf emedan den, som nekar behöfligheten eller det makt-påliggande i ämnesläsningen och den fria flyttningen, äfven måste neka sjelfva läroverksreformens behöflighet. Det skulle således vara ett axiom, som af ingen kan eller får motsägas, att läroverken icke alla kunna på något annat sätt förbättras än genom införande af ämnesläsning och fri flyttning. I andra länder har man likväl trott och tror sig ännu kunna förbättra läroverken, utan att tänka på ämnesläsning och fri flyttning. Svenska regeringen har icke heller tillerkänt dessa inrättningar någon uteslutande vigt vid läroverkens förbättring, ty då hade den otvifvelaktigt i det kongl. cirkuläret af den 6 Juli 1849, der den anbefaller ämnesläsning för lärare och förening af lärdoms- och apologistskola samt gymnasium till ett sammanhängande läroverk, också anbefallit införandet af ämnesläsning för lärjungar, i stället för att den nu blott tillåtit den och således bibehållit klassläsning för lärjungar och samtidig flyttning såsom regel och endast medgifvit ämnesläsningen såsom undantag. Det heter nemligen i det kongl. cirkuläret: Ämnesläsning för lärjungar, enligt den vid nya elementarskolan i Stockholm använda method, må i läroverken införas, om eforus eller vederbörande lärare sådant önska, och hinder för sakens ändamålsenliga verkställighet icke förefinnas. Hvad mig beträffar känner jag ämnesläsningens både fördelar och olägenheter. Jag vet, att detta lärosätt kan med framgång användas, men jag anser det icke för det enda dugliga, utan tror, att äfven klassläsningen kan gifva goda resultat. Derföre har jag dristat påstå, att ämnesläsningen och den fria flyttningen icke äro oundgängligen nödvändiga vilkor för läroverkens förbättring. Skälen dertill äro tillräckligt antydda i sjelfva uppsatsen. Uttalandet af min öfvertygelse, i denna sak har, enligt författarens påstående, framställt sig för en och annan, blott såsom ett slags försök att förtjena sporrarne vid det gamla läroverk, der jag på sednare tid blifvit anställd. Hvad härmed egentligen menas, är icke så lätt att veta, men så mycket kan man emellertid förstå, att den och annan anser min bevekelsegrund hafva varit mindre god. Andra hoppas jag dock skola tilltro mig en bättre. Då ämnesläsningen blott blifvit försökt och pröfvad vid en mindre skola med 100 lärjungar, och det således icke ännu är utrönt, huru den kommer att gestalta sig, och hvilka förändrin-

gar och jemkningar blifva nödiga vid ett större läroverk med 2 till 300 lärjungar, så är det ju möjligt, att den som nitälskar för läroverkens verkliga förbättring, kan utan att derföre ogilla sjelfva saken. Likväl hysa betänklighet vid ett brådstörtadt införande af densamma vid de gamla läroverken och önska att förekomma detta, om han förmår det, genom att visa, att derpå icke ligger så stor vikt, att icke förändringen kan uppskjutas, tills nya elementarskolan hunnit utvidgas och försöka sin method i större skala, så att icke alla läroverken på en gång behöfva experimentera härmed. Alla förändringar vid läroverken böra göras med varsamhet, och alla onödiga experimenter undvikas. Man får icke förfuska de närvarande lärjungarnes bildning genom några otidiga försök, om än dessa möjligen skulle komma att gagna de blifvande. Äfven sedan det blifvit fullt utredt och afgjort, huru ämnesläsningen bör inrättas, blir öfvergången ändå svår nog vid ett gammalt läroverk med redan fulla klasser. När nya elementarskolan inrättades, intogs till en början blott ett inskränkt antal lärjungar i nedersta klassen, och endast i den mån dessa uppflyttades till högre klasser, intogos nya, tills det bestämda antalet af 100 uppnåddes.

Mitt yttrande om ämnesläsningen har gifvit förf. anledning att påstå mig i allmänhet vara öfvertygad om förträffligheten af systemet i de gamla skolorna och gymnasierna och en motståndare till den svenska läroverksreformen, den jag skulle hafva förklarat onödig, och det utan anförande af giltiga skäl. Den som behagar genomläsa min uppsats, finner lätt huru härmed förhåller sig.

Fullkomligt grundlöst är det också, att jag polemiserar mot gymnasii förening med skolan. I uppsatsen finnes icke ett enda ord eller uttryck, som antyder ett ogillande af denna förening, hvilken jag tvertom anser nyttig och ändamålsenlig. Jag har blott anmärkt bristen på bestämda föreskrifter i afseende på sättet. Stockholm den 11 Juli 1850.

MSW. 201 59/8 50 P. N. Ekman.»

KORTA Läroverksreformen

i Wexiö, Göteborg, Carlstad och Strengnäs.

(Slut från N: 201.)

2. Göteborg. Här syntes till en början ett eget slags svårigheter vilja upprepa sig mot reformen. Magistraten i Göteborg hade för sin del inkommit till Kongl. Maj:t med anmälan om de hinder för den anbefallda föreningen af dervarande gymnasium och skola, som mötte och synnerligen förefunnos i bristen på en tillräckligt rymlig lokal för ett sålunda sammanlaget läroverk; men föreslog tillika åtskilliga utvägar till afhjelpande härat. Eforen på stället, hr biskop B. uhn, hvars utlåtande häröfver infördrades, yttrade sig, att i allmänhet intetdera af magistratens förslager ledde till ändamålet, samt att lokalens inskränkta utrymme utgjorde ett väsentligt hinder för verkställande af den i kongl. cirkuläret anbefallda läroverksföreningen, hvartill dessutom kom, att samtliga med fullmakt försedde gymnasiilärare förklarar sig för det närvarande icke vilja (!) ingå på föreningen med skolan. Likväl undanröjdes alltsammans genom Kongl. Maj:ts skrivelse af den 19 sisl. Juli (samma dag som det i föregående punkt citerade brevet till kons:m i Wexiö), deruti uttryckligen förordnades, att den anbefallda föreningen af skolan och gymnasium i Göteborg skall med början af nästa läsåår verkställas. Detta bör dock ske utan ändring af nuvarande förhållande på gymnasium, hvad angår fördelning af läroämnen och undervisningsskyldighet; äfvensom ydare förklarades detsamma rörande tillsättandet och aflönandet (med 300 rdr bko) af den för det förenade läroverket gemensamme Rektorn, som för andra stift blifvit förordnad. (se ofvan N: 1); likasom, att för lärjunges upptagande i den afdelning af läroverket, som kommer att motsvara gymnasium, icke någon annan pröfningsexamen må anställas, än som bör ega rum för flyttning från en afdelning till en annan. Det svåraste var frågan om utrymmet; och denna afgjorde Kongl. Maj:t så, att läroverkets lokaler, efter den förändring behofvet kan påkalla, på lämpligt sätt må fördelas emellan läroverkets

190

särskilda *afdelningar*, och ökad utrymme, i den mån sådant erfordras, *tills vidare beredas* genom vidtagande af den bland härvid föreslagna utvägar, som kan finnas lättast leda till äsyftadt ändamål. Då saken sålunda var definitivt afgjord, lära, efter hvad sednare underättelser från Göteborg gifva vid handen, dervarande tillgängliga lokaler befunnits ganska tillräckliga för utrymmet och lämpliga för ändamålet, så att det uppkastade egentliga hindret för läroverksföreningen uppgick i rök. Denna lyckliga utgång och redandet af det här temligen invecklade förhållandet länder i vår tanka vederbörande, som på ort och ställe varit verkamme, till särdeles merit.

3. *Carlstad*. Här hade vid gemensamma kollegiisammanträdet mer än ett förslag förekommit, som till Kongl. Maj:t insändes, beledsagadt af efrens utlåtande. I anseende till de åtskilliga invecklingar frågans afgörande här mött, och hvilka för allmänheten hafva sitt intresse ej blott ur pedagogikens synpunkt och sakens i flera fall analoga ställning i de öfriga stiftstäderna, utan äfven till följe af den för Carlstads läroverk egna omständigheten, att derstädes för cirka fem år sedan ett slags provisorium i undervisningsväg inrättades, hvarom mycket skrifvits i det offentliga, anse vi oss böra behandla ämnet här något utförligare.

Gymnasii och skolans lärare sammanträdde till gemensam öfverläggning den 4 Juni. Pluraliteten antog då förslag till sådan förändring af läroverken, hvarigenom, enligt Kongl. cirkuläret af den 6 Juli 1849, Gymnasium komme att med Lärdoms- och Apologistskolan förenas till ett sammanhängande läroverk, under en rektor, som borde genom val utses bland samtliga ordinarie lärarne, och hvilket förslag för öfrigt dels afsåg undervisningens reglering för *de tvenne nästföljande läsåren*, dels innefattade plan till den läroverkets organisation, som skulle vidtaga först vid dessa tvenne läsårs slut; samt i förstnämnde afseende hufvudsakligen bestämde, att undervisningen i skolan skulle fortsättas på sätt hitills varit öfligt, *tills de tvenne afdelningar, som vid sista läsårs slut funnos kvar på Gymnasium, hunnit afgå*: och att under denna tid (2 år) Gymnasillärarne borde i skolan undervisa de ynglingar, som hunnit till Gymnasiikursen; samt att de lärjungar, som vid sistlidne läsetermins utgång voro

färdiga att flytta från den förberedande klassen, icke skulle uppflyttas till Elementarskolan, utan komme att utgöra en ny fast klass. Eforen, hr biskop Agardh, yttrade häröfver i sitt utlåtande till regeringen, att han ansåg sig böra fastställa förslaget i denna del, helst det icke innefattade något annat än en utveckling af den organisation, hvarest Nederskolan redan i fem år varit ordnad, och hvilken öfverensstämde med föreskrifterna i Kongl. cirkuläret, samt den enda föreslagna förändringen i undervisnings-sättet, genom införande af tvenne i stället för en förberedande fast klass, jenväl grundade sig på hvad i 3:de punkten af nämnde nåd. cirkulär är tillåtet. Men då trenne af Gymnasillärarne, lektorerna *Malmstedt, Östling* och *Groth*, vid de öfriges medgifvande att, gemensamt med Skolans lärare och uti gemensam lärosal undervisa, för sin del förklarar, att de icke ansågo sig kunna i den gemensamma lärosalen meddela ungdomen nödig undervisning, utan ville såsom hittills undervisa i särskilda rum, hvadan de, endast i fall sådana funnos att tillgå, kunde i skolan deltaga i undervisningen af den afdelning, som eljest skolat uppflytta till gymnasium; så öfverlemnade eforen till regeringen hvad afseende kunde fastas å ett slikt förklarande; äfvensom han upplyste, att då, vid den undervisningsmethod, som under de föregående fem åren varit använd i skolan, flere lärare i stället för monitörer, biträdt hufvudläraren i samma sak uti de lägre lexlagen, behöfvat af sidorum bredvid den gemensamma lärosalen redan förut låter sig kännas; att enligt nämnde method, vissa lexlag af lärjungarne öfverläste sina lexor i skolan under samma tid som ett annat lexlag förhördes, hvarvid lärjungar af de öfverläsande lexlagen vunne tillfälle att af läraren begära behöfliga upplysningar, och läraren således, under det han förhördet det ena lexlaget, likväl ej upphörde att på samma sätt undervisa de andra samt öfver dem hafva tillbörlig uppsigt; och enär samma method komme att under de två nästföljande läsåren bibehållas, och ett afträdande i sidorum alltså måst förutsätta, att alla de lexlag, som sortera under samma lärare, förblifva vilhopa i samma rum, ansåg sig eforen endast under vilkor, att de gymnasillärare, som gjort ofvannämde förbehåll, uti sidorummet på samma gång medtaga alla de lexlag de hafva att undervisa, kunna tillstyrka bifall till berörde förbehåll såsom ett på 6:te och 7:de punkterna i kongl. cirkuläret grundadt undantag för de lärare, som icke ingått på den fastställda öfvergångsstaten. Hvad åter angick den del af förslaget, som afsåg läroverkets ordnande efter de nästföljande tvenne läsårens förlopp och enligt hvilken läroverket komme att in-

delas i 8 klasser, af hvilka de 2 första skulle vara slutna med hvar sin lärare, samt att i de öfriga klasserna en del läroämnen, nemligen Historia, Geografi, Naturalhistoria, Aritmetik, Algebra, Svenska och Tyska språken skulle fortfara att läsas efter nya metoden, *med ämnesläsning för lärjungarne*, men undervisningen i en annan del, nemligen Theologi, Filosofi, Latin, Grekiska, Hebreiska, Franska och Engelska språken, samt Geometri, komma att meddelas klassvis; förmålde eforen dels att detta förslag blifvit antaget af 7 bland lärarne, men förkastadt af 6, dels och anförde han de betänkligheter, som samma förslag föranledde, på grund hvoraf han ansett sig ej böra fastställa det. Sedermera hade af konsistorium särskildt i en und. skrifvelse af den 26 Julii åtskilligt blifvit anfördt rörande behofvet af en vikarie och en duplikant vid Carlstads läroverk; m. m.

Till svar å allt detta meddelade Kongl. Maj: det beslut, att, hvad anginge sättet att under loppet af nästföljande tvenne år och *i den mån nuvarande gymnasti lärjungar afgå*, tillvägabringsden af K. M. anbefallda föreningen af skola och gymnasium, det sige bero vid den af eforen meddelade stadfastelse å lärarnes i detta afseende uppgjorda förslag, med förklarande, att det af trenne lärare (Malmstedt, Östling och Groth) dervid gjorda förbehåll, att, ehuru undervisningen i öfrit för flertalet af skolans lärjungar komme att i gemensam lärosal meddelas, så för sin del undervisa i särskilda rum, icke må vidare utsträckas än undervisningens fördel och den i skolan redan antagna methoden kunde medgifva. Vidare förordnade K. M., att den för hela det förordnade läroverket gemensamma rektorn skulle utses genom val af samtliga lärarne, samt för denna sin besättning, här som i de öfriga stiftens, njuta ett arvode af 200 rdr. Anhållan om de tvenne duplikanterne bifölls. Men vidkommande slutligen det underd. förslaget till *läroverkets ordnande tvenne år härefter*, fann K. M. icke skäl att för närvarande derom meddela beslut.

4. *Strengnäs*. Här har slutligen allt blifvit regleradt genom en utmärkt beredvillighet, både från eforens och lärarnes sida, att gå kongl. cirkulärets föreskrifter till mötes. Redan för ett par år sedan hade i Strengnäs vissa öfverenskommelser, eller om man hellre vill kalla dem öfvergångsformationer, egt rum i och för ställningen inom skolan; men gymnasium naturligtvis då icke häruti inbegripits. När julkirkuläret i föl utfärdades, blefvo de vid-

173

tagne eller föreslagne ändringarne i skolan ej längre tillräckliga och lämpliga. Gymnasium skulle nu upphöra här, likasom i de andra stiftens, och förenas med skolan. Åtskillige af de äldre skoltjenstemännen voro väl antagligen, åtminstone till en början, icke för saken; och hr biskop Holmströms tänkesätt om gymnasialformens värde hade man sig bekant, men likväl också hans afgjorda beslut derjemte, att rätta sig efter regeringens genom cirkuläre förklarade vilja i ämnet. Utgången har hufvudsakligen härigenom bestämts. Vi skola ingå i åtskilliga af detaljefne.

Eföre öfver Strengnäs stifts elementarläroverk, biskopen dr Holmström, hade Lox Kongl. Maj:ts anmäkt, huruledes flertalet af lärarne vid dervorande gymnasium och skola på sammansatta kollegii sammanträden öfverenskommit om sättet att verkställa den anbefallda föreningen af berörde läroverk, der vid de i hufvudsaken vidhållit ett redan år 1843 till Kongl. Maj:ts ingifvet förslag i samma syftning. Nuv. förslag innehåller, hysad undervisningens ordnade angår: att det förenade läroverket skall innehålla 8 klasser, af hvilka de 3 lägre skola vara slutna på hvar sitt rum och undervisningen i dessa klasser af lärarne efter ämnesläsning bestridas; att de 5 öfre klasserna blifva öppna, med ämnesläsning både för lärare och lärjungar, och att för dessa klasser, som blott huteckna olika stadier af kunskap samt motsvara lika många särskilda för år beräknade lärokurser, undervisningen skall i gemensam läsning meddelas, och hvarje särskildt ämne af läraren fördelas i flera eller färre lexlag, hvilka hufvudsakligen i skolans rum öfverläsa sina lexor under uppsigt af en utaf läraren, högst för en veckas tid och helst från den närmast högre klassen, utsedd *Monitör*, hvilken, jemte samsättning med sin egen lex, går tillhanda med upplysningar, när så äskas, och med förhör efter lärarens anvisning. Likväl skulle läraren, när så erfordras eller han annars för godt finner, sjelf undervisa eller förhöra enskilda lärjungar i det gemensamma lärorummet, eller flera på en gång i särskildt sidorum (?) så vida derigenom icke någon rubbning sker i den antagna läseordningen; och skulle, till förrekommande af klassernas splittring i alltför många lexlag, inom läroverkets 5 öfre klasser flytning ske endast 3 gånger om året (?) i början af höstterminen, och i början samt mot slutet af vårterminen. Derjemte hade lärarne, som önskade, att föreningen af läroverken måtte börja med nästa hösttermin, en-

hållit, att nuvarande gymnasiehuset måtte för det förenade läroverkets inrymmande undergå nödiga förändringar; att, då skolans rektor E. J. Nyberg förklarar sig icke vilja fortfara med rektorsbefattningen, derest föreningen komme att ega rum, rektoratet måtte, intilldess genom ny skollag blefve annorlunda bestämdt, genom val för år tillsättas, samt att hvarje lärare måtte, utan afseende på egenskapen af konsistorialis eller icke, anses valbar till rektor m. m. — Detta föredrogs den 19 sistl. Juni hos Kongl. Maj:t, som förordnade, att föreningen af Skolan och Gymnasium i Stengnäs skall med början af nästkommande läsåår tillvägbringas, så vidt utväg innan dess hinner beredas att, på sätt blifvit föreslaget, i gemensamt lärohus inrymma hela läroverkets ungdom. Föreskrift meddelades om den gemensamme rektorns tillsättande och aflönande (med 500 rdr) i likhet med hvad förordnats i andra stiftet; och ville Kongl. Maj:t, på derom skeende anmälan, förordna, huruvida de smärre arfvoden, som hitills åtföljt gymnasierektors befattning, hädanefter komme att fortfara eller icke; egande rektor Nyberg att, om han så önskar, på sätt oforen hemställt, under sin tjänstetid vid läroverket fortfarande bibehålla förvaltningen och redovisningen af de medel, honom hit tills varit anförtrodd. Beträffande lärometoden, ville Kongl. Maj:t låta bero vid vederbörandes öfverenskommelse om bibehållande af klassläsning i de 2 nedersta klasserna, jemte den förberedande; ankommande på oforen att bestämma, om och i hvad mån ambulatorisk läseordning jemväl uti den sistnämnde kan införas. Angående undervisningen i läroverkets 3 öfre afdelningar, fann Kongl. Maj:t godt bifalla, att hvad vederbörande lärare i sådant afseende, med stöd af 4:de punkten i kongl. cirkuläret den 6 Juli 1849, föreslagit, må till verkställighet befordras, så snart den ifrågasatta lokalen blifvit för ändamålet inredd, hvartill oforen egde skynsam låta vidtaga erforderliga åtgärder. Slutligen finge det ankomma på oforen att pröfva och till esterrättelse fastställa den föreslagna läseordningen, utan hinder af dess afvikelse från gällande skolordning. Vidkommande de frågor, om i lärarnes framställning i öfrigt blifvit väckta, om skolestyrelse, om lärares tillsättning och lönetur, fann Kongl. Maj:t ej skal att för läroverken i Stengnäs meddela undantag från hvad i allmänhet finnes i berörde hänseende föreskrifvet, egande vederbörande att i fråga om stipendiiemedlens användande iakttaga, hvad derom särskildt finnes förordnadt.

afskrif. 204. 79 50

195

✓ Hr Thrane i Dagligt Allehanda.

Under rubriken »Radikalerna i Norge» lästes sistl. torsdag en artikel i Dagligt Allehanda rörande Norska Arbetarföreningarnes centralmöte, och hvarvid, utom ett par andra talare, i synnerhet hr Thrane utmärkte sig för hvad D. A. behagar kalla »äkta radikalism», socialism o. s. v. Till sitt innehåll är artikeln föga märkelig, om ej för det egna slags ursinne hvarmed hr Thrane förmåles hafva yttrat sig; men för den tillämpning, D. A. synbarligen deraf vill göra, förtjenar denna godbit tagas i ett litet närmare ögnasigte.

Det är nemligen hufvudsakligen till de politiska radikalernes, och framför allt de äkta radikalernes karakteriserande, ett tal framhålles, fullt af det mest i ögonen fallande nonsens. Hr Thrane rör sig naturligtvis på det politiska fältet, och säger först i början af sin diatrib sig väl icke vara riktigt ense med sig sjelf om hvilken regeringsform han skall hålla »för den bästa»; men afgjordt är, att han »anser den konstitutionella för den sämsta». Derpå förordar han den »absoluta monarkien», men kommer genast till denna fras: »hvar och en kan begripa, att då jag (hr Thr.) rekommenderar enväldsmakten, jag icke »menar fordnas dagars enväldsmakt, hvarunder regenten kunde »göra och låta allt hvad han behagade. Jag »menar en upplyst absolutism med garantier». I fall nu fråga får vara om sundt förnuft, lär man kännas berättigad till spörsmålet: heter en regent, som i styrelseväg icke kan göra och låta allt hvad han behagar, absolut? Och hvad är en »absolutism med garantier»? Antingen bibehållas orden vid vanligt språkbruk, och då innefattar uttrycket absolutism med garantier en själfmotsägelse, eller ock inlägges i uttrycket *absolut* alldeles samma tanke som i *konstitutionell*. Om regenten icke kan styra huru han vill och behagar, så inskränkes han onekligen genom någonting, och detta något utgör naturligtvis garantierna mot maktens missbruk, följaktligen alldeles detsamma som en konstitutionell regeringsform.

Hr Thrane saknade icke heller motsägelse inom sjelfva arbetarföreningen. I synnerhet Peder Eversen från Thelemarken talade ovilkorligen

126

emot hvarje slags enväldsmakt, och sade sig hafva byst bättre tankar om Thrane, än att han på allvar skulle försvara absolutismen. — Hvad Thrane sjelf beträffar, hörde man honom vackla och famla fram och tillbaka emellan de mest motsägande tankar, likasom mellan kontradiktioner i uttrycken. Han ville hafva en absolut monarki, men hvori funnes: 1) tryckfrihet, 2) församlingsrätt, 3) försvinnandet af all stående armé m. m. Detta påminner om en viss medicus, som predikade den teorien, att frossan utgjorde människans egentliga hel-sotillstånd; en frossa nemligen så beskaffad, att man deruti 1) icke hade feber, och 2) icke kände några fross-skakningar.

Efter att hafva meddelat detta utur hr Thranes svamlande fanfaronader, instämme vi helt och hållet i Allehandas omdöme om deras oesterrättlighet. Men deremot förvånas vi öfver en hjertnjupen betraktelse, som Allehanda bifogar till detta omdöme, och hvilken är nog anmärkningsvärd för att jemväl förtjena citeras, så lydande:

»Man ser här bekräftadt», säger Allehanda, »det gamla ordspråket om ytterligheterna som vidröra hvarandra. Från den allmänna, oinskränkta rösträtten i republiken till enväldsmakten eller den absoluta monarkien är icke mer än ett steg. Antingen det ena eller det andra. Se der valspråket hos samtliga de yttersta politiska partierna. På botten ligger despotismen antingen under mångväldets eller enväldets form. En lagbunden (konstitutionell) styrelse anse de afgjordt för den sämsta af alla. En norsk fanatiker har varit nog uppriktig att utsäga denna »innersta mening». Men så tänka de alla, och deraf är lätt förklarligt, att denna kämpe för de norska arbetsklassernas »frihet», hr Thrane, kunna vinna sympathier äfven hos våra socialistiska radikaler; t. ex. tidningen Reform, samt Götheborgs Handels och Sjöfartstidning — och — om vi rätt minnas, äfven hos Folkets Röst».

Aftonbladet har visserligen intet egentligt skäl att blanda sig här, eller ens upptäga D. A:s förbemälda yttranden, då — åtminstone efter orden att döma — vi icke synas blifvit räknade till de »äkta radikaler», som D. A. rangerat på hr Thranes linie. Emellertid finnes i hela framställningen ett förblandande af idéer, som icke bör få passera alldeles oanmärkt. Till en början torde D. A. vara skyldig sina läsare

en närmare definition på hvad hon förstår med »äkta radikal». Menas härmed en politiker, som theoretiskt föresätter sig ett mål med oafsprutad konsekvens, klart genomtänkt och med orubblig fasthet omfattadt (således derutinnan fullt radikal); men som, i fråga om det praktiska nalkandet till detta mål, anser rätt vara att taga så stora steg som möjligheten medgifver, hvarken mer eller mindre; så har D. A. intet skäl att under denna kategori inrymma en hop förvirradé tänkare, talare eller kanske rättast sagdt pratmakare, hvilka lika litet hafva ett klart mål för sin teori, som en ren plan för det praktiska närmandet till ett sådant mål. Om D. A., deremot, med »äkta» radikaler ej tänker sig annat än *odäkt* radikaler, d. v. s. sådane, som endast gjort och göra opposition för att dymedelst söka trumfa sig fram till makten, hvarest de blifva lika diktatoriske och despotiske som trots någon omasquerad ultra; eller vidare sådane, som, oaktdadt all varm välmening för frihetens sak, dock hafva olyckan att dermed förena idel konfysa begrepp och en rörig (nästan tranig) framställning, medan de ogeneradt och omedvetet springa öfver från den ena ytterligheten till den andra — då medgifva vi D. A. full rätt, att med vederbörlig skärpa efterhålla desse, af hvilka den första klassen ej annat är än kameleconter, och den andra narrar.

Sedermåra torde det väl ock tåla vid att en smula betänka sig vid frasen om »det der *ena steget*, som endast skall vara från »den allmänna, oinskränkta rösträtten i republiken» till »envaldsmakten eller den absoluta monarkien». Historien har sannerligen litet eller intet sådant att förmåla. Visserligen öfvergick t. ex. det gamla Rom från »republik» till cæsarisk »monarki», en art diktatorisk eller imperatorisk styrelseform utan konstitutionella garantier. Men hvad var då Rom för en republik? Kan den till något mer än blotta namnet jemföras med hvad i våra dagar förstås härmed? Hade väl i den s. k. romerska republiken, på den tiden då cæsarernes valde uppstod, folket något att säga i politiken, på ett så beskaffadt sätt, som kan ställas i bredd med den nu till tals

komna »allmänna, oinskränkta rösträtten»? Och — för öfrigt — uppkom väl den cæsariska en-
 våldsmakten såsom »ett steg»? utgjorde den ej
 tvertom en länk i kedjan af en oändlig mängd
 i romerska staten småningom tillvägabragta öf-
 vergångar, minst räknadt ända ifrån de Grac-
 chiska oroligheterna till Julius Cæsar? — Om
 åter D. A. med sin historia om det »ena ste-
 get», det vill förmodligen säga: den ringa
 skillnaden, som i sjelfva verket skall före-
 finnas emellan republik med oinskränkt röst-
 rätt och absolut monarki, velat anspela på
 England, som efter Cromwell, tout d'un coup
 som man säger, kom under Stuartarnes välde
 igen, så ligger äfven häri en förvillelse. För
 det första kan väl icke den Cromwellska re-
 publiken nämnas, då man talar om en republik
 med allmän oinskränkt rösträtt; och för det
 andra, om man ock vill låta England under
 hans protektorat heta republik, så måste man
 påminna sig, att detta land, efter Oliviers död
 och Richards skiljande från makten, alldeles
 icke föll under samma despotism som före
 1649, eller blef en lika absolut monarki ånyo,
 oaktadt Carl II uppsteg på Stuartarnes thron,
 och detta väl kan sägas hafva skett genom en
 statskupp, således med »ett steg»: åtminstone
 räckte den härmed uppkomna absolutismen ej
 längre än till 1688, hvars hvälfning väl var en re-
 petition af 1649 i mildare form, och i sjelfva
 verket till engelska konstitutionalismens stär-
 kande upphemtade frukterna af det Cromwell-
 ska decenniet. Man ser således, att detta sist-
 nämnda visserligen ej var förgäfvets, likasom
 man icke har stort skäl att tala om det nakna en-
 våldets återupplifvande under Carl II och Jakob
 II, då tvertom den engelska absolutismen un-
 der dessa regenter drog sina sista suckar och
 bortandades sitt lif. — Vill D. A. slutligen med
 sitt resonnemang hufvudsakligen hafva ögonen
 kastade på det republikanska Frankrike, som
 under Napoleon öfvergick till kejsarevälde med
 oinskränkt makt, så har detta visserligen hän-
 delserna mera för sig; men man kan likväl ej
 begagna ens detta exempel såsom en absolut
 bekräftelse på den af D. A. framställda satsen,
 emedan många särskilda omständigheter dervid

måste tagas i betraktande, såsom å ena sidan det stora felet af konstituerande församlingen att föreskrifva, det icke samma personer två gånger å rad kunde väljas till representanter, hvarigenom de allmänna ärendena på en gång måste komma i helt nya händer; vidare presternas och adelns förräderi, utflyttning och öfvergång till fienderna, samt de europeiska makternas koalition mot Frankrike m. m., hvilket snart sagdt genom ett nödtvång födde af sig konventsregeringen och terrorismen; samt å andra sidan bländskenet af en ovanlig, nästan underbar krigsära, förutan hvilken, jemte folkets behof af lugn, Napoleon visst aldrig hade kunnat rycka till sig väldet.

Men hvad som synnerligen bör anmärkas mot den ifrågavarande artikeln, är det insidiösa deri, man ursäkte oss detta uttryck, att Allehanda dels sätter benämningen radikaler vid sidan af *sociälister och kommunister*, för att skära alla öfver en kam, dels också liksom tager för gifvet — åtminstone kan man draga denna slutsats af ordställningen — att radikalernes systemål är *»en republik med oinskränkt rösträtt»*. Då nu emellertid benämningen radikala icke varit ovanlig äfven för att

beteckna en viss politisk nyans här landet, så inses lätt hvarthän en sådan insinuation som den ofvanstående skall leda. Vi måste därför erinra, att en sådan tydning, så vidt den skall vara gifven i den mening, att Allehandas sens moral må hafva någon tillämpning, är så mycket mera orättvis och förrådisk, som enhvar vet, att äfven de mest radikala här i landet, t. ex. Örebromännen, hvilka af Allehanda ständigt fått denna benämning, aldrig ens satt i fråga att rubba förhållandet emellan de båda statsmakterna eller förminska konungamaktens prerogativer vidare, än att enligt det sista Örebroförslaget, all lagstiftning, således äfven den ekonomiska, skulle tillhöra konung och riksförsamling gemensamt, hvilket väl icke kan anses såsom någonting förskräckligt. Ordet radikala, tillämpadt på reformvännerna här i landet, så vidt de representera någon större opinion, kan således icke betyda annat än sådana, som i ett visst fall vilja fullfölja någon ren och bestämd grundsats, så långt som med utförbarheten kan vara förenligt, men förutsätter alldeles icke yrkandet af republik, hvarken med mer eller mindre oinskränkt rösträtt; ej heller någon annan utopi, något mål, som ligger utanför de tillvarande och gällande grunderna för samhällsskicket. Detta torde vara nyttigt att till en annan gång erinra sig, likasom att en vidsträcktare, supponerad betydelse af radikalismen, såsom utgående på dolda syftemål, synes böra få uteslutande tillhöra konservatismens rabulister.

Vi tillåte oss således antaga, att hela Allehanda-artikeln endast blifvit skriven som en liten lämplig varning i dessa dagar, them enfaldigom, att icke vara »radikale», och allraminst »äkta», på det de icke ovägerligen må rangeras bland fantasterna. Denna sens moral är visst vacker; men den skulle måhända hafva gjort mera verkan om den varit fotad på ett renare utredande af de första begreppen.

24/9 50.
ars.

Litteratur.

Christendomens Hufvudläror; populära föreläsningar af N. Ignell; fyra häften. Sthm, hos Zach. Häggström, 1850, tills. å 2 rdr 24 sk. bko.

Stockholms invånare påminna sig, att föreläsningar öfver religiösa ämnen i vintras höllas af hr Ignell, och då väckte ett betydligt uppseende. Flere orsaker bidrogo härtil. Först och främst utgjorde sjelfva hr I:s namn en borgen för att något nytt här vore att förvänta, emedan man kände att han en gång från ett visst håll varit utsatt för en art förföljelse; för det andra måste också föreläsningarnes angifna ämne innefatta något tilldragande i och för sig, då man, oaktadt samma sak utgjorde hufvudföremålet för de veckliga föredrag man från alla predikstolar ständigt afhöorde, dock nu hoppades få se den belyst från ännu klarare håll.

Detta slog i synnerhet in i början. De första föreläsningarne — 1) Inledningen; 2) Guds ord och hans egenskaper; 3) Christi person — bevisades af en så talrik publik, att hörsalen vid Brunkeberg endast med möda rymde den. Utom all tvifvel förtjente hr I. denna uppmärksamhet. Hans föredrag, utan att vara egentligen värtaligt, än mindre anlagdt på klingande fraser, flöt klart, vermt och i många fall bestämdt. I fjerde föreläsningen »om den heliga Andan och Treenhgheten» spändes uppmärksamheten i visst fall till sin högsta grad, emedan hr I. här framställde ämnet från en sida, som just icke många här förut vågat. Äfven i det nu tryckta (se t. ex. 2 h. sidd. 9 och följ.) igenkänner man unitariens Channings öfversättare; och man läser här (sid. 15) yttranden som dessa: »hon (Trenehghetsläran) är en lära icke allenast mot allt förnuft, utan ock mot Guds skapelse, utlät sig Luther om den samma.» Då Luther sjelf här citeras, måste det låta höra sig; emellertid utvecklas saken i det följande till betänkligheternas häfvande, på så sätt, att det uppvisas huruledes de begrepp, som från början lågo i trenehghetsläran, sådan hon först uppkom, sedermera småningom »utdött och försvunnit», hvarestefter slutligen helt andra föreställningar blifvit förknippade med de ur-

sprungliga, i Symbola befintliga, ordalagen. Denna utveckling har onekligen en stor betydelse för kyrkoläran, emedan hela dennas sätt att deducera försoningen i sin grund beror på treenighetsdogmens uppfattningsform. Hr I. har, ifrån sid. 17 till 22, en ganska innehållsrik undersökning om »den grund denna lära har i bibeln», och hvarvid han medsamman kommer till betraktande af hvad man skall förstå med »den heliga andan» (kyrkans böcker säga eljest: »den Helige Ande» — hvilket i sjelfva verket icke utgör allenast en grammatikalisk divergens, d. v. s. en olikhet i skrifsättet, utan har sin betydelse i och för sjelfva den mening af personlighet, som kyrkan häruti lägger, hvar emot hr I. bestrider, att bibeln någonstädes yrkar att vi nödvändigt vid den ifrågakarande andan måste tänka oss en »distinkt person»). — För att återkomma till sjelfva föreläsningarne, blef förhållandet, att ju mera hr I. inträngde i hottnen för de theologiska distinktionernas, d. v. s. i *medeltidens Scholastiska system för salighetsläran*, ju mindre tycktes åhörarne vilja vara med; enär vissa ämnen och föreställningar numera verkligen befinna sig derhän komne, att man helst lemna dem åsido utan att ens vidare vilja höra dem omtalas. Detta minskar emellertid icke hr I:s förtjenst om utredandet af halten och uppvisandet af grunden för så många påstådda satsar, hvilka antingen icke alls finnas i bibeln, eller dock ej stå der så, att de derur dragna konsekvenserna behöfva följa. Det viktiga resultatet af hans föreläsningar är således bevaradt i de nu utgifna häftens, emedan deras innehåll bättre egnar sig till begrundning i studerkammaren, der man har rådrum att tänka öfver ämnet och tillfälle att efter behof rekapitulera vissa sidor, än i ett auditorium der slikt icke låter sig göra. Ett annat och måhända i sin mån ej mindre verkande skäl till publikens glesnande vid de sednare föreläsningarne lög väl ock i hr I:s egen framställning om beskaffenheten af Christi person: ett ämne, som han redan började i tredje föreläsningen, och hvartill han naturligtvis som oftast i det följande återkom, men hvilket han lik-

väl aldrig synes hafva lyckats så tillräckligen göra klart, att åhörarne öfverhufvud dermed funno sig fullt belätne. Orsaken härtill, åter, bör väl förnämligast skrivas på detta ämnes alldeles egna svårighet och dunkel i sig sjelf; men har troligen också sin grund i den art af theologisk skola, hvartill hr I. visat sig höra. Denna skola kan icke lätteligen karakteriseras i några få ord; men så mycket torde utan orättvisa derom kunna sägas, att den står ungefär midtemellan gammalt och nytt. Häraf måste följden onekligen i vissa hufvudstycken blifva, att denna skola å ena sidan förkastar mycket bland det gamla (och till återtjenst sjelf förkastas af detta gamlas anhängare); men å andra sidan likväl ej tar steget ut till det nya, hvartill tidehvarsvet dock hunnit, och således i detta hänseende förekommer något antyqverad. Intresset blef icke destomindre mot slutet ånyo ganska stort, då hr I. i elfte föreläsningen behandlade den vigtiga frågan »om kyrkan». Han kom här till ganska afgörande — säkert i mångens öron skärande — yttranden, såsom t. ex. då han säger:

»Kasta vi nu härefter en blick på den christna kyrkan, sådan hon i närvarande stund är, så kan man fråga: Är hon densamma? Är uti henne den ursprungliga christna andan att igenkänna? Är ens i något och bland hvilket af de många särskilda kyrkosamfund, i hvilka nu den christna kyrkan är delad, den ursprungliga christna andan förnimbar? Och, kan man ytterligare fråga, om nu den anda, som ifrån början gaf upphof åt den christna församlingen, var *helig*, har denna anda, under kyrkans fortfarande lopp bevitnat sig såsom sådan? Uti den gamla Apostoliska bekännelse, som ännu söndagligen föreläses, heter det: »Vi tro ock på den Heliga Andan, en helig allmännelig kyrka.» Är helighet då en egenskap, som vi med skäl må tillägga den christna kyrkan, sådan hon nu är och sådan hon historiskt bevitnat sig?»

Sedan vi således med några ord i allmänhet yttrat oss om de Ignellska föreläsningarnes emottagande af publiken, då de höllos; skola vi nu tillåta oss ett något närmare skärskå-

dande af dem sasom utkomna i tryck. Likväl är det härvid mindre frågan om de första föreläsningarne, emedan, sasom läsaren torde påminna sig, Aftonbladet temligen utförligt redogjorde för dem redan vid deras hållande, hvar för en rekapitulation nu måste anses obehöflig. — Vi skola förbigå en hop enigmatiska frågor, som hr I. upptagit till betraktande, och väl måste göra det, då de lägo inom omfånget af hans föreläsningars tillkännagifna ämne, men om hvilka läsaren förmodligen tycker, att hr I. i sjelfva verket ej utredt dem mera, eller gjort dem synnerligen klarare än de voro förut. Det är emellertid rätt intressant att hos hr I. läsa den historiska framställningen om dessa frågars uppkomst och behandling under tidehvarfven.

Hr I. yttrar rörande *treenighetens grund i bibeln*:

— att det enda bibelställe, der denna lära uppenbart och bestämt finnes uttalad, eller 1 Joh. 5: 7, 8, är *understuckel*. Det finnes icke i de äldsta handskrifter af N. T., enligt trovärdiga bibelforskares försäkran. Stället lyder: »Tre äro de som vittna i himmelen, Fadren, Ordet och den Heliga Andan, och de tre äro ett. Och tre äro de, som vittna på jorden, Andan, Vattnet och Blodet, och de tre äro ett.» Nyare theologer hafva också redan börjat stänga det påståendet, att treenighetsläran, sådan hon af den äldsta kyrkan finnes utbildad, verkligen är att finna i bibeln. Men ett är att märks, M. A., sjelfva orden och begreppen Fader, Son och Helige Ande finnes der, och Frälsaren sjelf anbefallde dopet i eller till *Fadrens, Sonens och den Heliga Andas namn* (Matth. 28: 19). Här kommer således allt derpå an att vi lära inse, af hvilken orsak Frälsaren anbefallde detta. Fatta vi detta, så hafva vi härmed äfven gjort oss reda för det sanna, som, enligt min tanke, ligger i treenighetsläran. Mig förekommer detta åter ganska klart och påtagligt. Med strängt fasthållande af monotheismens gudsbegrepp hänvisar vår christliga läras urkund till Sonen sasom den, i hvilken Fadrens väsende är att skåda. Men å den andra sidan betygar hon, att ingen kan kalla Jesus, för en herre, utan genom den Heliga Andan 1 Kor. 12: 3, d. ä. utan att den hos Jesus verkande och öfver hans församling utgjutna Heliga Andan på något sätt kungör och bevitnar sig för vår egen ande. Men, att vi vid denna Heliga Ande nödvändigt måste tänka oss en distinct person, detta yrkar hon ingenstädes.»

I afseende på frågan om *synda/fallet*, har hr I. i 3:dje häftet sid. 24 denna utveckling:

»Undersöka vi nu först, hvilken grund denna vår kyrkas lära om *fallet* och den derigenom i människans natur skedda förändringen har i Bibeln, så märka vi, att den Mossiska berättelsen om *fallet* är det, hvarpå man hufvudsakligast velat stödja densamma. I N. T. förekommer blott ett ställe, som blifvit andraget till stöd för denna lära, nemligen ett bekant och mycket omtvistadt ställe i Rom. 5: 12 o. f. Men huruvida Paulus i den jemnförelse mellan Adam och Christus, som här göres, velat i Adam blott framställa en representant af det, som människan i sitt naturliga syndiga tillstånd är, eller huruvida han velat lära, det skulle genom hans fall i människans natur hafva skett en sådan häpnadväckande förändring, som kyrkan förknippat med detsamma, är något, som må hemställas åt den framtida bibelforskningen. Sammanhanget visar, att Paulus med den anställda jemnförelsen egentligen icke velat undervisa om synden, utan blott förhårliga den gudomliga kärlekens verk i Christi sändning. Men mot den kyrkans lära, som man härpå velat grunda, äro andra ställen hos Paulus i uppenbar strid. Så säger han, att jag tills vidare må förbigå alla öfriga ställen i 1 Kor. 11: 7, att mannen är Guds beläte och ära; alldeles som skulle han icke hafva vetat om, att det gudomliga belätet genom Adams fall blifvit förloradt. För öfrigt säges i G. T. i Vishetsb. 2: 23, 24, att Gud skapat människan till evigt lif och gjort henne till sitt beläte, att hon skulle vara sådan som han är, men att genom djefvulens afund döden är kommen i verden. Och härmed har jag nu anført de bibelställen, som pläga andragas till stöd för vår kyrkas lära i denna punkt. Men ur det tänkesätt och de tidsförhållanden, som voro för handen i Christendomens första århundranden, förklarar sig denna lära lätt. Jag har i föregående föreläsningar erinrat, huru en tid af religiöst och sedligt förderf och af djupt medvetande af samhildande genom detta förderf just var den, hvaruti Christendomen hade sin upprinnelse. För hela den tidens verldsåskådning visade sig blott ett beständigt fall och ett sjunkande. Idéen om en utveckling var densamma fullkomligt obekant och har allt intill innevarande århundrades början varit främmande för menskligheten. Dessutom är det en bekant sak, huru det onda alltid lättare faller i ögonen än det gode. Att skåda ett Guds verk och en gudomlig kärleks och vishets eviga ordning uti det mörker, som då ännu omhöljde vårt släkte, förmådde man icke. Och då nu genom Christendomen den gudomliga lagen, den gudomliga heligheten framsod uti

ett förut okändt ljus, så afstäck genom brytningens
 mot detsamma det rädande förderivet ännu mer
 bjerit. Och ifrån Gud kunde intet komma, som ic
 ke uti alla häseenden var fullkomligt, mente man.
 En lärare, som man hänfört till Gnostikernas sekti,
 vid namn *Marcion*, ville icke erkänna G. T. som
 ett gudomligt verk, emedan det, skärskådadt i det
 N. L:s ljus och utan hänsyn till den tid, för hvil
 ken det var gifvet, icke kunde för honom visa sig
 annat än som ofullkomligt. Menniskostyget, sådant
 det nu var, kunde fördenskull icke framställa sig
 för dem annat än som i grund förderfvadt, hemfal
 le åt afgrundens onda furste och af denna strax i
 från början förderfvadt och förstördt. Men sådant
 kunde det dock icke hafva utgått ur Guds hand.
 De första människorna kunde fördenskull före sitt
 fall icke annat än beklådas med all tänkbar full
 komlighet. *Häraf upphosvet till den lära*, som
 allmänast varit gallande såsom orthodox och ännu
 fortfar att gälla såsom orthodox inom Christen
 heten.»

»För läran om den fullkomlighet, som man tillagt
 de första människorna före fallet, har man ej haft
 någon annan grund i Bibeln att åberopa än berättel
 sen om de första människornas tillstånd i parad
 set. Men emot antagandet af denna fullkomlighet
 har man, så vidt det stöder sig på denna berättel
 se, å andra sidan invändt: Fullkomligheten hos et
 varelse ådagalægges i hvarje häseende aldräbäst af
 dess kraft. Af högheten och storheten i de föremål,
 hvarpå en människas själ är rigtad, af den fasthet
 och det allvar, hvarmed hon sträfvat mot sitt mål
 af den klarhet, hvarmed hon fattar hvarje föremål,
 som leder till förverkligandet af hennes mål, och af
 den ståndaktighet, hvarmed hon öfvervinner alle
 hinder och frestelser, ådagalægges bäst en människas
 sedliga fullkomlighet. I mån af den gudomliga and
 da, som härutinnan uppenbaras, bevisar sig en men
 niska som Guds väsendes afbild. Men i berättelsen
 om de första människornas paradisiska tillstånd fö
 rete sig inga spår till några verk, icke ens den af
 lägsnaste härät syftande tanke. *Den vishet, som*
man tillagt dem, bekräftar sig på intet sätt af
berättelsen. Ty när denna låter ormen tillläge
 dem, att på hvilken dag de äro af den förbjude
 frukten, deras ögon skulle öppnas, så antydes här
 med tvärtom, att deras ögon ännu icke voro öpp
 nade, och att de ingenting visste. Ja, då de läto
 intala sig af ormen, att Gud är afusdsam och utöf
 afund förmädat dem vetandets behag, röjer sig här
 raka motsatsen till vishet. Men lika litet bevitnar
 ock denna berättelse den heighet och rättfärdighet
 som man tillerkänt dem, om denna ens kan vara

för handen, der medvetandet af skillneden mellan godt och ondt ej är för handen. Ty att de så lätt och detta genast vid den första frestelse, som berättas, kunna förledas, att öfverträda det gudomliga budet, här icke vittne om någon dygdskraft. Förden skull har man nu mer, som redan förut blifvit erinradt, *allt mer börjat öfvergifva läran om denna fullkomlighet.* Men när den medskapade fullkomligheten nu fattas blott och bart som en fullkomlighet i anslaget, blir fråga om hvad denna berättelse har att innebära. Somliga fasthålla mer berättelsens enskilda drag och vilja ur dessa utveckla en lärobyggnad; andra åter vilja i hela berättelsen icke se annat än ett allmänt försinnligande af det, som foregår hos hvar *människa vid första uppvaknandet till medvetande af synd och ondt.* På samma sätt som Gud här tillsade de första människorna, så tillsäger hvarje fader och moder sitt späde barn, och detta mestadels under varning och hot af straff: *det eller det skall du icke göra.* Men oförmärkt befinner barnet hafva öfverträtt det gifna budet, och vid medvetandet häraf stängas äfven de första skuldösa paradisetts portar. Genom medvetandet af synd och ondt en skillnad mellan ondt och godt, befinner det sig försatt i en värld, i hvilken allehanda såväl fysiskt som moraliskt ondt sammanlöpa, sorges och strid hafva sin bostad. På samma sätt skall från början släktet hafva vaktat till medvetande af synd och ondt, ehuru vi ej kunna göra det för oss åskådligt, huru härmed tillgått.

»Här komma vi till en åsigt, som är i aldra skarpare motsats till de kyrkligt gällande lärorna. Uti ingen punkt är en nyare tids uppfattningssätt mer motsatt det gamla. Ty, vilja vi enligt detta nyare uppfattningssätt, kalla det första uppvaknandet till medvetande af synd och ondt ett syndafall, så innebär detta ingen real förändring eller försämring i människans natur; tvärtom är det ett steg framåt på hennes utvecklings och odlings bana.»

Här börjar hr I. nu framställa de nyare åsiktterna om synden, stående i motsats till de kyrkligt gällande lärorna, och hänvisar bland annat slutligen till sitt arbete: »Grunddrag af den Christliga Sedeläran», der § 33 afhandlar detta ämne utförligare. *113. 117. 225. 1134* (Forts.)

Litteratur.

Christendomens Hufvudläror; populära föreläsningar af N. Ignell; fyra häften. Sthm, hos Zach. Häggström, 1850, tills. å 2 rdr 24 sk. bko. (Slut fr. onsdagsbl.)

Ett högst inveckladt ämne och som medfört de största stridigheter inom kyrkan, har alltid varit frågan om *Predestinationen* (den gudomliga förutbestämmelsen och Nådevalet). Tidigt uppstod härom en schism emellan Augustini anhängare å ena sidan, och Pelagii å den andra, hvilken kan sägas ännu fortfara, blott under något förändrade former och namn. Då Luther till en betydlig del omfattat det Augustiniska lärobegreppet i denna sak, ehuru ej så strängt som Calvin; men Pelagii föreställningsätt (eller åtminstone den modifikation deraf, som kallats Semipelagianism) ingår i katholska kyrkans system, så förtjenar det att läsa hvad hr I. härom har att säga. Han talar derom i sin tionde föreläsning. Efter en förutgående allmän redogörelse, vänder han sig derefter till sina åhörare och yttrar:

»Här igenkänner i den beryktade *predestination-* eller *förutbestämmelseläran*; en lära, som uti alla tider blifvit betraktad med blandade känslor och öfver hufvud alltid förekommit de flesta såsom ytterst upprörande och vidrig. Och med allt skäl. Att vara i när födslostunden, helt och hållet oberoende af allt eget görande, bestämd till ingenting mindre än antingen evig eld eller evig salighet, det är en lära, mot hvilken hvarje mänsklig känsla icke annat kan än uppresa sig. Den trånga particularism, det mörker, den modlöshet och förtviflan, som denna lära har med sig, äro lyten, hvilka ock alltför ofta blifvit anmärkta, att här ytterligare behöfva omordas. Att, oaktadt den seger öfver motståndarne, som Augustini mäktiga ande och anseende strax ifrån början tillvann sig, emellertid en benägenhet för Pelagianismen alltid varit rådande, må redan af detta skäl icke förundra oss, likasom det å andra sidan länders reformatorerna till heder, att, änskönt de icke förmådde finna en ledtråd uti den labyrinth, i hvilken Augustini lära invecklade dem, de likväl vid höllo läran om nåden i Augustinsk mening. Men anmärkningsvärd är för det första den inskränkning i Guds allt verkande makt, som utaf båda teorierna blir en följd. Ty enligt den Pelagianska åsigtten är hvarje mänsklig individ en varelse, som, fastän

hon visserligen har Gud att tacka för sina krafter, dock uti bruket af desamma betraktas fullkomligt oberoende till och med af sjelfva de förlånade krafterna. (Vi göra, i strid mot det Pelagianska lärosättet, i hvarje roman till en fordran, att hvar och en skall förblifva trogen sin karakter, och förutsätta dermed som en naturnödvändig och gifven sak, att hvar och en måste handla enligt det hos honom rådande lynnet och tänkesättet.) Menniskosläget förete enligt denna teori ett aggregat af lika många sjelfständiga activa viljor som individer finnas; men hvad som sammanhåller dessa viljor och gör, att icke medelst dessa stridige viljors konflikt allt sammanstörtar i ett chaos, visar icke systemet. Men enligt Augustini lära åter är hela vårt släkte, strax från de första människorna, hemfallet under ett annat välde än Guds, så att nu endast hos de af Christus återlösta en verkande gudomlig kraft är att finna. Men, medan de öfriga, beherrskade af sin sjelfviskhet, befinna sig i ett rebelliskt tillstånd mot Gud, lemna oss systemet oförklarligt, hvarifrån denna rebelliska makt kan komma. Ty, svarar man, såsom man gjort: från djefvulen, så har man härmed endast skjult svaret till sidan. Vi ledas då strax till den frågan: hvarifrån kunde djefvulen sjelf få en sådan makt? Härpå har intet svar blifvit gifvet. Men, då man icke förmådde förlika det ondas tillvaro med en gudomlig kärleks råd, ej heller uti Satan äfven se en Guds tjensteande, såsom han skildras i Job, 2 kap., så återstod intet annat än att tillägga honom en mot Gud fiendtlig makt och reaktitet, hvilken, antingen denna nu på Manichæiskt sätt anses för ursprunglig och lika evig med Guds eller icke, dock svärigen kan betraktas annat än som ett ingrepp i den gudomliga makten. En brist på konsekvens hos Augustinus, härrörande af hans bristande förmåga att lösa de viktiga och djupa frågor, hvilka upptogo honom, var äfven, att han, i enlighet med tidens herrskande föreställningar, på fullkomligt Pelagianskt sätt tillerkände de första människorna en frihet, i kraft af hvilken dessa skola hafva kunnat handla i strid mot den natur, Gud hade dem förlånat. — Men för det andra. Om enligt den juridiska karakter, som tillhör den Pelagianska teorien, väl svärigen någon giltig invändning kan göras mot antagandet af en blott vederställande gudomlig rättvisa, så är det icke så enligt den Augustinska. Om enligt hvarje rättslag en, änskönt ädlig, rationelt bestämbar, proportion mellan straff och förbrytelse bör äga rum, så kan vid läran

om helvetesstraffen och deras evighet väl billigheten af ett sådant ändlöst och svårt straff för ändliga förbrytelser ifrågasättas från den Pelagianska ståndpunkten; men från den Augustinska blir sjelfva läran om straff såsom blott vedergällande en orimlighet. Ty, står rättfärdighetens och pånyttfödelsens delaktighet icke i någon mäns vilja och löpp, utan i Guds barmhertighet, Rom. 9: 16, så skulle Gud dermed bestraffa endast sin egen uraklätterhet att rättfärdiggöra och förnya oss. Följaktligen måste enligt detta system, konsekvent genomfördt, begreppet om Guds straffande rättvisa få en sådan tydning, att, såsom i *Andra Föreläsningen* redan blifvit visadt, äfven denna blifver en yttring af samma ena gudomliga kärlek, af hvilken allt är anordnad.

Men af en sådan genomförning var Augustinus icke mäktig. Ty vid den skarpa skillnad mellan omvända och oomvända, hvilken nu uppdrogs och följaktligt måste uppdragas, förbisågs för det första den nödvändiga och i Guds ordning liggande relationen dem emellan. Imellan båda var ett stort valgfärdigt. De omvända hade enligt systemet ingenting att göra, för att till nådens delaktighet föra de oomvända. Ehuru man väl satte nådens verkan såsom en följd af Ordets predikan, låg ändock i hela betraktelsesättet en benägenhet att anse densamma för en mirakulös och magisk samt utaf inga menliga organer förmedlad. På samma sätt förbisågs hos de oomvända det sammanhang, hvaruti deras vara och lif står med Guds rikets utvecklingsgång. Utveckling, fortskridande och ett genom sin egen inneboende kraft sig allt mer förverkligande Guds rike voro för Augustinus fullkomligt främmande begrepp. Allt var ett stelt och ofruksamt, ett hemskt och dödt vara, hvaruti intet vardande, intet frö till ett bättre uppbyggades, en himmel och ett helvete, mellan hvilka ingen absolut och fullkomlig, utan blott en partiell förmedling för de troende och döpta var satt. Anorlunda kunde det heller icke vara, då ingen kärleksstrimma genombröt syndamörkret och lät skönja den gudomliga vishet, hvilken beslutit alla under synd.»

Vi skola sluta dessa framställningar med några af hr I:s betraktelser öfver »kyrkan» (11:te föreläsningen), såsom i praktisk hänsyn måhända det viktigaste för närvarande tid. Han framhåller begreppet kyrka, såsom hufvudsakligen en inre eller andlig förening med Gud i Christo; men tyckes tillika antaga nödvändigheten af en yttre, ehuru detta icke är alldeles klart. Huru härmed än förhåller sig, är det åtmin-

stone säkert, att han för denna yttre kyrka finner många formationer möjliga, och icke för någon af dem vill statuera nödvändigheten af en absolut varaktighet. Han yttrar i 4 h. sid. 43:

»Men under det, med förbiseende af Christendomens praktiska tendens, redan tidigt den missriktning uppkom, att mesta vikt lades på *öfverensstämmelsen i lärosatser* och, i stället för den inbördes kärlek, som Christus sjelf framställde såsom kännetecknet på hans rätta lärjungar ett *bokstafligt antagande af alla kyrkans lärostadgar* blef aktadt som det första och hufvudsakligaste kännetecknet på en sann Christen, öfvergick småningom äfven all makt och allt deltagande i kyrkliga angelägenheter från församlingarna sjelfva till deras biskopar och styresmän. *Den ursprungliga fria demokratiska författning, som tillhör den Christna Kyrkans väsende*, öfvergick härigenom efterhand i en oligarchisk samt, med den öfvervägande magt, som de Romerska Biskoparne småningom tillvällade sig, derpå i en monarchisk. Den härtill redan i tänkesätt och plägseder för handen varande riktningen gynnades och befordrades af Christendomens öfvergång till folken i massa samt af dess antagande såsom *Statens gällande religion* inom det Romerska väldet. En kyrka, d. ä. en förening framkallad blott af religionen och hafvande blott dennas utbredande och förverkligande till sitt ändamål, har före den Christna Kyrkans uppkomst ingenstädes egt rum. Mosaiska institutionen var på en gång både borgerlig och religiös. En theokrati, det är en Guds styrelse, egde väl enligt denna rum: Gud vördades som den egentliga styresmannen. Men Christendomens idé om Guds rike var icke destomindre, såsom förut redan blifvit erinradt, fullkomligt främmande för denna theokrati. Icke uppå invärtets sätt genom andan, utan på utvärtets såsom domare, i det han skipade sina rättor betraktade man Gud såsom utföfvande detta gudomsvalde, och genom samma lags bot och tvängsstadgar befrades och näpstes så väl religiösa som borgerliga öfverträdelser. Hos Romarne åter var den religiösa institutionen endast ett medel i statsmaktens band, Staten såsom sådan med sina sjelfviska materiella interessen var ändamålet; den religiösa institution, hvilken af denna uppehölls och ombuldades, var blott ett underordnad och ringa medel. Den sammanblandning af andeligt och verldsligt, som redan förut börjat inrita sig inom kyrkan, fann derföre, vid Christendomens öfvergång till folken, i dessa äldre institutioner ytterligare ett stöd, och utaf dessa fick nu den Christna Kyrkan sitt skaplygne. I Öst-romer-

aka riket, der det gamla statsväldet bibehöll sig, blef hon en statsreligion, under den verldsliga magtens öfverherrskap, i likhet med den hedniskt romerska religiösa institutionen; i Rom åter, hvaräst med statens förfall den borgerliga magtens ok snart afskudades, blef hon ett prestväld i likhet med den forna Judiska theokratien.»

Härefter följer en kort skildring både af Romersk-katholska, Lutherska, Reformers och Anglikanska kyrkorna, jemte inom dem lefvande mindre sekter: Non-conformister, Methodister, Qvåkare, till och med Läsare. I afseende på det stora spörsmålet om nödvändigheten af en i allo öfverensstämmande *enhet* i de religiösa lärobegreppen, dermed följande sekterism och kättareväsende, har hr I. ett tänkvärdt stycke:

»En annan fråga, den vi nu gå att upptaga, är, huruvida med denna *enhet* den mångfald af kyrkosamfund, som den Christna Kyrkan nu företer, kan låta förena sig. Uppenbart är för det första, att, derest denna *enhet* varit erkänd, de särskilda kyrkosamfunden icke skulle hafva befejdat, förföljt och sökt i grund utrota hvarandra, samt lika litet hvarje församling inom sig hväsat kätteriets och hatets förföljelsevapen mot dem, som rest sig upp emot dess lärodogmer. Dock härtill borde ett sådant erkännande icke ens varit erforderligt. Medvetandet af de vapen Kyrkan är kallad att föra, skulle, derest det varit lefvande inom densamma, i hvarje tid och hos hvarje kyrkosamfund hafva förebyggt det. Men just från misskännandet af denna *enhet*, från förbi-seendet af det väsendliga för det mindre väsendtliga, hafva de särskilda kyrkosamfunden haft sin upprinnelse. Det lärer Luther till beröm att han, fastän han insåg dess svåra brister, emellertid icke ville skilja sig ifrån det katholska kyrkosamfundet. Först såsom sjelfva utstötta bildade Lutheranerna och de Reformerta egna kyrkosamfund. Afsöndringen var här framkallad utaf sakernas tvång och låg i sakens egen inre nödvändighet. Men fåkunnighet och förblindelse var det, att Lutheranerna åter skiljde sig från de Reformerta. Här röjer sig den sektanda, som, under en falsk, mot Christendomens eget väsende stridande fordran på en bokstäffig öfverensstämmelse, för hvarje läroskiljaktighet sirax är färdig att upplösa gemenskapen. Och från ett sådant utstötande från det gamla eller egenvilligt afskiljande af det nya förskrifver sig alla sekters och separata kyrkosamfunds uppkomst; en söndring, som alltid vittnar om en brist på rätt christlig anda, — i förra

fallet hos det samfund, hvilket stöter ifrån sig, i sednare hos dem, som utan tvingande orsak afsöndra sig. All sektanda har fördenskull sitt upptof uti en oren källa, i det att Kyrkan, antingen förstelnad till en död mekanism, likt den Katholske, vill trampa och förqväva hvarje eggelse till lif och förbättring; eller ock, ensidigt fasthängande vid vissa bokstafliga läroformer, förbiser den egentliga andan och väsendet. Att deremot ganska betydande skiljaktigheter ej mindre till ande än till lärosatser kunna ega rum, utan att derföre leda till stiftandet af särskilda kyrkosamfund, härpå äro *Svedenborgarne* hos oss ett bevis. Träldomens och terrorismens anda, som ännu i så hög grad vidlåder vår Kyrka, har hos dem vikt för kärlekens. Ifrån det legväsende och de abstrakt-juridiska åsigter, vid hvilka, såsom i *Sjette, Nionde och Tionde Föreläsningarne* blifvit visadt, ännu vår Kyrka hänger fast, hafva de frigjort sig. Men detta oaktadt hafva de icke bildat något särskildt kyrkosamfund. De lefva blandade med vår kyrkas öfriga medlemmar, verkande för Guds rike i en mild och fridsam evangelisk anda. På grund häraf våga vi äfven påstå, att, ju mer Christendomens sanna väsende uppdagas, desto mer måste all sektarism upphöra, och alla stängselmurar ramla, hvilka nu skilja särskilda kyrkors medlemmar från hvarandra.»

Vi träda omsider till följande praktiska tillämpning på våra svenska förhållanden, och hvari hr I. oförbehållsamt yttrar sig öfver flera, såsom vi tro, ganska ömma punkter:

»Kasta vi nu härpå slutligen en blick på våra svenska kyrkosamfundens organisationer, så har uti det föregående redan blifvit anmärkt, att föreställningen om *en fri och lefvande förening*, i likhet med den äldsta kyrkans, i hvilken hela menigheten med full själ och interesse tager del, *hos oss ej ännu är för handen*. Kyrkan är blott en anstalt, genom hvars predikan och Sacramenter församlingens medlemmar väl hvar och en för sig kunna vinna tillträde till Gud och undfå sina synders förlåtelse, under det intet närmare band af kärlek, gemensamhet och samverkan förenar dem med hvarandra. I enlighet med denna föreställning är också vår kyrkas hela skick anordnad. De kyrkliga lagarne och formerna medgifva icke allenast icke församlingens medlemmar något deltagande uti församlingens religiösa och sedliga angelägenheter, utan lägga tvärtom för

presterna själva öfvervinnerliga hinder i vägen för
 hvarje mer ingripande evangelisk verksamhet. En
 oblandad och direkt kyrklig verksamhet kan öfver
 hufvud aldrig ega rum annat än genom skrift eller
 tal. Om vi nu förbigå den skriftliga, för hvilken
 visserligen inga hinder kunna läggas, men hvilken
 också står hvar och en lika öppen, utan hänsyn till
 hans kall, och tänka oss presten blott i hans förhål-
 lande till den församling, der han är anställd; så har
 han här visserligen sin predikstol, på hvilken han
 icke allenast är berättigad utan pliktig att i bestämd
 ordning uppträda. Med denna offentliga prediko-
 verksamhet ensam tror jag för min del dock föga
 vunnit. Ett närmare, mer ingripande fält för sin
 verksamhet har han i det personliga förhållande,
 hvori han står till sin församling. Han måste känna
 sin församlings medlemmar, ej blott till deras an-
 letsdrag, utan äfven till deras religiösa och sedliga
 tillstånd, och äga deras förtroende. Bland villkoren
 för en rätt frukt af hans verksamhet räknar jag för-
 denskull, att församlingen icke är större, än att den
 medgifver en sådan kännedom. En folkmängd af
 omkring 3000 personer skattas och i Förenta Sta-
 terna, enligt hr Bairds uppgift, för det högsta, som
 en församling bör omfatta. Men för det andra till-
 låter ej heller ett sant kyrkligt lif en mechanism
 af öfver- och underordnade funktionärer. Statsmak-
 tens organisation medgifver icke allenast, utan på-
 kallar jemväl en sådan. Statschefen kan sjelf icke
 omedelbarligen uträtta allt, utan kan blott medelst
 en här af underordnade tjenstemän och verktyg ut-
 öfva sin magt och sitt embe'tes kraf. Men uti kyrk-
 ligt hänseende är det icke så. Valsignelsen af detta
 kall beror utaf den anda, af hvilken funktionären
 sjelf lifvas, och såsom denna, den der är sammanflä-
 tad med hela hans persons egendomlighet, icke lå-
 ter sig öfverflyttas på en annan, kan han för utöf-
 vandet af sitt embetes verk ej heller betjena sig af
 en annan. Han måste fastner med hela sin själ
 sjelf vara närvarande i hela omfånget af sitt kalls
 funktioner. Och såsom hela hans verksamhet är mo-
 ralisk, så måste han derjemte ega en verkningskrets,
 för hvilken han ensam icke allenast är juridiskt,
 utan äfven moraliskt ansvarig. I den församling,
 hvori han är anställd, bör han följaktligen icke ega
 någon annan under eller bredvid sig, som delar hans
 kalls funktioner. (Om det offentliga predikokallet
 väl måtte medgifva ett tillfälligt begagnande af främ-
 mände biträde, så utgör dock detta endast en del af
 kallet.) Der åter, såsom hos oss, i en församling
 flera prester finnas, förvandlar sig nästan ovillkorlig-
 gen hela kallet i en död mechanism. Ingen utom

Pastor, åt hvilken församlingens värd är ombetrodd, har här någon fri verkningsskrets sig anvisad, de öfriga äro endast kuggar i det offentliga machineriet och hafva med fullgörandet af sin del i det offentliga kallets åliggande äfven uppfyllt det ändamål, som man med deras kall afsett. Pastor åter, åt hvilken, jemte myndigheten, tillika det moraliska ansvaret för församlingen är uppdraget, är, enligt vår kyrkas hela iarrättning, mer att betrakta som en sockenbörding än som en Evangelisk lärare. Hans tid är icke allenast till en betydlig del upptagen med förrättningar af helt och hållet civil natur, utan dessutom tillåter honom pastoratets, ofta af flera församlingar bestående, storlek eller dess folkmängd sällan det nära umgänge och den bekantskap med dess medlemmar, som erfordras, om något märkbart framskridande i religiös och sedlig odling skall befrämjas. Följaktligen måste uti de flesta fall hans bemödande inskränka sig till upprätthållandet af ett utvärtes ärbart skick, samt ett icke sällan fruktlöst befrande af lastbara förhållanden, som anmälas till hans embetsåtgärder. Ett stort steg till förbättring vore, enligt min tanke, om, jemte biskopsembelena, komministraturerna kunde afskaffas, de utaf flera församlingar bestående pastoraterna fördelas lika många själfständiga pastorater, och alla öfriga af en enda församling bestående pastorater, som äro för stora för en enda religionslärares behöriga ömvardnad, fördelas i särskilda distrikter, som hafva hvardera sin särskilda religionslärare, åt hvilken barnundervisningen, religionsvärden och öfriga det presterliga kallet tillhörande funktioner äro uppdragna, under det dessa åter sinsemellan dela den offentliga predikoskyldigheten. Endast i förening med de väckelser, som genom nyssbemälda närmare umgänge med församlingen kunna föränledas, kan ock den offentliga predikoverksamheten blifva rätt välsignelserik och bätande. Dock detta är saker, som jag här endast kan flyktigt beröra, icke närmare utveckla. Men att behöfvat af en förbättrad religions- och sedevärd allt mer gör sig kämbart hos oss, bevisar bland annat uppkomsten af de sällskaper och föreningar, som uti hufvudsaklig mån hafva gudaktighetens befordran och sedernas förbättring till sitt föremål, men hvilka dock, enligt min tanke, föga eller intet skola uträtta, med mindre den allmänna kyrkliga institutionen blir så ordnad, att de i denna finna ett stöd och en sammanhållning.»

Litteratur.

Bör det hvilande Representationsförslaget antagas eller ej? Bidrag till denna frågas utredning, af C. F. Wærn: 2:dra häftet. — Af ganska begripliga grunder är denna politiska brochyr egnad att ådraga sig en allmän uppmärksamhet; och det äfven i sjelfva de beggomsatta lägren, för att ej tala om de politiska mellanformationerna. Författarens sedan förflutna riksdagar bekanta namn och värderade personlighet måste visserligen härtill hafva bidragit; men skriftens egen lugna och värdiga hållning, den öfverallt igenkänliga och oförtydbara ärlighet hvarmed det invecklade ämnet utredes, samt slutligen den klarhet i stilen — om också just icke liflighet — hvarmed det hela behandlas, äro förtjenster nog, för att fångsla och qvarhålla läsaren. Första häftet visade sig redan för en tid sedan i publiken. Det hade till innehåll och syfte att granska det nuvarande representationssättet, och således uttala en kritik öfver den hittills gällande grundlagen. Denna kritik utföll med en ovförlig förkastelsedom. Hr Wærn kom slutligen till det öppna påståendet, hvilket onekligen i mångens öron måste låta både djerft och kanske något hårdt, nemligen, »att Ständerna sjelfva äro oförmögna att tillvägabrinda en tillfredsställande representationsreform.» Hr W. leder sig till denna slutsatts på grund deraf, att de närvarande stånden, till följd af sin felaktiga sammansättning och invecklade arbetsordning, ej kunna bilda ett sannt uttryck af det allmänna tänkesättet; men hufvudvilkoret för ett konstitutionellt samhällsskickts ändamålsenlighet består just i dess öfverensstämmelse med detta tänkesätt. Det är måhända svårt nog att finna utgången ur den labyrint som härigenom oundvikligen synes uppstå, eller träffa upplösningen af det dilemma som framställer sig, om det påståendet ej kan afvisas, att, å ena sidan, hvarje representationsförändring, genomförd utan de närvarande ståndens gemensamma bifall, på ett eller annat sätt är revolution; men att, å den andra, dessa stånd, sammansatta som de äro, hvarken uttrycka det

allmänna politiska tänkesättet i landet, och följaktligen ej ur sig kunna gifva upphof och lif åt ett nytt, för detta tänkesätt tillfredsställande representationssätt, ej heller sinsemellan, utan antagande af nära nog ett mirakel, kunna komma öfverens om antagande af ett från annat håll ursprunget förslag till en representationens ombildning, hvaremed nationen blefve belåten. Om allt detta, utan regress och incidens skulle vara fullkomligen riktigt, så befunne sig Sverige verkligen på den brant, att antingen nödgas störta sig i en revolution, eller gå tillbaka från det påbörjade sträfvan det till politisk reform och åtnöjas med det hittillsvarande oesterrättlighetssystem, som ständindelningen medför. Det är emellertid icke hr W:s, och bör ej heller vara någon annan fosterlandsväns tanke, att vi åtminstone ännu befinna oss absolut i detta svåra dilemma. Då ifrån konungen utgått ett representationsombildningsförslag, som således redan har den ena statsmakten för sig, skulle utgången ur den nyss omtalade labyrinthen bestå i ett vinande af de fyra ständens bifall härå: ett vinande, hvilket visserligen synes ligga på miraklernas område, men hvartill hr W. har vetat bidraga genom sin skrift, i förhoppning att om allmänna tänkesättet kan blifva nog enigt och starkt för det kongl. förslaget, en påtryckning härigenom måste tillvägabringas på sjelfva de fyra stånden, som de icke skola vara mäktige att emotstå.

Hr W. gör sig emellertid inga illusioner om ringheten af detta motstånd. Han tillstår, att svårigheterna för reformens genomdrifvande äro utomordentligt stora. Och han ser denna svårighet icke blott ifrån ständens sida, utan äfven från sjelfva konungens. »Konungen kan omöjligen», säger hr W., »till förmån för en ny och efter hittills obepröfvade grunder sammansatt riksförsamling medgifva någon äfven af behovet påkallad förändring uti förhållandena mellan regeringen och representationen, eller någon utvidgning af den sednares makt, utan att de under dessa omständigheter naturliga farhågorna, att denna makt skall missbrukas

och regeringens förmåga att verka för landets bästa derigenom blifva inskränkt, först blifvit af erfarenheten om den nya representationens godhet undanröjda». Detta utgör alltså betänkligheterna från kongliga hållet. Än från ständernas? »Det är lika omöjligt», fortfar hr W., »för de fyra stånden att för alltid afsäga sig den makt de nu gemensamt ega, utan att, för de nya ombudens patriotism, duglighet och förmåga att uttrycka folkets önskninagar, fordra och erhålla garantier, om hvilkas lämpligaste beskaffenhet de, såsom representanter af olika intressen och åsikter, skola hafva ytterst svårt att blifva ense. Hvarje enighet emellan stånden är också försvårad genom deras ömsesidiga misstro till hvarandras motiver och insigter; deras fruktan att genom förändringen snarare något visst stånd skall erhålla ett obehörigt tillfälle att göra sina af de andre såsom förhålliga ansedda fördomar och intressen gällande, än ett af ständsförhållanden oberoende uttryck af det allmänna tänkesättet vinnas; deras invecklade arbetsordning, som gör det omöjligt att utröna huruvida fattade beslut äro ett sant uttryck af flertalets samvetsgranna åsikter, eller om de äro tillkomna genom intriger; och slutligen deras öfverläggning och beslut ständsvis, samt makt att, hvart stånd för sig, förkasta allt hvad som ej i hvarje afseende är öfverensstämmande med dess åsikter.»

Såsom det, åtminstone icke för närvarande, är Altonbladets afsigt hvarken att bejaka eller förneka hela denna framställnings giltighet i grunden, nöja vi oss blott med att redogöra för hr W:s tankar i ämnet. När han kommer till frågan om sättet för nyss omtalade stora hinderns häfvande och beredandet af en möjlighet till erhållande af någon förbättring uti det samhällsskick, som nu förlamande inverkar på all verksamhet för fäderneslandets väl, framter han såsom nödvändigt: »att ständerna uppgifva allt hopp att kunna åstadkomma något i sig sjelft fullkomligt och enligt allas åsikter förträffligt, samt således ej, såsom vilkor för sitt bifall till en ifrågasatt förändring, for-

dra dess uppfyllande af alla önskingar, men deremot förena sig till gemensamt sträfvan-
de för den åtgärd, som måste erkännas vara den
för närvarande mest väsendtliga af alla, nem-
ligen undanrödjandet af de orsaker, på hvilka
de hittills öfvervinneliga svårigheterna för en
ändamålsenlig reforms tillvägbringande bero.»

De~~sa~~ orsaker ser hr W. i följande omstän-
digheter:

»att den närvarande representationen, såsom vissa
stånd, icke folkets, ombud, från sig utesluter en
mängd personer med stor patriotism och erkända
talanger; att den ej är i åtnjutande af folkets för-
troende eller på dess tänkesätt utöfvar någon led-
ning; att den ej eger regeringens äktning eller om-
fattar Konungens rådgifvare, samt således ej gör nå-
gon på gemensamt förtroende beroende ändring af
deras ömsesidiga förhållanden möjlig; och att till
följd af dess invecklade arbetsordning någon säker-
het för beslutens öfverensstämmelse med flertalets
åsigter, om hvad som är bäst, ej finnes».

hvarpå han gör den slutsats att till allt
dettas underdödande erfordras:

a) att, genom ett förändradt valsätt och ett
ökadt deltagande uti valen, bereda ett sannt ut-
tryck för den allmänna opinionen;

b) att, genom tillfälle till en öppen och daglig
gemenskap mellan Konungens rådgifvare och re-
presentationen, samt möjlighet för de förra att
deltaga uti den sednares arbeten, bereda öfver-
ensstämmelse i åsigter hos regeringen och fol-
ket; samt

c) att, genom en förenklad arbetsordning, ut-
stänga intriger, bereda säkerhet att de beslut,
som fattas, stå i öfverensstämmelse med flerta-
lets åsigter, och göra det för folket möjligt att
om sina ombuds förhandlingar erhålla en nog-
grann kändedom och deraf hemta en ledning för
sitt omdöme.

Hr Wærn skrider nu till en redogörelse för
det kongl. eller hvilande representationsförsla-
gets innehåll och bestämmelser. Härvid börjar
han med representationens sammansättning, en-
ligt detta förslag; och avslutar i detta häfte af-
handlingen härom, hvarpå man i ett följande
har att vänta den ytterligare beskrifningen på
de öfriga bestämmelserna.

De sattser, hvori hr W. yttrar sig om re-
presentationens föreslagna sammansättning, en-

220 R

ligt det kongl. förslaget, uppfattas kortligen i följande 17 punkter:

1. Representationen bildas af en riksförsamling, hvars ledamöter utses medelst *samfälda val*. — Detta ses af Förslagets §§ 1, 35, 36, 39, 40 och 47.
 2. Valrätt tillkommer, utan afseende på stånd eller klass, men med vissa deras insigter och oberoende garanterande förbehåll, alla Svenska män af kristen trosbekännelse, som ega eller arrendera fast egendom, idka något yrke, äro eller varit embets- eller tjenstemän, eller gjort sig för högre kunskaper bemärkte. § 8.
 3. Valrätt må likväl ej utöfvas af personer, i hvilkas förhållanden det finnes någon serskild anledning att betvifla deras besittning af den patriotism, de insigter eller den själfständighet, som, efter de allmänna grunderna för valrätts heviljande, skulle hos dem kunna förutsättas. §§ 9, 10, 11 och 12.
 4. De valberättigade välja uti städerna omedelbart och utgöra på landet tvenne afdelningar, utaf hvilka den ena väljer omedelbart och den andra genom elektorer. § 6.
 5. De valberättigades fördelning, på de tvenne valafdelningarne på landet, är uppgjord efter den större eller mindre lämplighet, det kan förutsättas att de olika valsätten ega för dem, och denna fördelning, såväl som distriktindelningerna m. fl. bestämmelser afse att till valens resultat bereda ett så starkt och allmänt förtroende som möjligt. §§ 13, 16 och 17.
 6. Vid val till elektorer må personar af 21 års ålder utöfva rösträtt, men för deltagandet uti val, vid hvilka riksdagsmän omedelbart utses, erfordras en ålder af minst 25 år. § 15.
 7. Vid omedelbara val på landet ega alla valberättigade lika röst, men vid val till elektorer och i städerna beräknas rösterna inom ett visst maximum och minimum uti olika grader, efter storleken af de väljandes årliga inkomst, eller af den fasta egendom de innehafva eller arrendera. Embetsmän och andre valberättigade ega vid dessa val sinsemellan lika röst. Rösträtt må så väl utöfvas inom flera distrikt, som efter serskilda grunder inom begge valafdelningarne på landet, och må äfven efter olika grunder sammanslås, dock så att aldrig någon derigenom kan få högre rösträtt, än den högsta, som efter någondera grunden kan vid valet beräknas. §§ 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 och 24.
 8. Riksförsamlingen är fördelad på tvenne kamrar, den första och den andra. Ledamöterna i begge väljas medelst samfälda val, distriktsvis och oberoende af hvarandra. Till den andra kammaren ske valet af de valberättigade, nemligen till visst antal
- 15

af dess ledamöter utaf hvardera valafdelningen på landet och till visst antal af städerna. Till den första kammaren deremot af enkom för detta ändamål utsedde valnämnder, hvilkas ledamöter tillsätts på samma sätt, som riksdagsmännen i andra kammaren. §§ 3, 4, 5, 6, 7, 47 och 48.

9. Första kammarens ledamöter väljas för nio år. De afgå till en tredjedel hvar tredje år, och ersättas medelst nya val. Ledamöterna af de valnämnder, som tillsätta dem, qvarstå i sin befattning i trene år. Andra kammarens ledamöter väljas särskildt för hvarje riksdag. §§ 3, 6, 49 och 52. § 4 Sersk. art.

10. Säsom villkor för valbarhet fordras vid alle val: att vara valberättigad och hafva minst tjugofem års ålder; vid riksdagsmannaval: att bekänna sig till Evangeliskt lutherska eller reformerta läran vid val till elektor och ledamöter i valnämnd: att vara boende inom valdistriktet; och såväl vid desse val, som vid val till riksdagsmän i andra kammaren: att vara röstegande inom valdistriktet eller inom det län, i hvilket valdistriktet är beläget. För att kunna blifva ledamot af första kammaren erfordras: att hafva uppnått trettiofem års ålder och antingen vid valnämnds första omröstning erhålla mer än två tredjedelar af samtliga rösterna, eller också säsom embetsman hafva uppnått viss högre värdighet, eller säsom fastighetsegare eller industridkare vara, och tre år före valet hafva varit i besittning af egendom af viss storlek eller till visst belopp uppskattad årlig inkomst, eller vara ledamot af vetenskapsakademien, eller hafva säsom riksdagsman bevistat tre riksdagar; dock gäller sasinämnda bestämmelse liktidigt endast för en person från hvarje distrikt, och blott för inom distriktet boende. Med detta undantag kan, utan afseende på boningsort, hvilken valbar Svensk man som helst öfver hela riket, till ledamot af första kammaren utses. §§ 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 och 51.

11. Noggranna bestämmelser om valens förrättande och hvad som dermed står i sammanhang, hafva blifvit meddelade, och valea skyddade emot allt främmande och obehörigt inflytande. §§ 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 69, 70, 71, 72 och 73.

12. Antalet af elektor, som för ett prestgäll skola utses, står i visst förhållande till prestgällets röstetal, och elektorerna hafva hvardera lika röst. §§ 36 och 38.

13. Rösträtt må ej tillkomma annan valberättigad än den, som vid valtilfället personligen sig in-

ställer, så framt han icke är utom valdistriktet boende, eller styrker sådant förfall, som allmän lag godkänner. §§ 43 och 42.

14. Vid val till elektorer och vid af elektorene förrättade val skola de väljande afgifva sina röster muntligen och öppet. Alla andra val ske med slutna sedlar. §§ 44, 45, 47 och 51.

15. Vid val till riksdagsmän i andra kammaren skall alltid den anses vald, som fått de flesta rösterna, men om vid val af ledamöter i första kammaren ej någon valbar person erhåller mer än hälften af de närvarandes röster, så måste flera omröstningar till utrönande af hvem som eger det största förtroendet verkställas. §§ 46, 51.

16. Riksdagsmän må väl utöfva den valrätt, som dem tillkommer, men kunna ej vara ledamöter af valnämnd. §§ 44, 49.

17. Utom på grund af laga förfall, må riksdagsman äfven kunna afsäga sig detta uppdrag, då han uppnått 60 års ålder eller såsom riksdagsman redan bevisat tre riksdagar. Blifver någon på flere ställen eller till olika kamrar till riksdagsman utsedd, eger han att sjelf afgöra hvilket val han vill emottaga. §§ 66, 68, 74, 75, 62.

Konungen utnämner kamrarnes talmän. § 78.

22. 13. 224-2240, 52

Under hvilka utsigter sammanträda Rikets Ständer?

Vår tid är mer än någon föregående en tid, i hvilken de europeiska nationerna blifvit så sammanknutna och förenade genom det band, civilisationen och folkens nyväckta politiska lif danat, att det nästan är omöjligt betrakta utsigterna för det ena folkets utveckling, utan att stöta på förhållanden i andra nationers, hvilka på densamma måste utöfva inflytande. Företager man sig t. ex. att undersöka hvilka utsigterna kunna vara för Sverige, att i den närmaste framtiden föra sina samhällsinrättningar framåt till en större fullkomlighet, så visar sig detta icke ensamt beroende af de verkande krafterna inom vårt eget samhälle, utan äfven, i viss mån, af den allmänna ställningen i vår verldsdel. De politiska idéer, som blifvit folkens gemensamma egendom, arbeta väl i samhällena, men äfven mäktiga motkrafter, som betinga måttet för deras framgång. I mån som dessa sednare kommit til makt och styrka i särskilda stater, och derigenom till den sammanhållning, som ligger i naturen af en gemensam strid emot hvad man hatar eller misstror, så visa sig, åtminstone för stunden, svårigheterna större för andra stater, att vinna de samhällsförbättringar, till hvilka de sträfva. I närvarande stund, då reaktionen i vår verldsdel haft så mycken framgång, och de maktägande synas sätta sin förtröstan mera till bajonetterna än till moraliska krafter, är det klart, att i allmänhet benägenheten ej kan vara sör hos dem, att genom billiga jemkningar i de existerande missförhållandena inom samhällena betrygga deras lugn för framtiden. De hoppas och räkna på den fysiska styrkan, den de för ögonblicket disponera, och glömma dervid huru lätt denna kan svigta, och till och med falla i helt andra händer än deras. Men de statsmän, som fått blick för framtiden och ej blott vegetera för stunden, obekymrade om hvad den närmaste medför, måste just i den närvarande allmänna europeiska ställningen finna mäktiga motiver att fortskynda de politiska reformer, hvilkas nödvändighet det upplvsta

allmänna tänkesättet redan insett och erkänt. De våldsamma hvälfningar, som de tvenne sist-förflutna åren skådat, hafva väl på många stäl-len gifvit rum för ett skenbart lugn; men in-genting tryggar dess vaaktighet. Både Frank-rike och Tyskland innehålla så många bränn-bara ämnen hopade till en explosion, i syn-nerhet det sistnämnda landet, att det icke for-dras någon profetisk gålva för att förutsäga, *att det närvarande tillståndet der, omöjligt kan vara annat än ett öfvergående.* Så många frön till storm hafva der blifvit utsådda, att den härjande orkanen omöjligen kan uteblifva. I vårt fädernesland är ställningen lugnare och mindre vådlig, men dock ej utan sina faror. De fenomen, som visat sig inom vårt öffent-liga lif under de tvenne sednare åren, tyda på en oro i samhällets djup, som, i fall af nya revolutionära explosioner i Europa, lätt kunde skaka äfven detta land, såvida ej våra stats-män och folkombud förena sig om vissa för-bättringar i lagar och institutioner, med syft-ning på att jemna existerande missförhållanden och att införa rättvisa öfverallt. Nati-nens representanter sammanträda innan kort; det kan ej vara ur vägen att kasta en blick på de förhållanden, under hvilka detta sker.

Den ojemförligt viktigaste frågan, som mö-ter dem till öfverläggning är, såsom hvar man vet, den om representationens ombildning. Af denna lösning beror, mera än af någon annan, landets framtid. Våra läsare känna med hvil-ken varsamhet och tvehågsenhet vi, för vår del, gått till granskningen af det hvilande från regeringen utgångna förslaget, och att det först var efter framläggandet af de tabeller, hvilka utvisa förhållandet med de efter detta förslag valbare och dem, som skola välja folkombuden, som vi, på grund af probabilitets-beräkningar, ansågo oss kunna antaga, att en representation sammansatt äfven efter det i mycket bristfäl-liga sätt, som det kungliga förslaget stadgar, dock skulle blifva bättre än den nuvarande

ståndsrepresentationen. Om, såsom det synes, en betydande och mera allmän opinion skulle bilda sig i landet, att, såsom sakerna för närvarande stå, det vore bättre och klokare att genom antagande af det hvilande förslaget komma till en, om ock ringare, förbättring af representationsskicket än den man haft skäl önska, än att genom förslagets förkastande ytterligare lemna frågan åt en oviss framtids lösning, så är dock vår närvarande representation ej så sammansatt, att den ger någon garanti, att ett allmänt tänkesätt genom densamma verkligen kan komma att uttryckas och föreställa beslutet. Under sådana förhållanden blir konungamaktens ställning till frågan, genom det inflytande man vet att den kan utöfva på en del af representationen, af högsta betydelse. Man ser redan förespegladt från den konservativa sidan, att den styrande viljan torde vara liknöjd om det hvilande förslagets öde; att hon hellre skulle se detsamma afslaget än bifallet; att hon numera vore ångerköpt med hvad hon sjelf föreslagit o. s. v. Vi antaga deremot gerna, att bakom det en gång uttalade ordet står en man, och att regeringen således ej kan vilja rygga tillbaka; men *da man ej kan bevisla att starka bearbetningar redan skett och ytterligare komma att ske* för att, om möjligt, tillintetgöra reformen, så torde det förtjena det allvarligaste öfvervägande å regeringens sida, hurudan ställningen kan blifva här i landet, i fall, genom hennes förvällande eller ligkiltighet, reformen förfelades. Att mycken missbelåtenhet råder inom talrika medborgareklasser med nuvarande ståndrepresentation, kan lika litet vara regeringen obekant, som att anspråk under de sednaste åren vaknat hos de arbetande klasserna, hvilka för det allmänna lugnet kunde blifva ganska vådliga i en framtid,

2968

i fall ingenting göres, för att genom en förbättrad representationsreform inleda de samhällsförbättringar, hvilka med hvarje dag blifva mera trängande. Vi frukta, att det vore att lemna rum för illusioner, om man föreställde sig en framtida revolutionär explosion på den europeiska kontinenten utan all inverkan på vårt fädernesland. En sådan ligger åtminstone inom möjlighetens gebit, och en upplyst styrelse gör väl, att i tid söka förebygga allt, som i en framtid kunde blifva vådligt för landets lugn.

Om Sverige under det sträfvan i Europa är allmän bland folken, att komma till sant konstitutionella förhållanden, skulle fortfara att vidhånga denna olycksaliga fyrdelta ständsrepresentation, som, med orättvisan af talrika medborgareklassers uteslutande från allt deltagande i samhällets angelägenheter, derjemte lägger de största hinder i vägen för verkligheten af ett konstitutionellt statsskick, som icke längre öfverlemnade folkets angelägenheter åt koterierna eller slumpen af regentens personliga egenskaper eller tycken, är det väl möjligt, att en sådan blindhet ej skulle straffa sig sjelf vid någon period, då sinnena äfven hos oss råkat i jäsning genom bettan i Europas allmänna politiska atmosfär? Det var klokt och rätt handadt af konungamakten, att taga initiativet i representationsfrågan, för att genom en, efter dess förmenande, billig jemkning emellan de motsatta politiska opinionerna söka på fredlig och lugn väg föra den till ett resultat; men det vore i samma mån höjden af okloket, om regeringen nu låte reformen handlös fall och passivt sönderslitas af dess fiender. Ett sådant förfarande skulle förstöra allt förtroende för regeringen, gifva hennes handlingsätt en stämpel af dubbelhet, och uppfylla hvarje fosterlandsvän med dystra aningar för framtiden. Historien är rik på varnande exempel huru hämnadens Nemesis går igenom världen, och den offentlige, såväl som den enskilde mannen måste frukta att genom sina handlingar nedkalla dess domar öfver sitt huvud. Regeringens välförstådda intresse,

både för den närvarande stunden och för framtiden, bjuder således att kraftigt och verksamt understödja den sak, som hon genom propositionen till ständerna gjort till sin egen. Att lemna rum för minsta tvifvelsmål, att hon allvarligt vill reformens framgång, vore af de mest förderliga följder. Hon har i det afgifna förslaget så mycket sört för de konservativa intressenas skyddande, att hon här vinner fullt förtroende hos den sidans män, då hon söker öfvertyga dem om nödvändigheten och billigheten af de visserligen icke för frikostiga koncessioner, som blifvit gjorda åt det demokratiska elementet. Det är utan tvifvel inom adeln och prestesåndet, som representationsreformen har sina starkaste motståndare; men vi tro att detta motstånd dock ej skall förslå att tillintetgöra reformen, i fall regeringen tager en sådan position, att det blir för alla klart och tydligt, att hon af själ och hjerta vill framgång åt det hvilande förslaget. Vi tala ej om de fanatiskt konservative inom de båda stånden; på dem verka inga skäl, hvarken hemtade ur förauft eller erfarenhet; men detta kan och bör ej vara förhållandet med de moderat konservative, och det bör ingalunda vara omöjligt, tvertom troligt, att de kunna få öfverhanden i de båda stånden, om regeringen ståndaktigt följer den väg hon besträdt genom sjelfva propositionens aflåtande till ständerna. Vi vea, att ibland de konservative finnas fosterländskt sinnade män, som endast i afseende på sjelfva medlen och sättet för beredande af fäderneslandets välgång kunna tänka olika med de liberala; men i sjelfva verket vilja samma mål, som de. Må desse lugnt och fördomsfritt bedöma ställningen, inse att de eftergifter, som nu äskas, äro billiga, och att den politiska klokheten bjuder att sjelfviligt offra på fosterlandets altare några företrädesrättigheter, som i allt fall icke mer än till en viss tid kunna bibehållas, och som då skulle draga mycket annat med sig i fallet. Adels uppoffring af sin sjelfskrifna representationsrätt är i sjelfva verket vida mindre betydande, än den måhända för mången synes. De leda-

möter af ståndet, som genom förmögenhet, red-
bar karakter och talanger förvärfvat sig an-
seende och förtroende bland sina medborgare,
kunna alltid påräkna att finna plats i endera
kammaren, i fall de vilja på detta sätt deltaga
i de allmänna angelägenheterna. Det är egent-
ligen och förnämligast tjensteadeln i Stock-
holm, som kan sägas komma att på visst sätt
förlora genom sjelfskrifvenhetens upphörande;
men den verkliga fördel, den hemtar af sin
nuvarande representationsrätt är, om man rätt
betraktar saken, nästan ingen. Den inskränker
sig hufvudsakligen till några möjliga sgramen-
ger i sällskapslifvet, genom det behof parti-
cheferne hafva af deras understöd vid vote-
ringarne, hvarföre de naturligtvis måste söka
att ställa sig på god fot med dem. Men det
vore bedrägligt och föga värdigt ett stånd, som
dock gifvit fäderneslandet många stora och ut-
märkta män, om en ringa minoritets mera in-
billade än verkliga interesse skulle få bestäm-
ma ståndets handlingssätt i en fråga af så in-
gripande vikt för fosterlandet, som represen-
tationsreformen. Vi hoppas att detta ej blir
fallet, utan att de moderat konservative förena
sig med dem bland de liberale, som vilja rö-
sta för det hvilande förslaget, då det är trol-
ligt att dessa båda fraktioner skola utgöra plu-
ralitet på riddarhuset.

Hvad preteståndet beträffar, så känner man
af erfarenheten, att detta stånd vanligen följer
adeln åt i de mera viktiga, politiskt ingripande
frågorna. Ensamt är det alltför svagt att sätta
sig i opposition emot, såsom här blefve fallet,
regeringen och måhända äfven medstånderna;
och om saken går på riddarhuset, så går den
nog i preteståndet. Ståndet bör vara tack-
samt för den möjlighet, konungamakten beredt
äfven dess medlemmar, att kunna ingå i den
nya representationen, och ej envisas att utgöra
en särskild klass representanter, hviiket pre-
sterne numera ej äro i något enda land i det
öfriga Europa. I vår tanke skall presterska-
pet vinna i förtroende och aktning, i samma
mån det såsom stånd aflägsnas från de politi-
ska striderna. Men detta hindrar icke, att

utmärkta och ansedda ledamöter af ståndet kunna af medborgares förtroende inväljas till ledamöter i kamrarne, och representationen således ej gå miste om de specialkunskaper och insigter, som i afseende på de kyrkliga förhållandena kunna förutsättas mera vara för handen hos dylika ledamöter, än hos lekmän i allmänhet.

Borgareståndets bifall till den föreslagna representationsförändringen lärer väl knappast vara tvifvel underkastadt. Detta stånd har vid de sednare riksdagarne öfverhufvud representerat de progressiva idéerna i samhället; och i samma stund det är afgjort, att det hvilande förslaget förer sakerna i någon mån framåt, om ock i mindre än man kunnat önska och hoppas, kan ståndets ställning till frågan ej vara tvetydig.

Bondeståndet, såvida det rätt uppfattar landets ställning och sin egen till det allmänna, kan ej i denna fråga hafva något särskildt intresse, som vore skildt från de öfriga samhällsklassernes. Om det blir satt utom tvifvel, såsom det redan synes hafva blifvit, och säkert under de förestående riksdagsdebatterne blir det ännu mera, att det hela gör någon vinst genom det hvilande förslagets antagande, så skulle bondeståndet genom ett *vo* till det samma ställa sig i ett stort ansvar inför samtid och efterverld. I det skick, hvori frågan står, nemligen, att det hvilande förslaget innefattar en af regeringen föreslagen kompromiss emellan de stridiga åsigterna och intressen, kan ingen åsigt hoppas att hel och hållet, utan modifikationer, göra sig gällande. Det hela är bygd på ömsesidiga koncessioner, för att komma till slut i den för fäderneslandets viktigaste sak af alla. Sveriges allmoge innehar en mera betydande samhällsställning, än allmogen i något annat europeiskt land; den har i sednare tider gått framåt både i förvärf af jord och i medborgerlig bildning. Den kommer att fortfarande taga sin andel i den förbättrade samhällsställning, som man bör hoppas i framtiden blifva en följd af det hvilande förslagets antagande; men om bonde-

ståndet nu skulle vilja i större mån se sina enskilda politiska intressen till godo, än som kan stå tillsammans med andra samhällsklassers, och af sådana bevekelsegrunder ej ginge sina medståndare och konungamakten till mötes i denna lifsfråga, så befara vi att detta innefattade ett stort politiskt misstag, för hvilket fäderneslandet, och följaktligen äfven allmogen sjelf, finge plikta genom en ännu länge fortfarande politisk vanmakt och sinnenas söndring. En närmare uppmärksamhet bör öppna ögonen på bondeståndet öfver det förhållande, hvori det i detta hänseende för närvarande befinner sig. Vårt lands egna ställning och förhållanden göra, att svenska allmogen alltid kan vara betryggad om ett betydande mått af inflytande i de allmänna angelägenheterna; men den är icke i ställning att annorlunda, än i förening och samverkan med andra samhällsklasser, kunna utöfva detta inflytande till det allmännas och allmogens gemensamma båtnad. Den skall gå framåt i odling och välstånd i jernbredd med det hela, under en förbättrad representation; men det vore farligt och skulle aflägsna från detta mål, att vilja isolera sig från det hela, genom uppställandet af anspråk ensamt till fördel för bondeståndet. Ståndet har samma pligt som de andra stånden att göra ett offer, som här icke består af något verkligt intresse utan blott af förutfattade åsikter och önskningsar åt det stora målet af det allmänna bästa; och vi befara, att om ej denna anda leder ståndet vid afgörandet af denna fråga, bådär det en sorglig framtid för Sverige; ty söndringens och egoismens anda hade då visat sig rådande, i stället för enighetens och försakelsens; och söndring och egoism leda till nationernes förders, lika säkert som till den enskilda familjens.

Till slut några ord i allmän öfverblick af den viktiga frågan.

Sverige är ett land med ringa folkmängd och jämförelsevis inskränkta tillgångar, under ett hårdt luftstreck. Den kraft, som rikare naturförmåner och större befolkning gifva åt ett samhälle, saknas hos oss. Vi hafva dock ett

stort behof af kraft, ty försynen har ställt bredvid oss stora faror. Vi hafva utanför vår port i öster ett folk, af dess styrelse länge framdrifvet på samma bana som det gamla Rom, till eröfringar och världsvælde. Den Skandinaviska halfens bestämelse i historien synes vara, att åt denna sidan bilda ett bäverk för Europas kultur emot Österns råare drifter, och vi få aldrig förlora denna vår bestämelse ur sigte. Den hänvisar på den absoluta nödvändigheten att utveckla den möjligast största *moraliska kraft*, i jömbredd med den materiell, som våra naturförhållanden medgifva. Vår närvarande ställning är svag genom den politiska maktens invärtes sändring, genom dess delning emellan klasser, af hvilka några, just därför att deras inflytande grundar sig på privilegier, äro af natur, att se fosterlandets intresse just i dessa privilegiers uppåthållande och motståndet mot reformerna, samt således alstra en stående fiendtlighet mot eget land. En förbättrad representation utgör första steget till en lyckligare sakernes ordning; den skulle bereda en större enighet emellan de särskilda medborgareklasserna, derigenom att valrätten något, om än visserligen ej fullt tillfredsställelse, utsträcker, och de politiskt berättigade ställas åtminstone i större jämlikhet sinsemellan än fallet är för närvarande. Sverige skulle genomströmmas af ett nytt stärkande lif, och vår förening med det ädla norska folket vinna ökad styrka genom närmandet i institutioner de båda länderna emellan. På de begge folkens sammanhållighet och inbördes vänskap beror vår halfs trygghet och sjelfbestånd, och allt, som kan befrämja denna sammanhållighet, är således af högsta vikt. Det är knappast möjligt, att ej andan inom den nya representationen, byggd på medborgerliga val och ej på ståndsprivilegier, skall blifva en annan än den som hittills varit rådande inom vissa fördelningar vid våra riksdagar. Och detta förhållande får man för ingen del förbise, då man går till valurnan, för att rösta öfver det hvitande förslaget. Vid alla politiska ombildning-

gar måste man taga i betraktande formens onekliga inverkan, och äfven hoppas något af framtiden och den väckelse som reformen skulle åstadkomma af det slocknande politiska lifvet inom nationen. En rågorlunda klarsynt och erfaren betraktare skulle ej utan oro och farhåga kunna se den snart sagdt dödslika apathi, som för närvarande bland högre och lägre är rådande för en inrättning, som dock borde vara nationens palladium: dess egen representation — om man nemligen ej tröstade sig med hoppet, att just detta fenomen skulle utgöra förebud till en snar förändring af sjelfva inrättningen; ty hvarje folk har behof af någonting, som det med värme och enthusiasm kan omfatta såsom ett uttryck af sitt lif och sin tillvaro såsom ett sjelfständigt helt, samt ett föremål för sin tro och sin tillgifvenhet; en nation, hos hvilken en sådan idé icke finnes förverkligad, något sådant föremål för dess tro, någon sådan fana, omkring hvilken den kan samla sig, icke finnes: en sådan nation kan, enligt hvad historien ej så sällan visat, snart befinna sig på vägen till upplösning, eller på branten till sin undergång. Mätte detta icke helt och hållet förgätas under det vigtiga tidskifte vi nu gå till mötes.

*U.S. No. 253
30/10, 50.*

Litteratur.

Dikter af Carl A. Kullberg, Sthm hos Beckman 1850; 326 sidd. 8:o å 1 rdr 32 sk. bko.

Det är mindre vanligt att se diktsamlingar utkomma denna tid af året; enär förläggare och utifvare hellre pläga vänta ett par månader, för att avvakta julen och derunder uppträda med sina arbeten på den stora bokmarknaden. Likväl kan det ur mer än en synpunkt vara fördelaktigt att vända sig till publiken just vid denna epok, då en tatrik massa läsare från sommarnöjena och lifvet ute återvänder till staden, börjar sluta sig allt mera inne, och dervid önskar rekreera sig med litteratur. Det är också klart, att konkurrensen nu är liten; hvarföre faran att förbises till följe af medtillares mängd, måste vara vida ringare än om julen. Detta rör visserligen blott det merkantila af saken, men torde ändock ej vara så alldeles att lemna ur sigte, äfven då frågan angår publicerande af poemer. När man med sådana egentligen afser ett arbete för det högre intelligenta lifvet, och följaktligen för tillfället icke tar mängden i betraktande, utan vill verka först medelbart genom impressionen på de mera begåfvade, hvilka sedan så småningom meddela sin inflytelse åt totaliteten af folket; då kan tiden för utgifvandet i sig sjelf vara likgiltig. Men om man deremot har i syfte att ett arbete genast skall vara populärt och inrättat det derefter, då eger ock editionens tidpunkt sin betydelse. Hvad angår de förvarande dikterna, så kan man af »Tillegnans» draga den slutsatts, att de snarare tillhöra det sednare slaget. Förf. kallar sjelf sina stycken »Nürnbergarkram»: detta uttryck är emellertid för hårdt, och torde väl ock böra skrivas mera på modestiens än på öfvertygelsens räkning. Det första poemet, *Qvinnans skapelse*, belönades år 1847 af Svenska akademien med andra priset. Detta säger ju alltid något? Flere dikter kunna dessutom nämnas, af förtjenst både till innehåll och formbehandling. Med undantag af det nyssnämnda längre och belönade poemet, delas de öfriga i »Sommetter, Blandade dik-

ter, Erotiska dikter, Olyer och till personer, hvaritill sist ansluter sig en afdelning kallad »Skämt, humor och satir». Redan här af ser man att hr Kullberg är mångsidig. Af flere stycken skulle man tro sig hafva anledning att räkna honom till antalet af den hopplösa tränadens lofvädare, men en hel mängd andra gifva tillkänna en annan genius.

I förbigående torde böra nämnas, att denne hr Carl Kullberg icke är den i svenska litteraturen förut bekanta kammarjunkaren Karl Kullberg. — Vi önskade meddela publiken några prof på hans lyra, och kände oss något förlagne i valet bland massan, då följande vackra och glödande utgjutelse till Upsalaskalden Nybom upplade sig sjelf sid. 279:

TILL NYBOM.
(1822.)

»Du lyrans själ, Du svan på gyttne vågor,
Af österns färgprakt rödnande i glans,
Som kläder allt, Dig sjelf, i eld och lågor,
Och bjuder allt till helikonisk dans!
Till sömns Du sjunger hjertats vilda frågor,
Och binder trotsig på din sångarkrans;
Du blef ej skapt för Nordens kalla zoner,
Du lever blott och brinner uti toner.

Hvad röra Dig väl lifvets små bekymmer?
Du är ej riktigt hemmastadd bland dem.
Så länge glasat än en erla rymmer,
Du frågar föga efter vinning slem,
Men på pegasen Du bevingad rymmer
Till din olymp, till dina dikters hem,
Der toner fladdra smekande kring pannan,
Och Ganymedes skänker stökt i kannan.
Volkanen lik, Du Dig i värprakt höljer,
Och skjuter blommor af hesperisk glöd,
Fäst idel flammor i din barm Du döljer,
Der makter kämpa uppå lif och död.
De bryta ut ibland, och lavan sköljer
Demoniskt vild de blommor, Du oss bjöd;
Men liksom dimman perleströr det gröna,
De dyka åter upp, mer friska, sköna.

Hvem steg på kraterns spets, och såg ditneder,
Och mätte djupet af din inre värld?
Blott Den, till hvilken fromt och skönt Du bär,
Från lifvets gyckel vänd och falska fiard.
I mensklighetens svagheter! till Eder,
Till villorna hvem har ej gett sin gård?
Förnäma tadlet tystne, när Du diktar;

För högre Rätt Du dina synder biktar.

Ett är det mål, dit Du syns djerfvast jaga,

För *Frilhet* skönast står din själ i brand.

En högre flygt din lyras toner tega

När mot eröfraren vägs ditt fosterland.

Du känner då, likt Moor i Schillers saga,

En hel armé uti din knutna hand,

Din blick får högre äld, din stämma brusar,

Likt katarakten, och förskräcker — tjusar.

Får fort Du skald med filomelisk tunga,

Gjut sångens trollmakt i din korta vår,

Der melodierna så härligt gunga,

I magiskt färgspel utaf ljus och tår;

Får fort, apostel för det evigt unga,

Vi unga älska Dig, ty Du är vår.

Hör ock din dom på höjderna må låta,

Vi döma Dig — och le med Dig och gråta.

Dock icke vi. — En annan tid skall döma

Om allt det bättre, som vår samtid bar.

Och dina toner skola länge strömma,

Så länge svenskan än ett uttryck har.

Så länge Nordens söner dikta, drömma,

Skall Du på sångens himmel än stå kvar,

En varm, azurisk, stråledrucken stjerna,

Mot hvilken svärmiskt blötas Nordens tärna.»

Afven har man skäl att läsa ett gladlynt
poem, som kallas

DEN LUSTIGE BARBERAREN

I MESOPOTAMIEN.

Honni soit qui mal y pense.

»Är det ej sant — förutan skämt?»

Jag är den hö, ste man i staten.

Jag håller svärdet slipadt jemt

Utöfver tiggare och magnaten.

Den höga Smorda med min två!

Jag smörjer in — tänk hur förmätel!

Och håller eggen af mitt själ!

Mot strupen utaf — Majestätet!

Säg, hvad förtro'ndepost, hvad kall

Blef gifvet väl en sådan heder?

Kryp djupt i stofet, höghet all!

Från Kejsarns — skägg jag helsar edez.

Du anors ättling! häfva, skälf!

Hur högt du må af stolthet gåsa.

Jag nyper Excellence: sjelf

Uti hans högäträlborna — näsa.

Förlåt mig, Era Högvördighet!

Jag vet Ni edra får kan raka.

Jag får förutan skonsamhet
Er sjelf — förstås, er trinda haka.

J Krigare, vårt folks försvar!
På hvilkas klingor landet litar.
Tron mig, mer blod jag gjutit har,
Än J, med alla edra piitar.

Jurister, lagens svartkonstmän!
Ert skägg jag rakar — ord jag håller —,
Och vore det så trassligt än
Och långt, som edra — *Protokoller*.

J Embetsmän af alla slag,
Som skafven åt Er likt och olift!
Men jag skall skafva eder jag
Med slöa knifvar — aj så roligt!

J Eskulaper! ej så lätt
Förutan mig er konst J öfven.
Jag med min knif och min lansett
Är färdig straxt, när J blott — töfven.

Hur många offer undan Er
Sjönk utan konst i grafven neder,
Om jag ej visste på marér
Att hålla det vid lif åt eder!

Poeter och Artister J,
Som koketteren så med skägget!
Ack! någonstans er fantasi
Bör visa sig — der ha vi ägget.

Hör nu mitt råd! Du Målare,
Gör pens'ar af de knäfvellborrar!
Och sno ditt pipskägg, Rimware,
Till strängar, ty din luta skorrar.

Du Herre till grammatikan,
Som i de usga lärdom pluggar!
Du skall få slita ondt, minsann!
För det du slitt deras — lugger.

J Bönder, Mesopotamier,
Som dagens tunga jemn fän bära!
Nog han J dem som raka Er,
Jag vill ej gå ert skinn för nära.

Jag bjöd åt en min tienst en gång:
Vill ni bli rakad, fader Anders?
Då röt han till en ed så lång:
»Åh raka du åt fanders!

»Ej nog att, med och utan lag,
»Min knappa teg skall sköffas gändigt?
»Min hexas tufvor hoppas jag,
»Vill Gud, få mej ä egenhändig!» —

J sköna! Jag ej nalkas får
 Med jernet edra mjella kinder.
 Der i, en blommig himmelsk vär
 En engel sina rosor binder.
 (Det säg, väl, en; och annan, som
 För fyrli är se'n läst, katkesen
 Tyst, tyst — förtalt — ej mer derom!
 Förlåt den stygga parentesen)
 Men om af kärlek — eller harm
 (Ack, hvad vet jag?) J skullen — svimma,
 Straxt låter jag från svanhvit arm
 Den varma purpurns stråte glimma.
 När då ert öga upp J slän
 Och från de blåa himlar dragen
 Den sidenbrämde ridån,
 Och läppen krusas af behagen;
 Hvem var som gaf de lif igen?
 Hvem löste pulsarnes rubiner?
 Jo, med förlof, Barbararen,
 — Kanske beledt af edra miner,
 Jag är en stor man, ska ni se,
 Fast mitt logis är en kabyssa;
 Ty Eder gör jag lofvande
 Och mannen — möjlige att kyssa.
 Af min betydighet hvart uns
 Är mer än alla dessa stores.
 Jag »tvålar till» hvar myndig luns,
 Och lär de högförnåma »mores»
 Och »skrapa» kan jag, och med makt,
 Så tjenaren som potentaten.
 Ja det blir vid som jag här sagt:
 Jag är den högste man i staten.

214
 214

Om de nya akademiska konstitutionerna.

Första Artikeln.

Aftonbladets läsare torde erinra sig, att vi för någon tid sedan, med anledning af hvad om dessa konstitutioner jemte om kansleriatet öfver universiteten samma tid lästes i Bore, vidrörde detta ämne samt derjemte utfästade oss att en annan gång återkomma dertill, likväl först sedan konsistoriet i Upsala tagit kännedom om konstitutionsförslaget samt blifvit färdigt med sitt underdåniga betänkande deröfver. Vi gå nu att uppfylla detta löfte till de läsare, som af ämnet kunna vara intresserade, hvilket vi förmoda alla bildade vara, emedan det synes angeläget, att pressen fäster oppmärksamhet på statuternas tendens i allmänhet, och serskildt på de vissa paragrafer och stadganden deri, hvarjemte vi skola i korthet yttra oss öfver konsistoriets underdåniga betänkande, så väl med afseende på den anda, i hvilken det blifvit affattadt, som de särskilda gjorda anmärkningar, som kunna tyckas förtjenta att blifva enkom påpekade. Men om vi, oaktadt föresatsen att yttra oss i största möjliga korthet, likväl understundom skulle nödgas stanna något längre vid en eller annan punkt, bedja vi läsaren ursäktas sådant, på räkning af det för hela landet högst viktiga ämnet.

Först och främst bör inledningsvis nämnas, att vi till alla delar instämma uti hvad som blifvit sagt i Bore öfver ifrågavarande ämne, synnerhet om onyttan eller rentaf ändamålslösheten af det akademiska kansleriatet och dess nu befintliga inrättning, om konstitutionsförslagets tendens att inskränka både lärarens och lärjungars frihet mera än billigt och nyttigt kan vara, samt om dess missöde att snarare lagfästa gamla olägenheter än genom tillägg af nya stadganden förbättra det bristfälliga konstitutionsverk, som hittills varit och ännu är det gällande. Vi draga så mycket mindre i betänkande att yttra detta på förband, som vi göra oss förvissade om, att läsaren, under fortgången af vår granskning, skall fullkomligen gilla de skäl, som föranledt vårt

omdöme; och utan vidare förord vända vi oss genast till sjelfva konstitutionsförslaget.

Detta kallas »förslag till statuter för universiteterna i Upsala och Lund» och innehåller följande afdelningar: *allmänna stadganden, Cancellern, Pro-cancellern, Consistorium Academicum och Collegium Oeconomicum, Rector, Faculteterna, akademiska lärarembetens och tjänsters tillsättande, den akademiska ungdomen och landskapsföreningarna, den akademiska undervisningen, akademiska lärdomsgrader och facultetsexamina, akademiska disputationer, stipendierna, biblioteket och öfriga vid universitetet för undervisningen gjorda samlingar och befintliga inrättningar, samt universitetets drätselverk och cancellie.* En oafbruten paragrafering genomgår alla dessa stadganden, och paragrafernas antal är ej mindre än 213. Derester följer förslag till förordning rörande *de embets-examina, som vid universitetet afläggas skola, i 14 §§.* Dertill är bifogadt förslag till förordning rörande *de examina, som vid universiteterna afläggas skola af dem, som vilja prest-embete söka, i 5 §§.* Slutligen kommer förslag till förordning angående *den universiteterna tillkommande disciplinära jurisdiktion öfver de studerande, och en studerandes gäld, i 28 §§.* Vi hafva upplysningsvis här uppnämnt de särskilda afdelningarnas rubriker, utan att derföre anse nödigt att särskildt granska dem alla, hvilket föga skulle intressera allmänheten, helst icke blott många paragrafer, utan en och annan hel afdelning sakna all betydelse utom universitetet.

Bland de s. k. »allmänna stadganden» förekommer den vigtiga lagbestämning, som är den säkraste hållbaken mot rörelsen framåt till ett förbättrade akademiskt skick i allo, och som gör, att hela omarbetningen af gamla konstitutionsverket stannat vid att återgifva det sedan i något förändrad och mera korpulent gestalt. Det heter nemligen der, såsom det hette förut, att »universiteterna stå under särskildt styrelse och förvaltning» och att »öfverstyrelsen för hvardera universitetet ombetross en canceller.» Vårt omdöme om detta stad-

gande är redan antydt uti det nyss sagda, och öfver olägenheten af närvarande kansleriats-embete och den ännu större olägenheten deraf, att hvardera universitetet ånyo finge sin egen kansler, på möjligheten och vådan af hvilken omständighet Bore redan på ett berömligt sätt fastat allmänna uppmärksamheten, blir framdeles tillfälle till ett bestämdare yttrande, då vi komma att summariskt anföra innehållet af en viss konsistorieledamots betänkande, hvilken just företrädesvis föstat sig vid den viktiga frågan om kansleriatet. Likväl bör anföras, hvad som vidare stadgas om kansleren, i »statuterna». »Cancellern», heter det, i »afdelningen om »Cancellerna», varder af oss utnämnd efter förutgåenget val af univeritetets consistorium. Cancellersembetet kan af samma person för bägge universiteterna innehas och utövas.» Läger man nu härtill hvad som säges i nästföljande stadgande, nemligen att »Cancellern bör utses bland män, som genom sin samhällsställning i förening med nit för vetenskaplig odling verksamt kunna vårda och befordra universitetets väl och studiernas sanna förkofran», så kan af dessa stadganden sammanlagda dragas ett par märkliga slutsatser: den första den, hvilket ses af det sednare stadgandet, att lagstiftaren, som förmodligen ansett kansleriatet för en så vacker och passande sysselsättning för prinsar, verkligen också ämnat prinsar till kanslerer, emedan han, vid bestämningen rörande en kanslers kvalifikation, väl nämner om *samhällsställning* och *nit för vetenskaplig odling*, men icke om *innehafvande vetenskaplig bildning*, hvilken ej heller i någon högre grad kan finnas hos en ung prins, som till och med har svårt att ådagalägga *nit för vetenskaplig odling*, förr än han *erhållit* den uppböjda plats, för hvilken just denna egenskap på förhand erfordras såsom känd och ådagalagd; den andra den, att lagstiftaren, då han endast förklarar, att båda universiteten *kunna* hafva en och samma kansler, möjligen vill hafva båda kanslersplatserna förbehållna *åt hvar sin prins*, så framt man ej anser sannolikare, att han föredragit det permissiva förordandet framför

det imperativa, af fruktan att eljest synas sätta en allt för grof peksticka för det väljande konsistoriet, hvars fri och rättigheter kanske i andra punkter blifvit nog mycket kringskurna.

Ett af konstitutionsförslagens lyten är en ofta förekommande dunkelhet och otydlighet i uttrycket. Härpå må följande bestämning gälla såsom exempel. Om kansleren säges det vidare, att »uti val af Cancellern deltaga pro-cancellern, consistorii ständiga ledamöter, rättmästaren och bibliotekarien.» Och efter vidare bestämningar följer slutligen att »de, på hvilka rösten fallit, skola hos Oss anmälas och derjemte valprotokollet insändas.» Ingen lärer neka, att denna lagbestämning är behäftad med mycken otydlighet, afsigtlig eller medveten. För det första kan man fråga, huru många personer, i händelse att flera fått röster till kansler, böra å förslag uppföras? tre, eller flera? För det andra frågas med skäl: är konungen bunden att vid utnämningen stanna inom förslaget, eller äger högstden samme rättighet att gå utom det? Derpå har anförda paragraf ingenting att svara. Väl heter det i en föregående, att »Cancellern varder af Oss utnämnd efter föregånget val af Universitetets Consistorium», och man bör till och med ansä sannolikt, att meningen är, att utnämning skall ske inom förslaget, men detta är åtminstone ingestädes med full tydlighet utsagdt.

Vi anmärka med detsamma ännu en sak, som visserligen må synas jämförelsevis mindre vigtig; men som i alla fall har sin lilla märkvärdighet. Det heter nemligen att i valet af kansler deltaga prokanslern, consistorii ständiga ledamöter, rättmästaren och bibliotekarien, men om adjunkters och docenters rösträtt säges ingenting. Dessa äro således från rösträtt uteslutna. Rättmästaren är visserligen alltid en vetenskapligt bildad man, såsom ägande ett högre juridiskt kunskapsmått, och hans befogenhet att deltaga i omröstningen till kansler drages icke i tvifvelsmål; men som rättmästare betraktad förhåller han sig till akademien, såsom det materiella i allmänhet till det andliga, och det är af sådant skäl

omöjligt att inse, hvarföre han såsom förvaltare af universitets-egendom skulle vara mera berättigad att deltaga i val till kansler, än adjunkter och docenter, som *direkte verka för hvad som är universitetes ändamål*, vetenskap och undervisning. Vi kunna så mycket mindre inse skälet till adjunkters och docenters uteslutning från rösträtt vid kanslersvalet, som samma personer äro berättigade att deltaga i valet till riksdagsmän för universitetet, vid hvilket val det är fråga om att utse personer, som icke blott inse och behjerta akademiens intressen — ehuru kanske egennyttiga och slentrian vant sig att uteslutande afse en slik qualification hos de valbare — utan personer, som förstå fäderneslandets allmänna bästa. Om derföre adjunkter och docenter få deltaga i valet till riksdagsmän för akademien, men icke i valet till kansler, huru hänger nu sådant tillbopa?

Vi komma nu till den viktiga lagbestämningen om kanslerns rätt att göra extra ordinarie professorer; derom i nästa artikel ^{N. 75} ~~U. 254.~~ 1/1030.

Litteratur.

Den Skandinaviska Nordens Historia, af G. H. Mellin. Tredje och sjerde häftena hafva nu utkommit af detta, både till planläggning och, så mycket som af utörandet hittills visat sig, ganska vidt omfattande arbete. Vi hafva redan med några ord fäst allmänhetens uppmärksamhet härpå, då början deraf först utgick i publiken. Det förtjenstfylla i företaget ligger, efter hvad man kan döma af det ännu synliga, hufvudsakligen i valet af utgångspunkt och framställandet af den Skandinaviska urtiden på grunder, som till en del kunna kallas förhistoriska, men icke destomindre bevisa sig hafva en stor gittighet. Dessa grunder äro monumentala, men icke såsom upptecknade i sagor eller ristade i stenar (de vanliga, blott litterära monumenterna), utan funna genom undersökningar i jorden, dels såsom rent geologiska minnesmärken, bevittnande tillståndet och beskaffenheten af Nordens forntid före alla våra hittills bekanta historiska anteckningar, dels såsom gravvar, hvilkas innehåll — kranier, hela skeletter, redskap, vapen, husgeråd o. s. v. — gifva intyg om de slag af folkstammar, hvilka bott i landet före de nuvarande. Alla, som vant sig att med »urkunder» endast förstå de i bokstäfver affattade, bruka ock vanligen nedse på detta nya system för fornforskningen såsom på en massa af lösa hypoteser, Bortjenta af ett deremot svarande förakt. Betraktar man saken närmare, sinner man dock snart, att, ehuru visserligen mycket må erkännas ligga på gissningarnes område äfven här, så fordrar en fördomsfri blick på historien emellertid det erkännandet, att — om alltid något hypotetiskt ej kan undvikas i hithörande slag af undersökningar — sådana i sjelfva verket fullt ut lika mycket, om ej mera, egrum inom omfånget af de litterära monumenterna (sagorna, traditionerna, stenskrifterna o. d.); och att de intyg man erhåller om forntiden genom undersökningar af jordlager och gravvar, samt jämförandet af i Norden funna antika redskap och vapen med dylika i andra länder, måste, då de vetenskapligt uppfattas,

344

i en mängd fall leda till vida säkrare slutsatser. I svenska fornforskningen har väl alltid ingått något af detta element, såsom man kan se både af inledningarne till Dalins och Lagerbrings verk, Walerii och Bergmans afhandlingar, samt på sednare tider hos Sjöborg och flera andra. Likväl bibehöllo alltid de litterära monumenterna en så afgörande vikt i forskningen, att allt annat, om icke underkändes, dock snarare medtogs blott som bisak, än som någonting af betydighet för bestämmandet af själva äsigtarna öfver Nordens forntid. Det var egentligen med prof. Nilssons arbete öfver våra »Ur-Invånare», som den geologiska och sepulchrala kritiken började intaga ett högre rum, och utöfva en mera afgjord inflytelse på Nordisk fornforskning. Worsaaes och några andre danske archæologers illustra arbeten i samma väg röjde allt mera banan för det nya systemet. Hr Mellin har, såsom man på flere ställen märker, tillgodogjort flere resultatet häraf, och derigenom satt sig i tillfälle att gifva ett uppslag åt Sveriges (och grannländernas) historia, som man förut hvarken sett i Geijers och Strinnholms, eller i våra äldre svenska historiografers skildringar öfver vår urtid.

Den utgångspunkt, hr M. på sådant sätt bemäktigat sig, framträder redan i häftena 1 och 2, der det först, under de tre rubrikerna »*begynnelsen, sekundära och tertiära perioderna*», talas om själva jordbildningen och öfvergångsformationerna derinom, samt sedermera handlas om *vegetationens historia*, och slutligen om *Skandinaviens äldsta befolkning*. Man återfinner här de från Nilssons, Eschrichts och A. Retzii systemer för människoracerna bekanta urtyperna för kranier (Brachycephaliska och Dolichocephaliska); likasom litet längre fram de i Nilssons arbete om Ur-Invånarne befintliga afteckningar, hvarpå man ser de fornda Gånggrifterna eller Halkorsgrafvarne, som upptäcktes på Axvalla i Westergötland, och hvilka 1805 raserades, då denna plats planerades till exercisfält. Dessa grafvar, jemte flera andra dermed till form och innehåll beslägtade, be-

visa sig hafva tillhört ett annat folkslag, än det nu i Skandinavien herrskande, och äldre än det. Efter dessa »ur-invånarna» komma hos hr M. *Kimbrerne* till tals, och slutligen *Göterne*. Desses ursprung belysas kortligen, likasom deras första bosättning i vår nord.

Nu, i 3:dje häftet, är det som det mera så till sägandes litterärt monumentala göres till föremål för berättelsen. Efter romerska och grekiska auktorer meddelas »de södra folkens äldsta föreställningar om vår nord». I synnerhet påpekas den urgamla grekiska traditionen om de s. k. »*Hyperboreerna*», hos hvilka, enligt Herodotos, Strabo och flere af de trovärdigaste helleniske historieskrifvare, geografer och mytologer, Apollo-kulten var inhemsk och ursprunglig. Hos hr M. förekommer påssagen härom (sid. 52) endast i förbigående och helt kort. Han nämner ursäkten om, att i Hyperboreernes land Latona framfödt Apollos och Artemis (Diana); att dessa begge gudabarn kommo till ön Delos i grekiska archipelagen, der en helgedom för denna kull instiftades, och att Hyperboreerne i långliga tider ditskickade årliga sändebud med tempelgåfvor. Den djupa historiska vink i allmänhet, som lemnas genom den grekiska traditionen om Hyperboreerna, har hr M. icke vidrört; och har, som det synes, ej heller känt den, åtminstone icke tagit den i nog begrundande. Den förtjenade emellertid sitt eget kapitel, och hvilket just i och för Skandinavien för-götiska invånare skulle hafva varit af stor vikt. Hyperboreer-sågnen har aldrig inom omfånget af den grekiska fornforskningen varit bestridd; men den har der ansetts för en sak mera på sidan, och det med skäl, så till vida som denna sågn tycktes mindre angå sjelfva grekerne, än ett annat folk, nemligen den hemlighetsfulla Nordens dåvarande bebyggare, hvilkas egentliga

(ethnologiska) namn de grekiska skribenterne vid detta tillfälle ej uppgifva. »Hyperboreer» utgör endast en lokalbenämning, utmärkande dem som bo ofvan nordanvinden. En sådan lokalbenämning kan tagas ganska allmänt; hvarföre man ock varit villrådlig, om med Hyperboreer skulle förstås en östligare eller vestligare Nords invånare. I sig sjelf kan Hyperboreernamnet vidtaga för folk strax på andra sidan om de Thrakiska (Rifaiska, Hæmus-) bergen och Alpena (de Rhätiska och Vindeliska i allmänhet), enär från dessa höjdsträckningar nordan blåste för greker och latinare, och således för dem folken ofvanför (norrom) samma berg genast voro »hyperboreer». Anledning (hos Aristæus, Hekataeus, Diodorus Sic. m. fl.) gifves likväl, att söka dem längre bort, ehuru man visserligen ej behöfver gå så långt som till norra Sibirien eller sjelfva Nordpolen, eller densamma närmaste länder, för att träffa dem. Nyare fornforskare (t. ex. K. Barth i »Die alteutsche Religion» II. § 46) hafva uppgifvit flere skäl att söka Hyperboreerne i Europas nordligare trakter, kring Östersjön och dess adriantier (den Baltiska Norden), hvilket än mera stärkes genom uppgiften, att de tempelskänker, som Hyperboreerne sände till Delos, hufvudsakligen bestodo i bernsten. Vigtigast är, att Apollo-kulten hos dem var inhemsk, och från dem kom till Grekland; ja, att sjelfva Boreas af gamle skriftställare förklaras hafva varit en Apollos prest (enligt andre: en myth. föreställande nordliga bergfolk, Boreader). Då nu Apollo, solgudens namn, utgör det i grekisk språkform uppträdande ordet Bel eller Bal (Wal, Gal); så kan hela Hyperboreer säggen vara ett ur grekisk källa hemtadt intyg om Baldyrkans hem i Norden; och Hyperboreerne alltså utgöra ett Balfolk (Waler, Galer, d. ä. enligt latinska skriftsättet, efter Cæsar, Galler). Ty, att folket sjelf ej hette Hyperboreer, är dagsklart, likasom att detta endast var en klimatisk benämning, relativ till greker och romare. Bidrag till bevisen, att Galliska nationer, Wal- eller Balfolk, i forntiden haft sitt hem i den Europeiska Norden och derifrån periodvis flera

gänger utgått till det västra och södra Europa, finner man också i Amédée Thierrys »Histoire des Gaulois» (3:dje edit. 1845); utom de mångfaldiga andra, på geologiska, geografiska, lingvistiska och traditionella, i själva Norden inhemska, dokumenter stödda intyg härom.

Hr M. kommer äfven till något litet häraf, då han talar om Kimbrerne, deras vandringar från Norden och krig med Romarne. Att Kimbrerne (jemte Belgerne, Armorikanerne, det Engelska Wales' bebyggare, m. fl.) voro en utgrening af Walfolken (»le second rameau Gaulois», enligt Thierry), är allmänt bekant. Hr M. berättar dessa Kimbrers vistelse i åtskilliga västra delar af Skandinavien, nämner dervarande minnesmärken efter dem, och har till och med, som vignett fram'ör sitt 3:dje häfte, en »Kimbrisk man» i full rustning. Ganska målande och mera utförligt än man eljest sett i svenska skildringar från denna tid, berättas om Kimbrernas och Teutonernas möte med Romarne, och huru slutligen Italien från deras förfärligt hotande anfall räddades genom Marius, då han i de tvenne verldsberömda drabbningarne tillintetgjorde deras vildt anryckande härmassor.

I en afdelning, som har till öfverskrift »Kimbrernas sista öde i Skandinavien», gör hr M. flere kombinationer emellan nyssnämnde folk och Gaelerne (Gdhelerne) på Brittiska öarne, och Pikterne i Skottland. Han bereder sig härvid tillfälle att tala om det genom Ossians sånger kända besök, som Fingal gjorde hos Starno i Lochlin, hvarmed otvifvelaktigt måste förstås något af Skandinavien's länder (efter somliga Norges västkust; efter andre Viken, Bohusläns skjären, der, i enlighet med hr Holmbergs anvisning, ön Tjörn icke olämpligt skulle kunna tagas för den hos Ossian förekommande ön Uhorn, eller Uthorn). Hr M. följer här öfverallt det genom N. Arwidssons öfversättning af Ossian hos oss införda nyare skrifsättet af namnen, så att man får läsa Ossian, Fingal och Ugishnead, i stället för de hos Macpherson synliga O sian, Fingal, Agandecca

m. fl., som allmänheten mera känner. Han gör ock vid denna berättelse åtskilliga etymologiska förklaringar, såsom att Ossians Lodin är Odin; och att gudomligheterna Carchar, Slumor och Crochtur möjliga äro de nordiske Kare, Uller och Auka-thor m. m.; hvartill han kunde hafva lagt, att namnen Starno och Svaraan (Ugishneedas bror) torde vara de skandinaviske namnen Sten (Stain) och Sven (Svain), vid hvilkas uttalande ett gaeliskt r kan influtit i stället för det nordiska i, en omvandling, i sig sjelf icke ovanlig, och hvilken dessutom så mycket mindre bör förvåna, som den till och med faktiskt ännu förekommer i vissa svenska orter (t. ex. Kumla och Wiby i Nerike), där landtfolket utsäger i som r. Mångfaldiga minnesmärken tillämnagifva, att med Kimbrerne eller Gaelerne befryndade andra Walfolk (t. ex. Alferne) i forntiden periodvis bott ej allenast i Bohuslän (Alfheim), utan äfven bögre upp i Wermland och vid Svartelfven (se N. Petersens arbete i forn-nordiska geografin), och hvilken ännu med denna benämning flyter genom de delar af Nerike, hvartill Wiby o. s. v. hör. För att nu lemna allt detta, må blott i allmänhet nämnas, att efter de Kimbriska eller Galliska elementerna inom vår Nord många flere spår skulle hafva kunnat anföras, än dem man finner nämnda hos hr M., t. ex. i Dalarne, synnerligen Mora, Sollederön m. m.

Det återstående i de sist utkomna häften angår Götiska bosättningen och Svearne, hvar efter kommer början till en kritik öfver de Isländska källorna, hvarpå vår fornhistorie, så dan den under sednaste seklet blifvit framställd, hufvudsakligen varit byggd. Denna kritik är icke ännu afslutad; men af hvad vi hittills sett, hafva vi desto större anledning att för vår del bifälla den, som densamma i allt af vigt öfverensstämmer med en åsigt, som vi åtskilliga gånger och sedan flere år uttalat i dessa ämnen.

Hr M:s arbete vittnar om en vidsträckt beläsenhet i både klassiska och moderna skriftställare. Det rekommenderar sig ock genom

en värdig, klar och lärdfri stil, lika mycket som genom en fördomsfri blick på de ifrågasvarande ämnena. Man hör således lyckönsta till fortsättningen af ett verk, som äfven deruti blir nytt, att det visar sig vilja omfatta såsom en enhet alla de tre nordiska rikena, och således för Skandinavien bilda åtminstone en historisk union. Att Nordens historia på dylikt sätt måste komma att så till sägandes *skrifvas om*, eller dock skrivas temligen anorlunda mot förr, är hvad som redan för flere år sedan yttrades under tal i Skandinaviska sällskapets möten i Köpenhamn, och som hr M. nu tyckes på god väg att ämna efter sitt måner realisera. Man kan ej annat vänta, än att allmänheten med allt mera benägenhet skall emottaga detta vackra försök, hittills det första i sitt slag. — De af hr Wallgren gjorda teckningarne, galvanografierade af hr Kullberg efter Dreyerska methoden, visa i 3 och 4 b:na en Kimbrisk man och en Götisk nybyggare.

N°. 256

A. 2/11 50.

250

Ny Tidskrift för Lärare och Uppfostrare, utg. af C. A. Bagge och A. Falk, 2:dra årgången, 1 och 2 häftena. Sthm 1850.

För svenska pedagogikens vänner måste det utgöra en glädjande företeelse, att denna tidskrift, som en tid quiescerade, åter framträdde i det allmänna med ett par fortsättningar af till större delen värdefullt innehåll. Första artikeln är af hr rektor *O. E. L. Dahm* i Kalmar, och afhandlar »*Några Skolans behof*». — Hr D., som intar ett aktadt rum bland Sveriges pedagoger, och hvars namn redan förr varit känt i det offentliga, har här framlagt hvad man skulle kunna kalla en trosbekännelse i den stora reformfrågan rörande undervisningsverken. Han hör omiskänligen och afgjort till reformens vänner, och hyllar Nya Elementarskolans system på det hela; men omfattar den fraktion bland de progressiva skolmännen, som vill hafva klassläsning i ett läroverks förberedande afdelning, eller: »de två lägsta klasserna slutna (äfven fasta kallade), men deremot de öfriga öppna, med fri flyttning o. s. v.» Han hyser öfvertygelsen om detta slags medelvägs användbarhet, i likhet med hr rektor *Westerlund* i *Westerås*; och framlägger sina skäl egentligen såsom motstycke till hvad förut varit yttradt i *Tidskriften för Lärare och Uppfostrare*, sid. 193 o. följ. Hr D. upptar tidskriftens yttranden punktvis och framställer dervid några anmärkningar till de två fasta klassernas försvar, på samma gång som han derjemte framlägger ett slags berättelse om det sätt, hvarpå lärarekollegiet i Kalmar realiserat idén af fasta klasser i förening med öppna. Vi vilja ej upptaga tiden med denna lilla polemik emellan vänner, som emellertid rätt väl förtjenar läsas i tidskriften sid. 3—11; men öfvergå till hr D:s reflexioner öfver reformen i betydligare afseenden. Han begynner med en lyckad framställning om fördelen af naturvetenskapernas införande i skolorna, både tidigare och vidsträcktare än hittills; och yttrar exempelvis om Kalmar, att då fysiken, vid dervarande läroverks omreglering, upptogs bland skolans bestämde läroämnen, kom härigenom Skolordningens bud ändt-

ligen till åtlydnad »*jugurio* år efter den tid, det först börjat vara gällande». Hvad säger läsaren? Om detta hr D:s uttryck är ordagrant sant, hvilket ingen i svenska skolhistorien hemmastadd lärer betvifva, så torde någohvar fråga på hvems axlar då orsaken hvilat till en så märkvärdig försummelse af regeringens befallning? och svaret kan icke vara tvetydigt. En klass af auktoriteter, som icke drar i betänkande att kalla sig sjelf thronens stöd och åberopa detta som ett af skälen för nödvändigheten af sin fortsatta tillvaro, gifver — om man blott ville framdraga dem — gång efter annan prof på sin ringa aktning för regeringsbuden, så fort frågan är om någonting, som äfven i aflägsen mån hotar undergräfvat mörkrets makt. Naturvetenskaperna hafva i allmänhet visat sig utöfva den inflytelse på ungdomen, att tidigt ingifva själen tycke för det sanna, grundliga, säkra i världen, jemte kärlek för det slags behag, det lugn och den art af omedelbar skönhet, som sanning och verklighet hafva med sig. Knappt något undergräfvat nebulistiska, på ingenting annat än tomma inbillningar fotade systemer så kraftigt som detta. Obenägenheten mot dessa slags studiers införande redan i skolorna, kan således väl förklaras; men mindre begripligt är, att regeringen sjelf i så lång tid lätit bero vid underlydande embetsmyndigheters tillgöranden och kringgående af gifna befallningar från högre ort. Den anmärkning man hört från åtskillige inom gamla skolan, att fysik, botanik, elementer af kemi o. d. skulle vara alldeles förtidiga läroämnen och således opassande för barn i de lägre skolklasserna, gendrifves af hr D. Hvad han härom säger sid. 12 förtjenar uppmärksammas. Han talar om införande af Heussis lärobok i *fysiken* i 3:dje klassen (och följande) af det förenade läroverket i Kalmar; och yttrar dervid:

»Redan i början visade sig mycket intresse hos nästan alla (blott några af 6:te klassens medlemmar, hvilka redan tänka på studentexamen och veta, att fysiken ej der kan inbringa dem något betyg, visade sig mera likgiltiga). Några experimenter, som af läraren anställdes med sådana redskap, som kunna stå hvar och en till buds, betraktades med upp-

259

märksamhet och eftergjordes flitigt; förklaringar öfver många i läroboken icke omnämnda fenomen begärdes träget, och resultatet af de 2 månadernas arbete var, att åtta gossar, i andra ämnen tillhörande spridda klasser, lärde sig hela läroboken, tolf andra två tredjedelar, samt hela öfriga resten utom fem) ungefär hälften; och detta icke så till förståendes, som hade de blott flygtigt genomläst ofvan nämnde kurser. Nej, det visade sig vid aflagda dels flyttnings- dels repetitions-examina, att de inhemtat det lästa både med minne och förstånd. Jag kan tryggt påstå detta, ty profningarne anställdes särdeles noggrant, och flyttnings-examina höllos offentligt oftast i flera lärars närvaro. Visserligen är läroboken liten och dess innehåll enkelt, men den innehåller ändå en uppräning till hela fysiska vetenskapen, och icke så litet att minnas och förstå, och jag anser mig skyldig förklara, att jag icke under min snart 15-åriga tjänstgöring vid skolan iakttagit, att gossar i allmänhet på så inskränkt tid i något ämne förvärfvat så mycket både quantitativt och qualitativt vetande. Hvar och en, som känner läroboken, vet otk, att oändligen mycket af fysiken icke der innehålles, och att ett vidlöftigt studium återstår, innan man kan kallas fysiker. Det är ock icke för att bevisa, det vi bildat stora vetenskapsmän, som jag anfört ofvanstående fakta, utan för att genom praktiska rön visa, att elementerna af fysiken, mot hvars införande såsom läroämne skolan i snart trettio år stretat, äro möjliga att bibringa åt gossar, äfven på skolans lägre stadier, till och med i nästan fullkomlig saknad af fysiska instrumenter; samt att den omfattas med mera intresse, än snart sagdt hvarje annat af skolans läroämnen. Att förhållandet skulle blifva detsamma med kemien, om den slogs i skolan föredragas, är min bestämda öfvertygelse. Jag har visserligen derom ingen erfarenhet, men jag tror mig berättigad att draga den slutsats, att när det lyckats med fysiken, det äfven skall lyckas med kemien, som dermed är så nära beslägtad, isynnerhet som enkla kemiska experimenter låta anställa sig med vida enklare apparater, än de fysiska.»

Då här strax i början talats om lärjungar i 6:te klassen, hvilka mindre efterfråga fysiken, emedan de »redan tänka på studentexamen, och veta, att fysiken ej der kan inbringa dem något betyg»; så bringas förf. snart derefter till efterspaning af den besynnerliga omständigheten, att, oaktadt skolordningen stadgar,

17

det yngling, som vill afgå till akademi.n, skall »i fysiken och naturalhistorien nöjaktigt redogöra för de stycken, som i detta hänseende blifvit föredragne under ynglingens vistande »vid läroverket», man likväl ej sport, att någon examinator i studentexamen fordrat minsta kändedom i fysik. »Har man hört», frågar hr D., »att någon blifvit underkänd för bristande kunskap härutinnan?» — »Nej», svarar han, »y då skulle alla nästan utan undantag blifvit underkända, som efter 1820 från de gamla läroverken till akademierna afgått.» Härvid kan likväl anmärkas, att detta ej alltid behöfver hafva varit de akademilärares fel, som hållit studentexamen, utan sjelfva inrättningens med dessa examina. Ty, om en från elementarläroverken anländande yngling varit aldrig så klen i fysiken, men i andra ämnen ådagalagt sig stark nog att inalles bekomma 6 »adprobat», så har han icke kunnat »underkännas» i studentexamen. — Hr D. kommer sedermera till en betraktelse öfver den ofördelaktiga ställning, den njugga behandling, som egt rum i och för de lefvande språkens studium i våra offentliga läroverk. »Det är ej allenast naturvetenskaperna, »som blifvit stufmoderligt behandlade» — — — »äfven *svenska, tyska och franska* språken stå »under samma fördömmelse, den nemligen, att »blott liksom *tolereras.*» Hr D. gör först några ganska läsvärda anmärkningar om det knapphändiga och orättvisa sätt, hvarpå svenskan i skolorna affärdas, och kommer derefter till följande reflexioner:

»På samma sätt förhåller det sig med de lefvande språken: de njuta ej heller rättvisa. Läraren i dessa språk har hittills hvarken åtnjutit samma *rang*, samma *titel* eller samma *lön*, som hans kamrater. Men drygare arbete har han haft, än någon, samma lärdom har man fordrat, men vid bestämmandet af sista öfvergångsstatens lönebelopp är han den enda lärare, som för sin post fått *fix* lön, och mindre än alla de andra, läraren i naturvetenskaperna naturligtvis undantagen. Och ynglingen sedan, som använder slit och möda på dessa språk, njuter han väl rättvisa? Nej. Om han än grundligt och väl känner *tyska, franska och engelska*, så affärdas

259

denna nyttiga kunskap med *ett enda betyg* vid studentexamen, då han deremot i hvardera af hebreiska och filosofi får sitt approbatur, eller mera, för en kunskap, som inhemtas på tjugonedelen af den tid, som fordras för att lära sig blott ett enda levande språk. Jag vill icke tala om det orimliga, att utdela gemensamt omdöme öfver kunskap i tvenne språk, hvilka icke ega mera gemenskap med hvarandra, än att man kan vara ganska skicklig i det ena och särdeles klen i det andra, utan hufvudsakligen om *det hänande öfvermod hos isynnerhet klassiciteten*, som uttalar sig i *alla dessa anordningar rörande skolans jämförelsevis nya ämnen*. Den ensam vill gälla, den ensam vill taga *lejonlotten af tid och allt*, den vill ensam kallas *lärdom*. *Lärdom!* Hvad är dock väl lärdom, om icke resultatet af ärligt ädelt själsarbete? Skall också detta ega olika rang? Skall också detta, det ädlaste af alla kapitaler, mätas med den menliga fåfångans falska måttstock? Detta, liksom alla andra kapital, eger ju sitt egentliga värde af den ränta det afkastar? Afkastar det intet, så är det dött. Denna ränta är renhet, höghet, klarhet i själen; som solljuset värmande och lifvande omkring sig. Mången disponerar denna ränta; men ho är den, som kan säga: detta är räntan af *det klassiska*, detta af *det moderna kapitalet*? Hvarföre då aflas efter en rang, som ej kan beräknas? Jag är icke fiende till klassiska studier, jag vill tvärtom, att äfven de skola studeras grundligt och väl, men jag vill åtminstone, till den kraft det hafva kan, protestera mot allt orättvist förtryck och reklamera allt det ärliga själsarbetets rätt till heder och erkännande, emedan detta tillbakasättande af vissa ämnen, som jag omtalat, i hög grad verkar menligt vid bemödandet att bringa skolan framåt. *Sjelförgudningen inom den klassiska filologien är traditionel*. Smittad af denna tradition anser ock ofta gossen, som lärt sig några klassiska glosor, detta sitt vetande ega högre värde, än allt annat. Lagen måste därför tråda fram och proklamera alla nödvändiga ämnens *lika rätt till aktning*; allt arbetes *lika rätt till afseende*, vare sig det är användt på latin eller svenska, på språk eller vetenskap. Ty detta är icke mera än *enkel rättvisa*. Det är ej annat än enkel rättvisa, *att det klassiska studiet stiger ned från sin usurperade thron och ställer sig hvarken mera eller mindre högt, än hvarje annan forskning* — ty på thronen skall sanningen sitta och hon är hvarken uteslutande paulisk eller apottsk, hvarken klassisk eller modern. Isynnerhet torde det nu, då genom den anbefallda föreningen af lärdoms- och apologistskolan, denna sednæres elever fått sig tillfälle beredt att i sina ämnen fortgå, så långt läroverket räcker, vara tid att

fästa uppmärksamheten på dessa missförhållanden.» Märkligast är hr D:s afhandling för det steg förf. tagit ut helt, i afseende på *Studentexamens afskaffande*. En och annan har vågat detta tillförene; men de utförligt framlagda skäl, hvarmed hr D. styrker sitt yrkande »att denna examen icke är nyttig, hvarken för skolan, ynglingen eller universitetet», förtjena att läsas och behjertas. Hr D. har den blygsamheten, att icke anse sitt yrkande betyda så mycket; men »jag vill», säger han, »uttala mitt *Carthago best delenda*, på det att den angelägna saken ej må falla i glömska, och man ej, bedöfvad af larinet vid omhvälfningarne i de revolutionerade skolorna, må förbise att storma denna »*bastilj* (studentexamen), från hvilken så mycket förtryck utöfvas öfver läroverken». Han uppstår nu till vederläggning det gamla systemets försvar för denna examen, i sex punkter; och går sedan att i tre särskilda belysningar visa huruledes densamma skadar: a) ynglingen, b) skolan och studierna, samt c) universitetet. Det är skada att rummet ej tillåter oss anförande af dessa resonnemanger, som, synnerligen hvad den tredje punkten vidkommer, hafva ett stort intresse. Vi inskränka oss således till att allenast söka fästa publikens uppmärksamhet dervid. — Rörande hr D:s artikel i det hela, hafva vi för vår del endast samma anmärkning eller reservation att inlägga, som tidskriftens egen redaktion vid införandet sjelf gjort i en bifogad not, nemligen, att hr D:s åsig er om det s. k. *monitörskapet*, dess betydenhet, nytta och användbarhet, något afvika ifrån vår vid åtskilliga tillfällen yttrade öfvertygelse; äfvensom vi icke underskrifva behöfligheten eller ens gagnet af de »*fasta*» eller »*slutna*» klasserna i skolans lägsta stadium, der det tvertom synes oss vara angeläget, att gossen straxt från sina studiers begynnelse införes på sjelfverksamhetens linie och impregneras af dess princip till all den grad, som fördelaktigt ske kan, och hvilket genom Nya Elementarskolans exempel nu redan under många år bevisat sig gå ganska väl i »öppna» ämnesklasser äfven i undervisningsverkets lägsta stadium, således från hela skolans början.

Litteratur.

Ny Tidskrift för Lärare och Uppfostrare, utg. af C. A. Bagge och A. Falk, 2:dra årgången, 1 och 2 häftena. Sthm 1850.

(Slut från N 259.)

Den andra artikeln om »*Naturalhistoriens vigt och behandling i elementarläroverket*» består i en liten, till syfte och innehåll synnerligen läsvärd, uppsats af hr N. J. Andersson. Den utgjorde ursprungligen ett föredrag i Pedagogiska föreningen den 26 Jan. 1850. Här i tidskriften avslutas den i 2:dra häftet.

Detta hr A:s föredrag ansluter sig, genom sitt syfte att föra naturvetenskapernas talan för vinnande af större rum inom skolorna, till hr Dahms ofvan anförda framställning i samma riktning. Hr Andersson yttrar sig väl hufvudsakligast om *botanik* och *zoologi*; men förklarar sig icke anse *fysik* och *kemi* underlägsna de förra, »hvarken såsom bildningsämnen eller vigtiga kunskapsgränar», hvarföre han med allt skäl önskar dem komma till fullt åtnjutande af plats redan inom elementarläroverken. »För vår del», säger han, »fatta vi ej huru man så länge kunnat kämpa mot dessa de båda främsta (?) faktorerna i mensklighetens nuvarande kunskapsprodukter; väl är det en sanning, att de väsendtligen skilja sig från *botanik* och *zoologi* derutinnan, att de mera afse naturlagar, äro mera abstrakta och ansluta sig närmare till *mathematik* än *filosofi*; — o den tid torde dock ej vara långt aflägsen, då äfven de få träda fram i fulla ljuset af sin kraft och storhet, och då de, som nu döma i åvitsko, skola stå stumme eller beundrande». Om också denna slutstrof i hr A:s föredrag svärfvar något ut på det oratoriska gebitet, såsom billigt och passande för tillfället, är det emellertid onekligt att en riktig tanke uttalar sig deri. Den tid hr A. förutspår, skall förmodligen infinna sig, ehuru väl ej förr än de hierarkiska dimmor huanit skingras, som ännu rufva öfver ungdomens undervisning. Det skulle vara lärorikt i mer än ett hänseende, anmärker hr A., »att uppvisa huru redan 1649 *botanik* och *zoologi* hörde till skolans undervisningsämnen, men sedan småningom kommo

i förgätenhet, huru ändtligen genom 1807 och 1820 årens skolordningar de änyo anbefalldes till upptagande, och huru ändock ännu 1828 flere gymnasier gälvos, som ej sunnit skäl att åtlyda Kongl. Maj:ts befallning». I afseende på platsen och den riktiga successjonen i skolorna för alla natur-disciplinerna, antager eller föreslår hr A. fyra stadier; så nemligen, att i det första skulle förekomma Botanik, dels för enkelheten i föremålens former, fenomen och organisation, dels för lättheten att dertill anskaffa lämpligt material; i andra stadiet borde början ske med Zoologi; i det tredje med Fysikaliska experimenter; och i det fjerdte med de Kemiska grundbegreppen. I skolor med 8 kursafdelningar (ämnesklasser), sådana som ett fullständigt läroverk af f. d. gymnasium och skola förenade, komme då hvarje af nyssnämnda fyra naturdisciplin-stadier att omfatta två läroverksklasser; men i skolor med blott 4 klasser genomgiges hvarje stadium i en klass. Der blott 2 klasser finnas — anmärker hr A. — blifve undervisningen visserligen ej vidsträckt i detta, lika litet som i de andra ämnena; lärjungarne erhöile dock de mest primära antydningarne och derigenom ögonen åtminstone öppnade för en natur, som äfven på litet omfång innesluter oändlig rikedom.

Tidskriftens första hälte meddelar efter hr Anderssons föredrag, en öfversigt af *Lärobokslitteraturens* alster ifrån den 1 Jan. 1850, hvare en kort anmälan sker af flere linguistiska arbeten af hrr Svedbom, Sjöström och Ehrenström, Cedervall, Dahlström och Rabe; samt matematiska af Nycander, Witt, Linde, Dahm och Bergius; hvarefter följa diverse pedagogiska notiser.

I andra häftet träffar man, sedan hr Anderssons föredrag der blifvit afslutadt, ännu ett föredrag, i Pedagogiska föreningen hållet samma dag, af hr I. J. Elfvig, och handlande om *Qvinnans uppfostran i hemmet och skolan*. Denna uppsatts innehåller, om just icke någonting egentligen nytt, dock mycket godt och välvilligt. Hr E. slutar med framställandet af en angelägenhet, som otvifvelaktigt bör allvarsammare, än hittills skett, behjertas. Be-

hofvet af bildningsanstalter för lärare (skolseminarier o. d.) erkännes allmänt. Men — anmärker hr E. — »behofvet af sådana anstalter för lärarinnor är måhända ännu större, och dess afhjelpande har af flera aktningvärdé män vid åtskilliga tillfällen blifvit offentligén påyrkad.» Hr E. uppmanar således till »uppriättandet, helst på statens bekostnad, af en *Mönsterskola för kvinnouppfostran, förenad med en Bildningsanstalt för blifvande lärarinnor.*»

Efter hr Elfving's föredrag läses en från tidskriftens förra årgång (sid. 352) fortsatt uppsatts af *A. T. Bergius* »om Elementarundervisningen i Matematik». Hr B., såsom för närvarande lärare i matematik vid Nya Elementarskolan i Stockholm, har genom denna uppsatts äfven bidragit till spridande af ljus öfver det slags system för den matematiska undervisningen, hvilket nämnde skola allt ifrån sin stiftelse omfattat, och som hos oss kan sägas hafva brutit banan för ett bättre och enklare sätt att meddela första grunderna af såväl analytisk som syntetisk matematik. Detta system består, hvad geometrien vidkommer, hufvudsakligen deruti, att studium af Euklides uppskjutes till högre klasser, men att redan i skolans första stadium början göres med de geometriska formernas inskärpande genom Linearteckning, vid sidan hvaraf går en Elementargeometri, meddelande de matematiska figurernas egenskaper och grundförhållanden vetenskapligt, utan att likväl göra det efter den stränga Euklideiska methoden. Den vid Nya Elementar-

skolan strax i begynnelsen af dess inrättning utgifna Linearteckning behandlade sitt ämne med en utförlighet (både i anseende till plancher och den dem åtföljande bestrifning eller lärobok), hvilken sedermera har kunnat inskränkas i de kortare läroböcker, som af efterföljande författare, blifvit utgifna i samma ämne; men hvilken var angelägen och ansågs nödvändig i saken; upphof, då Linearteckningen genom en inhemsk lärobok först skulle göras bekant här i landet. Den uppsattes förnämligast med ledning af Francoeurs bekanta skrift i ämnet; likväl efter en egen plan, och med upptagande tillika af hvad i danska linearteckningsverk, som den tiden (1829) funnos, ansågs tjenligt för ändamålet här. Att arbetet burit frukt i Sverige, bevisas af erfarenheten, och af sjelfva den omständigheten att flere läroböcker i linearteckning tid efter annan sedermera blifvit framkallade. Med det samma har ock erfarenheten vid sjelfva undervisningen väckt tanken på åtskilliga modifikationer af den första planen; i synnerhet hvad angår sammanbindningen af Linearteckning (ej blott såsom teknisk öfning — i hvilket fall den lägger grund till artistisk Teckningskonst — utan ock såsom åskådningslära) med sjelfva Geometrien, såsom storhetslära, tagen likväl på det preliminära sätt, som föregår läsningen af Euklides. Bland andre, omförmäler hr B. mot slutet af sin uppsatts ett slags modifikation i detta afseende vara vidtagen vid Nya Elementarskolan. Hans egen utgifna lärobok afser detta; och han karakteriserar det kortligen sålunda: att 1:a kursen, *åskådningsläran*, afslutas inom (skolans) första klass. I andra klassen genomgår lärjungan 2:dra kursen, *storhetsläran*, som innehåller de förnämligaste egenskaperna hos linier, ytor och kroppar, hvilka egenskaper likväl ej framställas för honom såsom något på förhand gifvet, utan han uppfordras tvertom genom till honom ställda frågor, att öfva sina förståndskrafter med att söka riktigt besvara frågorna och sålunda leda sig till att inse sanningen och bevisa riktigheten af de påståenden, som blifvit gjorda.

Det intressantaste i 2:dra häftet är meddel-

landet af tvenne Danska Förordningar af den 13 Maj d. å. De hafva utgått från *J. N. Madvig*, redan af gammalt känd och värderad såsom universitetslärare i Köpenhamn, numera minister för kyrko- och undervisningsväsendet. Genom dessa förordningar reformeras samtliga de lärda skolorna i Danmark, och upphäfves den hittills vid universitetet existerande Studentexamen, i hvars ställe sättes en Afgångsexamen, under ny och strängare form, vid sjelfva de undervisningsverk, hvarifrån lärjungan går till universitetet. Tidskriften gifver Förordningarne in extenso och på danska språket. Säkert skola dessa från regeringen i naboriket utfärdade organiska akter ej förfela sin verkan på tänkesättet i Sverige öfver hitbörande ämnen.

Häftet slutar med en fortsatt redogörelse för svenska lärobokslitteraturen från den 1 Jan. 1849, hvarvid anmälas skrifter af *May*, *Olde*, *Ohrlander*, *Ekman* och *Loebell* (öfvers.) Här på komma läroverksnotiser. — Man bör önska att tidskriften nu, genom ökad uppmuntran från allmänhetens sida, kan bibehålla och fortsätta sin nyttiga verksamhet. 19/10, 50.

Litteratur. 23 24/1080

Förening för allmänt och enskildt väl. — Man påminner sig att, sedan ett antal år, greve Thorsten Rudenskölds skrifter om den s. k. Ståndscirkulationen och åtskilliga andra viktiga ämnen, egnade att förbättra människornas tillstånd, i allmänhet blifvit mycket väl emottagna af publiken och äfven i flera orter kommit till diskussion för praktiskt utförande. Bland exemplen och bevisen härpå, kan nämnas ett detta år i Jönköping till trycket befordradt Betänkande, som af utsedde kommitterade blifvit afgifvet till Jönköpings läns Hushållningssällskap, rörande »*vår tids samhällsfrågor, i anledning af grefve Rudenskölds tankar i samma ämne*», och hvilket betänkande redan upplefvat en ny upplaga. Enligt hvad man finner af Hushållningssällskapets protokoll för den 1 sisl. Mars, har en storartad afsigt varit förknippad med denna af sällskapet utsedda kommission och dess afgifna yttrande. Man beslöt öfversända betänkandet till öfrige Hushållningssällskaper i riket, som, enär sällskapet i Jönköping vore förvissadt om deras lifliga deltagande ej mindre för den nu ifrågavarande, till området för Hushållningssällskapernas verksamhet onekligen lörande viktiga angelägenheten, än för andra allmänt och enskildt väl rörande frågor, skulle värdsamt och vänligen inbjudas att för det åsystade ändamålet medverka, och att, i sådant afseende, på sätt kommitterade föreslagit, *utvälja deputerade, som å någon dag före eller vid medlet af nästkommande November månad kunde sammanträda i hufvudstaden, för att, gemensamt med ombud från hushållningssällskapet i Jönköping, i ämnet rådslå och besluta.* Om och på hvad sätt inbjudningen blifvit emottagen af öfriga hushållningssällskaper, känna vi ej; men nekas kan icke, att sjelfva de kommitterades betänkande innehåller flere begrundansvärda framställningar. Meningen är att uppmana till stiftandet af *fria föreningar*, hvarinom man »*kärleksfullt skulle räcka hvarandra händerna till enigt gemensamhetsarbete*», såsom greve Rudensköld föreslagit. Kommitterade inse nog-

269

samt hvilka stora svårigheter, som möta, både att få en sådan förening till stånd, och än mer att få den bragt i verksamhet. Likväl anse de saken kunna gå för sig, om »föreningen bestämmer de föremål, hvaråt den företrädesvis vill rikta sina bemödanden, och angifver den väg som den vill välja för att söka realisera sina afsigter och hinna sitt mål». Till närmare utveckling häraf yttra kommitterade:

»Vi föreslå alltså bildandet af en öfver hela landet spridd, i Filist-sällskaper inom länen utgrenad, Förening för allmänt och enskildt väl, med gemensam i hufvudstaden förlagd öfverstyrelse, hvilken förening, omfattande ledamöter af begge könen, såsom föremål för sin verksamhet erkänner och åtager sig att, så vidt ske kan, framkalla och till herravälde befordra en sannt christlig samhällsanda i människornas enskilda lif.»

och gå derpå att i 10 punkter detaljeradt uppgifva hvilka förbindelser föreningens medlemmar borde åtaga sig; nemligen:

1:o Att hvar i sin stad vaka, inom egna och underhåfvandes familjer, för sann föräldravård och christlig barnundervisning, samt, då denna sednare nu mera till en del blifvit flyttad utom hemmet, hålla uppsigt och vård deröfver, att barnens handledning, både till förståndets utveckling och hjertats förädling, med allvar och nit handhafves i folkskolorna.

2:o Att befrämja sabbathens helighållande och husliga andakten.

3:o Att föranstalta om utdelning och spridning af nyttiga, i sannt christlig anda författade skrifter, utan all inblandning af politiska eller theologiska stridsfrågor; hvartill synes höra, att föreningen sjelf ombesörjer utgifvandet af en Tidning eller Tidskrift, som afhandlar för föreningens ändamål nära liggande ämnen och hos läsaren inskräper ej blott i allmänhet nödvändigheten af sinnets och lefvernets riktning åt det goda, såsom oeftergifligt vilkor för sann lycka, utan äfven de mera positiva piigterne, såsom t. ex den att vara arbetsam, att tala sanning, att icke missbruka Guds namn, att älska fäderneslandet o. s. v., samt såsom uppmuntringar till efterföljd framställer förtjenstfulla medborgares biografier eller befömliga handlingar.

4:o Att framställa prisfrågor och för deras besvarende fastställa belöningar.

5:o Att söka bringa till stånd allmänt nyttiga och välgörande inrättningar, såsom: småbarnskolor, flickskolor, räddningsinstitut för vanvårdade barn, tvångsarbetshus inom hvarje län, — enligt fängstyrelsens förslag, der personer, som icke blifvit förvunne till brott, men lefva i lättja, liderlighet och laster, kunna hållas till arbete, — skyddsföreningar till a t förekomma brott, förbättra fångar och skydda ur fängelset frigitna från återfall, sparbanker, ränteförsäkringsanstalter o. s. v.

6:o Att söka motverka och minska bränvinstillverkningen, såsom lika förderlig för folkets moralitet som ruinerande för landet i ekonomiskt hänseende; för hvilket ändamål och till anskaffande af något tjenligt surrogat för bränvinet, anläggande af ölbryggerier, äfven på länbygderna, synes böra främjas och understödjas.

7:o Att befordra inskränkning i lyx, och således sparsamhet i lefnadsätt samt enkelhet i klädedrägt; i hvilka sistnämnde hänseenden det torde förtjena tagas i öfvervägande huruvida icke åtski lige af landskapsdräfterna kunde böra åter upptagas, om ej en allmän, enkel och ändamålsenlig nationaldrägt borde påtänkas.

8:o Att söka förskaffa hemmansbrukare, arrendatorer och torpare sådana vilkor, som förvissa dem om nödortlig bergning och utsigt, att genom arbetsamhet och ordentlighet å sig kunna bereda en framtid. Härtill hörer att motarbeta staltorparessystemet och åt landets talrika backstugor utverka en jordtorfva att odla och besä.

9:o Att emellan husbönder och tjänare införa ett bättre och förtroligare förhållande. Å de förres sida mer omsorg och faderlighet; å de sednares mera ordentlighet och trohet, till hvilket ändamål belönningar föranstaltas för långvarig, trogen tjänst; och

10:o Att, för bestridande af de kostnader, som blifva oundviklige, erlagga en bestämd årlig afgift, icke underligande Tyvä Rdr banko, hvaraf hälften till hufvudföreningen och hälften till länsafdelningen.»

— *Försök till Lärobok i Räknekonsten för Folkskolor*, utgifven hos Regnstrand i Wadstena. Boken är uppsatt efter Nya Elementarskolans system för den aritmetiska undervisningen, d. v. s. utan vidsträckt afhandlingar, som tjena lärjungen på detta stadium till intet, men deremot framställande korta och bestämda regler, hvilka inskärpas genom öfningsexempel, hvar på facittabeller följa, särskildt tryckta och häftade för sig. Läroboken sträcker sig endast

till 52 sidor, och med facittabellerna till 63; likväl omfattar den de fyra räknesätten i hela tal, bråk (äfven decimalbråk) och sorter, samt enkel och sammansatt regula de tri. Reglorna äro på det hela temligen väl redigerade, i enlighet med det system förf. följt; blott på några ställen kunde en större tydlighet hafva erfordrats (t. ex. rörande sättet att göra flera bråk liknämninga), äfvensom ett par inadvettenser och tryckfel insmugit sig. Boken är ganska lämplig och användbar ej allenast i folkskolor, hvartill den på titeln angifves ämnad, utan lika väl för hvarje primär-undervisning i räknekonst, som meddelas antingen privat eller i allmän skola. *af. 22/10 50.*

Litteratur.

Svenska historiens varma vänner hafva med tillfredsställelse erfarit, att E. G. Geijers egentligen största arbete »Svea Rikes Häfder» nu utkommit i förnyad upplaga, nemligen såsom 1:a bandet i sednare afdelningen af den Nordstedtska editionen af Geijers samlade Skrifter. När Svea Rikes Häfder för tjugufem år sedan först meddelades allmänheten, gjorde boken epok; och att dess fortsättning sedermera uteblef, har räknats som ett missöde för svenska litteraturen. Detta minskades dock till en del genom den kortare redaktion af svenska historien, som Geijer sedermera lät utgå; äfvensom luckorna för yngre historiska perioder kunna i någon mån fyllas genom de smärre afhandlingar, han öfver åtskilliga hithörande ämnen publicerade särskildt. Den nya upplaga, som nu visar sig, måste vara välkommen icke blott såsom påhelsningen af en gammal vän, utan äfven i anseende till det förbättrade skick, hvori arbetet visar sig. Utgifvaren tillkännager sjelf, att icke få skiljaktigheter finnas emellan den primitiva editionen och denna. De's hafva alla de rättelser och tillägg, som ses särskildt tryckta vid slutet af den äldre, här blifvit anmärkta till korrektion; dels hafva ock de ändringar och tillsatser, som, egenhändigt lecknade af Geijer sjelf, finnas i ett från honom efterlemnadt exemplar, blifvit iakttagne och införde. Slutligen lära äfven, enligt uppgift, en ganska stor mängd i den första upplagan oanmärkta tryckfel i citaterna här vara rättade. Den nya upplagans öfvervägande värde är således obestridligt. Att fälla något omdöme öfver boken i och för sig sjelf, måste vara alldeles öfverflödigt. Försöket att bestämma orsaken, hvarföre Geijer afbröt detta sitt stora verk, kan ej vara annat än alltför vanskligt. Troligen föranleddes han härtill af många, äfven sinsemellan olika, skäl. Arbetet var kanske tilltaget i för vidsträckt skala. Denna första del af »Svea Rikes Häfder» (stigande till 460 sidor i närvarande edition), hinner blott till medlet af nionde århundradet och »den tid då Historien löser sig ur Sagans älskade armar» (Geijers egna ord). Men hela

266

denna period är här för det mesta behandlad under formen af *kritiska undersökningar*. Sådant, af stort värde för forskaren och den lärde, blir mindre läsbart för den stora allmänheten, åt hvilken boken dock ville egna sig. Att skriva en populär historia för Sverige, var väl icke Geijers förnämsta mål; men ingick dock tillika ganska mycket i hans plan. Han säger sjelf: »mitt första syfte har varit saken, har varit att lemna ett arbete, ej ovärdigt vetenskapens närvarande ståndpunkt; mitt andra ögonmärke har varit att skriva en allmänlig läsbar bok». Populariteten var således väl icke hans första, men dock hans andra afsigt med verket. Denna förfelades icke genom skriftsättet; ty Geijers stil är onekligen en af de mest tilldragande, här som öfverallt. Men de förut omnämnda »kritiska undersökningarne» medtogo innehållet till så vidsträckt grad, att allmänheten icke kunde, och slutligen icke ville följa med. Denna anmärkning innebär långt ifrån ett klander öfver arbetet i och för sig; emedan sådana undersökningar alltid äro af ovärderligt gagn och utöfva en stor inflytelse, om ock en för den talrikare publiken omärkbar. Men för så vidt förf:s afsigt var, att med *detta* sitt verk nå äfven *denna* publik, och således genom detta arbete göra svenska historien allmännare känd och älskad; så vann Geijer det ej. Han uppnådde detta mål så mycket mera genom andra skrifter. För öfrigt må det också lemnas derhän, huruvida Geijer öfverhufvud var rätta mannen att utöfva hvad man i strängt vetenskaplig mening kallar »kritik». Hvad som gör honom så utmärkt, är egentligen hans starka sinne för intuition, hvilken stundom synes gå ända till divination: och det icke blott inom skaldekunsten, utan äfven på historiens område. För öfrigt och huru man än ser hans egenskaper i dessa afseenden, skall hans framställning af Sveriges och svenska folkets forntid alltid läsas och studeras med stort intresse, såväl jemte våra äldre historieskrifvares hypothetiska skildringar, som vid sidan af de yngre, isynnerhet Strinnholm. *Arb. 4/9 50*

Litteratur.

Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-
Akademiens Handlingar, XIX Delen, på S.
Magnus' förlag. Sthm 1850, 389 sidd. 3:o.

Frukterna af våra lärda samfundets arbeten upphemtas af den större allmänheten för det mesta i deras tryckta »Handlingar»; hvarje utkommande del af sådana måste följaktligen alltid af publiken emottagas som en art nationalvinst. Saken består nämligen här icke blott och bart i den särskilda nytta, dessa delar i följd af innehållet i och för sig kunna sprida, i likhet med hvad böcker från hvilken hand som helst i mått af deras godhet förmå uträtta; här tillkommer dessutom den omständigheten, att genom »Handlingarne» ett slags redogörelse lemnas för det lärda samfundets egen ståndpunkt, för karakteren af dess verksamhet, och slutligen för sjelfva dess åsikter, emedan de i Handlingarne intagne skrifterna blifvit af samfundet framför andra belönade med utsatta pris eller åtminstone med mentions honorables, hvarföre de med skäl böra anses såsom gradmätare af ställningen och tänkesätten inom samfundet.

Denna ställning och dessa tänkesätt borde väl i lärda och vittra stiftelser, som icke hafva politiken till sjelfva systemålet för sina arbeten och sträfvanden, ej heller till måttstock vid bedömandet af inkommande skrifter taga de personers politiska horisont inom samhället, som inlemnna dem. Att så emellertid icke sällan varit händelsen, har man säkra anledningar att tro. Likväl behöfver man i detta hänseende icke skylla samfundets egna medlemmar för så stor partiskhet, som det kunnat synas; enär stiftelserna sjelfva varit anlagde på grundsatser, hvilka till en del gjorde ledamöterna ansvarige för den politiska färgen i de skrifter, som de belönade, eller dock gäfvö dem en stark anledning att ej hylla — till och med inom Historia, Poesi o. s. v. — annat än hvad genom den deri befintliga politiska lukten kunde anses angenämt för de högre kretsar, ur hvilkas sköte och för hvilkas skull den lärda eller vittra stiftelsen egentligen blott blifvit gjord, och som följaktligen icke borde

störas eller stötas. Detta förhållande har också ej haft särdeles menligt inflytande på Historien, Forskningen, Poesien, Konsten o. s. v. i och för dem; ty föliden har endast blifvit, att sällan nog någon rätt grundlig historiker, någon själfständig skald, sann artist o. s. v. inlemnat arbeten till dessa med vissa välbekanta presumptioner kringgårdade stiftelser, utan i stället framgått sin egen bana, och gjort det i sällskap med nationen. Stiftelserna själfva hafva således derigenom allenast kommit mer och mer af-sides från folket; dervid har hela resultatet stadnat.

Om denna blick på det verkliga förhållandet i främsta rummet, hvad Sverige beträffar, gäller det vittra samfund som här namn af Svenska Akademien, så har den väl dock i visst fall äfven sin betydelse för Vetenskapsakademien, och till och med någon gång Landbruksakademien. Politikens sidoinflytelse vid prisbestämningar spåras kanhända minst i Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-akademien, för så vidt man är i stånd att sluta af dess Handlingar.

På grund deraf, att de lärda och vittra samfund, hvarom vi talat, hvilat på statsanslag och ej lefva af enskilda bidrag, skulle man visserligen kunna ifrågasätta rättmätigheten af den bana de så ofta valt, att på sätt och vis göra sig till eremitager eller afsides hemvister för koterier, beroende af vissa politiska tänkesätt, med uteslutande af andra, missagliga. Då vi ofvanföre öfverhufvud fritagit medlemmarne från förebräelsen af att hafva handlat partiskt, äfven när de utgått från politiska sympatier och antipatier i flere af sina åtgärder, och vi bemtat stöd för denna fritagelse deraf, att saken — huru förhatlig eller hetänklig den i och för sig må synas — dock legat i stiftelsernas egna vid inrättningen fogade grundsatser, från hvilka en afvikelse ej var tillåtlig för medlemmarne, eller åtminstone för dem icke lätt att tillvaga bringa; så ledes undersökningen härigenom naturligtvis öfver till stiftelsernas principer, och till den frågan, huruvida staten skall behöfva underhålla en på koteripolitik grundad koterismak, hvilken kan vara både passande och ursäktlig för dess egna innehafvare, men dervid icke är af det värde för samhället

i det hela, att detta såsom sådant har skäl att genom allmänna anslag understödja och upprätthålla dess tillvaro.

När Fransyska akademien stiftades 1635, var det Richelieus afsigt att fångsla Frankrikes poesi vid thronen; eller, med andra ord, att omkring denna samla ett antal skalder, hvilka, belyste med hofvets glans och framhållne genom synbara materiella utmärkelser, sedan i sin mån genom poesiens hänförelse, konstens värde och språkets makt skulle verka på folket, i den politiska riktning regeringens chef äsyftade. Richelieu, som då var denne chef, afsåg i första rummet skapandet af lydiga redskap för sin egen räkning inom en sfer, som politiken icke förr, åtminstone icke till den vidd, begagnat. Planen var klok; och huru den under Ludvig XIV mögnade, för att slutligen framstå i ett slutet och konsekvent system, *förvandlande konsten till en tjänst-ände åt hof-intresset*, visar månget blad i den tidens kröniker. Man får derföre ej neka, att Franska akademien tillika gjorde verkligt gagn både åt fransyska språket och åt en och annan sann skald, hvilken rycktes undan glömskan, erhöill luft, och härmed vann möjlighet till en för poesien själf gynnsam utveckling. Men om också den plausibla meningen, den för allmänheten framlagda afsigten med de 40:s akademi var *språkets renande och förädlande*, så utgjorde likväl kabinettpolitiken den innersta tanken: konstens läggande under dennas ok, skaldernas förvandlande till kronans lakejer och oratorerne till hofvets satelliter — se der det egentliga målet. Syftet vanns icke, kunde ej vinnas, och borde det ej heller, mer än till hälften; ty samhällets och statens förkofran i högre progressiv riktning fordrade lika så väl frisinade skalder och artister, som historieskrifvare och politiska tänkare, hvilka, oberoende af hofvets dynastiska planer, diplomatiens ofta folkstridiga vilja och hofvets ränker, bibehöllt sitt sinne friskt, utbildande sig och sitt tidevarf i stort, till framgång för en högre, bättre, andligen rikare humanitet. Alltsom desse ofjärrade tänkare och skalder blefvo talrikare och

starkare, måste hofpoesiens akademi sjunka i anseende. Den blef slutligen ej annat än ett föga talrikt koteri af enskilde vänner, hvilka likväl, så inskränkte till smak och snille de än må hafva varit, dock förtjena aktning i och för sig, utan att derföre rättfärdiga anspråket på herravälde öfver hela nationen i snillet's stora frågor, eller på underhåll från statens sida. Franska akademien upplöstes i sin gamla form helt och hållet 1795, och l'Institut de France upprättades i dess ställe. När på 1800:talet Institutet sattes på fyra klasser, uppdrogs språkets och litteraturens vård åt en af dessa klasser, hvilken, ånyo med 40 medlemmar, närmast motsvarade den fordna Franska akademien.

Ville man noga afväga — på ena sidan: gagnet för poesien själf af att hafva en akademi; på den andra: skadan för densamma af en sådan, genom framkallandet af en mängd tomt frasmakeri i landet, bildandet af en här versifierande parasiten, spridandet af den ytlighet som deraf alltid till någon del måste blifva följden, och qväfvandet i samma mån af en djupare, innerligare och mera sann poetisk sinnesstämning hos allmänheten — så torde det vara oafgjordt nog, åt hvilketdera hållet vågskålen lutar. Likväl måste detta alltid till en betydlig del ankomma på själfva modifikationen af en sådan akademis grundlagar. *Svenska Akademien*, som hufvudsaktligen kan anses föranledd genom den Franska, har onekligen utgått från samma politiska syfte att göra konsten till ett hjul under statsvagnen; och följderna hafva här i sin mån blifvit desamma. Men en *restauration* af Svenska akademien måste utan tvifvel vara lika möjlig, som den Fransyskas ombildning en gång var det; och utan att det derföre behöfver ske på samma sätt. Det kan visserligen sättas i fråga huruvida det icke — för poesien såsom konst, och ej blott såsom språk- eller hofprydnad — vore allrabäst, att akademien upphörde. Utan att gå så långt, lönar det väl i alla fall mödan, att först efterse huru det förhåller sig

med sjelfva stadgarne, underkasta dem och sät-
tet för deras uppfyllande någon revision; samt
sedermera hemställa till allmänna vettets pröf-
ning hvad vid det hela kan vara att göra.

För att äfven från Aftonbladets sida med en
liten skärf lemna bidrag till ett arbete, som
den längesedan vaknade tanken på nödvändig-
heten af Svenska akademins restauration, el-
ler åtminstone en revision deraf, förr eller sed-
nare måste bringa å bane, skola vi måhända
vid tillfälle taga oss friheten oförgripligen fram-
lägga ett och annat till partiernas behjertande
på ömse sidor. Arb. 11/1450 (Forts. följer.)

af Ignell.

— Under rubriken: »Om inre missionen, med anledning af Aftonbladsartikeln i *M* 99 den 30 April 1850» har en liten brochyr nyss utkommit. Aftonbladet har utaf andra tidningar och tidningsinsändare fått uppbära förebräelser, för det det icke med nog ifver uppträdt mot den inre missionen; brochyrförf:n har deremot helt och hållet ignorerat de mycket mer prononcerade betänkligheter, som utaf samtliga fraktioner af den liberala pressen mot den inre missionen blifvit framkastade, och uteslutande rigtat sin brochyr mot förenämnda artikel, viljande i denna se »ett nytt prof på den insidiösa karakter, som är Aftonbladet egen».

Vi frukta, vi skulle trötta våra läsares tålmod, derest vi ville omständligt nagelfara denna brochyr af en författare som, fastän han säger sig icke höra till den inre missionens medlemmar — naturligtvis! — icke dessmindre tagit ordet af nitälskan för dess idé, och är så väl hemmastadd med dess förhandlingar, att han kan upplysa det »dessa stadgar», hvilka nyligen varit synliga, »endast äro första utkastet till sällskapets organisation, hvilket framdeles, så fort sig göra låter, skall kompletteras och omständligare utarbetas». Emellertid då den förhandlade saken är ett ämne af vigt, så kunna vi icke med tystnad förbigå ett och annat.

Vidkommande först det *läseri*, som icke allenast vi utan alla med oss, som icke med brochyrförfattaren stå på den inre missionens sida, befarat af den inre missionen skola föränledas, så utlåter sig på följande sätt vår författare: »Inom hvarje kyrka och inom hvarje större sekt är der alltid några, hos hvilka det andliga sinnet är starkare väckt, hvilka hafva djupt intresse för kristendomen både såsom *lära* och *lif*, bemöda sig att med lefvernet bevisa sin tro, och nitälska för kristendomens seger, icke endast för de timliga välsignelser, hvilka genom en sann kristendom tillskyndas menkligheten, utan i synnerhet emedan de insett sambandet mellan detta lifvet och det tillkommande. Men der finnas äfven andra, hvilka tillhöra sin kyrka eller sekt endast, så att

säga, *pro forma*, endast för yttre orsakers skull eller af vana. Dessa gifva åt de förs nämnde benämningen *läsare*, och emedan deras egen känsla af andliga behof är svag och deras tro på kristendomens förmåga att fylla dessa behof är ringa, så kunna de icke förstå de förras värma, hvaraf ofta händer att de anse dem alla vara hycklare.» Häruti har förf. omedvetet och mot sin vilja uttalat *en* af de brister, som vanligen vidlåda de så kallade läsarne, nemligen deras ofördragsamhet och benägenhet till att döma och fördöma. Sjelfva äro de de enda, hos hvilka det andliga sinnet är väckt; hvar och en, som icke deltagit i deras konventiklar, icke med dem hänger hufvudet, icke för enahanda fraser på tungan och icke uti allt delar deras åsichter, han tillhör den kristna kyrkan endast »*pro forma*, för yttre orsakers skull eller af vana», mena de. Vi hafva icke vågat tilltro oss att döma öfver andras samveten; vi hafva ingalunda velat anse alla läsare för hycklare, vi vilja tvärt emot gerna tro, att det är allvar, värma och nit i deras gudaktighet. Men icke allit slags gudaktighet är en rent kristlig gudaktighet. Vi hafva *Martensens* Dogmatik framför oss. Der läses ibland annat följande citat från en medeltidsförfattare: »Många människor, hvilka nyligen begynt att lyfta sig öfver tid och rum, råka ut på ett haf, hvori många drunkna. När dessa människor begynt att göra en blick in i evigheten, så finna de, att de förut voro blinda, fattiga och utan Gud. Men nu mena de sig att vara fulla af Gud och gripa saken an på ett otidigt sätt. Hela deras själ råkar uti ett jäsningsstillstånd; det är med dem, som med bien, när de för första gången fara ut af kupan: de flyga förvirrade omkring och hitta hvarken ut eller in.» Men, uppblåsta utaf andligt högmod, gå de nu genast att sätta sig till döms öfver andra; och äfven vår brochyrförf. h. r icke uti detta fall förnekat sitt läsarelygne. Se här, huru kärleksfullt och mildt han dömer om Aftonbladet: »Men det är nogsam bekant», säger han, »hvad Aftonbl. egentligen menar med *obscurantism*; dermed menar han: *Tron*. Tron på

Bibeln såsom gudomlig uppenbarelse, tron på Jesus Christus, icke allenast såsom ledelärare, utan såsom sann Gud och sann människa i en person såsom världens Frälsare. Denna våra faders apostoliska tro är den reaktion, den obsecurantism och det oförnuft, hvilket Aftonbl. gerna ville avvända från vårt slägte; ty han anser Tro vara detsamma som *andligt slafveri*. Han anser tro på Bibeln såsom Guds ord vara en sömndryck för all fri tankeverksamhet, ett band på forskningsbegäret, en inskränkning för det menliga förnuftet, hvad dess högsta föremål beträffar. Efter denna »*fromma*» anklagelse håller nu författaren en föreläsning om tron, bättre än det mesta man får höra från detta håll, det medgifves; men som dock icke kan innebära något nytt för den, som är det minsta hemmastadd med andliga ämnen. Vi vilja icke fråga, hvilken grund förf. har för sin om Aftonbl. här fällda dom. Det hör, som sagdt är, till hans parti, att icke anse sig behöfva någon annan grund för en sådan dom, än att man icke med hull och hår är en af deras. Lika fåfängt skulle det äfven vara att vilja ingå i en vederläggning. Han skulle, på den domstbron öfver samveten hvarpå han satt sig, ej vilja tro oss. Att Aftonbl. äfven yrkar »nödvändigheten af en mera ingripande religiös verksamhet», anför han tvertom uttryckligen i sin brochyr; men när han gör detta, sker det blott med det vackra och honom sjelf så karakteriserande tillägget: »*för sken skull*».

Hvad härnäst och, i sammanhang härmed, jemväl vanligen stämplar läsarne, är deras ofördragsambet för alla anmärkningar. Sjelfva sätta de sig till doms ej endast öfver andras gerningar, utan öfver deras samveten. De hårdaste domar, de nedrigaste insinuationer får man stundom höra dem framföra med en säkerhet, som egde de Guds alltseende öga och som skulle vår kristna lära, i stället för att förbjuda oss att döma, tvertom hafva utkorat dem till att föra Guds dom. Men låt någon framkasta emot dem tillbaka, icke någon kränkande dom, utan blott det obetydligaste tvivel, straxt se de hos den, som detta djerfvas,

en förföljare, en fiende icke allenast till dem, utan en Guds fiende, en fiende och förföljare mot allt beligt. Härutinnan har brochyrförf. heller icke förnekat sig. Aftonbladet har yttrat den åsigen, att man först hade bort undersöka, hvaraf det kan härröra, att den förhandenvarande kyrkliga institutionen nu mera icke såsom fordom är tillräcklig för tillfredsställandet af det andliga lifvets kraf, samt att, om denna är felaktig och förvänd, stiftandet af ett enskildt sällskap i hvarje fall torde blifva ett föga verksamt palliativ för afhjelpandet af en sådan brist. Huru utlåter sig med anledning häraf brochyrförfattaren? Jo, säger han, »Aftonbl. yrkar väl också, för sken skull, på nödvändigheten af en mera ingripande religiös verksamhet — men så snart någon vill försöka att göra allvar deraf, så snart ordet skall varda handling, då är Aftonbl. genast färdigt att på *försälligt* sätt förhindra detta; ty han vet ganska väl, att der sann kristlig upplysning, der äkta fromhet i tro och leverne blifva rådande, der blifva människorna liksom rotfästade... och flyga ej mer omkring såsom agnar för alla tidens lösa vindkast, för hvarje pust från Aftonbladets blåsbälg.»

Deremot röja läsarne icke sällan en ganska stor jesuitisk slughet, när fråga är att draga för deras antagonist ofördelaktiga slutsatser. Vi läto framskynta den farhågan, som nu från många håll blifvit uttalad, om icke möjligen den innersta tanken med den inre missionen kunde vara att tillskapa ett politiskt instrument i de maktgandens händer, och såmedelst icke allenast afleda tankarne från de reformer i samhällsinvärningarne, hvilka länge varit i fråga, utan ock mot de reformer i kyrkligt hänseende, för hvilka tänkesättet mer och mer synes mogna, tillskapa en stark och genom sin massa och sin fanatiska intolerans imponerande motvigt. Här har brochyrförf. genast den insinuationen tillhands, att med de maktgande »A B. här menar regeringen — Konungen eller fäderneslandets lagliga öfverhet». Vi undra hvad D. A., som äfven haft några ord om *prelatensiska* intressen, med hvilka *byråkratiens* i allmänhet icke sällan sammanfalla, skall vilja säga om en dylik tolkning?

Uti en tysk tidning (Kölnische Zeitung) hafve vi nyligen funnit ett yttrande om läsarne, att de förkasta hvarje från Luthers dagar timad innovation i kyrkan, samt hålla sig endast och allenast till reformationstidens skrifter och lärobestämmingar. »Hitintills», fortfar den tyska tidningsartikeln, »hafva dessa läsare i Sverige blifvit betraktade som en sekt och varit underkastade nog stränga lagliga åtgärder för sin ofta missledda och ända till argaste fanatism stegrade ifver; men genom den vändning, som sakerna fått derigenom, att ett inslytelserikt sällskap tagit läseriet under sitt hägn, torde det kanhända snart intaga en helt annan ställning i statskyrkan, helst erkebiskopen skall vara detsamma ingenting mindre än obenägen, under det samma sekt ofta förkättrat hans företrädare, den firade Wallins arbeten. Denna beskrifning torde ofelbart så mycket mindre anses oriktig, som dr *Wieselgren* sjelf betecknat dem såsom kyrkans konservation, motsvarande Tysklands nuvarande *Alt-lutheraner*. Att de förkättrat Wallin, är också en allmänt känd sak; också har man till deras fromma gjort en omarbetning af hans herrliga psalmbok, och denna omarbetning har, såsom en insändare i A. B. nyligen haft att förmåla, äfven blifvit antagen till bruk vid deras andäktssammankomster. Det torde förlåtas om man af ett sällskap, som tagit denna kyrkliga, med hela medeltidens ofördragsamhet och fördomar behäftade konservatism i hägn, ej väntar mycket för afhjelpandet af de brister, hvaraf vår kyrka lider. Också har brochyrförf. funnit sig generad af den, som oss synes, aldeles ovedersägliga slutföljden, hvilken A. B. gjort, »att stiftandet af detta sällskap tillika innebär ett medgifvande, att kyrkan, sådan den nu är, ej måktar uppfylla sin bestämmeelse». »Stiftandet af detta sällskap behöfver icke nödvändigtvis bevisa en brist i våra kyrkliga organisationer», menar han.

»Men», frågar vår författare, »skall då blott presterskapet vara aktivt, och hela svenska menigheten passiv?» — »Från kristendomens äldsta tider, så ofta kyrkan lefvat ett lefvande lif och velat uppfylla sin bestämmeelse i anda och sanning, har ju alltid en vevselverkan egt rum emellan församlingsmedlemmarne och lärarne, en samverkan för samma höga ändamål». Här är en punkt, i hvilken vi icke annat kunna

än med förf. förena oss. Just deruti att en sådan sam- och vexelverkan emellan församlingsmedlemmarne och lärarne icke rådt och svårigen heller kan råda med våra närvarande kyrkliga former, deruti vilja vi finna en af de stora hufvudbrister, som vidlåda kyrkans nuvarande organisation. Presterskapet har betraktat församlingsmedlemmarnes såsom omyndiga förbehållande sig själf all styrelse, all verksamhet och makt i kyrkliga angelägenheter. I denna anda är icke allenast vår gamla kyrkolag, utan till en del äfven det nya kyrkolagsförslaget affattadt. Också har beklagligen det svenska folket hitintills blott allt för mycket försummat att uti detta hänseende häfda den rätt, som tillkommer det. Men huru en sådan samverkan skall genom kringesande missionärer och konventiklar kunna främjas, förstå vi icke. Tvertom, om vi befara, att härigenom mestadels endast ännu mer sändring emellan presterskapet och församlingen skall föranledas, så är detta en farhåga, som vi hört delas af ganska betydande män bland sjelfva presterskapet.

Emellertid, om våra tvifvelsmål rörande det direkta gagn, som sällskapet för den inre missionen skall åstadkomma, härigenom uppå intet sätt blifvit häfda (att det på indirekt sätt skall leda till ganska mycket gagn genom den uppmärksamhet på de kyrkliga angelägenheterna, hvartill det redan ledt och framdeles ofelbart ännu mer skall leda, har af oss aldrig blifvit ifrågasatt); så skulle vi dock på intet sätt vilja hindra dess verksamhet, om ens detta läge i vår förmåga. Vi hafva aldrig önskat eller förordat konventiklplakatets upplifvande, ehuru vi icke kunna annat än anmärka som något eget, att, medan detta plakat ännu kvarstår och ännu vid sista riksdagen på det ifrigaste försvarades af presterskapet, se flera bland konsistorii medlemmar, och ibland dem sjelfve dess präses, förena sig i inbjudningen till stiftandet af ett sällskap, till formerna för hvars verksamhet äfven konventiklar höra.

Härmed taga vi afsked af brochyrförf., hemställande rättmätigheten af hans anmärkningar mot refereringen af dr Wieselgrens föredrag å andra ähörare till desamma, under tillönskan till hr W., att aldrig finna en strängare och mindre oväldig referent. *H. 126. J. Svan*
1811. 1850

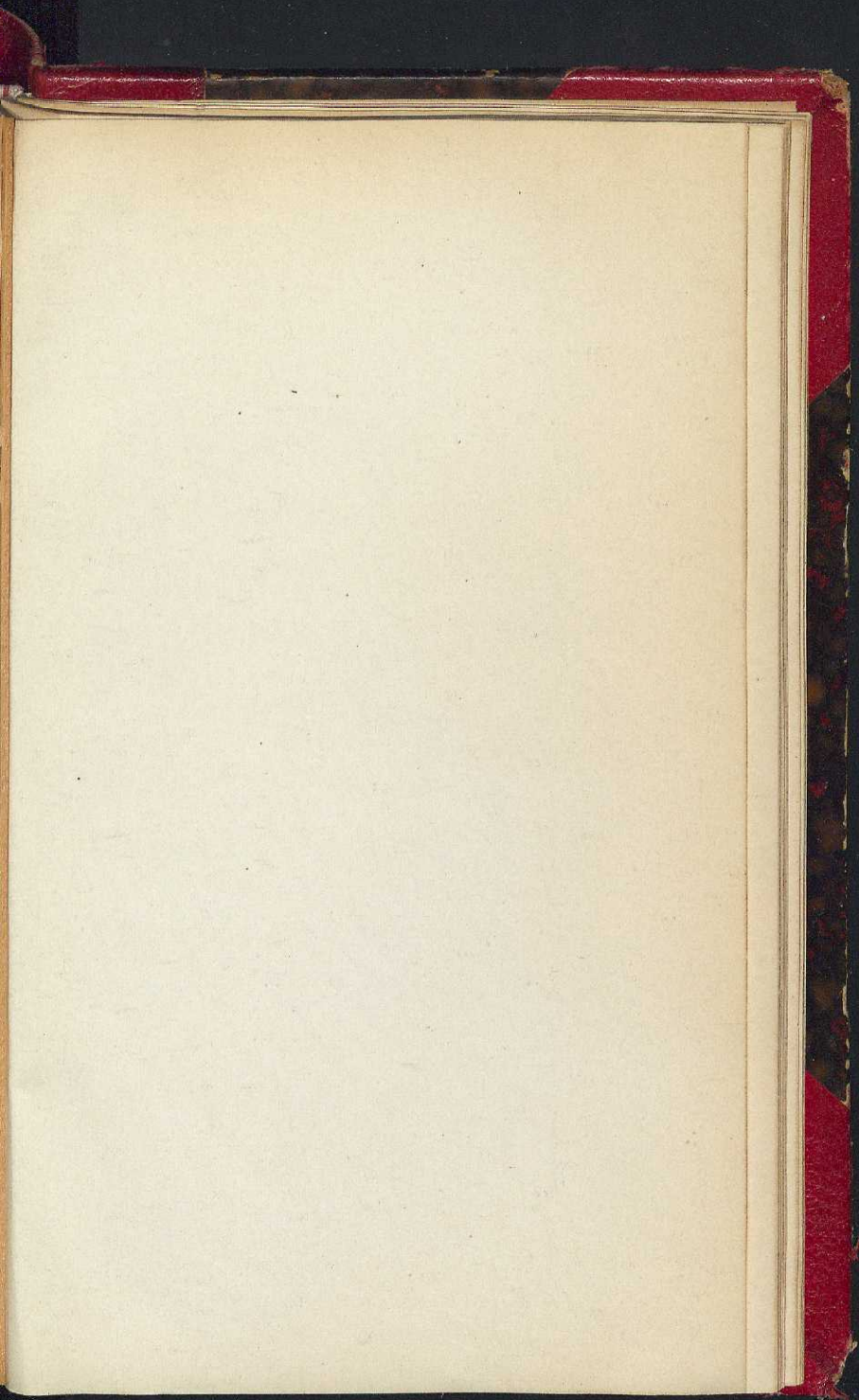
278

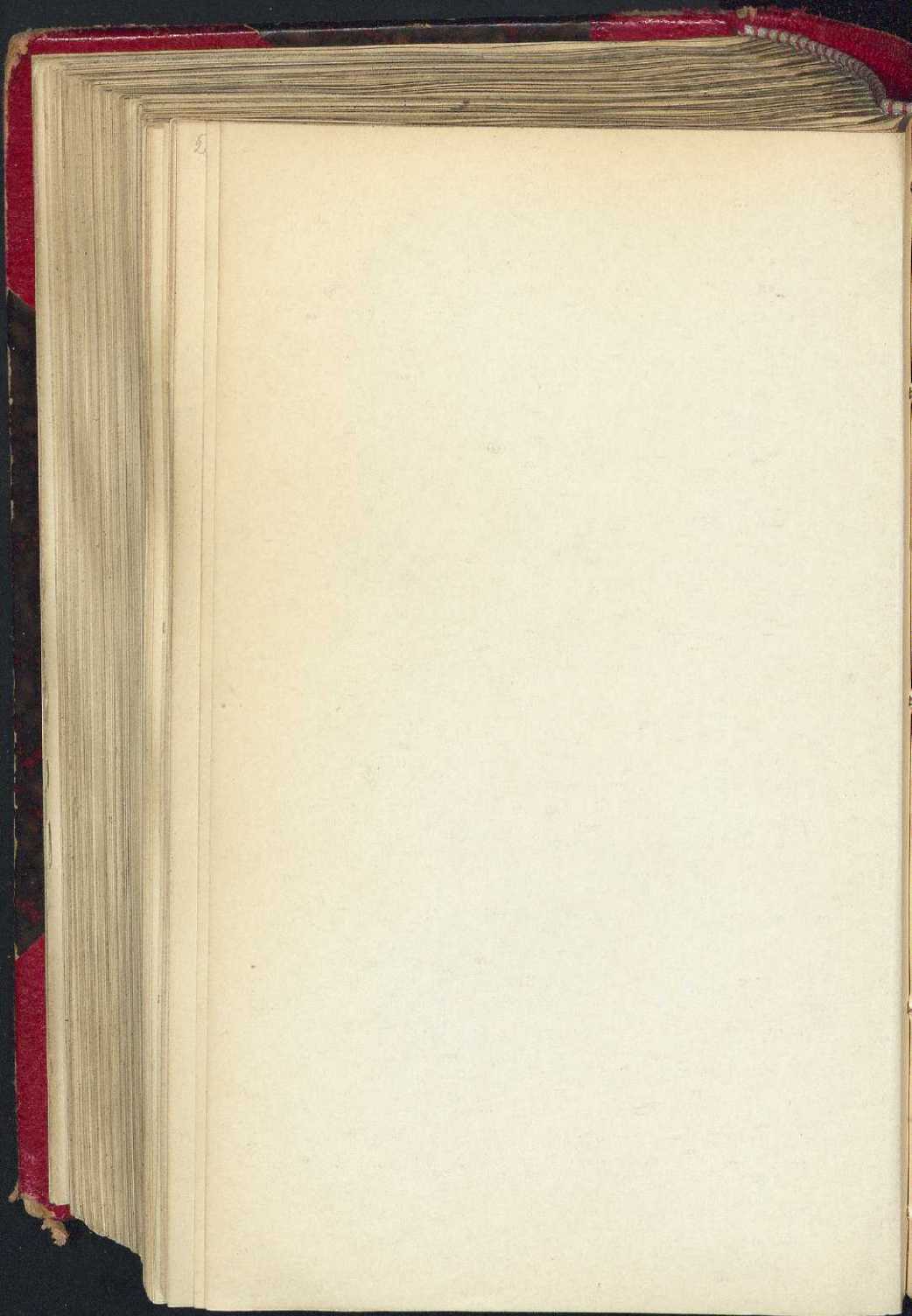
279

280

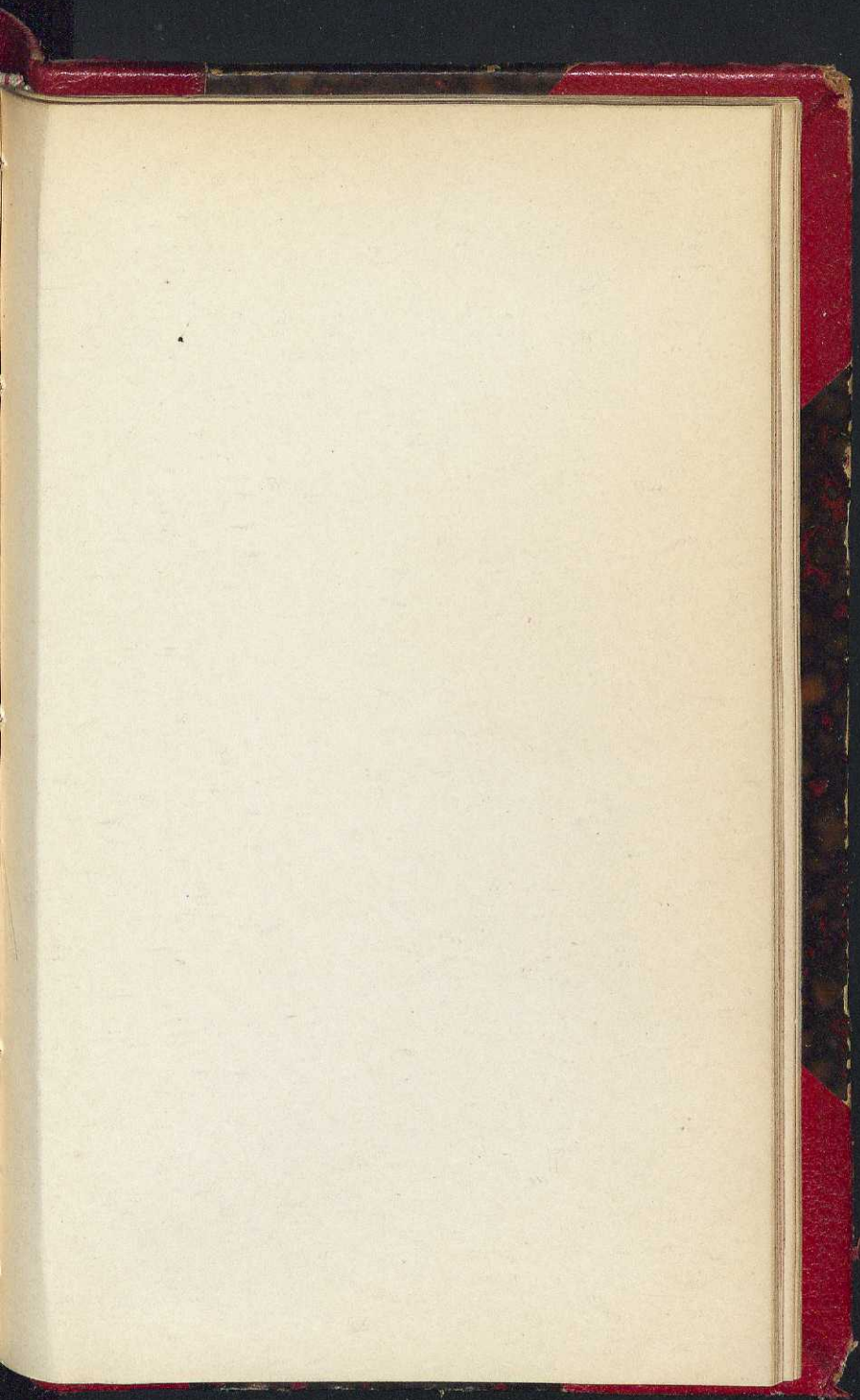
121

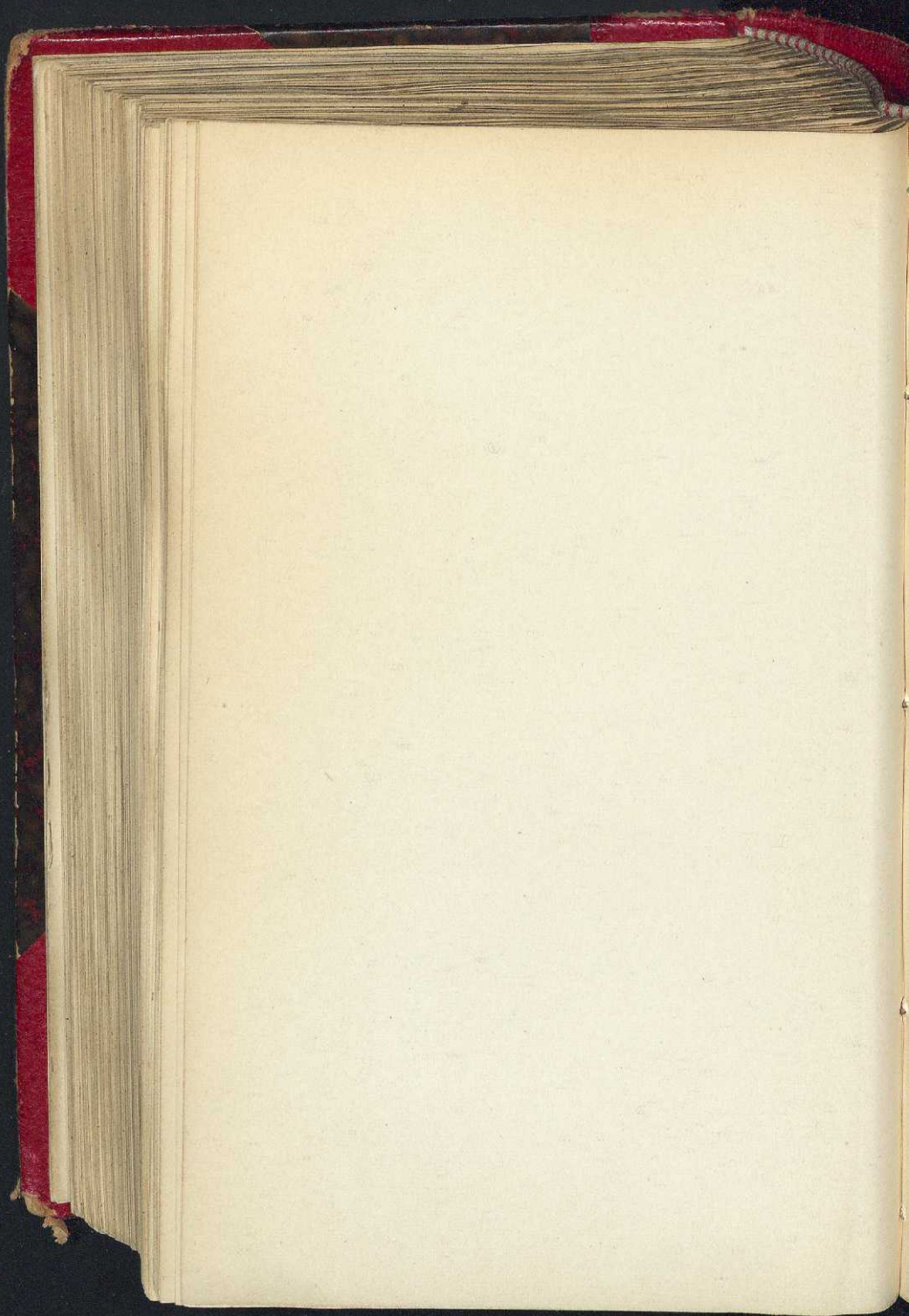
59 230

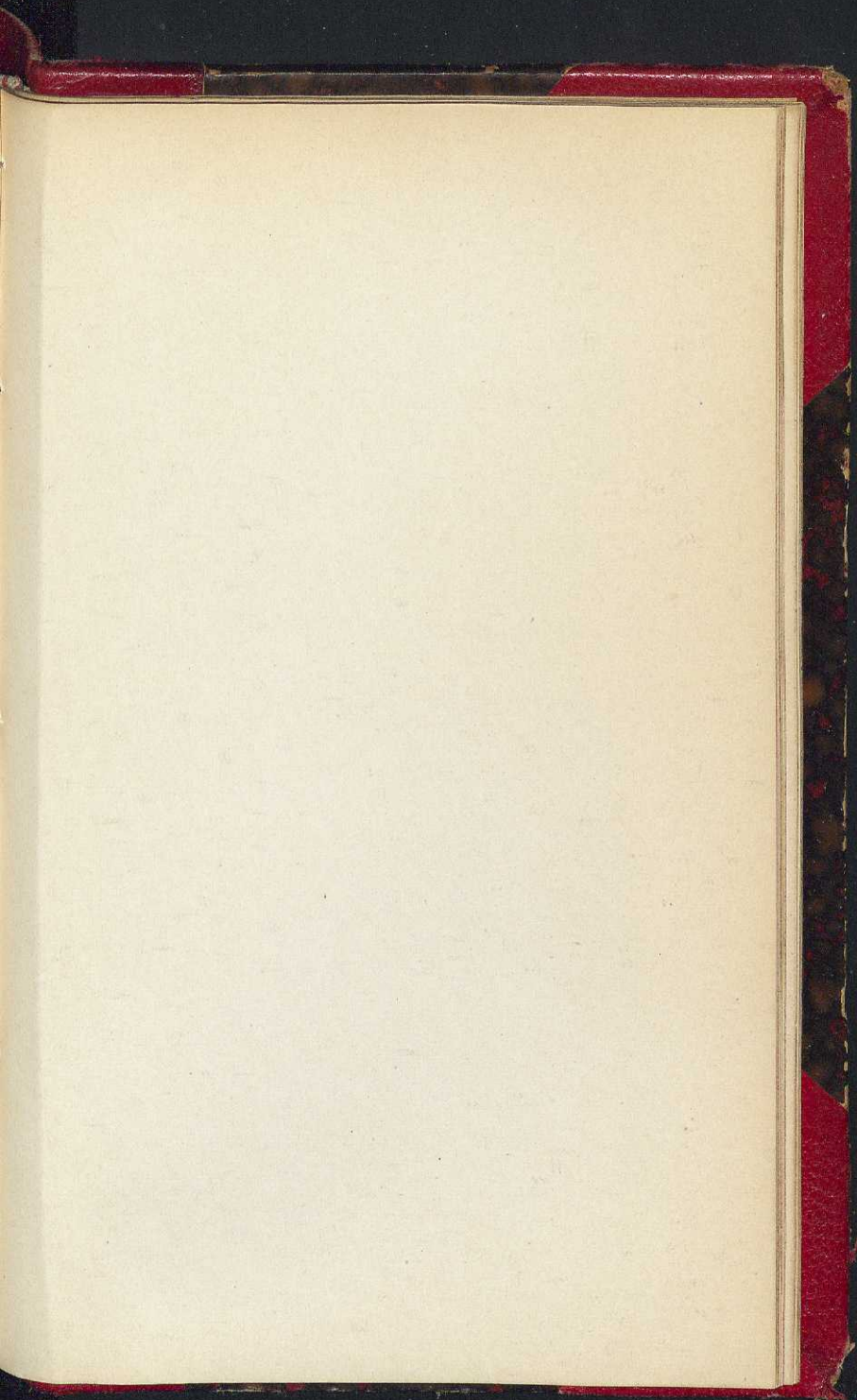

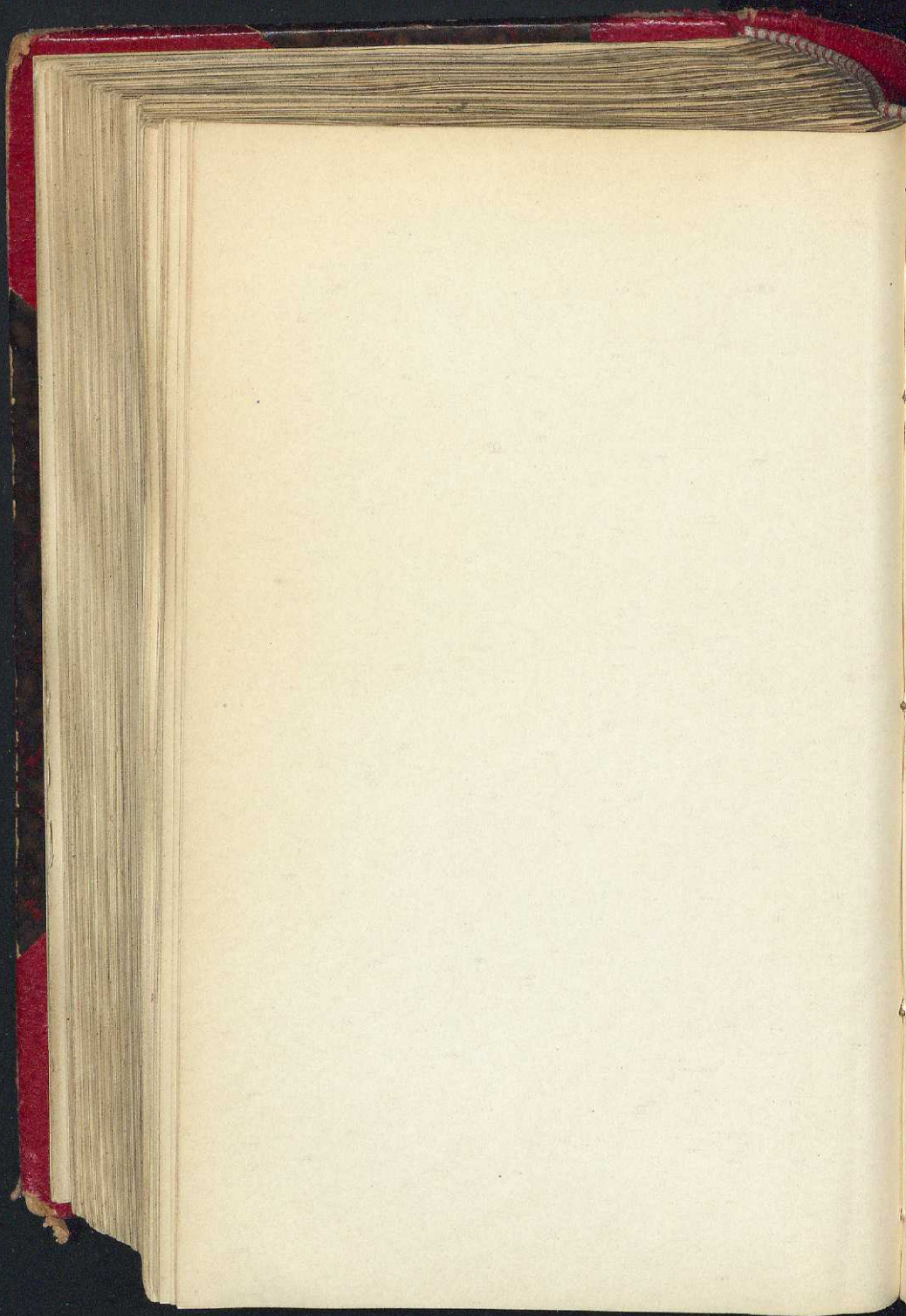

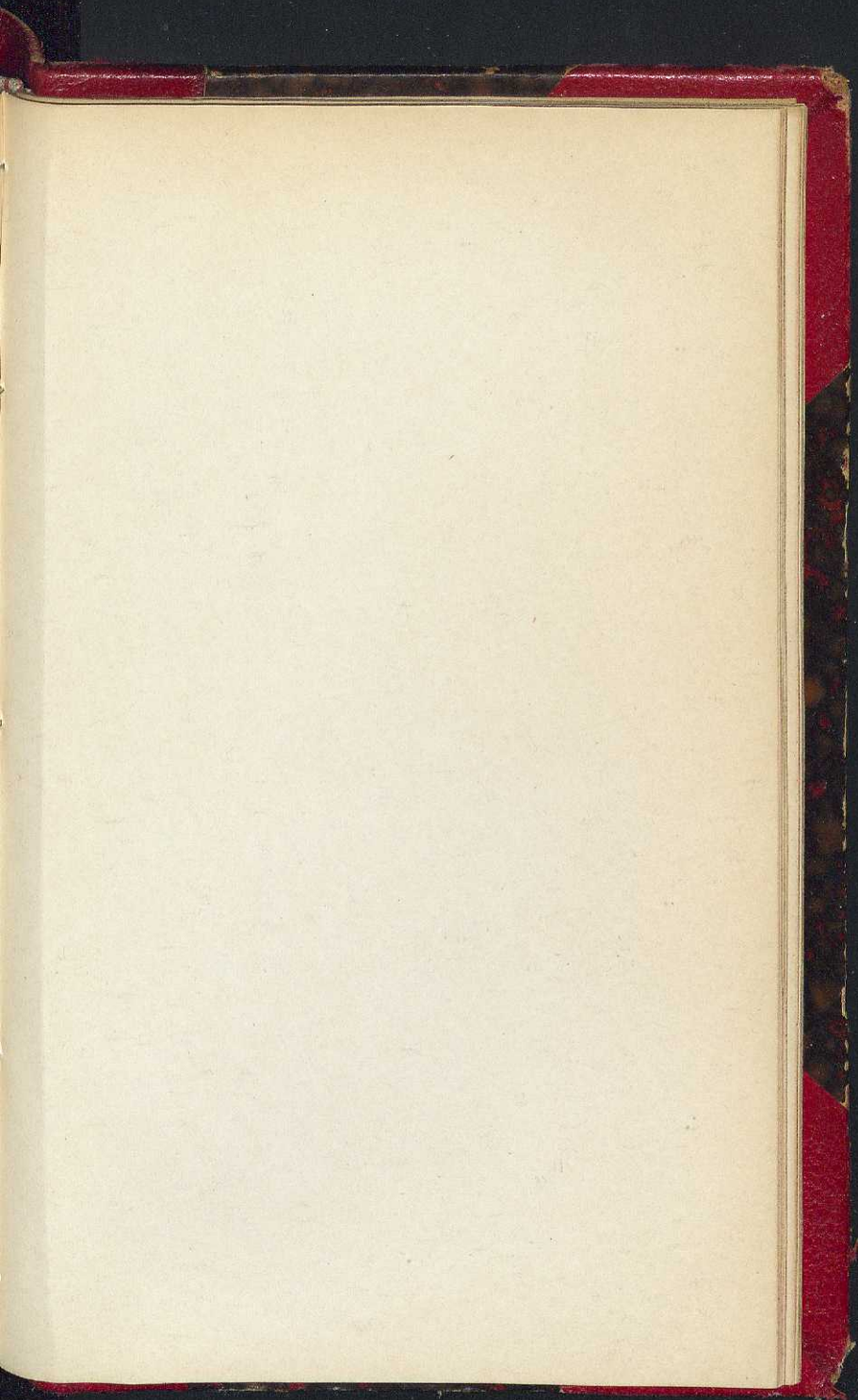
5

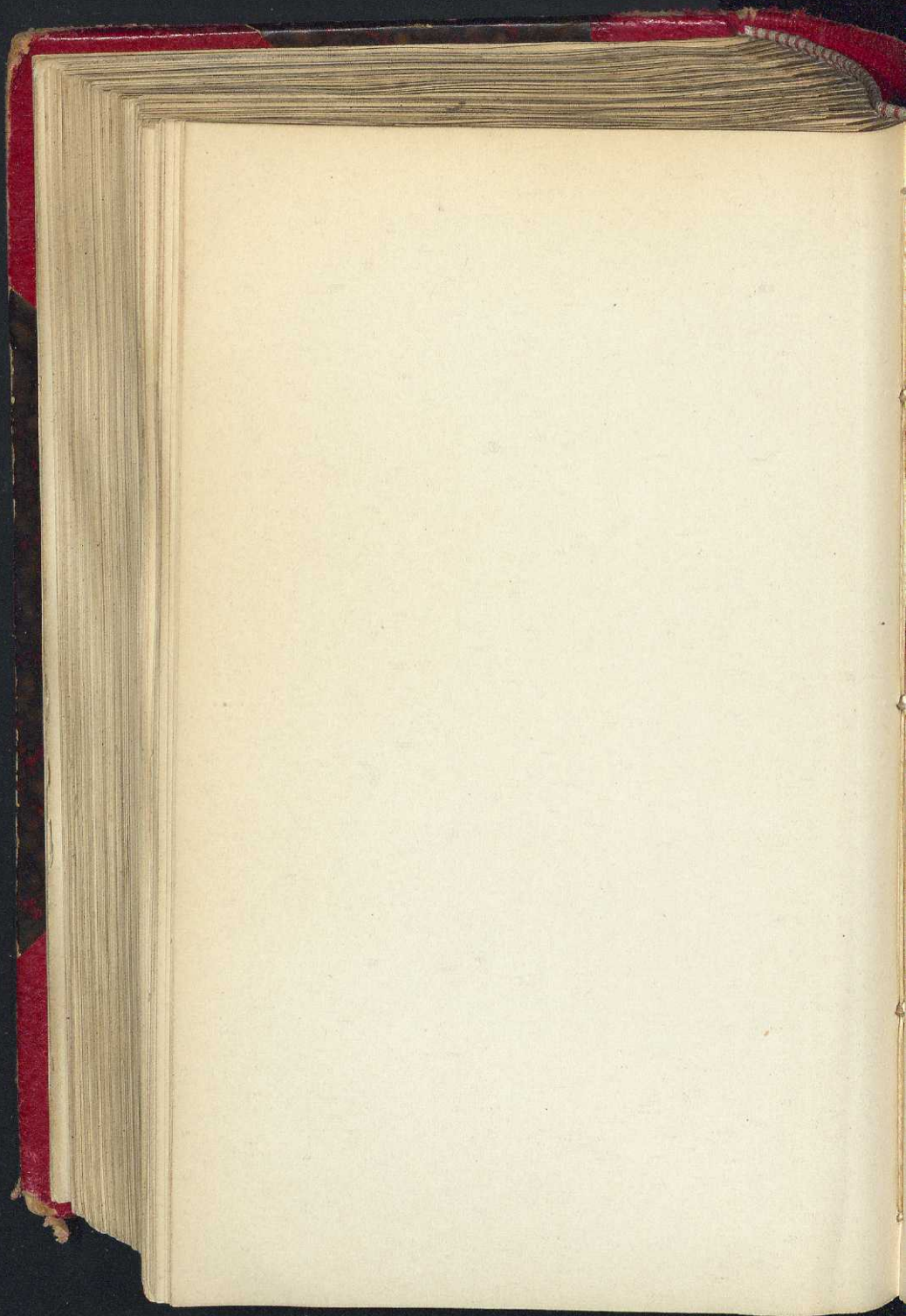

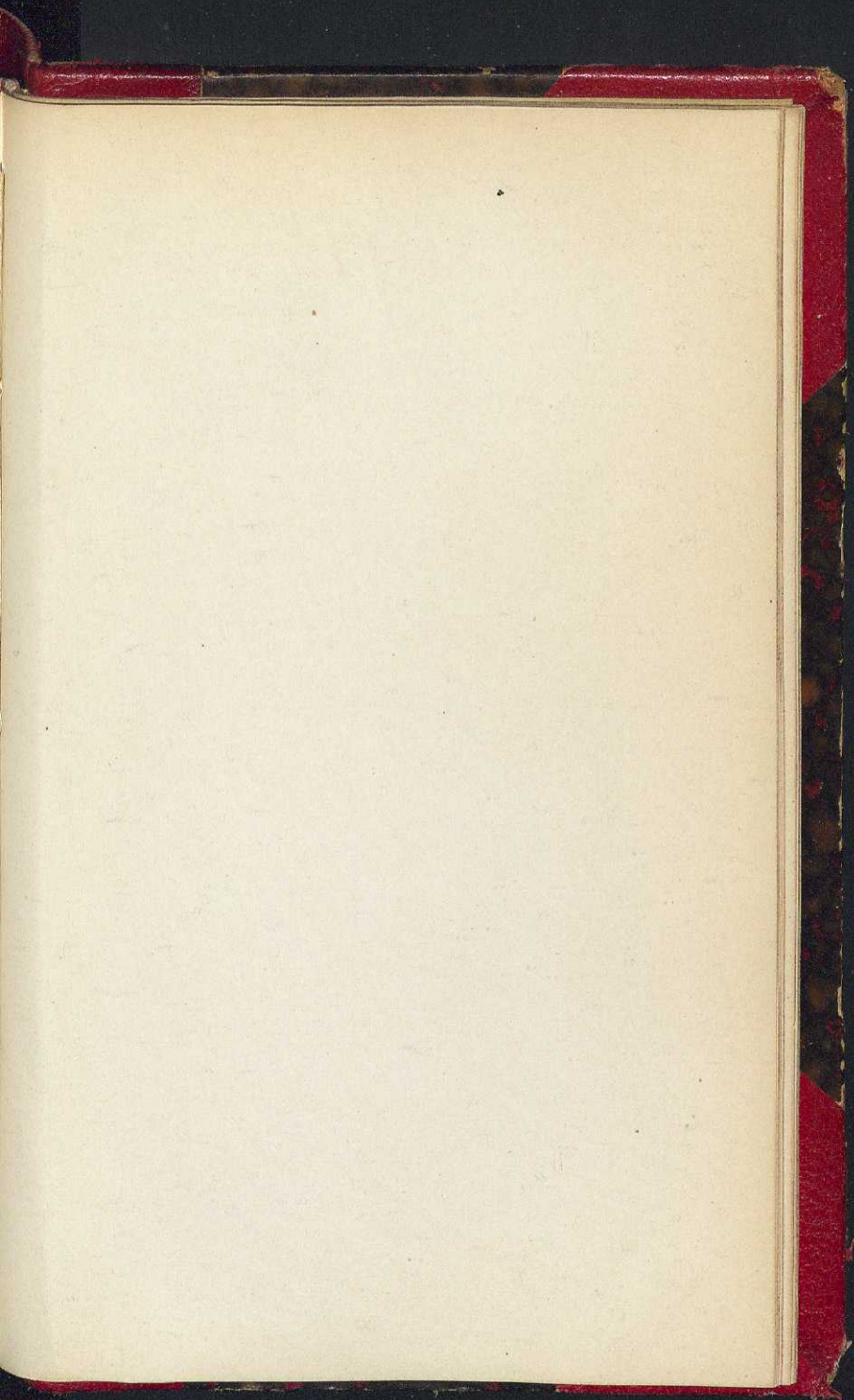

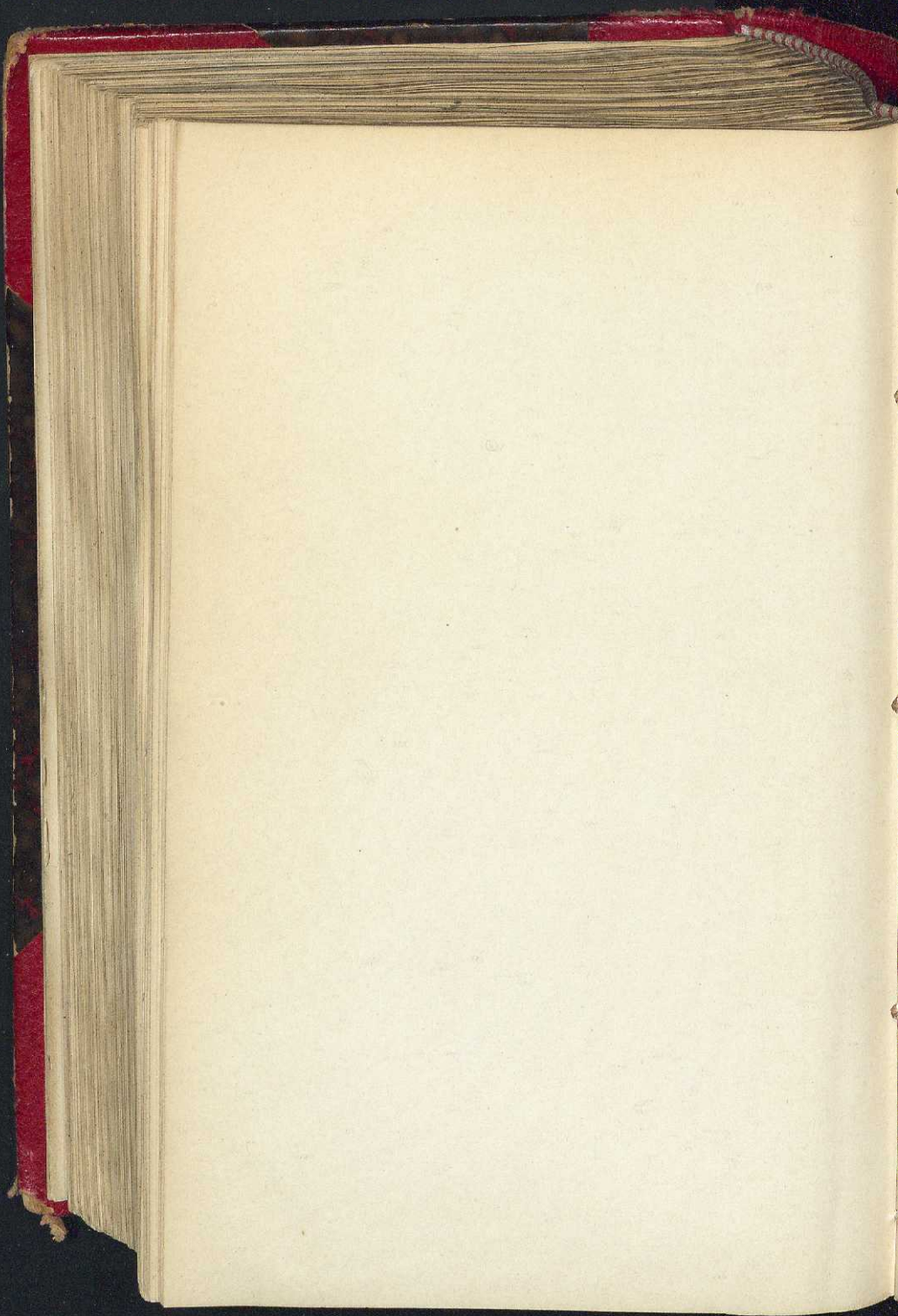

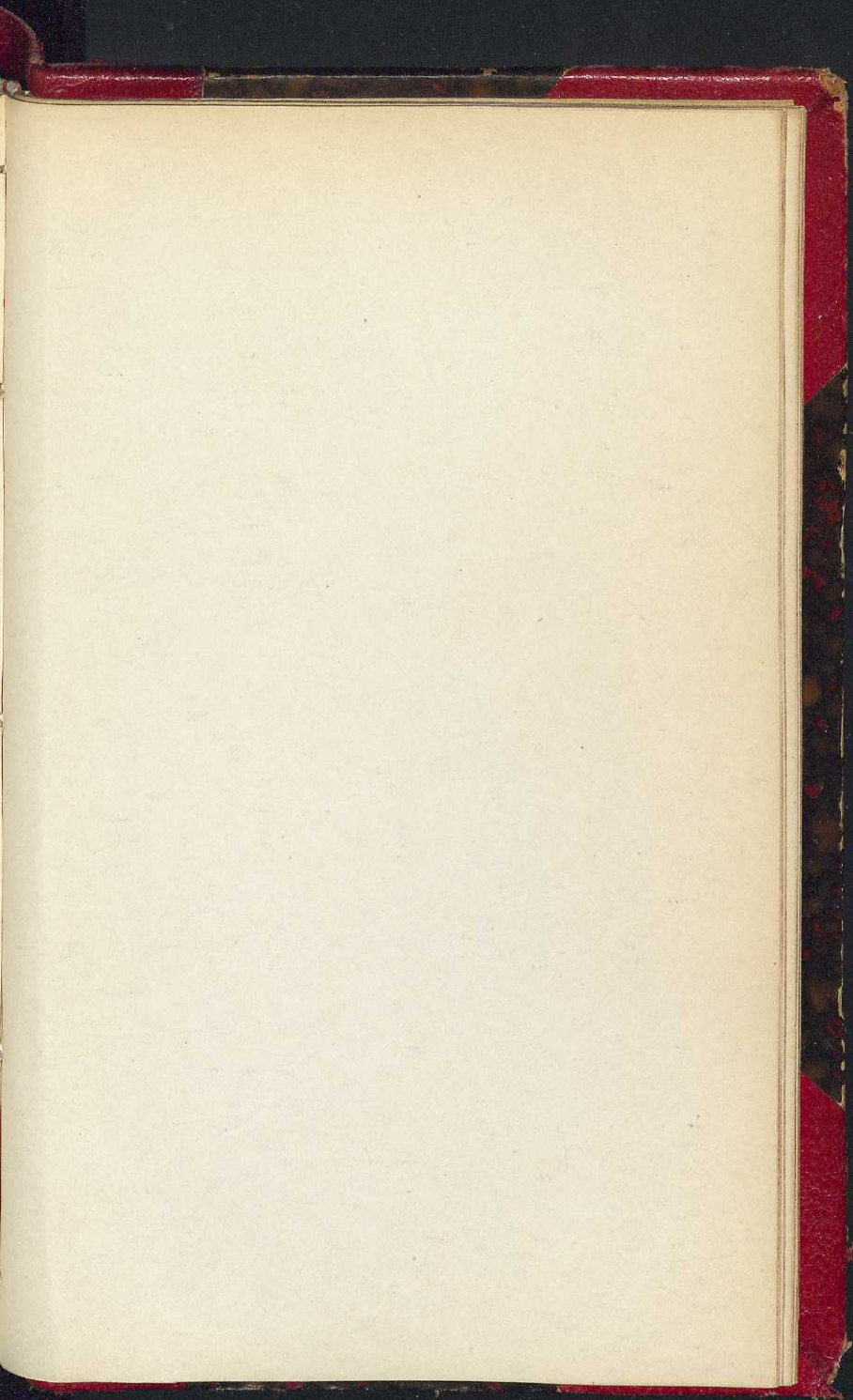

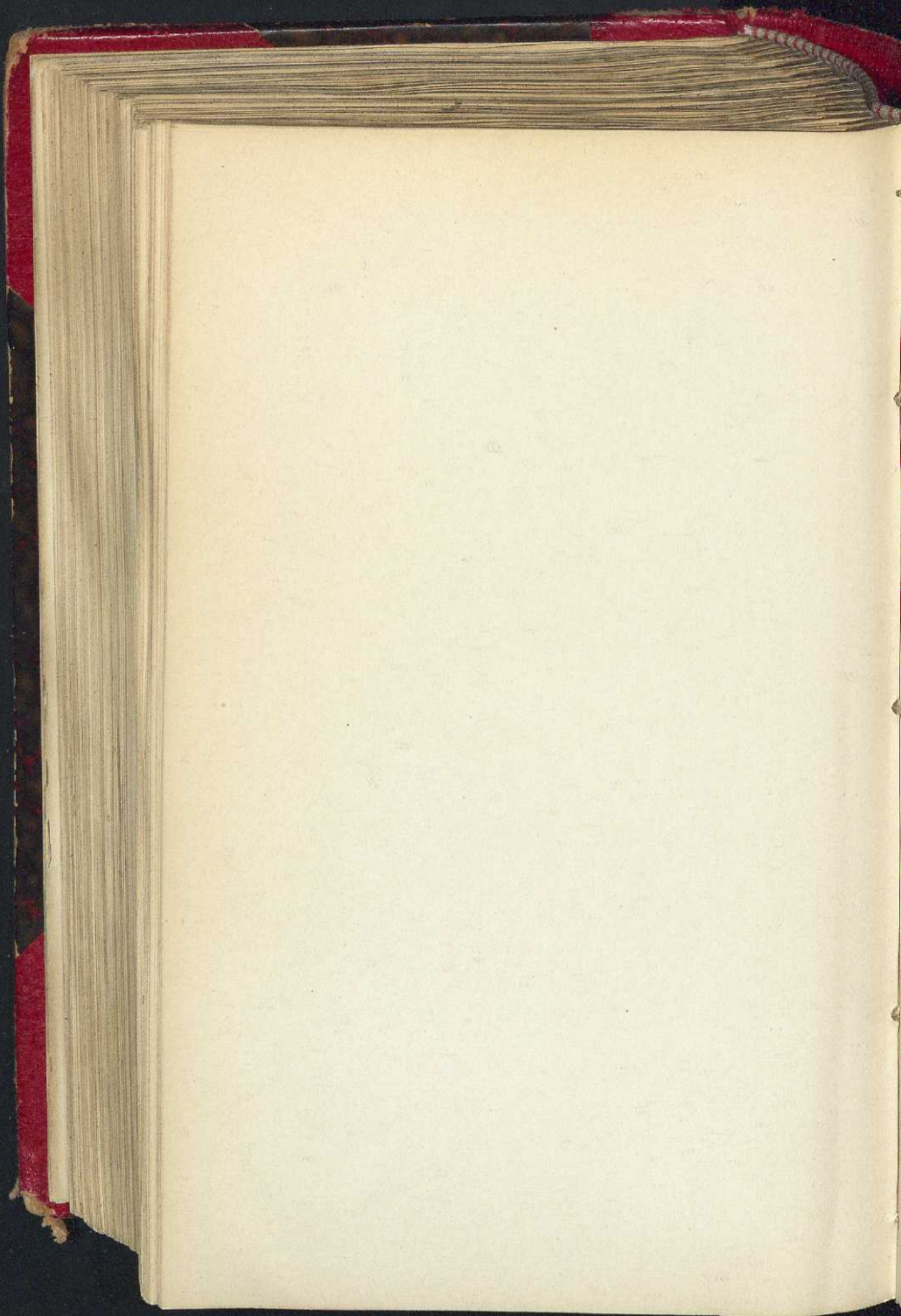

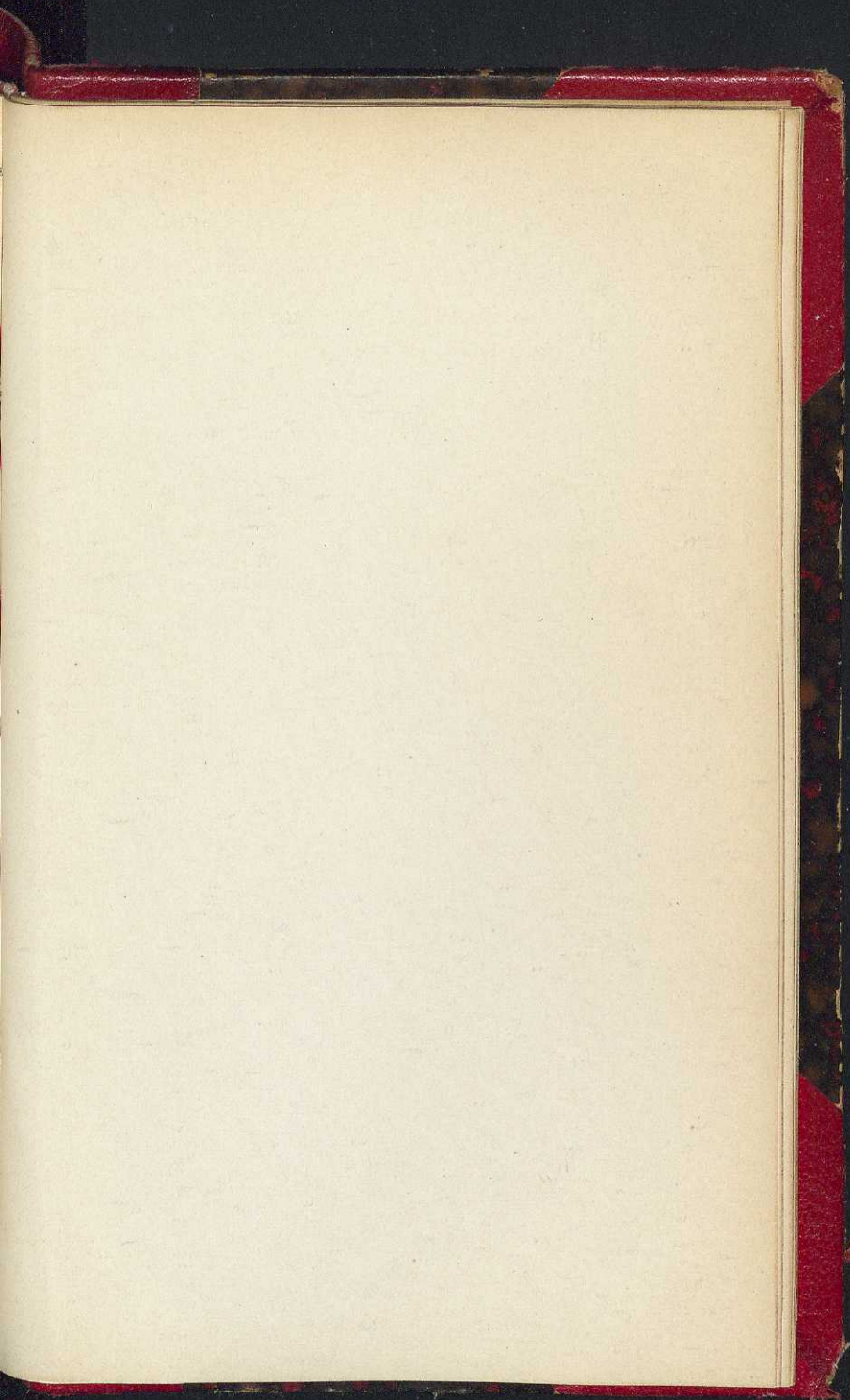

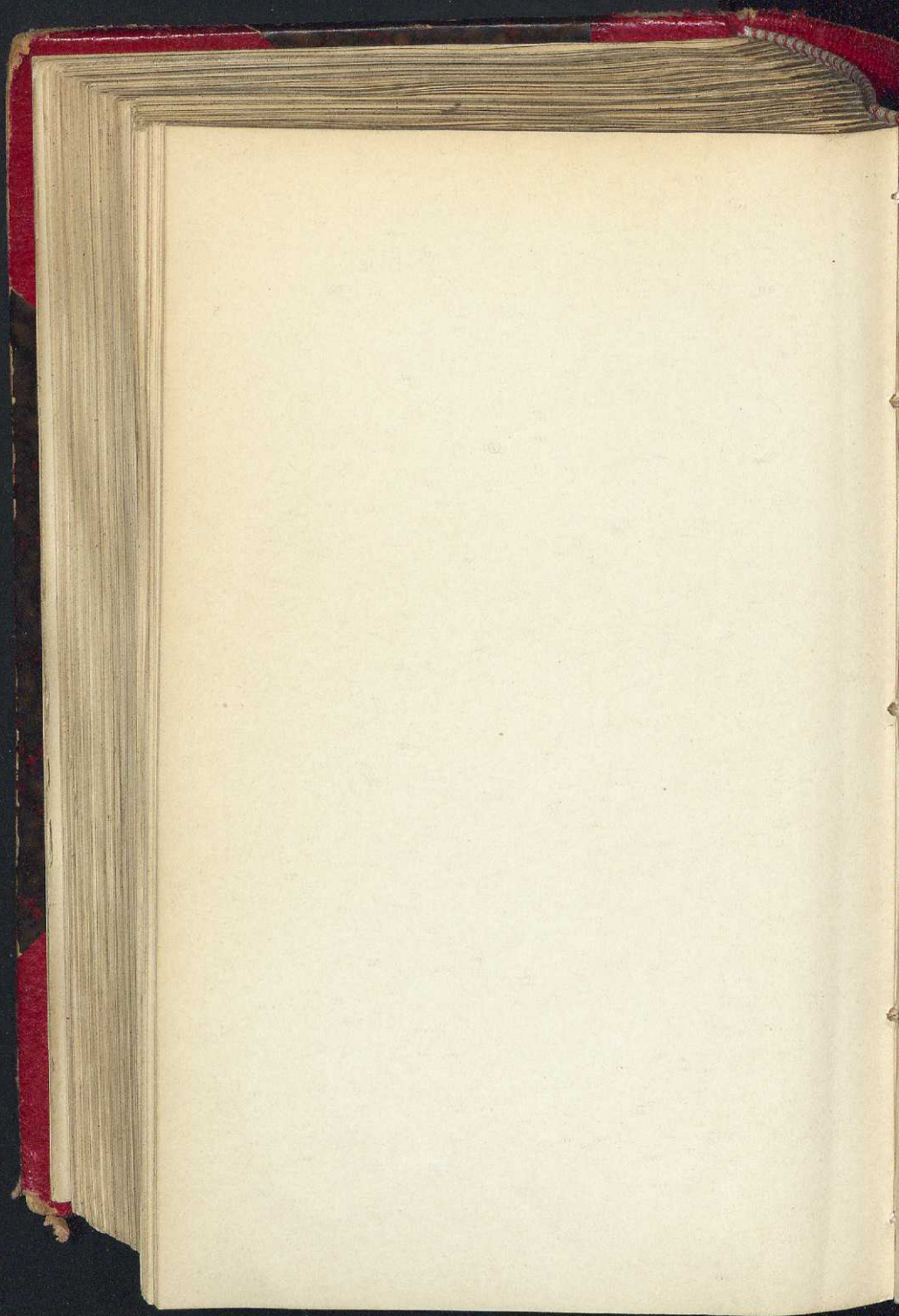

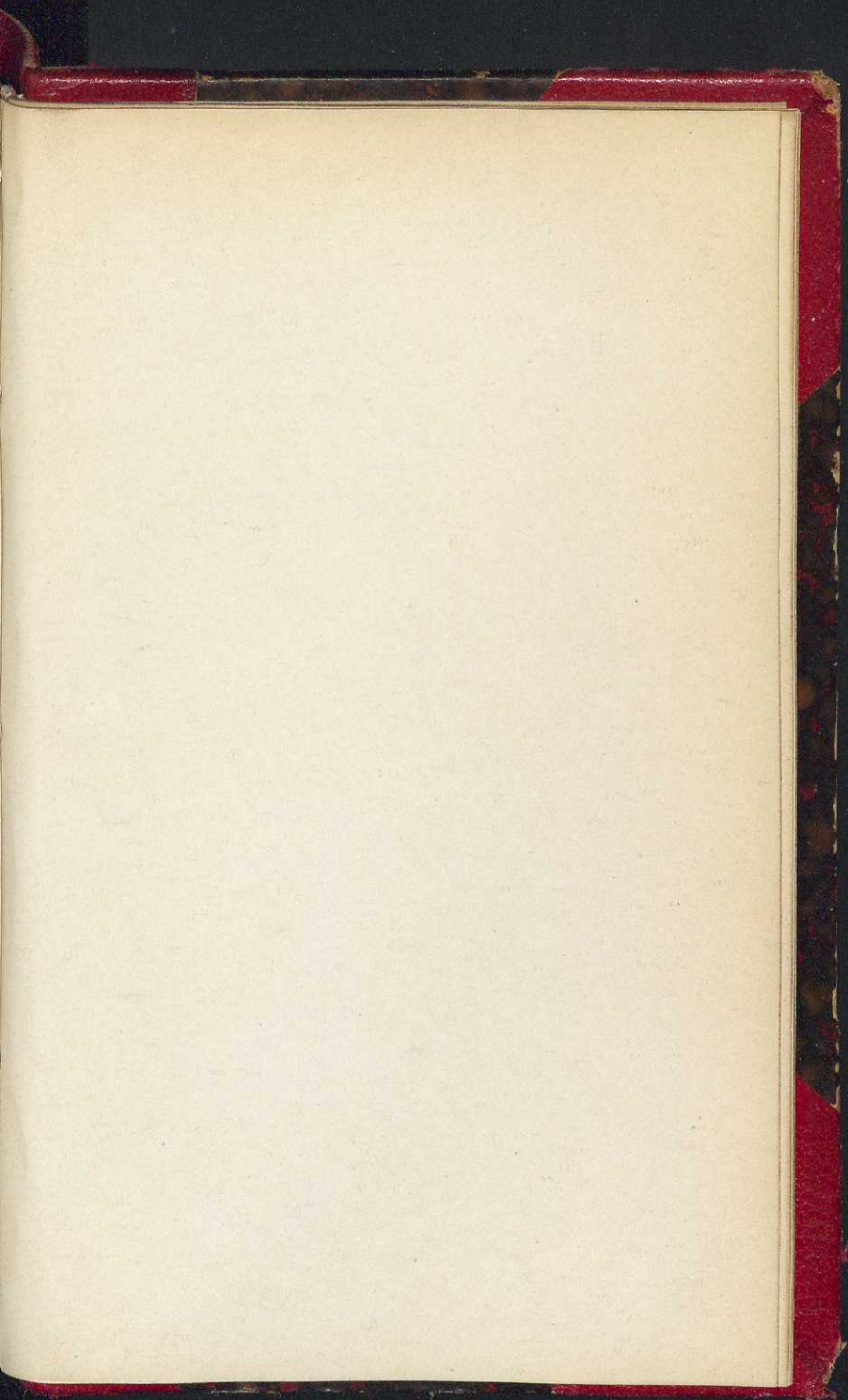

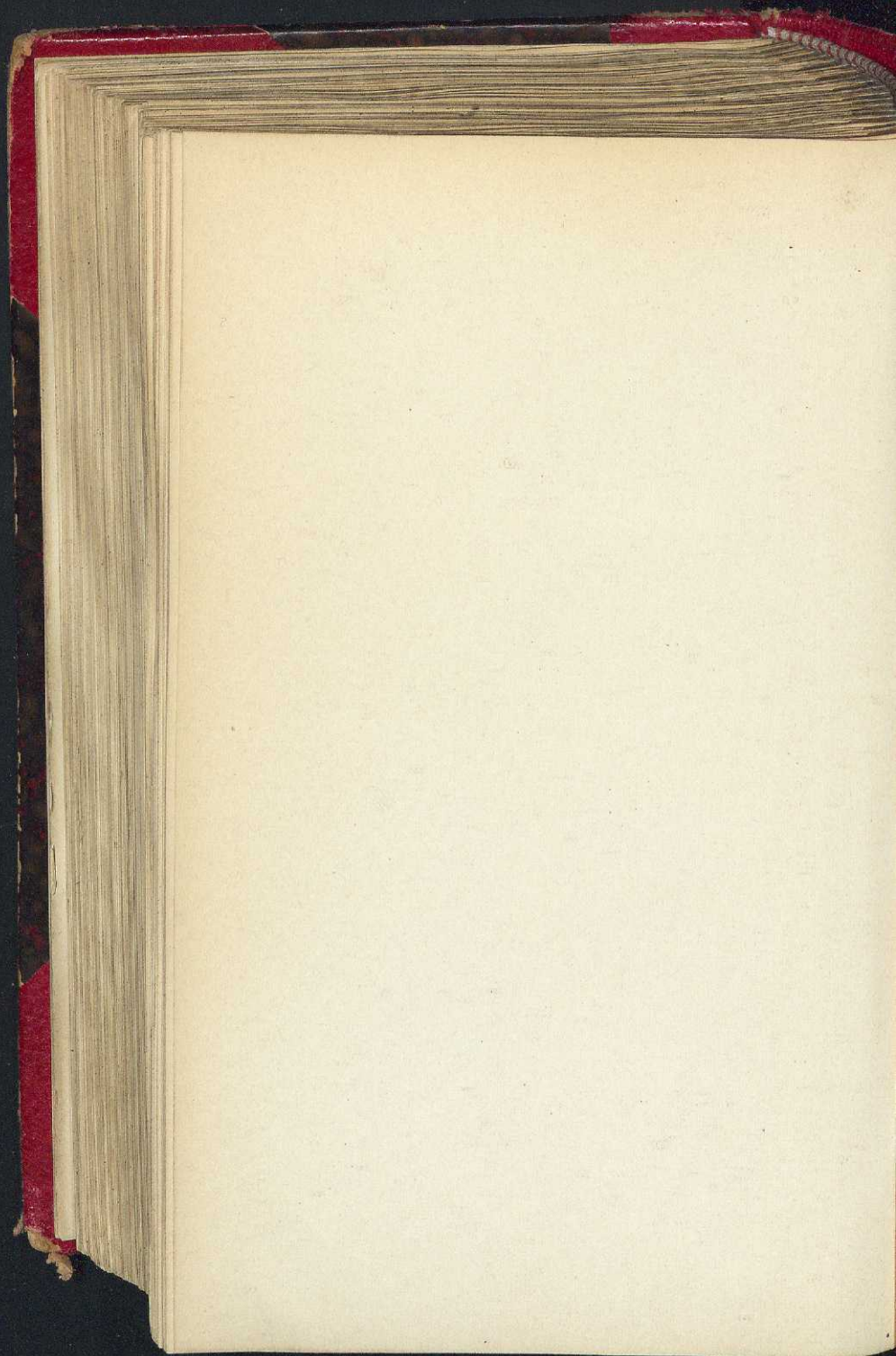

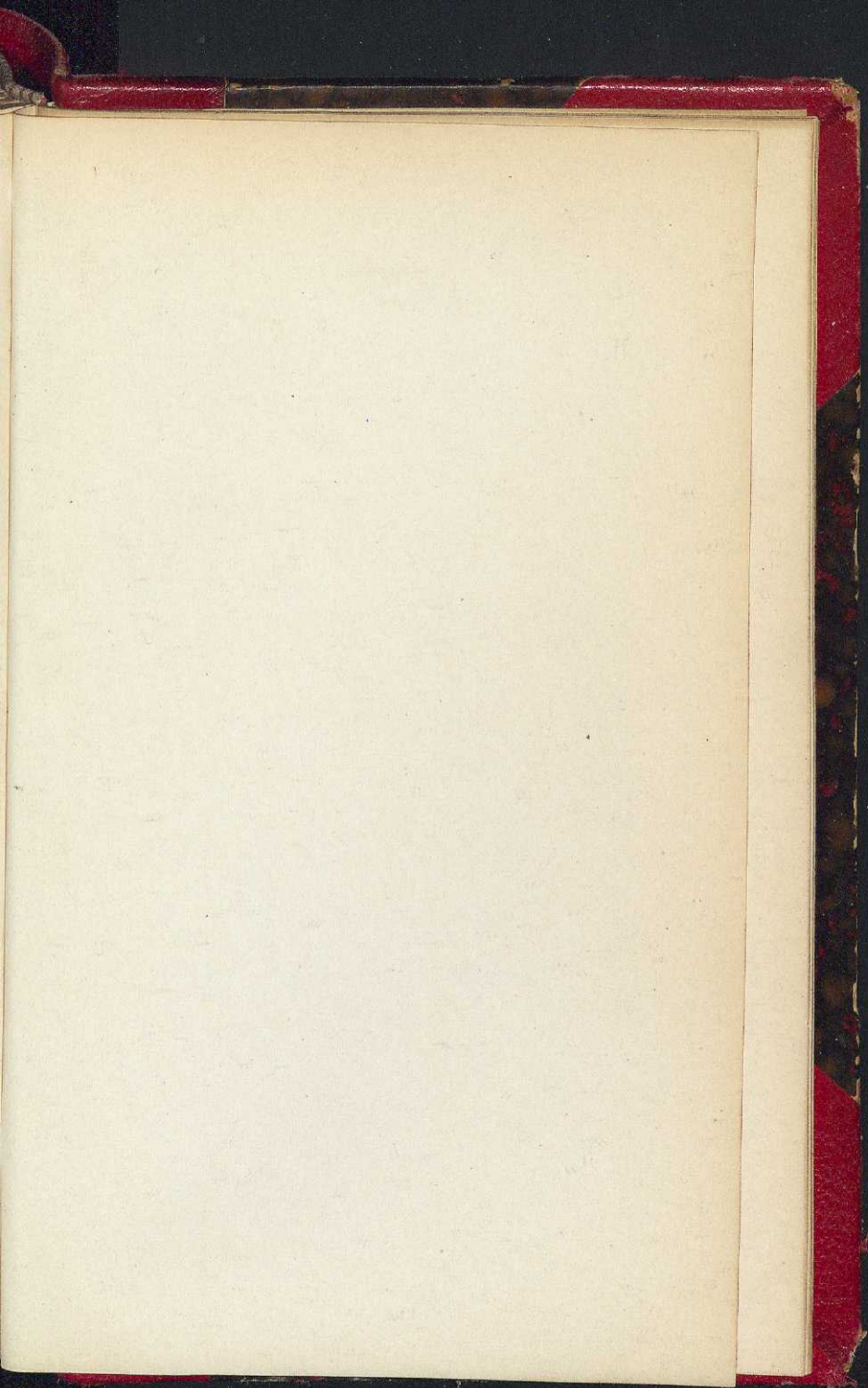

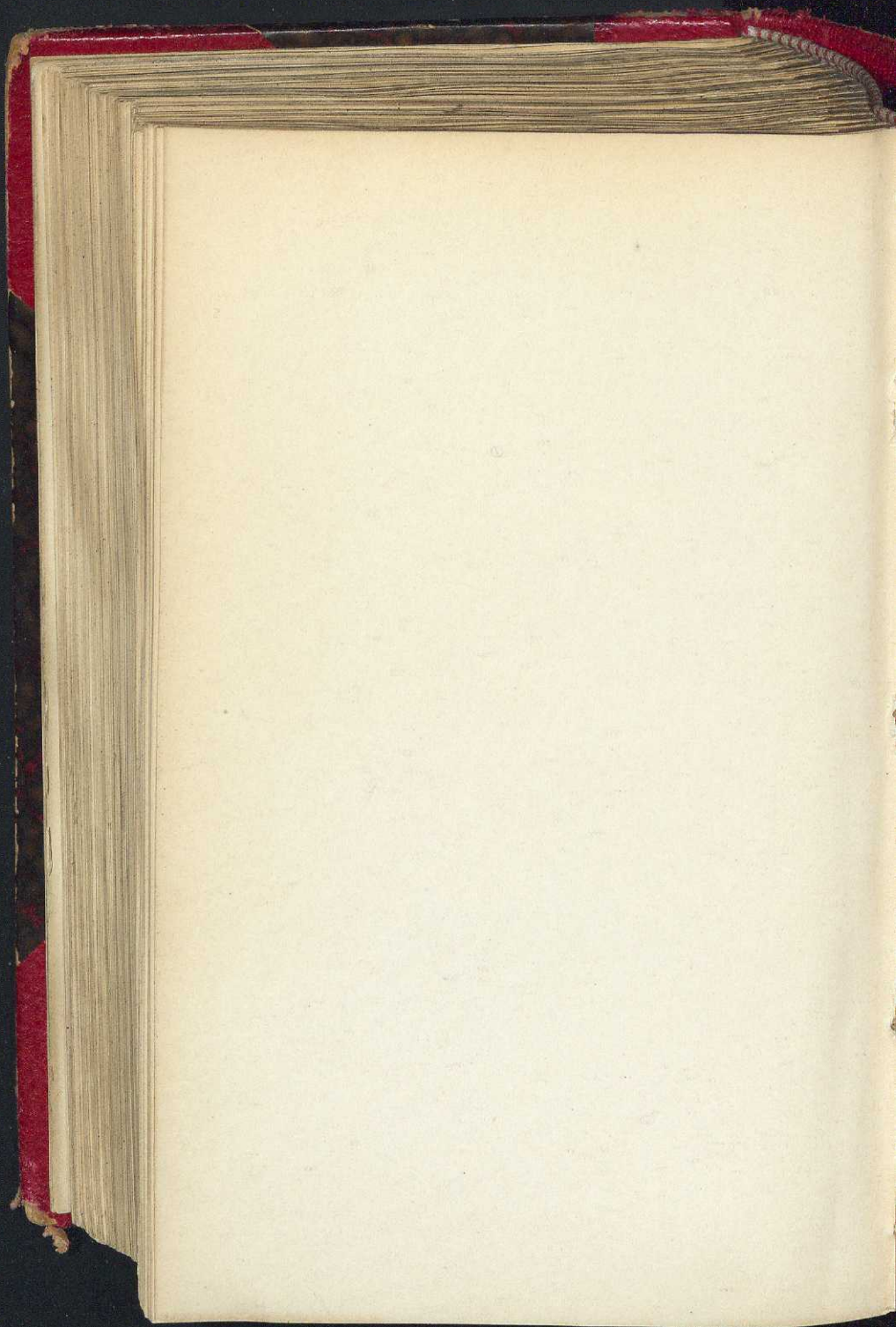

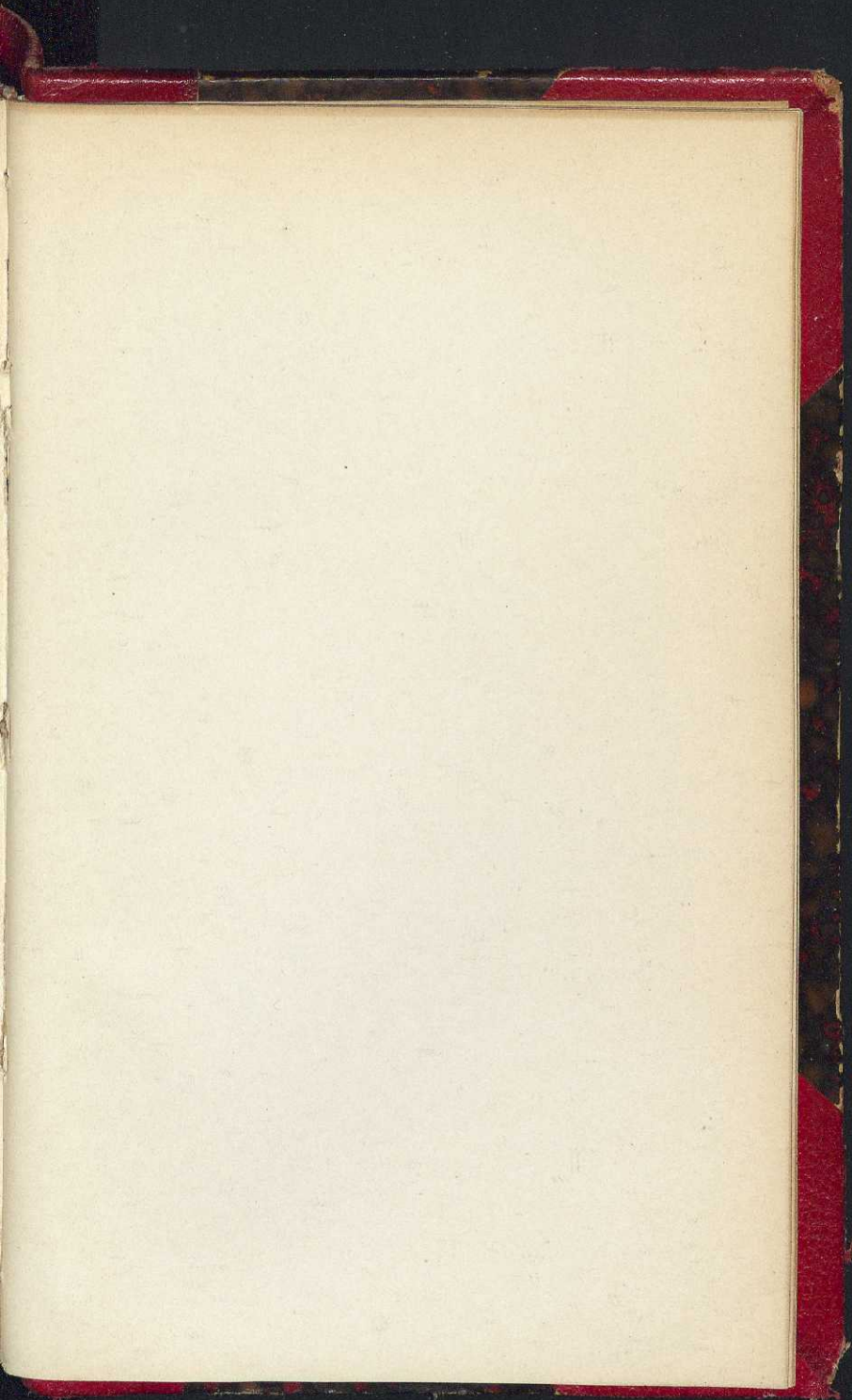

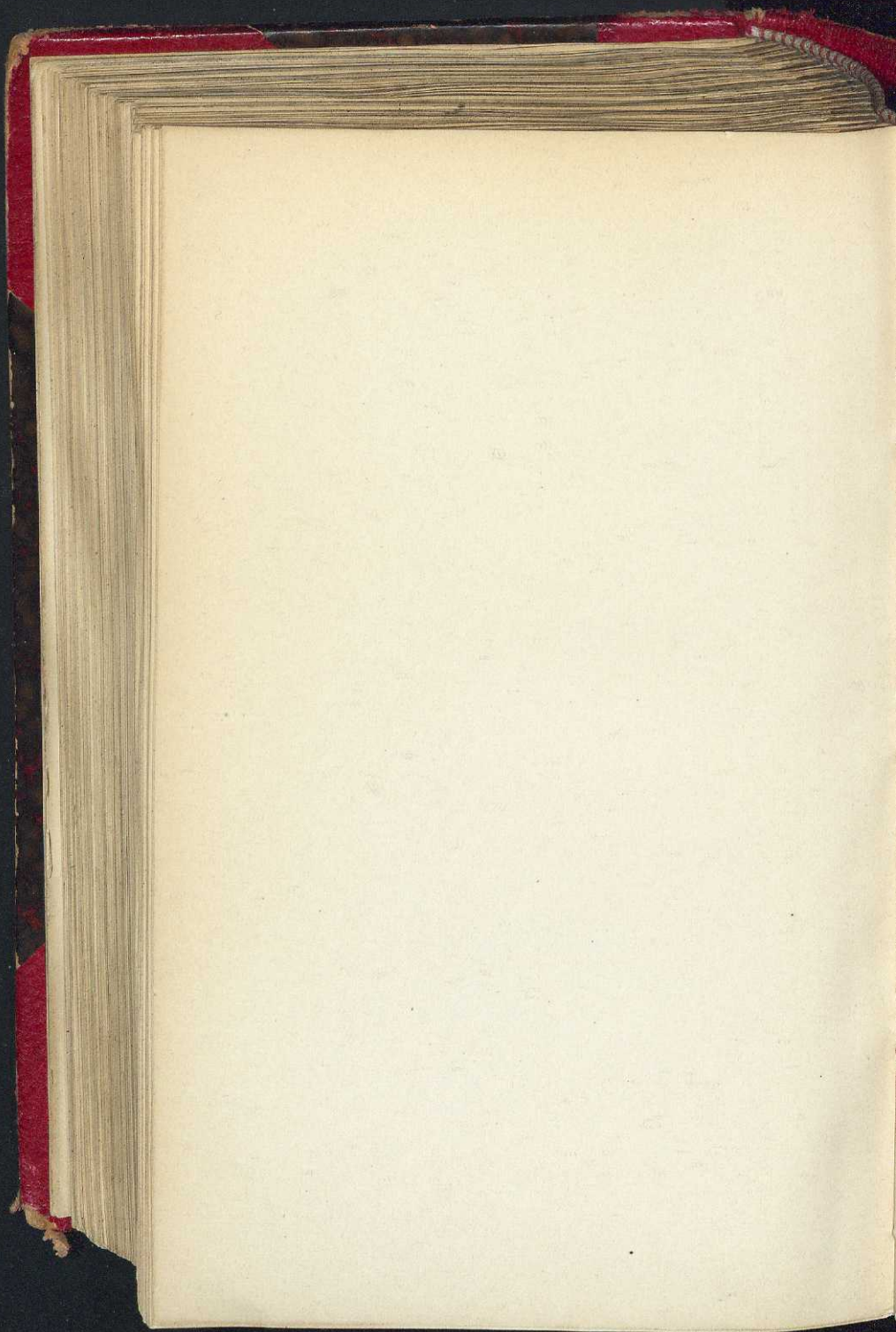

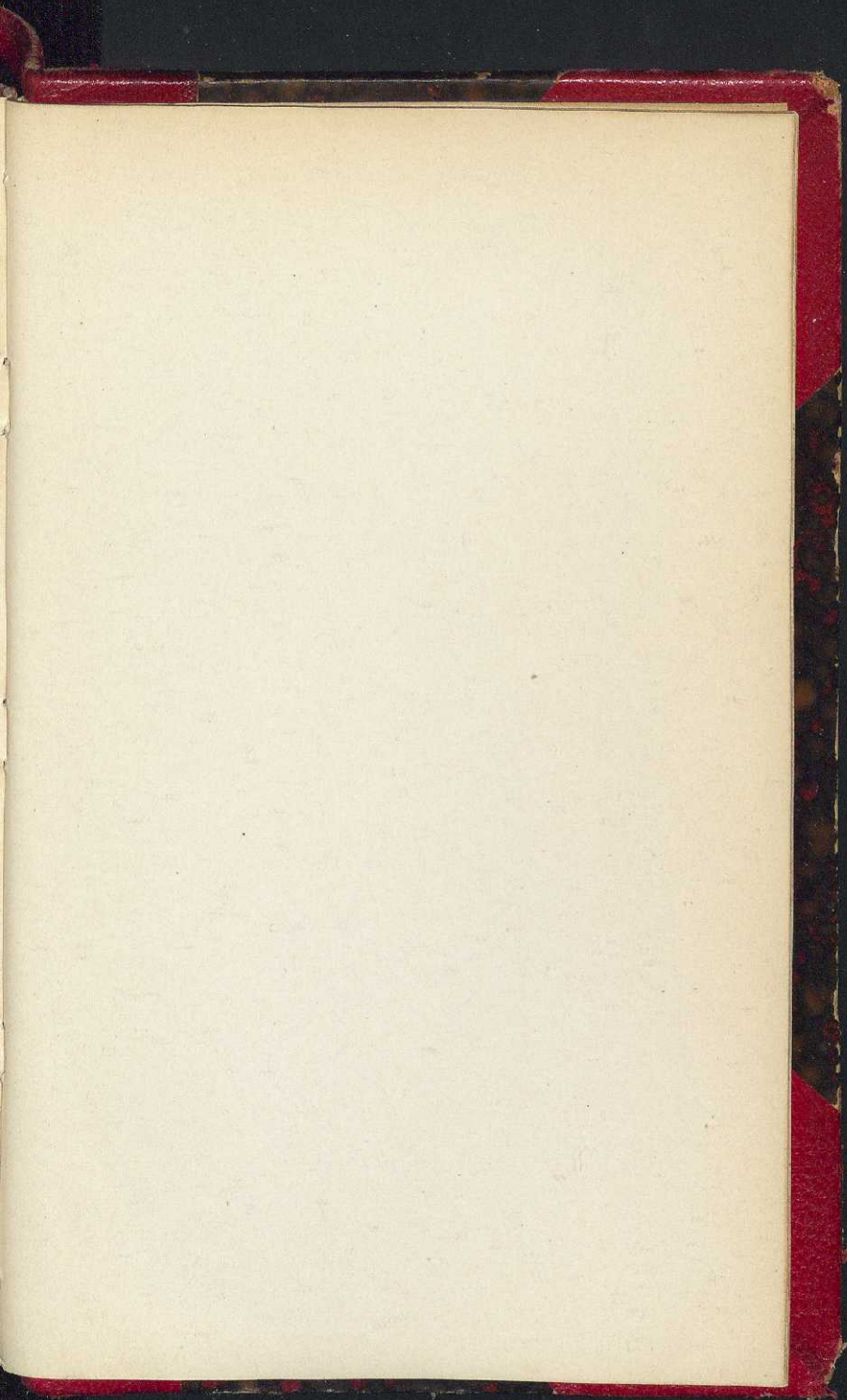

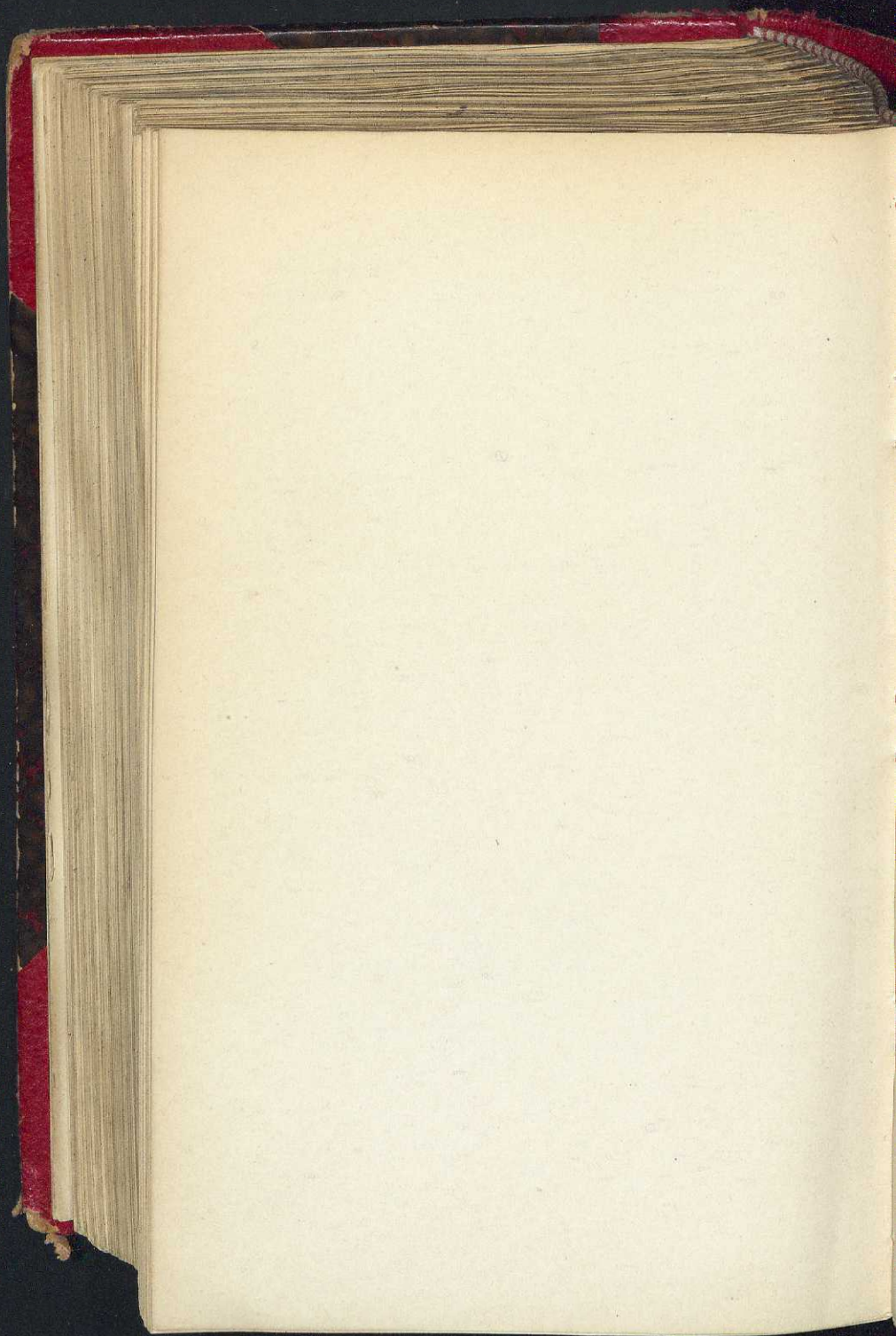

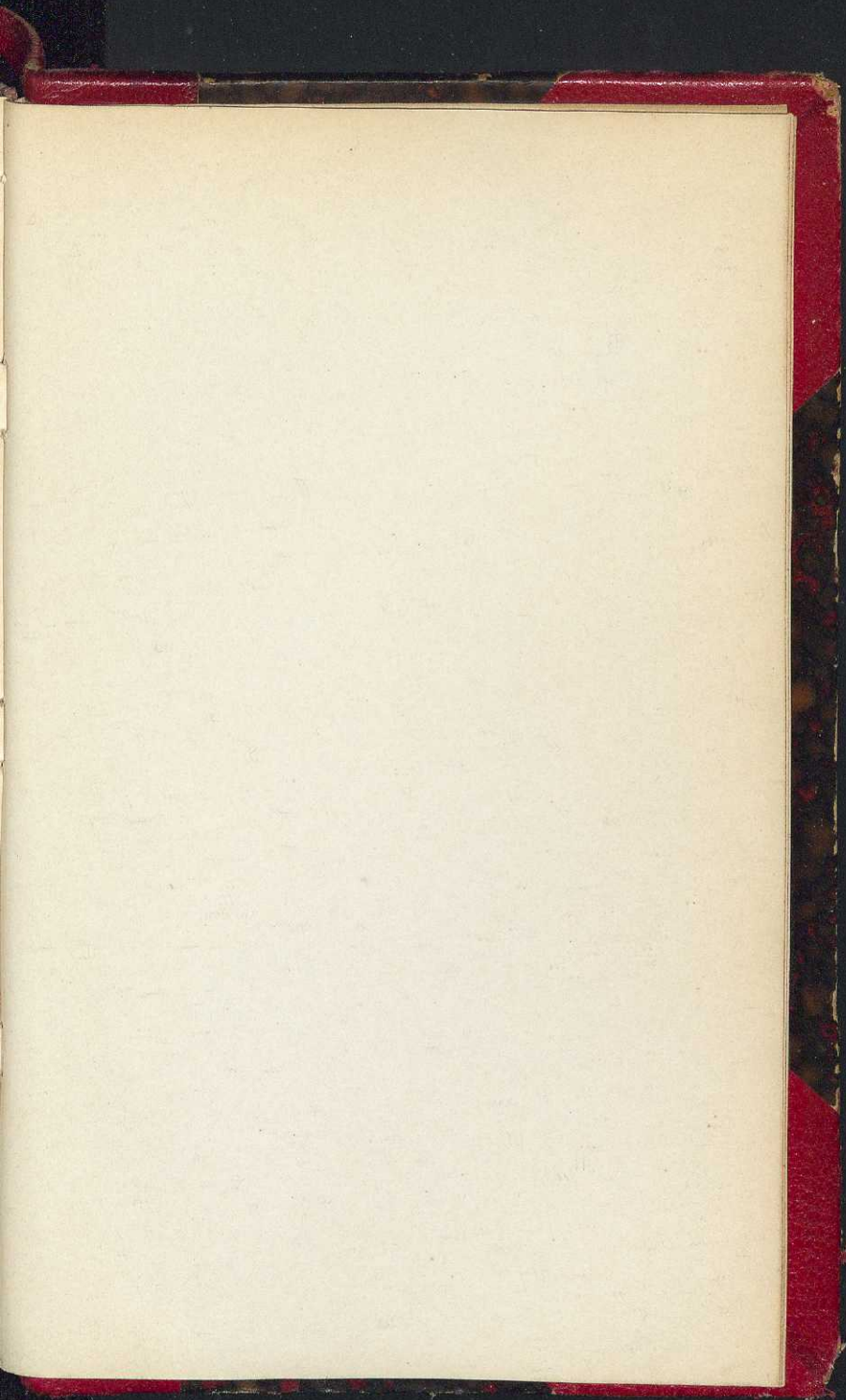

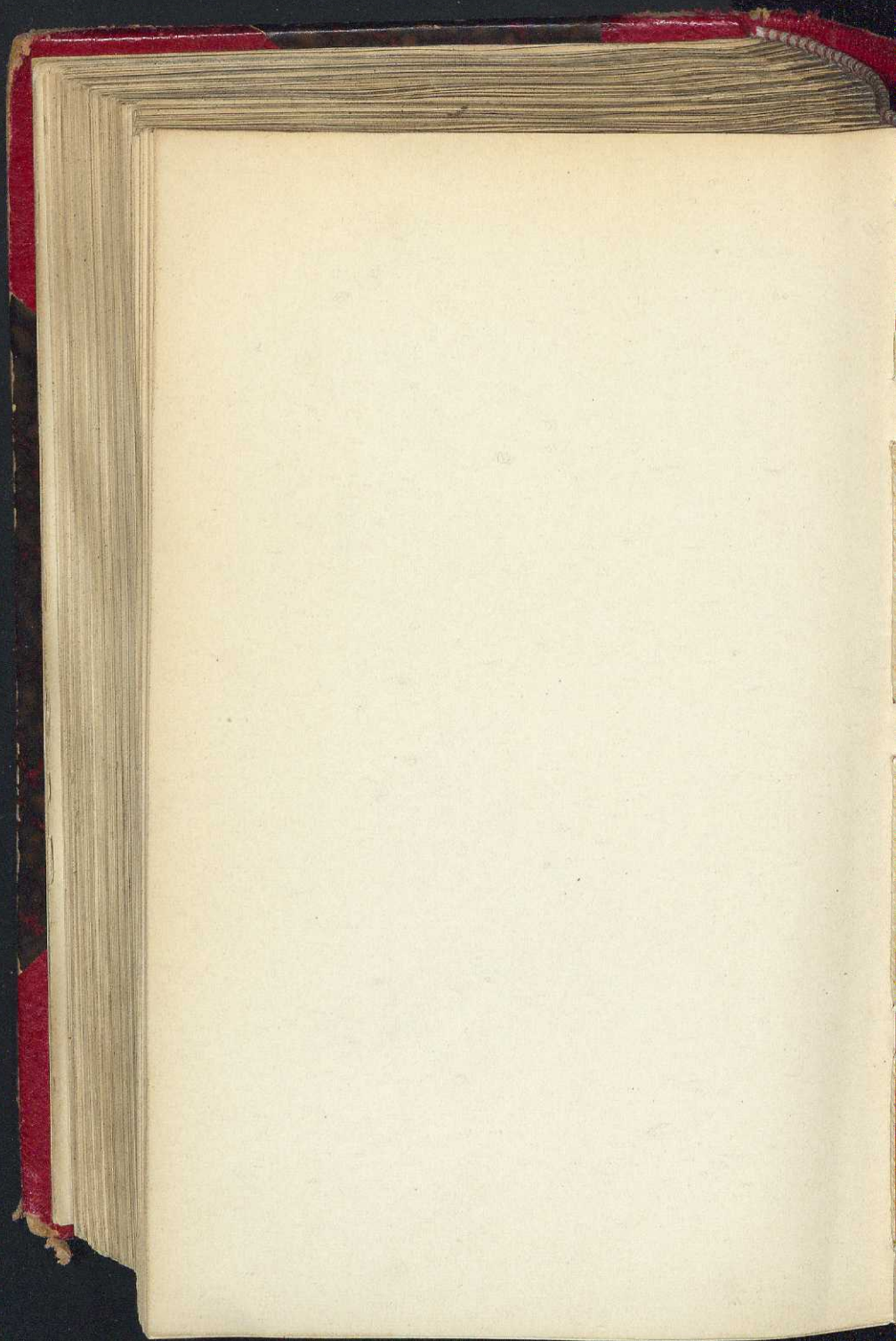

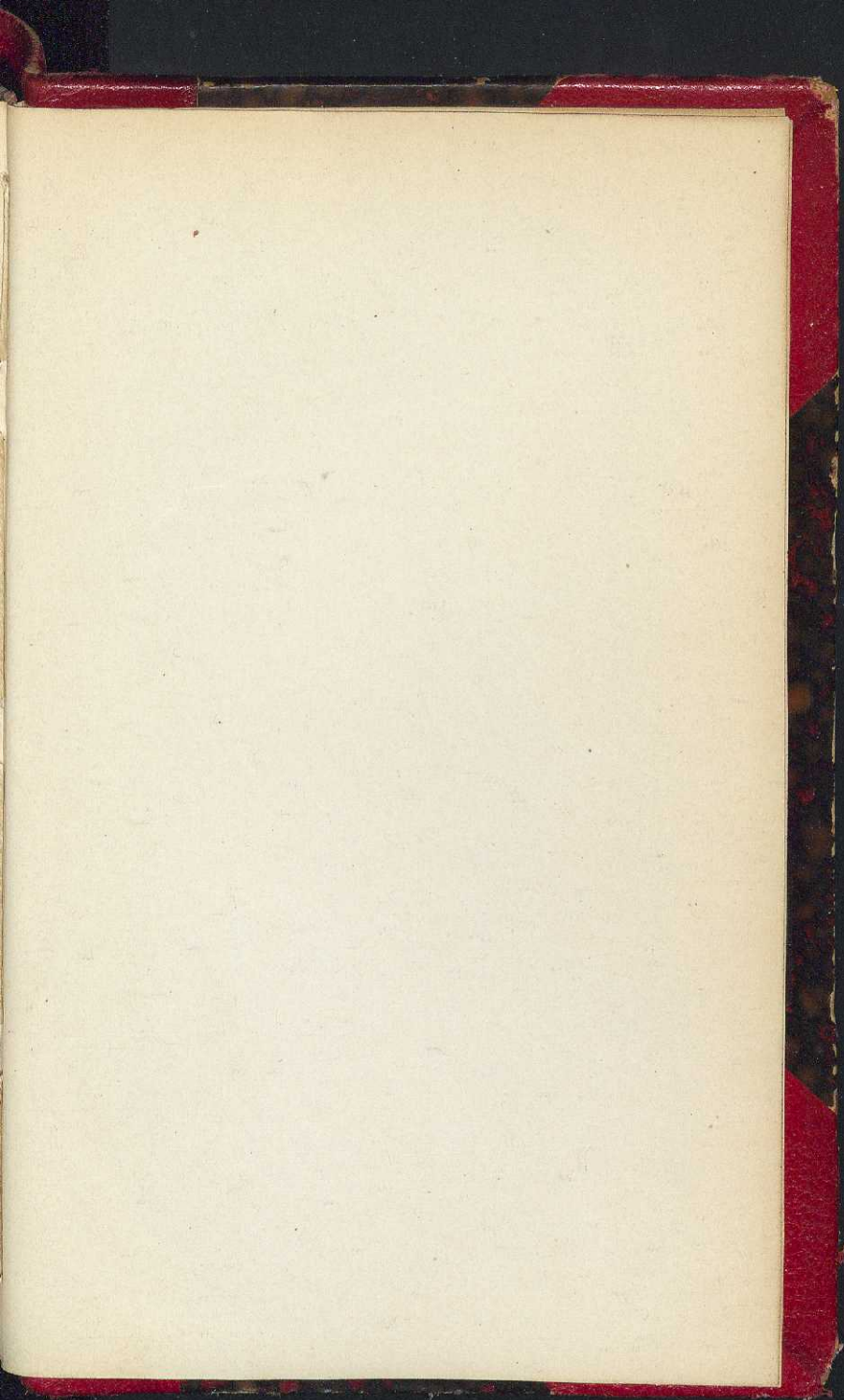

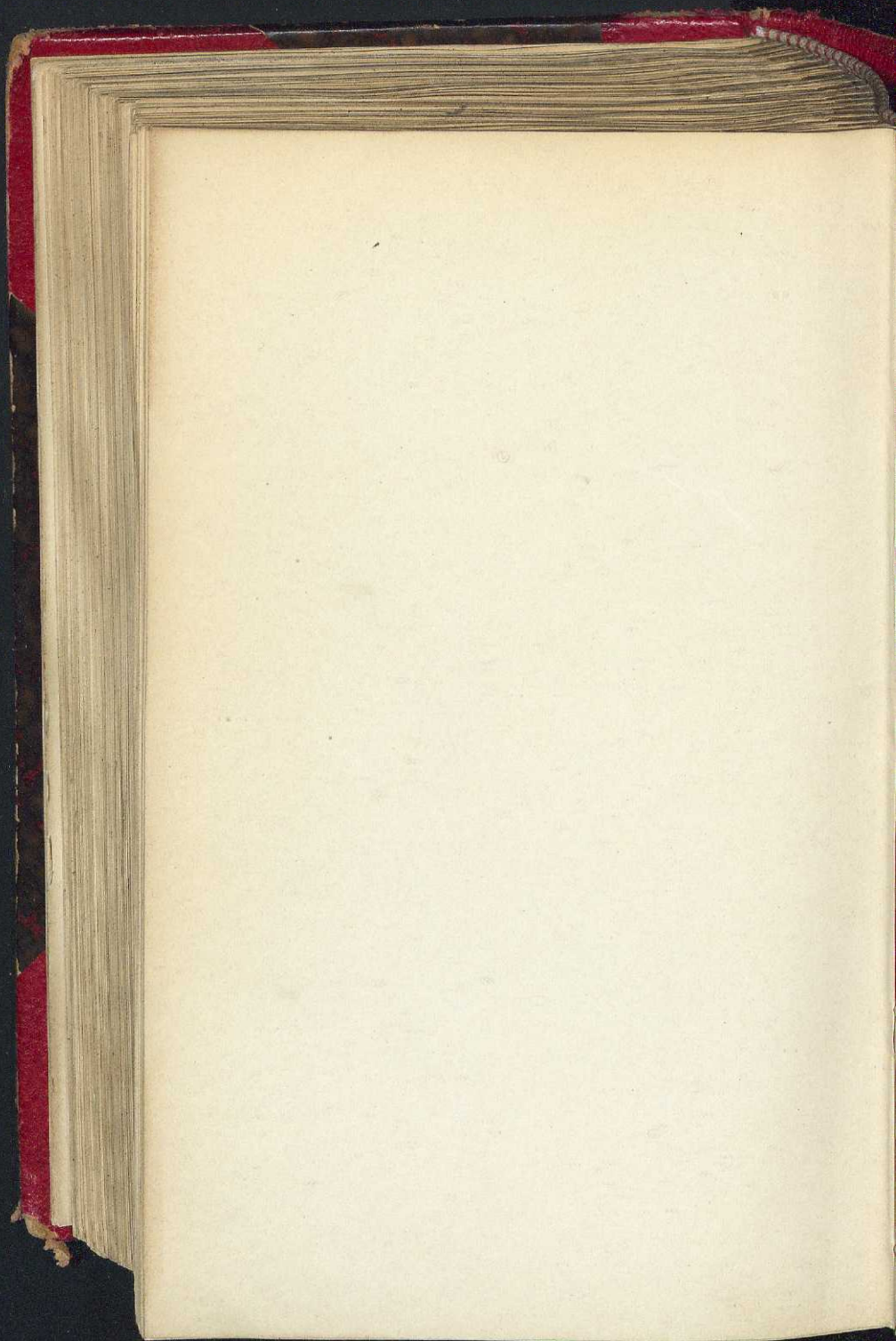

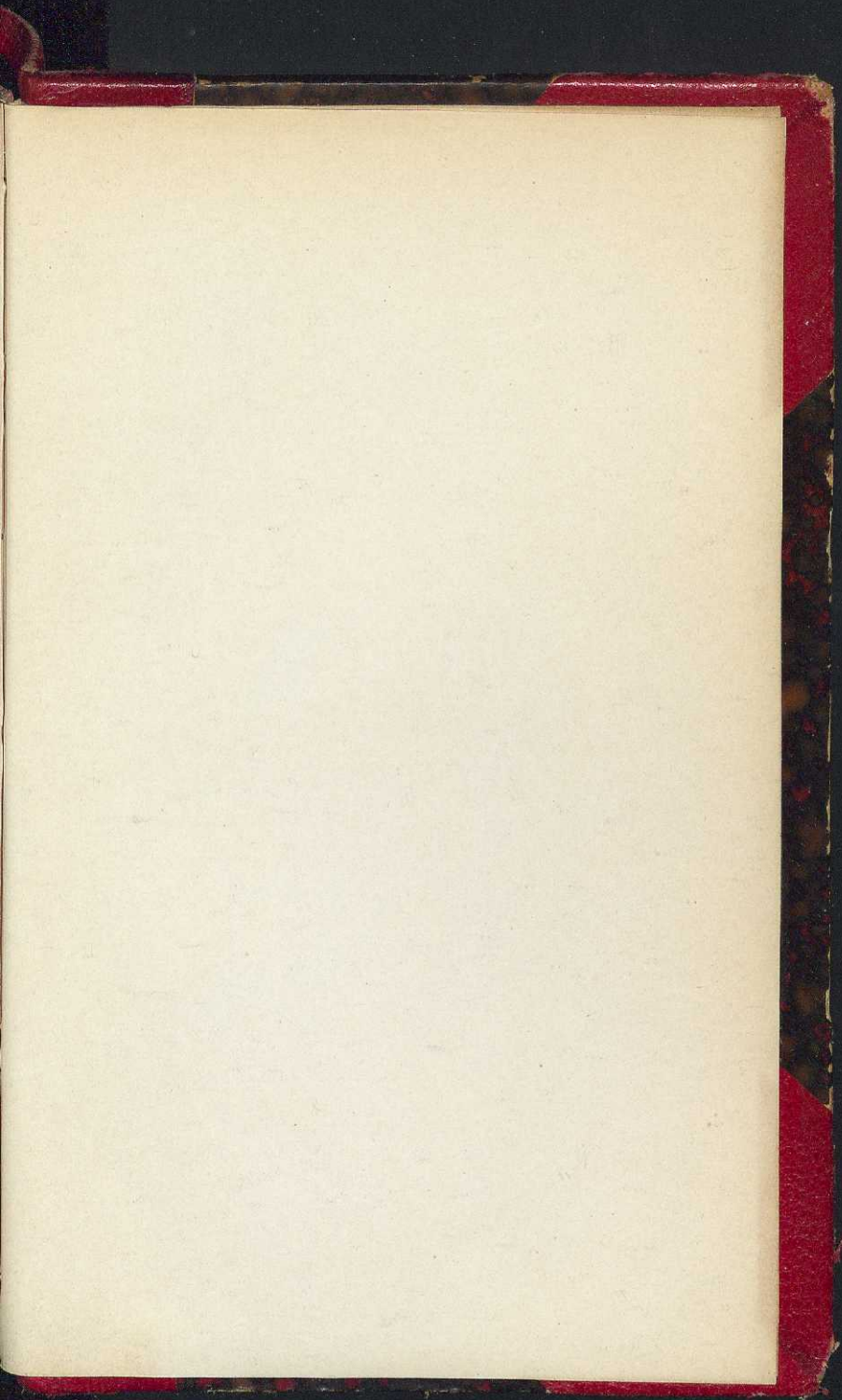

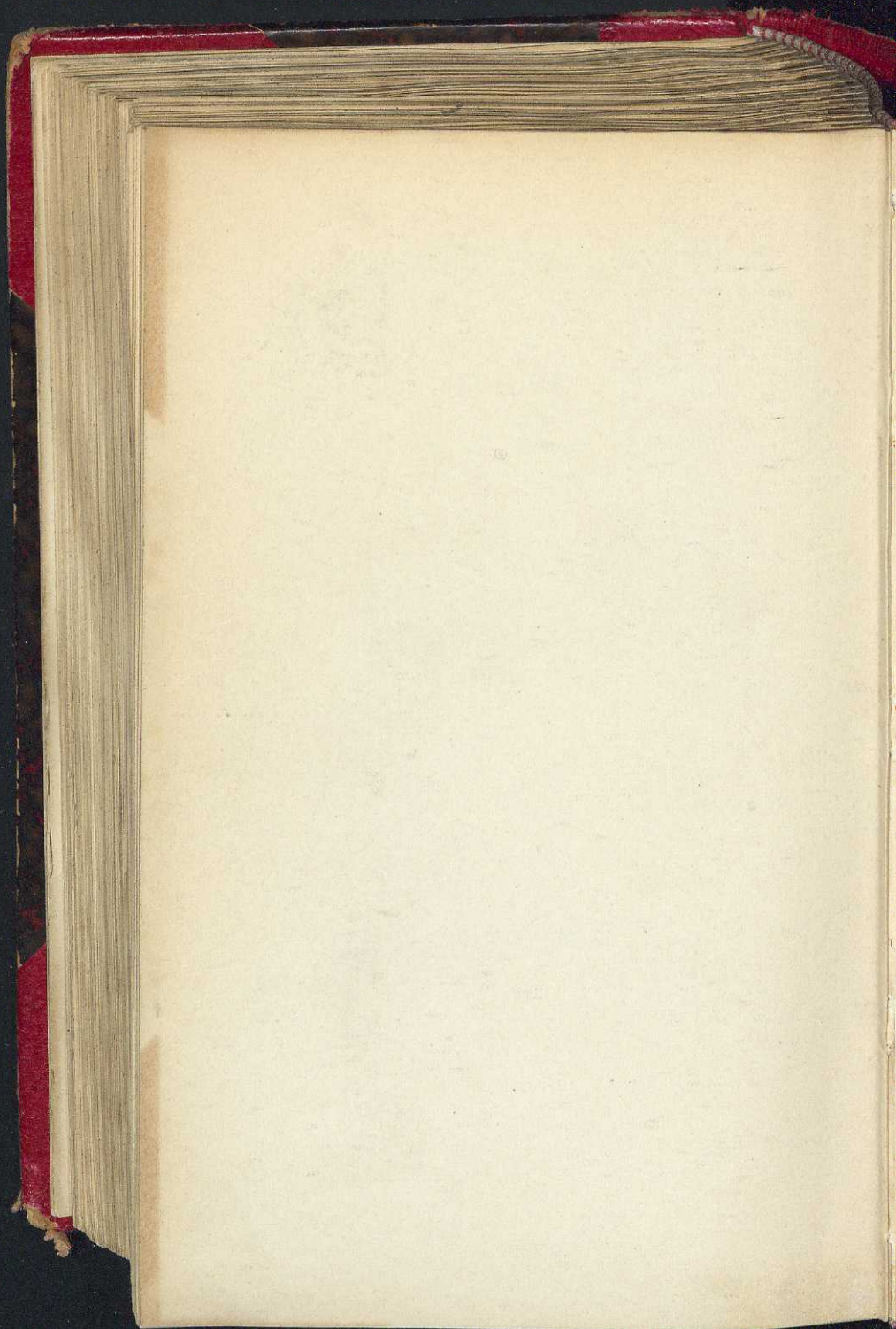

F. BECK & SON
Binders
STOUGHTON, MASS.

